

DIVÁ BÁRA A JINÉ DÍVKY NA ÚTĚKU

Božena Němcová

slovar

Czech edition © Nakladatelství Slovart, s. r. o., 2019
Cover illustration © Tomski&Polanski 2019
Epilogue © Jaroslava Janáčková 2019
All rights reserved

Vybrala, uspořádala a doslovem
opatřila Jaroslava Janáčková
Korektury Marie Teplá
K vydání připravila Kateřina Eliášová
Sazbu zhotovil Alias Press, s. r. o., Bratislava
Tisk Těšínská tiskárna, a. s., Český Těšín
Vydalo Nakladatelství Slovart, s. r. o.,
v edici *Česká klasika* v roce 2019
Vydání druhé

Cena uvedená na obálce je nezávazným
doporučením pro konečné prodejce

ISBN 978-80-7529-969-7

10 9 8 7 6 5 4 3 2

www.slovart.cz

DIVÁ BÁRA

I

Vestec je velká dědina, mají tam kostel i školu; u kostela je fara, podle ní chalupa kostelníková, také rychtář zůstává vprostřed vsi, na samém konci dědiny pak stojí chaloupka obecního pastýře. – Za chalupou táhlo se dlouhé údolí, ohražené z obou stran vršinami, porostlými nejvíce jehličím. Sem tam bylo vidět mejiště nebo zelený palouk, na němž porůzno bělokore, světlolisté břízy stály, ty dívky mezi stromovím, jako by je tam byla příroda vyrůst nechala k obveselení těm zasmušilým smrkům a jedlím, vážným dubům a bukům. Uprostřed údolí mezi lučinami a polmi tekla řeka, zrovna okolo pastýřové chalupy; břehy její vroubené byly olší a vrbou.

Obecní pastýř jmenoval se Jakub a zůstával se svou dcerou Bárou v té poslední chalupě. Jakub byl již šedesátník, Bára jeho prvorozené dítě, a jedinačka. Přál si ovšem syna mít, dědiče svého jména, ale když Bára povyrůstala, nelitoval; milejší mu byla než syn a mnohdy si myslel: aťsi je děvče, přece je mé dítě; umru jako člověk a mám stupeň do nebe.

Jakub byl rodič z vesnice; jsa sirotek, musel odmalicka sloužit. I sloužil co husopas, co honák, skoták, co kravař, volař, co pacholek i oráč, až došel nejvyššího stupně hodnosti, až se obecním pastýřem stal. To byla již dobrá služba, mohl se oženit. – Chalupu dostal k doživotnímu bydlení, dříví mu přivezli sedláci až na dvorek, mohl si držet i krávu; chleba, másla, vajec, mléka, vařiva, to vše dostával na týden. Plát na každý rok na tři košile a dva páry nohavic dostal, k tomu dvoje střevíce, šerku, kamizolu i širák, a kaž-

dý druhý rok kožich a húni. Mimoto o každé svátce božíhodové a o posvícení pečiva a výsluh, že ani na faře víc nebylo. – Zkrátka byla to dobrá služba, a Jakub jakkoli byl nehezský, nemluvný, zamračený, byl by přece dostal ženu, hned ale nedbal. V letě vymlouval se, že nemá kdy ohlížet se po děvčatech, že je pastva, a v zimě vydlaboval dřevanky a večer, když šli chlapci do společnosti děvčat, šel raději posedět do hospody. Když se pak trefilo, že některá z hospodyněk pro hospodáře do hospody si přišla, libovával si Jakub, že nemá pro něho kdo chodit. Ani z toho si ničehož nedělal, když se mu vysmívali, že je starý mládenec, že bude muset po smrti v předpekli písek do otýpek vázat. Tak mu prošel čtyřicátý rok. Tu mu kdosi napískal, že když umře, nemaje dětí, že nepřejde do nebe, děti že jsou stupně do nebe. – To vrtalo Jakubovi dlouho mozkiem, a když se mu to rozleželo, šel k rychtářovům a vzal si děvečku Báru.

Bára byla hezká děvčice – za mladých let. Rádi ji brávali chlapci do kola, i několik jich chodilo k ní na zálety, ale byli to hoši z Drážďan a ne z Berouna, žádný si ji nevzal. Když se jí Jakub zeptal, nechtěla-li by jeho ženou být, spočítala, že má tři křížky za sebou, a ačkoliv se jí Jakub příliš nelíbil, dala mu slovo, myslíc si: „Lepší za svým snopem než za cizím mandelem.“ Sebrali se a rychtář vystrojil veselku.

Narodilo se jim po roce děvče, jemuž dali říkat po mámě Bára; Jakub škrábal se za ušima slyše, že je děvče a ne chlapec, ale bába ho potěšila tím, že je mu podobné jako vejce k vejci. – Několik dní po narození děvčete stala se v Jakubově chalupě nehoda. Sousedka zaskočila k šestinedělce v pravé poledne a našla ji pod komínem u ohniště polomrtvou ležet. Udělala povyk, kmotry se sběhly, přišla i bába

a vzkřísily Báru. Dověděly se od ní, že vařila mužovi oběd, a zapomenouc, že šestinedělka nemá v pravé poledne ani po klekání ze sednice vykročit, zůstala stát v kuchyni pod komínem a vařila. Tu prý to okolo uší jí zašumělo, jako zlý vítr, před očima dělaly se jí mžitky, něco ji začalo krákat za vlasy a na zem porazilo. „To byla polednice!“ křičely všechny. „Jestlipak nepodložila divé dítě místo Barči,“ vzpomněla jedna a šla ke kolíbce. Hned se všechny okolo shlukly, vzaly dítě z kolébky, rozbalily, prohlížely, jedna řekla: „Je to divé dítě, je, má velké oči!“, druhá: „Má velkou hlavu!“, třetí přiřkla jí krátké nohy a každá něco jiného. Matka se lekala, bába ale svědomitě prohlídnouc dítě, rozhodla, že je to její vlastní, co pod srdcem chovala. Nicméně nejedna z kmoter zůstala při svém, že je dítě od polednice podstrčené.

Od té nehody nemohla se ale Jakubova žena více pozdravit a za několik let po ustavičném churavění umřela. – Zůstal Jakub se svou dívčí sám; jakkoli ho pobízeli, aby se oženil kvůli děvčeti mladičkému, přece toho více učiniti nechtěl. – Hlídal si ji jako malou ovečku, sám a sám, a dobře ji vyhlídal. Když byla trochu povyrostla, vzkázal mu pan učitel, aby ji přece také do školy posílal, a jakkoli Jakub čtení a psaní za zbytečné držel, přece poslechl. Celou zimu chodila Barča do školy, zjara ale, když nastala pastva a práce v poli, tu se nemohl bez ní obejít. Od jara do jeseně bývala beztoho škola větší část týhodne na petlici zavřená, pan učitel pracoval v poli a děti též, seč každého síly stačily. – Druhou zimu Bára už do školy chodit nemohla, musela se učit příst a tkát. – Bára dosáhla patnácte let a žádné děvče v celé dědině nemohlo se jí rovnat v síle a velikosti. Tělo její bylo hrubých kostí, silných svalů, přitom ale pra-

videlných forem. Mrštná byla jak pstruh. Pleti byla tmavohnědé, dílem od přirozenosti, dílem od slunce i větru, neboť si nikdy, ani v parném letu nezastřela tvář, jako to vesnická děvčata dělávaly. – Hlava zdála se veliká, ale to dělalo množství vlasů, černých jak havran, dlouhých, ale hrubých jako žíně. Čelo měla nízké, krátký tupý nos, ústa trochu velká a vyšpulené pysky, ale zdravé, červené jako krev. Zuby široké, silné, ale čisté. – Nejpěknější bylo u ní oko; a právě pro to musela od lidí posměch snášet. Spílali jí, že má „oči buličí“. – Veliké měla oko, neobyčejně veliké a modré jak charpa, obrostlé dlouhou černou řasou. Nad okem klenulo se husté černé obočí. – Když se Bára škaredila, podobala se její tvář obloze černými mraky zatažené, z nichž se jen kousek oblohy modralo. – Ona se ale málokdy škaredila, leda když jí chasa nadávala, že má buličí oči, to jí oči hněvem sršely a mnohdy se až do pláče pustila. Jakub ale vždy jí říkal: „Ty hloupá, co si z toho děláš, já mám také velké oči. – A nechsi jsou buličí, však to není nic zlého; vždyť se ta nemá tvář umí na člověka mileji podívat než ti tam!“ – Přitom obyčejně ukázal holí k dědině. – Pozdější leta ale, když přišla k síle, netroufala si chasa ubližovat jí, neboť za každou urážku dávala hned oplatky. Silní chlapci nebyli s to ji poprat; kde nevystačila síla, tu užívala všelikých fortelů aneb si pomohla obratností. Tak si dobyla pokoje.

Bára měla vůbec do sebe tolik neobyčejných vlastností, že se nebylo čemu divit, když si sousedé o ní povídali; nemohouce si takovou povahu nijak vyložit, začaly ženy opět tvrdit, že to přece jen nějaké „divé dítě“, a ne-li to, tedy že ji zajisté polednice vzala pod moc svoji. – Tím vyřknutím bylo všecko počínání děvčete vysvětleno a omluveno, ale mělo ten ná-

sledek, že se jí vesničané buď štítili, buď báli, a jen několik duší ji opravdu milovalo. Kdo ji chtěl hodně pozlobit, řekl jí „divá Báro“ – ale byl každý na omylu, kdo mněl, že ta přezdívka ji víc než každá jiná mrzí, tím jí právě neublížili, každá jiná přezdívka více ji zabolala než ta. Ona slýchala sice povídačky o polednicích, večernicích, o vodním muži, o žhavém muži, který je v lese, o světýlkách, čertu a strašidlech, slýchala o tom mezi dětmi, ale nebála se ničehož. Dokud byla malá, bral ji otec s sebou na pastvu a tu hrála celý boží den s psem Lišajem, který jí byl po tátovi nejmilejší kamarád. Táta s ní mnoho řeči nenadělal, seděl a vydlaboval dřevanky, chvílemi pozdvihl hlavu po stádu, a jestli nebylo pohromadě, poslal Lišaje, by krávu neb jalovici zavrátil, což pes jak náleží vyvedl. Když bylo potřeby, vstal sám a několikrát stádo obešel. Když byla Bára větší, vyprovázivala vždy Lišaje, a jestli která kráva po ní čmuchar chtěla, hned ji Lišaj odehnal. Jsouc větší, mnohdy v čas potřeby za tatíka stádo vyhnala; krávy znaly její hlas tak dobře jako Jakubovu troubu, zlý býk, jehož se statní chlapci báli, poslechl, když mu Bára zahrozila.

Když chtěl Jakub stádo vybrodit a přes řeku je hnál, posadil Báru některé kráve na hřbet, řekl jí „drž se“, – sám pak plaval za stádem. Jednou se Bára dobře nedržela, smekla se do vody, tu ji za suknicí Lišaj vytáhl, a táta ji hodně vypeskoval. Ptala se tedy táty, co se musí dělat, když chce plavat, táta jí ukázal, jak musí rukama i nohama pohybovat, Bára si to pamatovala a tak dlouho zkoušela udržet se nad vodou, až to dokázala. Zalíbilo se jí plavání tak, že v letě zrána i večer se koupávala, a nejen dlouho plavat vydržela hlavou nad vodou, ale i pod vodou. – O tom umění ale kromě táty nikdo nevěděl. Od svitu do desá-

té hodiny večer nebyla doba, kde by Bára se nebyla koupala, a nikdy vodního mužika neviděla; nevěřila tedy naň a vody se nebála. – Jak v pravé poledne, tak v pravou půlnoc bývala Bára pod širou oblohou, v le-
tě spávala nejvíce na stáji u otevřeného vikýře, a přece ji nikdy nepřestrašilo, aniž by se jí cos neobyčejného bylo ukázalo. – Jednou když byla na pastvě a pod stromem na kraji lesa ležela, Lišaj vedle ní, vzpomněla si na báchoru o vandrovním, jak ležel také v lese pod stromem, jak si přál být v zámku u krásné princezny, a za vyplnění toho přání čertu zadat se chtěl. Jen si na čerta vzpomněl, a už stál před ním.

„Co bych já si přála, kdyby se tu nyní přede mnou vzal?“ ptala se sama sebe v myšlénkách, škrábajíc Lišaje na hlavě. „Hm,“ usmála se, „já bych ho poprosila, aby mně dal takovou loktuši, do které kdybych se zaobalila, by mne nikdo neviděl, a kdybych řekla: ať jsem tam a tam, abych tam hned byla. To bych hned chtěla být u Elšky.“ I myslila, dlouho myslila, ale ti-
cho bylo, ani strom nezašuměl; konečně jí všetečnost nedala, zavolala tichúno: „Čerte!“ – Ono nic. – Pak hlasitěji – a ještě hlasitěji, že to daleko zaznělo: „Čerte, čerte!“ – Mezi stádem pozdvihla hlavu černá jalovička, a když hlas ještě jednou zazněl, oddělila se od stáda – běžíc vesele k lesu. Tu ale vyskočil Lišaj a chtěl ji zvrátit, dle své povinnosti; černá se zarazila, Bára ale pustila se do smíchu: „Nech ji, Lišaji, nech, ona je poslušná, myslela, že volám ji.“ Vyskočila, pohladila čerta po krku, a od té doby na báchoru o čerta nevěřila.

U lesa, několik set kroků za řekou, byl hřbitov; – po klekání nerádi chodili lidé tou stranou a mnoho báji bylo o umrlcích, kteří tam v půlnoční dobu rejdy tropí. Ale Barča i noční dobou tamtudy šla, a nikdy

aby se jí cos strašného bylo přihodilo. Nevěřila tedy, že by zemřelí vstávali, lidi strašit chodili a na svých hrobech se veselili.

Když šla chasa do lesa na jahody neb na borůvky a zhlédli kdes hada, tu bylo útěku; dokonce jestli had hlavu pozdvihl a žíhadlo jim ukázal, tu běželi všickni k vodě, aby tam dříve byli než had a on žádné moci k nim neměl. – Barča nikdy neutekla, ona se nebála zlého býka, neřku-li hada nebo štíra. Jestli jí ležel v cestě, odehnala ho, nedal-li se ale odehnat a bránil se, zabila ho. Když jí nepřekážel, nechala ho.

Zkrátka, Bára neznala strach a bázeň; ani když hrom bil a bouře nad údolím vztek svůj vylévala, nechvěla se Bára. Ba naopak, když vesničané okna i dvěře zavírali, hromničné svíce rozsvěceli, strachem třesoucí se modlili, by se na ně Pánbůh nehněval, tu Bára nejraději stála na záspí, by lépe dívat se mohla na obzor před okem rozprostřený. Jakub mnohdy jí říkal: „Já nevím, děvče, jakou to radost máš, dívat se do nebe, když se Pánbůh hněvá.“ – „Právě takovou, jakou mám, když se směje,“ odpověděla. „Podívejte se, táto, ten oheň, jaká to krása v těch černých mračnech!“ – „Neukazuj!“ okřikoval ji Jakub, „ať ti boží posel prst neurazí. Kdo se nebojí bouřky, nebojí se Pánaboha, nevíš to?“ – „Elška z fary mi četla jednou knížku, tam stálo, že se nemáme bouřky bát co hněvu božího, že máme v ní obdivovat mocnost božskou. Pan farář vždy káže, že je Bůh nanejvyš dobrotivý, pouhá láska, kterak by to bylo, aby se na nás tak často hněval. Já miluju Pánaboha, a proto se nebojím jeho posla.“

Jakub nerad mnoho řečí nadělal, a nechal Báru být. – Sousedé ale, vidouce dívčinu neohroženost, a že se jí nikdy nic zlého nepřihodí, tím více potvr-

zeni byli v mínění svém, že je dítě chráněné nějakou nadpřirozenou mocí.

Mimo otce milovali ji jedině Elška a Josífek, její vrstevníci. Josífek byl syn kostelníka, Elška byla neť pana faráře. Josífek byl chlapec malého vzrůstu, bledotvárný, rusovlasý, dobrosrdečný, ale velice bojácný. Bára byla o hlavu větší než on a při pračkách schoval se Josífek vždy za její sukně, Bára pak se ho statně ujmula proti chlapcům, s nimiž by byl ničehož nesvedl. Za to ji Josífek velice miloval, nosíval jí křížaly a každou sobotu bílý oplátek. Jednou v neděli, když byla Bára ještě menší, přivedl si ji domů, chtěl jí ukázat svůj oltářík a jak umí hrát na pana pátera. Vedli se pěkně za ruce a Lišaj cáral za nimi.

U všech selských statků byly dvěře na petlice zavřené, v noci na závorky; na faře byly dubové dveře pobité železem vždy zamčené, a kdo šel do fary, musel zazvonit. U kostelníka měli také u dveří zvoneček, jako na faře, a vesničtí hoši začasté když šli okolo, pootevřeli dvěře, aby slyšeli zvonek zazvonit a kostelníkovou hřešit. – Když je hodně vyhřešila, pokřikovali na ni: „Jedubabo! Jedubabo!“ – Když Bára s Josífkem do dveří vešli a zvoneček zazněl, vyběhla kostelníková do síně; majíc konec dlouhého nosu skřípnutý v brejlích, křikla huhňavým hlasem: „Co si to tu vedeš?“ – Josífek zůstal, jako když ho spaří, sklopil oči a mlčel. Bára také oči sklopila a mlčela. Za kostelníkovou ale vyběhl i kocourek, a vida Lišaje začal ježit hřbet, prskat, očima svítit; Lišaj začal vrčel, pak zaštěkl a po kocourku se rozběhl. – Kocourek skočil pod almárku, a když i tam se Lišaj po něm hnál, vyskočil na polici mezi hrnce. Tam byl jist, ale zlostí mu každý chlup se ježil. Lišaj nemotorně vyskakoval na polici a štěkal, až uši zaléhaly. – Kostelník vybě-

hl ven; vida ten rámus, nepřátele na sebe dorážející, rozhněvanou ženu, rozhněval se též, a otevřev dveře, křikl na děti: „Hned se mi s tou mrchou šikujte, odkud jste přišli!“ – Bára nedala si dvakrát kázat, zavolala na Lišaje, kterého ještě kostelník rákoskou notně švihl, a utíkala, jako by za ní hořelo. – Josífek ji volal zpátky, ale ona zavrtěvši hlavou pravila: „A kdybys mi jalovici dával, k vám více nepůjdu,“ a také nešla, ač se jí dost Josífek naprosil a sliboval, že ji bude matka ráda vidět, dokonce kdy nechá doma psa. Nešla a ne; – od té doby ztratila také před kostelníkovíc všecku uctivost a lásku – vyjmouc Josífka. – Ona myslívala vždy, že se kostelník rovná panu páteru, – a měla před ním velikou vážnost, vždyť chodíval oblečen jako pan páter, v kostele měl všecko pod sebou, když dal některému chlapci nepovedovi v kostele pohavek, nesměl ani hlesnout, a sousedé když chtěli cosi u pana faráře, vždy se stavili dříve na poradu u kmotra kostelníka. „Musí být ten pan kostelník už přece něco hodného,“ myslilo si vždy děvče, ale od té doby, co jí tak nehezky dvěře ukázal a Lišaje švihl, že kňuče kus cesty po třech skákal, od té doby si myslívala, kdykoli ho viděla: „Nejsi, pane, nic hodného.“ –

Jak zcela jinak to bylo, když si vzala Elška Báru s sebou na faru, a to bývalo ve čtvrtek a v neděli. Jak zvoneček zazněl, děvečka otevřela, pustila děvčata, třebas i Lišaje, domácí pes dobře s ním se znal. Potichounku šly děvčata do čeledníku a vlezly na pec, kde měla Elška svoje hračky a panny. Pan farář, starý pán již, sedával na lavici za stolem, měl před sebou ležet pikslu, modrý šátek kapesní, a hlavu opřenou o zeď maje, vždy dřímал. Jen jednou byl vzhůru; tu mu běžela Bára políbit ruku – a on ji pohladil po hlavě, řka: „No jsi hodná; jděte si hrát, jděte, děvčát-

ka!“ – Také panna Pepinka, sestra pana faráře, byla hodná. Ona velkých řečí s Bárou nenadělala, ačkoli se sousedkami ráda mnoho mluvila, ale vždy jí dala veliký kus chleba s medem nebo buchtu k svačině, větší než Elšce. Panna Pepinka byla nízká osobička, ujímaly se na ní dary boží, byla tlustá, červená, na bradě měla bradavici a trochu plačtivé oči, ale za mladých let – jak sama říkala – bývala prý hezká, což vždy kostelník dosvědčoval. Nosila dlouhé šaty (panské) s krátkým životem, zástěru na celé kolo, s velkými kapsami, po boku náruč klíčů. Šedivé vlasy měla vždy pěkně uhlazené a na hlavě ve všední den hnědý šátek s žlutým okolkem, v neděli žlutý šátek s hnědým okolkem. – Panna Pepinka obyčejně šukala po domě nebo na poli, předla nebo s brejlama na nose záplatovala, v neděli po obědě si také vždy trochu dřímala a po nešporu hrávala s panem bratrem a kostelníkem mariáš. Ona ale málokdy říkala „pane bratře“, obyčejně „velebný pane“. – Panna Pepinka byla hlava domu, co ona chtěla, to se dělo, co řekla, měl každý v domě za neomylnou pravdu, komu ona přála, tomu přáli všickni.

Elška byla mazánek panny Pepinky i velebného pána, a co Elška chtěla, to chtěla i panna Pepinka, koho Elška si zamilovala, toho i Pepinka náviděla. Proto nedostala Bára na faře škaredého oka, proto byl i Lišaj trpěn, ba kostelník, nemoha psy jinak vystát, Lišaje pro dobrou vůli mnohdy pohladit chtěl, ale Lišaj nemohl kostelníka vystát a vždy naň vrčel.

Bára byla všecka šťastná, když mohla být na faře. – V pokojích se vše jen lesklo, bylo tam nastlaných do stropu postelí, krásných obrázků, vykládaných truhel; v zahradě plno květin, zeleniny a dobrého ovoce. Na dvoře drůbeže, jaké by si kdo přál, a v chlívě do-

bytek, že se bylo radost naň podívat. Pastýř Jakub měl z farského dobytku největší potěšení. A v čeledníku na peci, co tu pěkných hraček, a Elška nikdy neplácala koláče z hlíny, nesypala cihlou a vápnem, měla vždy dobrých věcí na vaření, a co se ustrojilo, – snědlo se.

Jak neměla být Bára v takovém domě ráda, ale jí byla nade všecko milá Elška, ba mnohdy se jí zdálo, že ji má radši než tátu, kdyby Elška třeba v pazderně bydlela, ráda by u ní Bára bývala. Elška ani jedinkrát Báře se neposmála, měla-li co dobrého, rozdělila se s ní, a často vzala Báru okolo krku a říkala: „Báro, já tě mám tuze ráda.“ – „Ona mne má tuze ráda, a je přece tak krásná, je farářovic, všickni lidé říkají jí vy, i pan kantor i kostelník – a ti druzí se mně posmívají,“ opakovávala si Bára a v duchu vždy Elšku za laskavost její objímala a líbala, ale v skutečnosti se ostýchala, ačkoliv by ráda byla vroucí svůj cit najevo jí dala.

Když se po louce honily a Elšce se rozpletl vrkoč, tu prosívala Bára: „Nechte, Elško, bych vás zapletla, vy máte hebké vlásy jako len, já vás ráda zaplítám.“ – Když to děvče rádo dovolilo, s libostí se probírala v hebkých vlasech, krásu jejich obdivovala, jsouc pak s pletením hotova, přeškrtnula svůj hrubý vrkoč kupředu, přirovnala k Eliščinu, řkouc: „To je rozdíl.“ – Ano, Eliščiny vlasy podobaly se vedle Bářiných zlatu vedle kaleného ocele. A přece nebyla Eliška s nimi spokojena a přála si mít tak černé jak Bára.

Když příběhla Elška k Báře někdy, a jisty by byly, že je nikdo nevidí, šly se koupat. Elška byla ale bojácná, a jakkoli Bára ujišťovala, že se jí pranic nestane, že ji bude držet a naučí plavat, přece nešla do hlubší vody, než co po kolena dosahovala. Po koupání

utírala jí Bára ráda nohy svojí hrubou zástěrou, sevrouc pak malé bílé nožky do silných pěstí, políbila je a se smíchem říkala: „Bože, jsou to nožky, měkounké, maličké! Kam by se to dělo, kdyby to mělo bosso chodit. – Hle!“ doložila, přirovnávajíc svoji opálenou, rozedranou nohu, plnou mozolů, k Eliščině bílé nožce. „A nebolí tě to?“ ptala se Eliška, sahajíc po tvrdé kůži zpod nohy s outrpným citem. „Dokud nebyla kůže jak podešev, bolívaly mne nohy, ale teď ani oheň pod nohou necítím,“ skoro s hrdostí Bára odpověděla, a Eliška se jí velice divila.

Tak se ty děvčata mile těšily; často se Josífek k nim přidružil, když strojily hody, musíval přinášet, co potřeba bylo, strouhat a krájet, kdy hrály na vlka, musel být ovčí, při výměnách hrnce vozit. Ale on si ze všeho nic nedělal a přece jen nejraději u děvčat byl.

Přešel dětem dvanáctý rok, a konec učiněn dětinským jich radostem; Josífka dal kostelník do města na studie, chtěl mít z něho pana pátera; Elšku dala panna Pepinka do Prahy k bohaté, bezdětné tetě, aby se naučila způsobům a teta aby nezapomněla venkovské přátely. Bára zůstala s tatíkem a Lišajem sama.

II

Život na venkově plyne tiše, bez hluku a šumu, jako luční potok; – tři léta minuly, co Elška do Prahy odjela. Zprvu ani panna Pepinka ani pan farář odvyknout nemohli – stýskalo se jim nesmírně, když ale kostelník namítl, proč se Elška z domů posílala, říkala panna Pepinka velmi moudře: „Milý Vlčku, člověk nesmí žít pro dnes, musíme myslet na dále. My – nu copak – my už, dá Pánbůh, ten život nějak

protlučem, ale Elška je mladá, na tu dlužno myslet. Peníze zachovat – ty můj milý bože – z čehopak! – Trocha peřin, vybytí – to je všecko, co někdy po nás dostane, – a to je málo. Svět se ohlíží po těchto (přítom rozevřela Pepinka dlaň a druhou rukou dělala na ní pantomimu počítání) – a pražská teta jich má – nepočítaných. Snad se jí Elška zalíbí; jen k jejímu dobru ji tam necháváme.“ – Pan kostelník dal panně Pepince zcela za pravdu.

Paní teta pražská stonala mnoho let; od té doby, co jí manžel zemřel, – vždy psala panu švagrovi a panně švagrové, že je živa jen na lékách, a kdyby neznal lékař její předobře její náтуру, že by dávno ležela na svatém poli. Najednou ale psala Elška, že má paní teta jiného lékaře, ten že jí radil, aby se každodenně koupala v studené vodě, hodně chodila, dobře jedla a pila, že bude hned zdráva. Paní teta že ho poslechla a že je zdráva jako rys. „Hm, jaké to novoty. – No, když je tomu tak, může Elška hnedle domů přijet.“ – Jak panna Pepinka chtěla, tak se stalo. Ještě ten samý den musel pacholek vytáhnout kolesku z kolny, dovézt ke koláři, a panna Pepinka umínivši si sama pro Elšku jet – vynesla si z komory klobouk, aby si ho prohlídla, jestli škodu neutrpěl. Ano, panna Pepinka měla také klobouk, dostala ho před desíti léty, když byla v Praze, od paní tety, ve Vestci nikdo ji v něm neviděl, ale když jela do blízkého města na děkanství na pouť s panem bratrem, to si ho nasadila, a do Prahy musela ho vzít též s sebou, aby jak říkala neplodila paní tetě v šátku ostudu.

Druhý den byla koleska spravena, třetí den poručila Pepinka, aby ji namazali, koně dali okovat, čtvrtý den loučila se s hospodářstvím, poslala pro Báru, by za její nepřítomnosti dohlédla, pátý den časně zrána

nakládal se na kolesku obrok pro koně, strava pro pacholka, částečně i pro pannu Pepinku, koš vajec, hrnec másla a podobné dárky pro paní tetu, škatule s kloboukem, uzel šatu, a po mši svaté schovala se po dlouhém loučení a nařizování do kolesky i panna Pepinka, pacholek švihl do koní a s Kristem Pánem vydali se na cestu. Kdo zhlídl starožitnou kolesku, která se podobala křidlatému kotlí, visícímu mezi čtyřmi kolmi, zdaleka smekal, ačkoliv pannu Pepinku, zavinutou v kolikero šátkách, v hluboké kolesce, mezi všelikým náradím, a kupě sena, která nad ní čněla, ani vidět nebylo. Ale sedláci znali kolesku, jich otcové již znali ji, a povídávali si, že ta koleska Žižku pamatuje. –

Nikdo se vroucněji na příjezd Elščin netěšil jako Bára, nikdo na ni také vroucněji nemyslíval než ona, nikdo více o ní nemluvíval; když neměla s kým, hovořila s Lišajem, slibovala mu, až se Elška vrátí, jak se bude mít zase dobře, ptala se ho, zdali se i jemu nestýská. Panna Pepinka i pan farář věděli, jak Bára Elšku miluje, a přáli jí též. Když se jednou panna Pepinka trochu roznemohla a Bára ji s největší ochotností obsluhovala, přesvědčila se o dívčině věrnosti a dobrosrdečnosti tak, že si ji v čas díla na faru brala na pomoc k své ruce, a konečně tolik důvěry do ní měla, že i klíč od špižírny jí svěřila, což byl u panny Pepinky největší důkaz náklonnosti. Proto také odevzdala jí dohled nad domem, když odjela, čemuž se všechny hospodyně náramně divily a začez se kostelníková na Báru ještě více popudila. Hned se zase povídalo: „Vidíme, takoví nepodařenci mají z pekla štěstí – jak se tam na faře uhnízdila.“ – Myslely tím Báru. Nepominul předsudek proti ubohému děvčeti; ona se ani nestarala, mají-li ji lidé rádi čili nemají, nedo-

tírala se mezi chasu, ani k hraní, ani k tanci, hleděla si své práce, svého starého táty, a fara byla její Praha. – Ozývaly se po vsi hlasy, které pravily: „Ta čest se musí tomu děvčeti dát, že jí je v obratnosti a síle málokterý chlapec roveň, děvče pak žádné. Kterápak by unesla tak plná vědra vody, a ještě si s nimi šla, jak by jí hráli. – A s dobyt看, kdo tak umí? – Kůň i býk, kráva i ovce, všechno ji to poslouchá, ona zmůže všechno. Taková děvka je v hospodářství právě boží požehnání.“ – Ale kdyby se byl kterýkoliv chlapec ozval: „Já bych si ji i za ženu vzal,“ tu hned křičely mámy: „Ne ne, chlapče, tutu nám nevod' do rodiny, člověk nemůže vědět, kterak to dopadne, a divous je.“ – Opravdu se tedy o děvče ucházet žádný z chlapců nesměl, a žertem si netroufal. Bára nedala s sebou vládnout, aniž si dala pěknými slovy oči zasypat. Nejvíce ji nenáviděla kostelníková, ačkoliv jí Bára jaktěživa na kříž stéblo v cestu nevložila, ba naopak dobře činila tím, že Josífka přede mstou chlapců chránila. Jak dostal který chlapec v kostele od kostelníka pohavek, zajisté ho vrátit chtěl Josífkovi. Ale kostelníková měla zlost na Josífka, že je bluma a nechá se bránit od děvčete, že má to děvče rád; měla zlost, že chodí Bára na faru a že ji mají i tam rádi. – Ona by zajisté byla ji z fary vypíchala, kdyby panna Pepinka nebyvala pannou Pepinkou, – ale Pepinka si nedala do kaše foukat – nanejmeně od kostelníkové. – Jednou udělala kostelníková s učitelkyní na pannu Pepinku klep a od té doby spolu dobře nevařily, ačkoliv dříve jedna ruka bývaly. – Pana Vlčka panna Pepinka mnohdy za to sekla, řkouc: „Ah špičatý nůsek rád podrývá,“ což padalo na kostelníkovou, – ale Vlček býval na faře vždy beránkem a jen doma pravným Vlčkem.

Přešly dva, tři, přešly čtyry dni, co Pepinka odjela, Bára nemohla se dočkat. „Bože, jemnostpane, jakpak daleko je do té Prahy?“ zeptala se Bára pana faráře; když se byl odpoledne vyspal, to býval v nejlepším rozmaru. – „Měj strpení, děvče, ještě tu být nemohou. Dvacet míl, to je kus země – tři dni potřebujou tam, dva dni se tam Pepinka zdrží a tři dni na zpáteční cestu – spočítej si to.“ – Bára počítala dny, a když čtvrtý den nastal, bylo na faře chystání a Bára čítala již jen hodiny. Konečně když podesáté ven vyběhla vyhlížet, slunce již zapadalo a táta domů hnál, ukázala se na silnici koleska. – „Už jedou!“ křikla Bára, že to po celé faře zaznělo. Pan farář vyšel před vrata, pan kostelník za ním; Bára byla by letěla ráda přijíždějícím vstříc, ale ostýchala se, běhala z místa na místo, a když se koleska již k samé faře blížila, přišla na ni ouzko, srdce jí tlouklo, hrdlo se jí stahovalo, horko i zima ji pocházela. – Koleska se zastavila u vrat; nejdříve se z ní vyvalila panna Pepinka a za ní skočila štíhlá postava růžotvárného děvčete, na něž farář, kostelník i chasa se zahleděla. Kdyby byla pannu faráři nebyla okolo krku padla a strejčkem ho nazvala, nebyli by věřili, že to Elška. – Bára z ní oka nespustila, když se ale Elška strejčkovi z náručí vyvinula, k ní přistoupila, za obě ruce ji uchytla, a vzhůru do očí jí hledíc, svým lahodným hlasem pravila: „Báro – Báro, – stýskalo se mi po tobě! Jak jsi se měla – je Lišaj ještě živ?“, – tu se pustila Bára do pláče a plakala, až jí srdce usedalo a nemohla ani odpovědět. – Po chvíli teprv si vzdychla: „No, jen když jste zde už, milá Elško!“ – Pan farář opakoval po Báře: „No jen když jste již tu. Stýskalo se nám.“ – „Chtěli mne tam zdržet ještě den,“ povídala panna Pepinka, kladouc kostelníkovi, Báře i služce všeliké věci z kolesky

do náručí, „ale šlo mi tu o vás, pane bratře, abyste tu nebyli sami. Také bychom nebyli vystačili s obrokem,“ dodala. – Kolesku dali zase do kolny na odpotčinek, panna Pepinka uložila si klobouk do komory, tak neposkvrněn, jak ho byla vzala, – uložila, co byla s sebou přinesla, a rozdala dárky. Bára dostala pěkné pentle k sukni i do vlasů a od Elšky korále na krk. – Elška si také pěkného oděvu přinesla, ale tím by se byla nezalíbila, kdyby nebyla nazpět z Prahy přivezla svoje nezkažené, dobré srdce. – Nezměnila se.

„Ach Báro, tys vyrostla!“ bylo první, čemuž se Elška divila, když měla kdy s Bárou promluvit a jak náleží si ji prohlídla. – Bára byla o hlavu větší než Elška.

„Ach Elško, vy jste ještě taková hodná, jako jste bývala, ale jste ještě hezčí; kdyby to nebyl hřích, řekla bych, že jste podobná k Panence Marii na našem oltáři.“

„Jdiž jdi, co to mluvíš?“ okřikla ji Elška – nikoli ale přísně –, „ty mi lichotíš.“

„Bože chraň, mluvím, jak srdce velí. Já se nemohu pohledu na vás ani nasytit,“ upřímně řekla Bára.

„Milá Báro, kdybys přišla do Prahy, tam je pěkných děvčat!“

„Ještě krásnější než vy?“ divila se Bára.

„Baže krásnější,“ vzdychla Elška.

„Jsou hodní lidé v Praze? – Je tam krásně? – Líbilo se vám tam?“ ptala se po chvíli Bára.

„Ke mně byli hodní všickni, tetinka, učitelka, všechny mě rády měly. – Ráda jsem tam byla mezi nimi, ale také se mi stýskávalo po vás a přála jsem si, abys ty u mě byla. Ach milá Báro, tam je krásně, že si to ani pomyslit nemůžeš! – Když jsem viděla Vltavu, zámek, krásné kostely, velikánské domy, zahrady – strnula jsem. A lidu chodí po ulicích jako o proce-

sí, někteří vystrojení i všední den, jako by svátek byl, kočáry jezdí ustavičně, hluku a zvuku, že neví člověk, kdo je s kým. – No, počkej, až přes rok pojedem tam spolu na pouť,“ doložila Elška.

„Co bych já tam činila, lidé by se mi vysmáli,“ mínila Bára.

„Nevěř tomu; tam si na ulici jeden druhého nevšímne, jeden druhého nepozdraví.“

„To se mi nelíbí, to je divný svět,“ divila se Bára.

Druhý den – byla neděle – ustrojila se Elška pěkně, na hlavu posadila si červenou aksamitovou čepičku, což právě v módě bylo a velice jí slušelo, a šla na hrubou. Všech zraky byly v kostele jen po ní obráceny a mnohý z chlapců si myslel: „Za tebe, děvče, sloužil bych třeba dvakrát sedm roků, kdybych věděl, že tě dostanu.“

V kostele bývala Elška vždy pobožná, nevšímajíc si nikoho kolem sebe, tak i tenkrát, ale když šla z kostela po vsi, teprv ohlížela se kolkolem, pozdravovala se s vesničany, kteří se k ní hrnuli, vítajíce ji z Prahy, poptávala se, jak se jim vedlo po všecy časy, a zodpovídala jejich otázky. Mnoho se přece za ty tři léta změnilo, jakkoli se to vesničanům ani nezdálo. – Tu i tam nebylo stařečka neb stařenky, kterýchž vidávala Elška nedělního času sedět na záspl neb v sadě a vyhřívat se na slunečku. V kole veselé chasy chyběl ne jeden párek, staraje se již o svoje hospodářství. – Děti batolily se v trávě, jichž Elška neznala, – mnohá hlava zbělela, jež šedivá jen byla, – vrstevnice pak Elščiny s chlapci se vodily, nejsouce považovány již za nedospělé. – Avšak i Elšku žádný neoslovil již „Elško“, každý přidal k jménu i název „panno“.

Když se slyšela Elška takto oslovena, zbarvila se jí výše tvář; tímto názvem vyslovili prostí vesničané,

co Elška posud sama nevěděla, totiž že není více dítě. V Praze říkali jí zpočátku slečinko, později slečno. Zprvu mněla, že to posměch, slyšíc ale, že to obecní titul pro děvčata, nechala si tu módu líbit. – Titul „panno“ ji ale více ctil, výše ji povznášel, to dobře cítila, proto ji polil růměnec panenského studu.

Také kostelníková vyšla na prah, a když šla Elška kolem, zvala ji dovnitř; – Elšku měla ráda, ačkoliv pannu Pepinku nehrubě náviděla. – Vypyťovala se Elšky, jak se měla v Praze, jak vyhlíží oltář svatého Jana na Hradě, zdali to pravda, že most zlatem dlážděn, a když jí Elška na vše odpovídala, prohlížela si ji od hlavy do paty, ani nitka neušla těm jedovatým očím. Elška se ptala na Josífka. – „Ach ten se dobře učí, první je ve škole, a roste jako z vody. Mnoho – mnohonáctekrát vzpomněl na vás, panno Elško, kdykoli tu na prázdninách býval; stýskalo se mu, neměl ani s kým se povyrazit. S chasou zdejší, to se pro něho už nesluší, když je žákem,“ mínila kostelníková; Elška byla sice jiného mínění, ale mlčela. – Odpoledne šla Elška navštívit Báru.

Pastýrna byla malá chalupa, nejmenší z celé vsi, ale snad nebyla mimo fary nikde větší čistota jako tam. Stůl, lavice, dvě židlice, lože, truhla a stav byl všecek nábytek, byl ale čistý jako sklo. – Zdě bílé jako křída, strop udrhnut leštil se, jak by z ořechového dřeva dělán byl. – Na zdi několik obrázků a za nimi zelené letorostě, v poliče lesklo se několik žbáneček a talířů, všecko to památky matčiného věna. Malá okénka byly v letě veždy otevřené a v nich ve střípkách kvetly bazalky, fialy i rozmarýna. – Podlaha nebyla dřevěná, byl to jen utlučený mlat, ale Bára pokryla si ji rohoží, kteroužto sama si upletla.

U chalupy bylo kousek sadu a malinká zahrádka květná, jež si Bára pěstovala; všude a na všem bylo

vidět, že obyvatelé chyžky málo potřeb znají, stvoření ale, které v ní vládne, že není prosto krasocitu.

Ani jediné děvče ve vsi, nevyjímajíc služebné, nechodilo si tak prostě jako Bára, ale ani jediné nevyhlíželo celý týhoden při práci tak čistě jako ona. Košile její, u krku a u rukou sebraná, velmi hrubá byla, ale bílá vždy jak padlý sníh. Suknice tmavá, vlněná, zástěra též hrubá, plátěná, byl celý její oděv, v neděli jen se obula a vzala šněrovačku, v zimě přidala vlněný kabátek. Ozdoba její byla lemovka na sukni, červený kaloun u zástěry, červené stužky v černých vrkočích, které jí po zádech dolů visely, skoro pod kolena. Děvčata jí mnohdy vytýkaly, že chodí po celý týhoden rozpásaná, ale ona je přece neposlechla, bylo jí volno tak, a Elška jí vždy říkala, že jí to lépe sluší bez šněrovačky. – Bez marnosti není nikdo, ani Bára bez ní nebyla!

Veliké potěšení měla Bára, že ji Elška navštívila; vodila ji všude, chlubila se jí s zahrádkou, vedla ji do sadu, na pole i na louku k tátovi, který se nemohl Elšce vynadivit, jak vyrostla, zkrátka pochodily všeka místa, kde se před třemi roky honívaly. Pak se usadily do sadu, Bára přinesla na míse smetany, v níž nadroben byl černý chleb, postavila ji do trávy a jedly s Elškou, jako před časy. Přitom jí vypravovala Bára o svojí černé krávě, o Lišajovi, a přišla řeč na Josífka. – „A ještě tě nemůže Vlčková vystát?“ ptala se Elška.

„Ba nemůže, jako by jí sůl do očí sypal, když mne vidí, a když neví nic jiného, haní moje oči, že prý koukám jako pulec.“ – „Nehodná za to!“ hněvala se Elška. – „Ba nehodná, dokonce když jí neubližuju. Onehdy jsem ale dostala zlost; poslala jsem jí zrcadlo, aby se dříve na svoji krásu podívala, nežli jiného haní.“ – „Dobřes udělala,“ smála se Elška, „ale proč

se jen na tebe hněvá?“ – „Eh habrovina, ona svým baziliškovým okem každého uštkne, nejen mne. Ale snad se proto hněvá, že jsem u vás v pěknějším světle než Josífek a že mne Josífek rád má. – Chudák vždy je bit, když se doví matka, že byl u nás. Dost se mu namluvím, nechodte k nám, a přece přijde, nemohu tedy za to.“

Elška mlčela, po chvíli se ale ptala: „A máš ty Josífká ráda?“

„Proč bych ho neměla mít ráda, každý kdáče na něho, chudáka malého, jako na mne a on se bránit neumí, je mi ho líto.“

„Což je posud takový, jaký byl? Vždyť řekla Vlčková, že vyrostl.“

„Lišajovi do podvazků,“ usmála se Bára, hned ale pravila útrpně: „Kterak má růst, když dostane od mámy víc buchet do zad než do žaludku.“

„A co tomu říká Vlček, vždyť je to jejich syn?“

„Vlček a Vlčková jedno pásmo. Mají zlost, že by nerád Josífek panem páterem byl. – Ty můj panebože, jako by za to mohl, že se mu to teď nelíbí; – vždyť nevolná služba Pánubohu milá by nebyla.“

„Pravdaže ne,“ dosvědčila Elška. – Ještě se za některou chvíli děvčata bavila, pak vyprovodila Bára Elšku domů a od té doby chodívaly zase k sobě, ačkoliv více na peci s pannami nehrávaly.

Přátelství těch dvou děvčat nebylo ale sousedkám vhod, začaly si povídat, proč se panna Elška jen s pastýřovic druží, že se to pro ni nesluší, že by měla spíše s rychtářovic, konšelovic a jinými se družít. Schválně se o tom mluvilo hlasně, aby se to doneslo panně Pepince k uším. – Pannu Pepinku to domrzelo. – Radno nebylo sousedky popudit; mezi chasu nechtěla ale zase panna Pepinka Elšku poslat, děvčata zvat k sobě

na faru nebylo též jaksi slušné, i mluvila o tom s Elškou. Elška krátce rozhodla, že půjde někdy vesnická děvčata navštívit, že však Bára zůstane její nejmilejší družkou. – Panna Pepinka neměla ničeho proti tomu, neboť měla Báru z mnohých příčin ráda. Měla za to, že se Bára sotva kdy provdá, že tudy zůstane ona její pravou rukou, když by se Elška provdat měla. – Panna Pepinka měla pro Elšku ženicha za lubem, ale nikdo o tom nevěděl, ani sám pan farář. Byl to správčí ze sousedního panství, panně Pepince se ten človíček líbil, i zdálo se jí, že by to bylo pro Elšku šikovné zaopatření. – Panské pole hraničily se zádušními a pan správce, když zašel až na ten konec, vždy se stavěl na faře. – Elška neměla o štěstí, které jí tetinka v duchu chystala, ani zdání, a její hlavinkou probíhaly zcela jiné plány nežli ten, státi se paní správcovou; nepověděla o nich posud ani Báře. – Než Bára viděla Elšku často zamyšlenou, smutnou, a z toho hádala, že jí cosi na srdci leží; myslela si ale: „Však se trefí doba, kde mi to poví.“ – Nemejlila se Bára. – Navzdor tomu, že sousedky Báru v špatném světle Elšce ukázat se snažily, rozpustilých jí spílající, přece Elška Báře více věřila než jim a ji ráda měla jako kdy jindy. Před svatým Janem Křtitelem večír sešly se děvčata a Elška ptala se Báry. „Budeš házet zítra věneček?“ – „Neházela bych sama, chcete-li ale, přijďte před sluncem východem k nám, půjdeme spolu.“ – „Přijdu!“

Ráno před sluncem východem stála Elška již v pastýřovic sadu, Bára vedle ní; vázaly na obroučky z vrbových proutků bílé, modré a červené kvítí. „Na koho budeš myslet?“ ptala se Elška Báry. – „Milý bože, nemám na koho,“ vzdychlo si děvče. „Hodím nazdařbůh věneček, popluje-li za vaším. Prála bych jen, až se vdáte, Elško, s vámi jít.“

Elška se zamlčela, růměnec polil jí tvář; po chvíli povídala, podávajíc ruku Báře: „Tu moje ruka, že zůstanem pohromadě, jestli ty se nevdáš; já se vdávat nebudu,“ doložila s povzdechem. „Kterak to mluvíte, Elško, mne málokdo miluje, vás každý – vy budete bohatá, já jsem chudá, vy jste krásná, já jsem nehezka, vy učená, já sprosté, hloupé děvče – a měla bych myslet na muže, a vy ne?“

„Tetinka mi vždy říkala, že to přijde na libost, jednomu svědčí karafiát, druhému růže, třetímu fiala; každé kvítko najde svého obdivovatele, každé má svoji krásu. – Nesnížuj sebe, nepovyšuj mne, jsme si rovní. – Nebudeš opravdu na žádného z chlapců myslet, ani jsi posud nemyslela?“ – „Ne, ne,“ zavrtěla Bára hlavou, usmávši se, „na žádného nemyslím, a když mi přijdou na zálety, zkrátka je sprovedím. Pročpak bych si mysl kalila, proč zlatou svobodu vázala!“

„Kdyby tě ale některý z nich rád měl, tuze rád, a ty jeho, pak bys přece vázat se dala?“ ptala se Elška.

„Což nevíte, Elško, jak to chodí? – Dříve by se jeho rodiče smlouvali s mým tatíkem, mnoho-li mi dá, nežli by směl chlapec si mne vzít. U nás věna není tolik, aby se ním kteříkoli rodiče spokojili, a z milosti přijít do statku nechci, raději bych si mlýnský kámen na krk uvázala a do řeky skočila. – Kdybych si ho dobrovolně na krk vložila, musela bych sama sobě bláznů nadat. – Jestli lajou teď na mne, pak by láli dvojnásob. A nechť jsem, jaká jsem, kytici mám za pasem,“ dodala zpívajíc a zastrkujíc za pas kytici z kvítí, co zbylo z věnce. Pak ale ukazujíc na ranní červánky, pravila: „Svrchovaný čas!“

Rychle dovila Elška věnec a obě děvčata pospíchaly k blízkému mostku, který vedl přes řeku na luka. – Uprostřed mostku se zastavily. „Hoďme zároveň,“

pravila Elška, držíc věneček nad vodou. – „Tedy!“ zvolala Bára, odhodivši věneček nad vodou. – Avšak věneček, silným ramenem odhozen, nedopadl vody, zůstal viset na vrbě; okamžení zůstala Bára zaražena, pak ale odhodlaně pohodila hlavou, řkouc: „Nechť tam visí; pěkně to kvítí vrbě sluší.“ – Elška ale nespustila oko ze svého věnečku; věneček, třesoucí se rukou dolů spuštěný, točil se okamžení na jednom místě, pak ho uchvátila vlna, podala druhé, ta třetí, nesly ho dále a dále, až zmizel děvčatům z očí.

Elška sepnuté ruce položené majíc na zábradlí, dívala se planoucím okem i tváří za věnečkem, jak ho proud daleko unáší, Bára podepřena tělem o zábradlí, též za ním mlčky hleděla. „A tvůj věneček uvázl zde; vidíš, že se vdáš zde!“ ozvala se Elška, obrátíc se k Báře. „Dle toho bychom ovšem neměly býti pohromadě; já měla bych zůstat zde, a vy přijít daleko od nás. Nevěřím tomu ale; člověk míní, Pánbůh mění.“

„Ovšem,“ řekla Elška hlasem skoro smutným a sklopila s povzdechem oči na vodu.

„Tedy byste, Elško, tak ráda daleko od nás se dostala, nelíbí se vám zde?“ ptala se Bára a temnomodré veliké její oko zpytavě pohlíželo do Elščiné tváře.

„Což si to myslíš,“ šeptala Elška, nepozdvihnouc oko, „líbí se mi tu, ale...“

„Ale tam daleko je někdo, po němž se mi zde stýská, za tím bych ráda, vidíte Elško?“ doslovila Bára, a položivši hnědou svoji ruku na bělounké rámě děvčete, hleděla jí s usmáním do tváře. Elška popozdvihla oči k Báře, usmála se, ale zároveň pustila se i do pláče.

„Tíží-li vás něco, svěřte se mi, u mne to zůstane pochováno jako v hrobě,“ pravila Bára. Elška položi-

la mlčky hlavu na Bářino rameno, obejmula ji a jen plakala; – Bára jemně jako matka svoje děcko k sobě ji přivinula, líbajíc rusé její vlasy. – Vysoko nad hlavami děvčat skřivan pěje se vznášel, nad vrcholemi zelených lesů vycházelo slunce a polilo zlatou září zelené údolí. – Jakub vyšel před pastýrnu a trouby pastýřské hlas připomněl děvčata, že je čas, aby šly domů.

„Po cestě si to povíme,“ pravila Bára, vedouc Elšku za ruku z mostku na luční cestu.

„Ale kterak jsi to poznala na mně?“ ptala se Elška.

„I bože, to se lehko pozná. Býváte zamyšlená, někdy smutná, a zase vám líčko září; – jak jsem vás pozorovala, myslela jsem hned, že vám něco musí být. Uhodla jsem.“

„Jenom jestli na mně tetinka to nezpozoruje a ptát se mne nebude,“ ouzkostlivě pověděla Elška; „ona by se hněvala, nelíbil by se jí,“ doložila.

„Zná ho?“ – „Viděla ho v Praze; to je on, co tetinku pražskou vyhojil.“

„Ten doktor? Vidíme; – vy jste několikrát mi o něm povídala, jak hodný to člověk, co se tedy panně Pepince při něm nelíbí?“

„Nevím, ona jen na něho laje, a že jí protivný,“ skoro plačtivě povídala Elška.

„Což není libný?“

„Ach Báro,“ vzdychlo si děvče, „tak krásný člověk není v celém okolí jako on.“

„Snad není bohatý? –“

„Bohatý? To nevím; ale co z toho. K čemu bohatství.“

„To je pravda, ale tetinka bude chtít, abyste si vzala bohatého a dobře se zaopatřila.“

„Ne, ne, Báro, já si žádného jiného nevezmu, raději bych umřela.“

„No, vždyť tak zle nebude; a byť i nebyl bohat, však ona si dá panna Pepinka i pan strejček říci, až jim povíte, – že ho máte ráda.“

„Já jim to nesmím povědít, pražská tetinka mi to zakázala, ale slíbila nám, že se postará o naše štěstí, i kdyby tetinka bránila. – Před týhodnem psal mi, že se na druhý měsíc shledáme.“ – „Vy si píšete?“ – „To je tak: pražská tetinka neumí psát a je krátkozraká. Hynek – tak se jmenuje –, vid' že to je pěkné jméno?“ – „Podivné, ještě jsem takové neslyšela,“ mínila Bára a Elška dále povídala: „Hynek se nabídl, že jí listy na mne bude psát. Ona by nepsala, leda jednou za rok, ale on ji pohání k tomu, aby mi vždy nějaké vyřízení psala. Však se tomu strejček diví, že tetinka tak často píše.“ – „A jak když strejček list čte?“ – „I holečku, to my jsme si všecko vymysleli; píšeme tak, aby tomu nikdo nerozuměl než my.“

„Je to přece hezká věc, když se člověk něčemu naučí, já bych to nedokázala.“

„I tomu bys lehko se naučila,“ mínila Elška. Právě došly k pastýrně; i vzala Báru za obě ruce, a hledíc jí jasným svým okem do tváře, pravila: „Ani nevěříš, jak mi je nyní volno, jako by mi kámen ze srdce spadl. – Nyní mohu s tebou o něm mluvit. Ale,“ doložila s důvěrným přízvukem hlasu, „ty, Báro, nemáš mi co říci?“

„Já?“ zajikla se Bára a sklopila velké oči, „já – nic.“ – „Přece snad slovíčko?“ – „Nic, Elško, nic, pouhé sny!“ – „Pověz mi je tedy.“ – „Až někdy!“ zavrtěla hlavou Bára, vysmekla ruce z Elščiných, a ukazujíc na chlív a boudu, doložila: „Vidíte Lišaje, kterak se stuchá, a Černá se tam ještě oběsí. Čas je pustit; a vaše krávy také již v stádu, slyším je zvonit. Hned požene tatík kolem. Jděte okolo zahrad, Elško, by vás selky neviděly a nepomluvíly.“

„Eh, aťsi mluví, vždyť nedělám nic zlého. Poslechnu tě, jdu, ale co nejdřív si povíme více,“ pravila Elška a zmizela mezi plotmi.

III

Dvě noviny roznášely se po vesnici; v každém statku, v každé chalupě se o ničem jiném nemluvílo než o strašidle v zádušním lese a o svatbě panny Elšky s panem správčím.

„Tedy tak záhy zapomněla na první svoji lásku?“ pomyslí si čtenář. – Nedělej Elšce křivdu, ona se nezpronevěřila ani myšlénkou, a umínila si, že raději vše podstoupí, než by se stala paní správcovou. I kdyby nebyla již milovala, pan správce nebyl člověk ten, do něhož by se zamilovat mohla.

Byl to mužiček, jak by ho opekli, postaven na krátkých nožičkách. Červené tváře jak pivoňky i nos takový. Na hlavě humence, jež ale zakrýval zrzavými vlasy, které mu v týle a okolo uší ještě pozůstaly. Oči byly masem zarostlé a měly tu dobrou vlastnost – zvlášť pro správce –, že se dívaly zároveň na dvě meze. Nosíval v letě slaměný klobouk se zelenou pentlí, rákosku se střapcem, nankinky, vestu zimní přes prsa sepjatou, aby se nezastudil a košili neušpinil, na krku kartonový šátek a řebíčkové barvy frak se špičatými šosy a žlutými knoflíky. Z kapsy visel mu vždy růžek modrého šátku, – neboť pan správčí šňupal. – Povídalo se mezi vesteckými sedláky, že poddaní sousedního panství panu správčímu řebíčkový frak nejednou za větrem vyprášili, než nepřišlo to nikdy k soudu. Správce byl velmi bojácný, ale navzdor tomu se ho sedláci přece báli, on totiž nahrazoval bojácnost svou lstí a mstivostí, kterou jim pak splácel;

– k lidem, od nichž jakéhož užitku očekávat mohl, byl velmi úlisný a zdvořilý, jinak hrubý člověk. Byl také velice skoupý; jedinou dobrou vlastnost mu nemohl nikdo upřít, totiž tu, že byl bohat. Ano, bohat byl pan správčí Kilián Sláma, a to byla ta pěkná vlastnost, která se panně Pepince při něm líbila; – ostatně nemínila také, že by jeho postava byla nepěkná. – Jaktěživi se jí velcí suší lidé nelíbivali; i to velmi jí lichotilo, že jí pan správce vždy ruku políbil. Myslíla, že se Elšce konečně také zalíbí, že mu přivykne; a říkala panu bratru, který o tom plánu nechtěl slyšet, takový muž že si umí ženu vážit více než mladý hejsek, že ji bude na rukou nosit, Elška že bude paní, dobře se mít, a kdyby měl umřít, že bude bez starosti. „A já, kdyby měl pan bratr zemřít,“ rozumovala v duchu dále, „budu mít kam jít.“ – Zkrátka, panna Pepinka uměla to pěkně navléknout, aby pan správce začasté na faru přišel, že konečně i pan farář proti němu ničehož neměl; přivykl mu, a když nepřišel správce k večeři a po večeři měl hrát mariáš s Pepinkou a kostelníkem nebo učitelem, jako by mu něco chybělo. Elška o Pepinčiném plánu zpočátku ani zdání neměla, slyšela jen chvalořeči na jeho dobrotu a bohatství, jichž si ale tak málo všímala jako dvoření, jež pan správce dosti nemotorně najevo jí dával. Čím dále tím byl správce úsilnější a tetinka zjevnější, takže porozuměla Elška, oč se tu jedná. Bylo jí to k smíchu; když ale tetinka žertům rozumět nechtěla, přísně domlouvat jí začala, i pan farář k tomu radil, aby si správce vzala, tu začala být smutná, začala se správci vyhýbat, utíkajíc se s těžkostí svojí k milé Báře. – Bára znala plán panny Pepinky od ní samé, neboť Pepinka chtěla, aby jí Bára napomocná byla a Elšce domlouvala. – Tenkrát ale uhodila na nepravou žílu; kdyby ani byla Elščinu

lásku neznala, k tomu by jí nebyla domluvila. Ona sama nevážíla si pana správce víc než prachu v očích, a nebyla by ho chtěla, kdyby jí panství byl podával. – Neřekla Pepince tak ani tak, ale tajně s Elškou se spolčila a sama list, v němž Elška pražské tetě vše vypsal, do města na poštu donesla. Od té doby, co věděla Elška, oč se správci jedná, neslyšel od ní vlídného slova, neviděl libého pohledu – a nikdo by byl neřekl, že dobrá, ke každému vlídná Elška úsečně mluvit dokáže a škaredě hledět. Pokaždé, když pak přicházel na faru, slyšíval po návsi neb kdesi u plotu hanlivé písničky, které jako by schválně na něho složené a pro něho schválně zpívány byly. On si to ale všecko nechal líbit, když ale jednou Báru potkal a ona tu zčistajasna spustila:

*Lecjakýs trpaslíček
na krátkých nožičkách
chtěl by sobě vybírat
v hezounkých holčičkách*
(národní píseň) –

tu se zlostí všecek nadržal a nos mu zčervenel jako řopanu, když vidí před sebou červeno. – Ale což to bylo všecko platno, pan správce zakousl již všelikou hanbu a posměch – zakousl i posměch děvčat, mysle si: „Jen počkej, děvče, ať tě budu mít – a tvoje peníze –, však já všem vytrů zrak!“ – Ale pan správce zapomněl, že ani v Hloupětíně dříve zloděje nevěší, až když ho chytí. –

Jednoho rána roznášelo se po celé vsi, že straší; bílá ženská prý že šla od zádušního lesa, k vesnici, po celé návsi, po lukách a kdesi u hřbitova že zmizela. – Kostelníková se z toho roznemohla, neboť prý

to na její okno zaklepal, a když on k oknu přistoupil, nevěda, kdo by to byl, viděl prý patrně bílou postavu s umrlčí hlavou, která prý se na něho ušklíbala a prstem mu zahrozila. – Div, že to i Vlček neodstonal; ale kostelníková nemyslíla jinak, než že smrt se jí ukázala, že musí do dne a do roka umřít. – Podruh, co v noci noční stráž měl, též se dušoval, že strašidlo to bylo a že ze zádušního lesa vyšlo. – Lidé vzpomínali, zdali se tam kdo neoběsil, když ale ničehož vymyslet nemohli, mínili, že tam kdysi kdosi zakopal poklad, duše jeho že nemá pokoje a hledá vysvoboditele. Hádalo se všelijak a mluvilo se jen o strašidle. –

„Já tomu nevěřím,“ řekla Bára Elšce, když k ní ten samý den přišla na palouk do lesa, kde Jakub pásl. – „Nechť tak neb jinak, já jsem tomu povděčna, zbavilo mne to na několik dní snad nenáviděného hosta. Psal sice strejčkovi, že mají žně a tuze mnoho práce, že nebude moci po několik dní přijít, ale chtěla bych krk vsadit, že slyšel o strašidle a že se bojí. On je hrozný strašpytlík a skrze zádušní les jít musí.“

„Kýž by ho to tam bylo zaválo, aby více do Vestce nepřišel. Já bych vás raději v rakvi viděla než s tím plecháčem u oltáře,“ hněvala se Bára. – „Já nevím, kam poděla panna Pepinka rozum, že vás chce k němu nutit, ona je přece dobrá.“

„Ona se o mne stará, abych se měla dobře, to je ta příčina, a proto se na ni nehněvám, ale vzít si ho nemohu, děj se co děj.“

„Také nesmíte; Bůh by vás trestal, když jste slíbala panu Hynkovi, byste ho nedržela. Víte jak se říká: Kdo ty sliby lásky ruší, běda, běda jeho duši!“

„Já je nikdy, nikdy nezruším, a kdyby to léta trvalo,“ tvrdila Elška; „ale on – on – zdali nezapomene! V Praze je krásných děvčat, jemu rovných. – Ach Bá-

ro, kdyby mě zapomněl, – já bych se utrápila!“ a Elška dala se do pláče.

„Vy jste bloudeček, že sama sebe trápíte. Včera jste mi povídala, jak hodný člověk pan Hynek je, jak vás má rád, a dnes byste chtěla o něm pochybovat?“ – Elška si utřela oči, usmála se, a vrhnouc se vedle Báry do zelené trávy, pravila: „Vždyť to byla jen okamžitá myšlénka. – Já mu věřím, jako Pánubohu. – Ach, kdybych byla tím ptáčetem, abych k němu letět mohla a požalovat si mu.“ – Báře napadla hned píseň „Kdybych byl slavičkem“ – i pustila se do zpěvu, ale nešlo jí to vesele a v polovic písni náhle přestala, jako by se něčeho byla lekla. Také jí tváře zčervenaly. „Čeho jsi se lekla, proč jsi přestala zpívat?“ ptala se Elška, ale Bára neodpovídala, hledíc do lesa.

„Báro, Báro,“ hrozila Elška, „ty přede mnou vše skrýváš, a já nemám tajné myšlénky před tebou, to není hezké od tebe.“

„Nevím sama, co bych povídala,“ odpověděla Bára.

„Proč jsi se nyní ulekla, vždyť ty se nebojíš nikoho. Kdo to byl v lese?“

„Snad myslivec,“ vyhýbala Bára.

„Však ty dobře víš, kdo byl, nadarmo tvoje leknutí nebylo. – Snad jsi viděla strašidlo?“

„Ne ne, toho bych se nelekla,“ hlasitě se zasmála Bára a chtěla začít o jiném, ale Elška vždy jen starou nit napřádala, až konečně se zrovna ptala, zdali by Bára chtěla si vzít Josífka kostelníkovic, kdyby neměl být panem páterem. – Bára se pustila do většího smíchu ještě než předtím. „Bože mne uchovej!“ zvolala, „kostelníková by mi hada uvařila první den. Josífek je dobrý chlapec – ale mezi nás se nehodí. Není k stádu ani k pluhu, a k vřetenu se nesluší. – Leda bych

si ho vsadila za rámeček pod sklo pro podívanou.“ – Elška se také svému nápadu zasmála, po chvíli pak upřímně se ptala Báry: „Tedy se ti opravdu ještě nikdo nezalíbil?“ – „Poslechněte, Elško!“ po krátkém rozmyslu řekla Bára: „Lonskou jeseň trefilo se mi nejednou, že jsem sama s Lišajem pásala. Táta měl bolnou nohu, nemohl dostat. – Jednou tedy odpoledne pasu, tu se Plavka rychtářovic a Březina Milostovic cosi na sebe rozduřily a strašně začaly rohami se klát. – To se nesmí nechat rozvzteklit, sice by si rohy zvyvracely. Chapnu tedy vědro, běžím k řece pro vodu, abych jim hlavy polila; – než se k stádu vrátím, přichází z lesa jakýs myslivec, a vida, že se krávy kolou, chce je rozhánět. „Pryč, jděte pryč!“ křičím na něho, „já si je rozeženu; ať vás býk nezhlídne, je zlý!“ – Myslivec se obrátí, ale vtom také býk po něm se dívá. Naštěstí se krávy rozeběhly, když jsem vodu na ně chlístla, sice bývalo by myslivci krušno utéci. Měla jsem býka co držet a chlácholit, sotva že by tatík ho byl udržel, mne ale poslechně, když mu hrozím. – Myslivec se v lese schoval za strom a díval se; když se pak zase stádo popásalo, vystoupil na pokraj lesa, kde jsem stála, a ptá se mne, čím jsem a jak se jmenuju. Pověděla jsem mu. – Podíval se na mne divně jako, posmekl, poděkoval za moji ochranu a odešel do lesa. – Viděla jsem ho napotom ještě mnohonáctekrát, ale více s ním slovíčka nemluvila, leda jestli jda okolo, pozdravil. – Stával na pokraji lesa, okolo řeky chodíval v zimě, i do vsi přicházíval; a to celou zimu, celé jaro. Na svatého Jána zrána, když jste vy domů odešla, já pak tátovi vyhánět pomohla, vidím ho přicházet přes luka k mostku. Zůstal stát, kde jsme my stály, ohlížel se, pak ale sešel s mostku, vlezl do křoví a viděla jsem patrně, že vzal věneček,

co na vrbě uvázl, a za kabát zastrčil. – Před chvílí viděla jsem ho dole u lesa jít, nevím, čím to je, ale když ho vidím, leknu se.“

„A opravdu jsi s ním nikdy nemluvila?“ – „Jak to poprvé, více ani slova,“ jistila Bára. – „Ale máš ho ráda, vidíš?“ vyptávala se dále Elška. – „Ráda – jako každého hodného člověka, který mi není křiv.“

„Vždyť nevíš, je-li hodný, kdyžs s ním nemluvila?“ – „Ten zajisté zlý není, ani mu to z očí nekouká.“ – „Tedy se ti líbí?“ vyzvídala Elška. – „Hezčích chlapců ve vsi, ale když musím pravdu říci, tedy řku, že se mi přece žádný tak nelíbí jako on. – Často se mi o něm zdá!“ – „Nač člověk myslívá, o tom se mu snívá.“ – „I ne vždy; sny jsou také od Pánaboha.“ – „Řekni tedy upřímně, kdyby ten myslivec řekl: ‚Báro, já si tě vezmu,‘ dala bys mu slovo?“ – „Kterak to mluvíte, Elško; on si na mne nikdy nepomyslí, dokonce aby si mne chtěl vzít, – to jsou samé marné sny a řeči – zapomeňte to. – Hou hou, Plavko, kam to lezeš. – Lišaji, kde sháníš – nevidíš Plavku v březině!“ vytrhla se Bára v řeči, vyskočila z měkkého pažitů, by zatím krávu zavrátila. – Kdykoliv pak později o myslivci začít chtěla, Bára vždy uhnula, začínajíc o Hynkovi; tou vzpomínkou věděla, že odvrátí Elšku od jakéhokoli předmětu. –

Pan správce byl za několik dní zase na faře; nic neodstrašilo ho. Přišel ale ve dne. – I na faře povídalo se o strašidle; ačkoliv pan farář nevěřil na podobné pověry, přece myslelo se, že něco v tom vězet musí, neboť se každý třetí den od jedenácté do půlnoci procházelo, jak to hodnověrní lidé tvrdili. – Leckomu pohrozilo, a do oken se podívala umrlčí tvář. – Lidé byli tak poplašení, že zvečera již, mimo smělejších mužů, nikdo přes práh jít si netroufal. Litovali svých

hříchů, dávali na modlení za duše v očištění, zkrátka strach před smrtí dohnal je k pokání. – Pan farář si ce v kázání proti pověře a bludu mluvil, ale to všecko nic platné nebylo. –

Pan správce, ač se nepřiznal, tak byl všecek přestrašen, že vůčihledě bledl; a kdyby ho nebyla chtivost po sličné nevěstě a bohatém věnu lákala, nebyli by ho na faře více viděli. Chtěl mít tedy co nejdřív jistotu; promluvil s Pepinkou i panem farářem, a máje ujištění jejich, umínil si promluvit i s Elškou, aby hned po žněch svatbu slavil. – Panna Pepinka oznámila Elšce příchod pana správce na druhý den a domlouvala jí, aby dělala moudrou a poslouchala rozumu. – Elška plakala a prosila tetinku, aby ji nenutila k té netvoře, ale Pepinka se velice na ni rozmrzela; i pan farář, ač jí nedomlouval tak jako sestra, přece ji káral z nevděčnosti a nerozumu. – Z Prahy list nepřicházel, ani žádná zpráva, Elška nevěděla, co si počít. – Radila se s Bárou; ta ji potěšila, poštvála proti správci, ale to vše nebyla pomoc. –

Nastal druhý den – den to, kde domnělá smrt nestrašila –, pan správce přišel nastrojen, vyfintěn na námluvy. – Panna Pepinka vařila a pekla od svítání již, aby hosta co nejlepší uctila, přišlo i víno na stůl k zasvěcení slavného dne. – Bára byla též na faře, a jen domluvě její se podařilo, že Elška jakž takž na nohou se udržela. Všecka nemocná byla z toho. – Když přišlo k řeči, vyjádřila se Elška, aby si pan správce přišel za týden pro slovo; doufala, že do té doby zprávu z Prahy obdrží. – Správcovi se ta odpověď vytácející a ta chladná nevěsta nelíbila, viděl, že to není v pořádku, ale co měl dělat, mlčel a doufal ve svou příznivkyni, pannu Pepinku. – Navzdor mrzutosti chutnalo mu jídlo i pití jak náleží a tváře

mu jen hořely. Ten den měl modrý frak, a tudy mu to ještě lépe slušelo. – Schyloval se večír, pan správce chtěl domů, ale pan farář nechtěl ho ještě pustit – a po hodině, když zase odejít chtěl, řekl pan farář: „Jen počkejte ještě, Vlček vás půjde vyprovodit, a třebas také pacholek, může přece být, že nějaká spřež v tom našem lese je.“

Pana správce jak by studenou vodou polil; už mu ani nechutnalo a raději by se byl viděl doma na posteli. Jen to ho zdrželo, že s ním půjdou průvodčí. – Vlček ale měl již trochu v hlavě, pacholek při nalejvání si přihnul, myslil si, není to každý den – i nedbali jít, až bylo již po desáté. – Tu teprv se vypravili na cestu. Správce, strachem vystřízlivělý, pozoroval, že oba jeho průvodčí ochmeleni jsou; šněrovali po cestě jeden sem a druhý tam. Nebylo s nimi řeči – a pan správce byl v smrtelných ouzkostech, ačkoliv si ještě naději dělal, že strašidlo ten den nechodí. – Ach on se na ten den tak těšil, všecko měl pěkně vypočteno, a všecko se mu zbryndalo. –

Noc byla jasná dost, bylo vidět od vesnice až k lesu; už byli pocestní nedaleko, když tu najednou z lesa vystupuje vysokánská – alespoň se jim tak zdála – bílá postava, a přímo k nim. – Správce vykřikl a jako špalek na zem se převalil; kostelník mžikem vystřízlivěv, dal se na útěk, jen pacholek zůstal jako sloup stát, – když ale postava bílou rukou odhrnula zahanění a umrlčí obličej mu ukázala a zuby naň vycenila, vlasy mu vyvstaly dubkem, hrůza ho obešla, i sklesl vedle správce na kolena. – Postava si ho ale nevšímala, silnou rukou pozdvihla správce ze země a zahoukla mu dutým hlasem do uší: „Jestli se ještě jednou na faře ukážeš co ženich, je po tobě veta!“ – To dořekši kráčela dlouhým, zvolným krokem k dědině. –

Zatím Vlček, příběhna bez dechu na náves, dopadl ponocného; i vyvolali půl vsi. – Srdnatější se osmělili ven, vzali kyje i cepy, kostelník musel na faru pro něco svčeného. – Vzali ho doprostřed a brali se na cestu k zádušnímu lesu. Viděli hned u vsi bílou postavu zvolna kráčet, ne ale ke vsi, nýbrž stranou na luka ke hřbitovu. Zarazili se na okamžik, pak ale křikem srdnatosti si dodávajíce, postupovali všickni v jedné hromadě za bílou postavou, která vidouc je krok zrychlila. – Najednou ale i ona se dala do běhu, k řece, a na můstku jim zmizela z očí. – Dali se tedy za ní, majíce již více smělosti. – U mostku se zastavili. „Něco tu leží bílého!“ křičeli. – Kostelník udělal kříž nad mostkem, a když se jim na zvolání „Chval každý dobrý duch Hospodina“ nic neozývalo, přistoupil jeden ze sedláků blíže a viděl, že tam leží jen šat. – Kyjem celý ten balík nakydil, a tak to nesli do vsi; na cestě ale vzali s sebou polomrtvého správce, kterého pacholek skoro nést musel. Šli zrovna do fary. – Pan farář ještě nespal – a ochotně jim dvěře otevřel. – Prohlíželi, co našli, a všickni zůstali, jak by z oblak spadli. – Byly to dvě bílé plachty a hnědá suknice vlněná s červenou lemovkou. – Suknici znali: „To je divé Báry!“ zvolali všickni. „Proklatě!“ kleli někteří, „Totě pravý drak!“ nadávali jiní, nejhůř ale řádl správce a kostelník, ti se pomíjeli. – Pacholek jediný smál se, řka: „Snáze bych se byl smrti nadál, než že v tom strašidle vězí Bára, je to zatrolená ženská!“

Vtom také do společnosti panna Pepinka přibyla; hluk a lomoz vyvábil ji z komůrky, kde již na lůžku odpočívala. – Zahalena byla v šátku, na hlavě měla žlutý prošíváný kominíček (čepec noční); musela na sobě vždy něco mít žlutého. – Přišla s kahancem v jedné ruce a náručí klíčů v druhé ruce. „Propána-

krále, lidi, co se stalo?“ ptala se ulekaná. – Z několika úst slyšela neslýchanou událost. – „Oh bezbožná, nevďěčná holka!“ plna ustrnutí zvolala Pepinka. „No, počkej, ta nahrabe ode mne, té vyložím evangelium; kde ji máte?“ – „Kdopak ví, zmizela nám prostřed mostku, jak by se zem pod ní slehla.“ – „Snad skočila do vody?“ řekl pan farář. – „Neslyšeli jsme žbluňnutí, ani jsme nikoho ve vodě neviděli; ale copak to, velebný pane, takové divé dítě, to se umí udělat neviditelné, tomu je ve vodě jako v ohni, v povětří jako na zemi, všude stejně,“ pravil jeden soused.

„Nevěřte takovým báchorám, lidé,“ káral pan farář. „Bára je odvážné děvče a prováděla rozpustilosti, to je vše, a za to musí být pokáraná. Musí ke mně zítra přijít.“

„Přísně pokáraná, veledůstojný pane,“ mínil pan správce, chvěje se zlostí a posud mu v kostech lámajícím strachem, „přísně, to je trestu hodno, celou obec mít za blázny.“ – „Tak zle to nebylo, vzácný pane,“ mínili sedláci, „to se jen ženský splašily!“ – „Moje žena chudák to odstůně, je to bezbožnost k neodpuštění,“ stýskal Vlček, nepočítaje svůj strach, jako sedláci. – Z toho měla panna Pepinka takovou radost, že by hned byla Báře odpustila. – Pacholek ji ale zase popudil, povídaje: „Co bych zapíral, já se opravdu bál, ač se hned neleknou, – a báli jsme se všickni. Vy, pane kostelníku, jste sotva domů dolezl – a vzácný pan správce padl na zem jako hnilička. – Když na mne zuby vycenila, myslil jsem vskutku, to je smrt – není divu, měl jsem trochu hlavu pod víchem –, a už jsem čekal, že mne chapne za krkošku, ale ona popadla vzácného pána, vyzdvihla ho vzhůru a křikla mu do uší: Jestli se ještě jednou na faře ukážeš co ženich, je po tobě veta!“ – Pacholek chtěl ukazovat, jak ho

Bára popadla, ale pan správce se uhnul a obličej jeho hrál z červena do fialova. – To pannu Pepinku hrozně urazilo, sedláci ale odpustili Báře svoje zahanbení za to, co panu správci udělala. – Celé vyjednávání odložilo se na ráno; pan správce zůstal na faře, ale za svítání byl již přes meze.

Když slyšela Elška ráno, čeho se byla Bára pro ni odvážila, prosila strejčka i Pepinku, aby jí odpustili, že to jen kvůli ní udělala, aby ji pana správce zprostita. – Panna Pepinka nechtěla od plánu upustit, a že Bára správce tak pohaněla, to nemohlo se lehce jen odpustit. – „A když si pana správce nevezmeš, ani nit ode mne nedostaneš,“ hrozila Elšce, ta ale jen rameňny pokrčila. – Pan farář nebyl tak svéhlavý; nechtěl neti domlouvat, ale aby Báře zcela odpustil, to nemohl sám o sobě učinit. Ráda byla by Elška k Báře šla, ale nesměla.

Jakub nevěda praničeho o spádech svého děvčete, ráno jak obyčejně vzal troubu a šel svolávat stádo. – Ale kupodivu, jako by přes noc byl všecek dobytek popadal anebo všechny děvky zaspaly, – nikde se vrata neotvírala. Šel až k samým stavením, troubil, že by mrtvé z hrobu vyvolat mohl, – krávy řvaly sice, ale nikdo je nešel pouštět. – Děvky přišly a povídaly: „Nebudete, Jakube, vyhánět, bude vyhánět jiný!“ – „Co je to?“ myslil si Jakub a šel k rychtáři. Tu slyšel, co se děje. „Proti vám nemáme ničehož, ale vaše Bára je divá, a selky se jí bojí, že jim učaruje.“ – „Což se už někdy stádu škoda stala?“ – „Nestala, ale Bára mohla by se mstít.“ – „Nechte moje dívčí na pokoji,“ rozhněval se Jakub, „chcete-li mne ve službě mít, budu vám sloužit, ne-li, také dobře, svět je široký – Pánbůh nás neopustí.“ – „Nedělalo by to dobrotu.“ – „Tedy si dejte do pastýrny, koho

chcete, a buďte tu s Pánembohem!“ – Snad jaktěživ Jakub tolik nemluvil a tak se nerozhněval jako tehdy. – Odešel domů. – Báry tam nebylo. Šel odvázat Lišaje; krávu i býka, jež měl na starosti, nechal bučet a šel na faru. – Bára stála před panem farářem. „Dělala jsi to strašidlo?“ vyslychal pan farář. „Dělala, velebný pane,“ neohroženě řekla Bára. – „A proč?“ – „Věděla jsem, že je pan správce strašpytel. Chtěla jsem odstrašit pana správčího, aby netrápil pannu Elšku, ona ho nemůže vystát a umřela by, kdyby si ho musela vzít.“ – „Pamatuj si, abys nehasila nikdy, co tě nepálí; i bez tebe bylo by se to spořádalo. Jak jsi mohla z můstku zmizet?“

„Dobře, velebný pane; shodila jsem plachty i šaty se sebe, skočila do řeky a pod vodou jsem kus plovalela, tudy mne nikdo neviděl.“

„Pod vodou plovalela!“ spráskl ruce pan farář, „jaké to děvče! A v noci! – Kdo tě tomu naučil?“ – Báře bylo divení farářovo skoro směšné. „I velebný pane, táta mne navedl, jak musím se pohybovat, ostatně jsem se naučila sama. To není žádný kunšt. – Já znám v řece každý kámen, čeho bych se byla bála.“ – Pan farář ještě dlouhé napomenutí Báře dal, pak ji poslal do čeledníka, by tam čekala na rozsudek. Poradil se pan farář s rychtářem, konšely i panem učitelem a usoudili tak, když udělala Bára takové všeobecné pohoršení a tolik se odvážila, aby veřejně potrestána byla. – Uložil se jí trest ten, aby jednu celou noc zavřena byla v kostnici venku na hřbitově. Zdál se to být všem hrozný trest, ale když prý je tak smělá, že se ničeho a nikoho nebojí, ať prý pozná, co je to bát se.

Panně Pepince se ten rozsudek nelíbil, Elška se zděsila a kdejaká ženská se otrásla hrůzou nad tím trestem; – ba i kostelníková byla volna odpustit Báře

a myslila, že bude dosti trestaná pouhým návštějím. Jen Báru samu to nepohnulo – trápilo ji více to, že tátu obec vyhání. – Slyšela již, co se mu stalo. – Když jí pan farář řekl, kde má příští noc noclehovat, vyslechla vše zcela pokojně, pak ale políbila knězi ruku, řkouc: „Což je o nocleh, spím-li tu nebo tam, já spím i na kameně dobře; hůř je o tátu, kde ten bude, když mu vzali službu. A táta bez stáda živ nebude, jaktěživ mu je zvyklý – on mi umře. Zprostředkujte to nějak, velebný pane.“

Každý se divil, kde to děvče té neohroženosti nabralo, – a tu přece jen věřili, že to s ní není samo sebou a že není Bára jako každý jiný člověk. – „Však jí hřebínek spadne, jen až večír,“ mysleli mnozí, ale zmýlili se. Bára byla jen tak dlouho smutná, dokud se nedověděla, že sedláci Jakubovi zase pastýřství vrátili, což pan farář zprostředkoval, odevzdaje mu svoje stádo.

Po obědě, když pan farář dřímá a panna Pepinka také trochu klímala po nočním rámusu, vykradla se Elška z pokoje, a dolů k Báře. – Byla všecka uplakaná, ustrašená; prudce popadla Báru okolo krku – a plakala zase. – „Inu, buďte tichá,“ těšila ji Bára, „jen když vám ten cvrček více nepříjde, a musel by to být člověk beze vší cti, aby přišel, – ostatní se spraví.“ – „Ale ty chudáku, dnes v kostnici, ach bože, já nebudu mít pokoje.“ – „I z toho si pranic nedělejte; spala já jsem u samého hřbitova nejednou a mám ho celé noci a dni před ním. – Jen vy spěte! – Prosím vás, dejte vzkázat tátovi, aby neměl o mne pražádný strach a Lišaje uvázal v noci, aby za mnou nešel. – Až zítra vám povím celý ten rámus, a jak jsem správci nahnala, nasmějte se. Snad dostanete záhy zprávy od pana Hynka. Až se ale vy, Elško, odtud dostane-

te, pak mne tu nenecháte?“ smutně otázala se Bára. Elška ale stiskla jí ruku, šeptajíc: „Jsme svoji.“ – Tiše odešla – a Bára si pozpěvovala a byla pokojná. –

Když se hodně už setmělo, přišel kostelník a ponocný, by odvedli Báru na hřbitov. Panna Pepinka mrkla na ni, aby prosila pana faráře, chtěla také dobré slovo dát za ni – ale Bára nechtěla rozumět; a když pan farář sám řekl, že by se dal snad trest ten uprosit, pohodila vzdorně hlavou, řkouc: „Když jste ráčili usoudit, že jsem trestu hodna, tedy si ho podstoupím!“ – a šla s muži. – Lidé vybíhali ven – mnozí ji litovali, ale Bára si žádného ani nevšímla a vesele kráčela k hřbitovu, který ležel u paty lesa, nedaleko obecné pastvy. – Otevřeli malou komoru, kde kosti a máry složené byly, přáli jí „Pánbůh tě tu opatruj“ – a odešli domů. – Z komory bylo malé okénko s dlaně, kterým bylo vidět do údolí a na les. – Bára se postavila k tomu okenečku a dívala se dlouho, dlouho ven. – Smutné musely to být myšlenky, které jí hlavu probíhaly, neboť slza za slzou padala z krásného oka na brunátnou tvář. – Výše vystupoval měsíc, jedno světlo za druhým haslo, tišeji a tišeji bylo kolkolem; přes hroby kladly se stíny vysokých jedlí, jež u zdi stály, nad údolím vznášely se lehounké mhly. – Jedině štěkot a vytí psů přerušovalo tichost noční. – Bára dívala se na hrob matčin, připomínala si osamělé mládí, nenávist a opovrhování lidí, a poprvé cítila všeho toho tíži, poprvé přišla jí myšlenka: kýž tu, matko, vedle tebe ležím! – Myšlenka rodila myšlenku, jeden obraz stíhal druhý – objímala v duchu krásnou Elšku a na lesní stezce vykouzila jí obrazotvornost vysokého, ramenatého muže s ráznou tváří v mysliveckém oděvu. – Ale konečně se odvrátila od okénka, mlčky zavrtěla hlavou, a rukama zakrý-

vajíc si tvář, klesla s hlubokým povzdechem na zem. Plakala a modlila se. – Umírněna konečně vstala ze země a chtěla si lehnout na máry, když tu u okénka zaštekne pes a hrubý hlas se ozývá: „Báro, spíš?“ – Byl to Jakub a Lišaj. – „Nespím, táto, ale budu hned spát; pročpak jste sem přišel? Já se nebojím.“ – „Dobře tedy, děvče, spi; já budu spát zde, vždyť je teplá noc!“ – a otec ulehl si s Lišajem pod okénko. – Spali dobře až do rána.

Ráno, když začalo svítat, přicházel lesem muž v mysliveckém oděvu; Jakub vidíval ho chodit v lese i po údolí začasť; – nevěděl ale, kdo je. – „Co tu děláte, Jakube?“ ptal se myslivec, když ho byl došel. – „I pane, zavřeli mi tu moji dívčici přes noc, a tu nedalo mi to doma být.“ – „Báru? – Co se stalo?“ ptal se s podivením myslivec. – Jakub v krátkosti pověděl vše. – I zaklel myslivec; pak strhl ručnici s ramena, pověsil na strom, vyšinul se hbitě přes zeď hřbitovu, a vypáčil silnou paží dvěře kostnice, stál před Bárou, kterou byl hřmot probudil. Vidouc myslivce před sebou, měla za to, že ještě ve snu; – slyšíc ale jeho hlas, divila se, jak tam přichází, a nemohla rozpačitostí ani na jeho pozdrav poděkovat. – „Nediv se, Báro, že jsem tak sem vrazil; jdu okolo, vidím tvého otce, slyším, co se s tebou dělo; žes tu, to mne rozhněvalo. – Pojď pryč z té umrlčiny,“ pobídl myslivec a vzal Báru za ruku. – „Ne tak, pane, – zůstanu zde, až sem pro mne přijdou, – řekli by, že jsem utekla. Vždyť mi tu nebylo tak zle,“ zdráhala se Bára, vytáhnouc zlehka ruku z ruky myslivcovy.

„Tedy zavolám otce a zůstaneme zde oba,“ řekl myslivec a zavolal přes plot na Jakuba. Vlezl tedy i Jakub přes plot a vešel k Báře a Lišaj nevěděl ani co dělat radostí, když Báru zase viděl. – Jakub vida, kde

Bára spala, byl by se hned pustil do pláče; by tedy slze zakryl, šel na hrob své nebožky. – Myslivec sedl si na máry; Bára hrála si s Lišajem, ale viděla přece, že myslivec neodvratně na ni hledí; rděla se a bledla a mocněji tlouklo jí srdce než v noci, kdy prasama v kostnici byla.

„A což není ve vesnici nikdo mimo otce, který by sem k tobě byl dohlídl?“ ptal se po chvíli myslivec. – „Mimo Elšky a otce nikoho; otec přišel, Elška přijít nemůže, a jiného není, kdo by mne tak miloval. – A ty, vidě?“ pravila, dívajíc se psovi do očí. – „A k hřbitovu se přiblížit každý se v noci obává,“ doložila ještě. – „Divím se tvé smělosti, jako jsem se divil tvé síle. Vždy jsem matce o tobě povídal,“ řekl myslivec. – „Vy máte, pane, ještě matku?“ ptala se Bára důvěrně. – „Ano, starou matku; – bydlíme spolu vysoko na vrchu, tři čtvrtě hodiny odtud, v lese – v myslivně. Já jsem myslivec. Matka moje přeje si dceru, viděla by mne ráda šťastného. Nenašel jsem nikde ženu, jakou bych si byl přál, až jsem tebe viděl. – Báro, já nejsem přítel dlouhých řečí; – mám tě rád od té chvíle, co jsem tě viděl, – já se tě naučil i znát, třebaš s tebou byl nemluvil, – a jestli jsem posud ničehož ti neřekl, stalo se tím, že jsem si netroufal dojít tvého slova. Nyní víš vše; řekni i ty, jestli se ti líbím – a chceš-li být mou ženou. Ve Vestci nyní být nemůžeš; seber si tedy, co máš, a pojďte hned s otcem ke mně do lesa, kde tě budou lidé milovat.“ – Bára stála jako socha, ani sebou nehnula, ani promluvit nemohla. – Myslivec nevěděl, jak to vyložit si má, ale chtěje se dovědít pravdy, a byť by i trpká byla, ještě jednou Báry se ptal, zdali chce být jeho ženou. – Tu se pustilo děvče do pláče a zvolalo: „Bože, což je to pravda, že mne máte rád?“ – Myslivec jí to ústy i rukou dá-

ním dosvědčil, a tu teprv vyznala svoji dávno k němu chovanou lásku. – Jsouce srozuměni, vyšli ven, přiklekli k Jakubovi a myslivec pravil: „Znáte mne, tatíku, víte, že mohu ženu zaopatřit, dávno již. Žádná se mi ale nelíbila, až jsem viděl vaši dceru, tu jsem si zamiloval. Právě jsme se spolu domluvili; dejte nám tedy vaše požehnání. Třebas to bylo na hřbitově, všude zem Páně, všude Bůh!“ – Jakub se neptal co a jak, jen když Bára spokojena byla; požehnal je a pak se domluvili. – Jak se podivil kostelník, když po klekání přišel pro Báru a v kostnici ji našel v společnosti otce a ženicha, za jakéhož se ihned myslivec vydal.

Větší ještě podivení bylo na faře; a po celé vsi. Lidé mysleli, bůhvíjak Bára zkrotne, jak bude ponížená, – a ona se vrátila co nevěsta, a ještě k tomu takového muže. – Ani věřit tomu nemohli, že by to možná bylo, že by se mohla divá Bára komu tak zalíbit, – a ono se to stalo. – „Ta má z pekla štěstí!“ povídala si děvčata. – Opravdovou, velikou radost měla Elška, když jí Bára svého ženicha přivedla. „Vidíš, Pánbůh ti splatil službu, kterou mně prokázala a za kterou jsi tolik zkusila. – Já věděla, že najdeš i ty člověka, který tě bude milovat. – Jen ji mějte hodně rád, ona toho zaslouží,“ obrátilo se dobré děvče k myslivcovi, podávajíc mu ruku, kterou on upřímně stiskl. – Rád by si byl vzal myslivec Báru hned s sebou, ale ono to přece tak rychle nešlo, a panna Pepinka nechtěla připustit, aby Bára před svatbou odcházela; raději prý všechny tři ohlášky najednou, když je ženich nadočkavý. Jakub se také nemohl od pastýrny hned odtrhnout. – Bára želela nejvíc Elšky; když ale druhý den na pana faráře došel list z Prahy, v němž paní teta píše, že ona celé svoje jmění věnuje Elšce, ale jen pod tou výmínkou, když vezme toho mladého lékaře, kte-

rý ji (paní tetu) vyléčil; ať se pan farář zeptá, chce-li nebo nechce, – když i pro Elšku mimoto lístek přiložen byl, pln nejkrásnějších nadějí na brzké shledání, tu neměla Bára žádných přání více. –

Před svatbou se všichni lidé s ní smířili, i kostelníková jí přála štěstí a odevzdala jí od Josífka lístek. Elška ho Báře přečetla, a tu teprv se dověděla, co Elška dávno věděla, že Josífek ji miluje, kvůli ní jen že knězem být nechtěl; když se ale vdá, že rád přání rodičů vyplní. Po týdnu vystrojila panna Pepinka Báře svatbu, a stará myslivcová přišla také a odvedla si do lesa dceru, na kterou se byla dávno již těšila. Jakub šel s nimi.

Když si myslivec svoji mladou ženu po stavení prováděl a do pokojíka přivedl, kde bylo jeho lože, sundal nad ním zavěšený suchý již věneček. – „Znáš ho?“ ptal se Báry. Byl to ten samý, co na vrbě uvázl na svatojanské ráno. – Bára se usmála. – „A na koho jsi myslela, kdyžs ho do vody házela?“ ptal se myslivec, přivínil si ji k srdci. – Bára neodpověděla, ale obejmula ho a pozdvihla k němu s usmáním milým oči, jež lidé nazývali buličí, myslivec však za nejkrásnější měl na celém širém světě.

ČTYRY DOBY

I

Skrze gotická, malovaná okna zámecké kaple svítí měsíc. Zážehy různobarevného světla kladou se na mozaikovou podlahu, polívají krásný list vysokých fikusů, stojících podél zdí, odrážejí se od stěn, potáhnutých granátovým, stříbrem protkaným aksamitem.

V čele kaple je oltář, pozůstávající z sousoší, rukou umělcovou vytvořeného, z mramoru kararského. Je to Kristus a Maří Magdalena. Kristus, krásná, vznešená postava, sedí zahalen v malebné záhyby roucha, dolů splývajícího. Magdalena, vlnadná to krása, klečí k jeho nohoum přitulena, tvář, v níž se jeví neobmezená láska a oddanost, majíc obrácenou k němu. Pohled Kristův je upřen na ni, útrpnost a láska jeví se v jeho tváři, ret jako by šeptal jemná slova.

Dvěře se tichúčko otvírají a do nich vstupuje mladinké děvče, jasného čela i obličeje. Ostýchavě ohlíží se kolem sebe, pak sepnouc nábožně ruce, se sklopeným okem kleká před obrazem na zem. – Modlí se! –

Tu se ozve blíže okna, v zahradním křoví, klokot slavíka. Zpívá své družce ukolíbavku. Vždy sladčeji a sladčeji zaznívá píseň jeho. Chvějou se listy fikusů, chladným mramorem proudí krev. Z útlých ňader děvčete vyvinou se vzdechy.

Vroucněji a vroucněji se modlí! – To nejsou již slova naučená, modlitby prosby a díky, to jsou slova nejhoroucnějšího zbožňování, jež se vyprýštují co vřící zdroje z hloubí čisté duše. – K Němu je zrak její obrácen, k Němu zdvíhá sepjaté ruce; blížeji a blížeji k Němu lne a již klečí vedle Magdaleny. Útlé její rámě otáčí se kol sklenuté šíje krásné ženy, čelo, čisté,

bílé co lupen z květu vodní růže, opírá se o vlny bohaté vlasu jejího.

„Ty svatá, naplň srdce moje milostí tvou, abych došla milosti Jeho!“ šeptá vroucně a zdá se jí, jako by oživilo se bělostné rámě, jako by ním přitisknuta byla k vnadným ňadrům, k horoucímu srdci milostiplné ženy. Srdce se děvčeti chvěje, roztoužené oko obrací se k tváři Jeho vznešené. Vidí se jí, jak by ret Jeho mile se usmíval a oko s nevyslovnou láskou na ní dlelo. Děvče bledne a rdí se, objímá kolena Jeho, a pod vroucími polibkami měkne mramor.

Tvář skrývá se do malebných záhybů bílého roucha, skrápějíc ho slzami. Proč pláče děvčátko? – Ona to neví! – Jsou to slze nevědomé, svaté touhy! –

II

Děvče nemá pokoje v malé své světničce; ven ji to vábí do tiché májové noci. – Srdce jí prudce bije, neví, co to v něm pláče i zpívá! –

V polosnění sedá v zahradě pod oranží, květina mezi květiny. Bílé její ňadra dmou se, jak prsíčka sněhobílých holoubátek, k sobě se tulících v úkrytu stromovém. Ruce sepjaté leží jí v klínu, v jasných jejích očích dvě hvězd se zhlíží. –

A zase zní píseň slavíkova hájem; tóny ty sladké rozněcujou v srdci děvčete touhu nevyslovnou. –

Sladkou vůní dýšou květiny, listy stromů tichúnce ševelí, puká touhou závit poupěte růžového. Toužebněji a toužebněji slavík pje! – Děvče opírá hlavičku o strom, zrak jí přechází! –

Růžové světlo rozlívá se vůkol ní, oživuje se háj i pažit živým ruchem. Stromy sklánějí se k sobě, rastrolosti jejich se objímají, šepotajíce si lásky tajné báje.

Ptáčata se probouzí, sameček začne zpívat a samička úžeji k němu se tulí, radostně ho poslouchajíc. Větérek laškovný vzbudí vlnky na rybníku a vlny rozehrané začnou houpat v bílých lůžkách spící „vodní děvy“. – Sestřičky jejich v sukničkách žlutých co „živého ohně květ“ vznášejí se nad nimi, laškující s lehkorouchými libelulami, které se jim byly z náručí vyvinuly. U břehu stojí unylá vrba; dlouhé, hebké prameny vlasu chvějí se jí podél truchlivé tváře, po šíji, až k patě. –

Po trávě, jaký to lesk barev, jaký to šepot a šum! – Ten nese plášťik na sobě, lesknoucí se co safír, ten v barvě zlatové oblečen, jiný v purpuru chodí a vedle něho prochází se kapucínek v hnědém hábitu. „Svatojánčkové“, ti jako horníckové dělají se svými světlými při nočních těch radovánkách parádu, zastávající službu světloňošů. – Lehkovážní motýlkové, ti mlsní záletníci, obletují v svých krásných, pestrobarevných plášťících dvorně různé skupení děvčátek. Tu líbá, tam líbá, až konečně medem sladkých úst všecek zpítý se potácí na zelený list k odpočinku.

Tam leží s hlavou zababušenou rodná posestrice; mrzutě laje na větroplachého záletníka. Ale on jí povídá: „Přej mi té sladké rozkoše, sestro! Ach vždyť je náš život tak krátký; a neměl bych ho užít?“ a zvedá se, by letěl k novým požitkům. –

Ale ach! Kdož by se nezamiloval do těch božských děvčátek? –

Jaké to rozkošné skupení hyacintek v bílých, růžových i modrých sukničkách, plných voňavky! – Tu zase bělostná lilie ponosuje se nade všechny sestry, svojí vznešenou postavou podobajíc se Pallas Athéně. –

A ty narcisky, ty kloní hlavinky na raménka, kulatým svým očkem důvěrně na každého pohlížejí-

ce, jako gazelky. – A čím ňadra dýšou tu líbeznou vůni, kterou zavání stinný háj? – Tu vydychují ňadra skromných děvčátek! – Něžná konvalinka v nadýchané bílé sukýnce zahaluje se do zelené plachetky a skromná violka shrnuje všechny lístečky na svoji hlavinku, aby ji nikdo neviděl. A přece ji našly! – Svatojanská muška přiletí, osvítlí háj, svítí děvčátkům do očí, až stydlivě očka dolů klopí. – Nejrozkošnější však ze všech těch děvčátek přece jen růženka! – Jen se na ni podívejte! Sto sukýnek má na sobě, a jediná není zbytečná! A jaká to barva! – A jak sladký její ret! – Kdo ten líbal, do smrti nebude si sladšího přát políbení! – Vidíte, jak ten zlatohlávek zpitý na ňadrech jí odpočívá a mlsný motýlek ji obletuje? – Ba i ten pitomý chrobák zamilovaně oči po ní obrací! – Ale ne každý smí ji beztrestně líbat! – Paní Venuše, příznivkyně její, obdařila ji nejen opojným medem, ale i trním ostrým. Kdo tím poraněn bývá, toho rány nesnadno se hojí! –

Toužebněji zaznívá píseň slavíkova, vyšším purpurem polívá se obloha. Skrze purpur třpytí se hvězdy jako smaragdy, brilianty, rubíny a topazy. Jedna druhou stíhá, nikdy se nedostihnouce, u věčném kolotání! –

Děvčeti se ňadra šíří touhou nikdy ještě nepocítěnou; tu se před udiveným jejím zrakem ukazuje čarokrásný zjev! –

Květina vyrůstá před ní, květina nevidané krásy; listí, ratolestě i lodyha ze stříbra, zlata, z kalichů purpurových líjou se bílé proudy prášníků, jako prameny vodopádu, pel na nich, lesk diamantů. Na vrchu květiny, v okolíku rubínových květů, stojí děva vznešené krásy, zahalena v roucho bílé, průhledné, kol světlého čela třpytí se páska, utkána z hvězd.

Listy stromu chvějou se a vydávají tóny melodické, jako znění harfy, jako zpěvy andělův! –

V rajské tyto harmonie mísí se chválozpěvy ptactva, veškerá příroda plesá, lásky dech ji prochvívá. –

„Jaké to divy? – Co se to se mnou děje?“ šeptá děvče v unešení, vrhají se na kolena před bohyni jasnou. – A bohyně sklání se k ní, tiskne políbení na její čelo. – „Tvá navěky,“ šeptá panna posvěcená, klesajíc v opojení na zelený pažit! –

III

Co znamená hluk a shon, co dav ten lidu? – Kam vedou pannu v bílém šatu, myrtovém věnci? – Proč oplakává ji rodina? – Snad ji budou pálit na hranici? – Či snad v chrámu velkokněz s napřaženým nožem čeká, by vroucí srdce panenské vyřízl, klada je za oběť na oltář chladné modle? –

Snad tak panna myslí, že se noha její, kráčející přes práh chrámu, třese a tvář bledne? – Ale, vždyť se odbývat má slavnost lásky, spojení dvou milujících srdcí? –

A v chrámě vítá je kněz v zlatohlavu, ověnčené družky, hlučné fanfáry, hejno diváků, hořící svíce, červeně obestřené klekátko! – Nevěsta bledne a bledne, ret její mře! –

Krásně mluví kněz o povinnostech, o věrnosti manželské, o poddanosti, ale nevěsta neposlouchá; duše její dlí mezi vysokými fikusy, u nohou vznešeného obrazu, který jí zvěstuje učení o božské, svobodné lásce, při níž není třeba slibů ni přísah! –

Domluvil kněz. Od nevěsty žádá se přísaha, přísaha taková, že chce s mužem, který ruku její ve své drží, že chce s ním jít životem, s ním být v dobrém

i zlém, až do smrti. Trpělivě že chce snášet vše, cokoliv na ni vloží, zapřít se v každé době, stát se dobrovolně otrokyní! –

Kostelem zazní truchlivé „ano“ – a zlatá páska, páska to nerozlučná, otáčí se kolem ruky nevěstiny. – Ó nevěsto, běda ti! – Co jsi to udělala v nevědomosti! – Tys zhřešila! – Jinému zadala jsi duši, jinému tělo, a tebe celou pojal ďábel v náručí! –

Jí a píše se, zpívá a tančí se, vše za štěstí a zdar manželů. – Nevěsta musí též v kolo! – Vrhá se v ně, jak by chtěla v divém víru zahynout, sama sobě jak by utéct chtěla. – Tu zazní jí do ucha: „Pojď se mnou!“ –

Mráz ji obejde, zapomíná, že myrtovou korunou zdobena, praví vzdorně: „Nepůjdu!“ – „Musíš, jsi má!“ zní odpověď. – Nevěsta klečí u okna. Za ní stojí svatební lože, úšklebná tvář satyra rozhrnuje bílé záclony. – Naslouchá nevěsta hudbě? – Modlí se? – Dmou se jí prsa touhou? –

Neslyší hudbu, nemodlí se, srdce sotvaže bíje. Měsíc i hvězdy bledě svítí. – V zahradě smutno! – Nevěsta vzpomíná na zářící se nebe, na májovou noc! –

Vidí před sebou čarokrásný zjev, děva ladná na ni se usmívá; – ale jiný to ret, co k ní se sklání, do jiného náručí bezvolně klesá a zjevení mizí, hvězdojasná členka bohyně zahaluje se v šedou mhlou. –

Ráno při úsvitu vstává z lože bledá žena. Zmateně ohlíží se kolem sebe; vidí lože panenské, poskvrněné mužem, který duši její cizím zůstal, vidí zcuchané roucho svatební, zvadlý věnec! –

Nebe je šedé; krajina pokryta sněhem, a se stromů žlutý list, jeden po druhém – jako naděje zklamaného srdce –, opadává. – Zatřese se žena, horké slze padnou na věnec, a klesajíc na kolena, modlí se: „Svatá Máří Magdaleno, stůj při mně!“ –

IV

Zahalena v černý závoj, kráčí žena na horu. Cesta je příkrá, drsná, skluzká. Noha její rozedrána do krve, šat pomazán, poslínán od slin plížící se havěti; – roztrhán od trní a bodláčí. –

Na zemi se nezelení, na nebi se nesvítí. Chmúry těžké kolem ženy se hrnou, zastíňující jí cestu. Pod nohou vidí propast a divé proudy valící se v ní řeky. K smrti utýraná, umdlená, stojí na rozcestí! – A kde je ruka, která by ji vedla, která by jí ukázala: „Tudy jdi!“ – Nikde. – Ona musí sama a vždy sama kráčet. –

Zoufale dívá se do ječících vln. – „Zdaž by nebylo lépe vrhnout se do chladného proudu, rázem ukojit všechny ty touhy, zléčit palčivé bolesti a rány?“ praví sama k sobě. „K čemu plížit se životem dále? – K čemu? – Kde cíl mé cesty? – Kde jaké ukojení, usjednání? –

Touha neodolatelná pohání mne sem a tam; hned bych čelo koupat chtěla v požárech paprsků slunečních, hned je ponořit do hlubin moře a na perutích větrů chtěla bych světem kroužit! – Láskou horoucí objímám svět; lásku podávám lidem – a oni – špendlíkem mi srdce rozdírají! – Že se lásce kořím, nazývají hříchem; že svobodu miluju – křížují mne –, pravdu když mluvím, zle je, a lhu-li, lajou mi! – Jak to nést? – Rámě moje není titánské! – Slabá jsem žena – nemocna, jsem hříšnice! –

V nevědomosti zhřešila jsem proti tobě, lásko svatá! – Trest mne nemnul! – Já se kála! – A nyní, plamenem bolesti očištěna, uvědoměna, vrhám se k tvým nohám, všemohoucí, svatá lásko! Přijmi dítě své

ČTYRY DOBY

v milost svou! Sešli mi hvězdu, která by osvětila dráhu života mého! – Svatá Maří Magdaleno, pros za mne!“

K nebi zdvihá žena rámě svoje, s hlavy padá jí černý závoj, čelo jí svítí, chmúry se rozptylují. –

Kolkolem rozlívá se růžový svit, na nebi třpytí se slunce, měsíc i hvězdy, země odívá se zelenem, květiny dýšou vůní líbeznou, z hory zaznívají harmonické tóny čarovného stromu, jako harfy znění, hlahol zpěvů andělských, kлокot slavíka! –

Ladná děva sklání se k ženě, v náruč ji pojímá a unáší k světlému trůnu, kde vznešený vidí žena obraz svůj, v živé kráse! –

A vstříc jí přicházejí krásné postavy s ozářeným čelem, vítajíce ji, nazývajíce ji „Sestrou!“ –

A jedna z nich, ta nejkrásnější, zahalena v prameny zlatoskvoucích vlasů, kleká s ní k nohám Jeho, plesajíc s nadšenou tváří: *To je náš Bůh! – Bůh ten je Láska! Milujte, a budete spasení!* –

DOBŘÝ ČLOVĚK

Před dvaceti lety, když ještě železnic v Čechách nebylo, více bývalo viděti na Vídeňské silnici těžkých nákladních povozů, kteréž výrobky z kraje do císařské rezidencí dovážely a tamodtud jiné potřebné zboží nazpět přivážely. – Tehdáž jezdíval pravidelně každý měsíc od Náchoda k Vídni a zase zpátky pantáta Hájek, znám po celé té čáře silniční a v hospodách raději vídán než pán v kočáře, neboť mnoho dal utržiti. Povoz jeho záležel z jednoho vozu těžkého, nákladního, při němž míval vždy šest silných hřebců připraženo, a ze dvou menších, o dvou a o jednom páru. – Při posledních dvou vozích šli vždy dva jeho pacholci, on sám řídil první povoz. Bujné to koňstvo bylo jeho chloubou! On také jedině dovedl nad nimi vládnouti. – Ve Vídni jmenovali ho lidé, s nimiž byl v spojení, „velký český vozka“, což platilo i povozu jeho i osobě. Byl Hájek muž vysoký, mohutných oudů, jak se k jeho zaměstnání dobře i příslušelo. Vysoké jeho čelo a široká brada s hlubokým důlkem ukazovaly na ráznou povahu, v jasných modrých očích bylo ale také viděti velikou dobrotu srdce. Když se smál, objevily se dvě řady silných bílých zubů jako zeď. – Vlasy tmavokaštanové nosíval přistřižené jak se říká „podle rendlíku“. Na hlavě měl široký klobouk plstěný, na němž za šnůrou, když byl na cestě, vždy plno mejtních cedulek zastrkáno bylo. – Na krku měl černý hedbávný šátek s dlouhými konci a přeseň vyložený límec od košile. Modrou vestu s olověnými knoflíčky a též takovou kazajku vyšívanou zpredu. Boty těžké až přes kolena, černé koženky a okolo pasu těžký opasek, to byl jeho oděv. Přes ten na cestě v zimě nosil dlouhý bílý kožich, v letě modrou plá-

těnou halenu, u rukou a u krku bíle vyšitou. – Když tak, v mohutné pěsti nesa bič, povolným krokem vedle povozu se kolísal, lidé se po něm obraceli, řkouce mezi sebou: „Ten Hájek, to je člověk, jako obr! A jakou on to má správu. Vůz jako ze soustruhu, koně, jen to jiskří, a nákladu, až všechno praští!“ – „Přáno mu, je to dobrý člověk,“ říkávalo se ale vždy, když byla řeč, jaké má v povoznictví štěstí.

Mívalť Hájek rozličného nákladu sem i tam, zboží kupecké i strážné, víno, barvy, jak se co nahodilo. Obstarával také rozličné trety pro paní a vyřizoval taková objednání s ochotností a správností. – Také cestovníci, kteří si nemohli dostavník zaplatit, rádi s ním jezdili, neboť je dobře obstaral. – Náklad, který Hájka skoro žádnou cestu neminul, byli malí chudí chlapi a děvčata, jichž rodiče do Vídně posílali, aby si tam našli učení nebo službu. Bylyť to děti nejvíce chudších obyvatelů z okolí Náchoda, Nového Města, Dobrušky, Opočna, také výše z dědin od kladského pohoří. Bylyť to obyčejně chlapi od desíti do třinácti let a děvčata od patnácti do dvaceti; málokterý z nich byl jaktěživ dvě hodiny za domácí humna přišel, málokterý znal číst, neřku-li psát. A ty mladé, nezkušené hochy posílali rodiče do Vídně, davše jim na cestu požehnání, bochníček chleba, několik krejcarů peněz a naučení, aby spoléhali na Pánaboha a dobré lidi; sami pak těšili se: „Když tam jiní došli, dojdou také oni, a když se jiní neztratili, neztratí se také oni!“ – Kterí rodiče měli pro děti více citu, nelitovali několik grošů, čekali, až jel některý známý vozka do Vídně, a tomu pak dítě svěřili a poprosili ho, aby mu ve Vídni ukázal, kde by si mělo mistra neb službu hledati. Ale ono je pořádku takových milosrdných a nezištných lidí, jako byl pantáta Hájek, který vida po silnici ta-

kové ubohé vandrovníky jíti, na vůz je bral, po cestě živil a ve Vídni ještě na místo zavedl, jak to od otce již vídal, když s ním co mladík někdy do Vídně jezdíval, kamž starý obyčejně plátno vozíval. – Otec jeho měl jen jeden vůz o dvou párech koní; ale když se trefilo, že dojeli na cestě chudé pocestné nebo dokonce děti, které šly do Vídně na učení nebo do služby, tu říkával synovi: „Jiříku, jdi, udělej místo na voze, svezeme je, však se tam ještě dost vyběhají!“ – a svezli je obyčejně až do Vídně. – Ačkoliv si otec jeho všechno počítal, kde co na cestě vydal, takové vydání ale nikdy do oučtu nekladl. „Co dobrého uděláš, to nikdy nepočítej – to je jinde zaznamenáno!“ říkával Jiříkovi, a Jiřík podržel slova ta v paměti. – Starý Hájek nejezdíval po celý rok do Vídně, jen v jisté doby, když se právě sešel náklad plátna, mimo to zabýval se hospodářstvím. – Jiřík musil vychodit školní leta a potom chodil k panu páterovi na opakovací hodiny. Když se naučil česky číst, psát a počítat, poslal ho otec do Broumova na výměnu (na handl) za chlapce tamějšího, který se učil u nich česky, a Jiřík zase učit se měl v Broumově němčině. Chodil tam do školy a za dvě leta, maje vtip, naučil se německy psát a číst i v tamějším německém nářečí mluvit. V tom roce umřel mu mladší bratr a on zůstal jediným. – Otec si proň přijel, i radili mu, aby dal hochu na študie, že má dobrou hlavu. „Ah,“ řekl na to starý, „dobrá hlava každému svědčí, nejen pánům; dobrá hlava se neztratí. – Jestli hoch chce, nechť se učí, ale nežli by měl z něho býti potom špatný student, ať je raději pořádný sedlák nebo vozk. – Nechť si volí!“ – A Jiřík volil jíti s otcem domů. Přihlížel k hospodářství, jezdíval s ním někdy do Vídně, až otec umřel. Matka chtěla po smrti otcově do výmínku s nezletilou dcerou, a Jiřík aby

se oženil; ale on nechtěl, ač mu bylo pětadvacet let, o ženění ani slyšeti. Odevzdal matce hospodárství, sám zřídil si nákladní povoz a začal jezdit pravidelně každý měsíc do Vídně. Zpočátku neměl ovšem ještě mnoho nákladu, jezdíval s jedním vozem jen, ale správnost jeho, znalost řeči a písma, jakož i ochotnost jeho a dobrota získaly mu brzy dobrou pověst a mnoho známosti, takže za dvě tři leta s dvěma vozy jezdíval a u těžšího dva páry hřebců míti mohl. – Koňstvo to mnoho stálo, ale na to on nedbal. „I cožpak, to uspořím na přípřeži,“ říkával, „a kdyby to i více stálo, mám zato radost, když vidím, jak moji koníci lehko si před vozem vykračují, jako by náklad ani nevezli; to by mne netěšilo, vidět dobytek se trmáceti a ztěžka tahat, abych ho musel vždy jen tlúčením pohánět.“ – Bič nosil v ruce jen pro strach a ze zvyku, také že to byl znak jeho zaměstnání. – Měť také bílého mladého psíka, pinčla, kterého jednou na cestě od smrti zachránil a domů si přivezl; stal se jeho průvodčím na všech cestách a ostražitým hlídačem vozů, a Hájek nebyl by čeho bez něho do úst dal, tak ho měl rád. –

Tři leta bylo po smrti otcově, když matka naň opět doléhala, aby se oženil, že mu již třicítka táhne a že má svrchovaný čas. „Ale mamičko, vždyť ani nemám kdy, abych si děvče namluvil,“ smával se matce. Matka ale nedala pokoje, jak domů přijel, vždy mu chválila tu neb onu selskou dcerku, zvala je i k dceři do statku, jestli by se Jiříkovi zalíbily, ale Jiříkovi se žádná nelíbila. Chválil je, také uměl s nimi hezky promluvit, slušněji než kterýkoli vesnický chlapec; když se trefilo, že byla muzika a on právě doma byl, rád si s děvčaty zatančil, ale žádná z nich nebyla mu tak milá, aby si byl pomyslíl: „Tu bych rád,“ ačkoliv by si ho byla mnohá vzala.

„Co Jiřík Hájkův, ten si přiveze nevěstu z Vídně v šlepu a kokrheli,“ říkaly děvčata úštěpačně, a kamarádi přizvukovali, že má asi Vídeňáčku za lubem. Samu matku to plašilo, aby snad pravda to nebylo, ale Jiřík svatosvatě se jí zařekl, že na nevěstu posud nepomyslí. „Kdoví po kterých horách běhá, kterou já dostati mám,“ smával se. – Matka věřila mu, než přece jí to dělalo vrtochy. Sourozenci jeho byli již všickni ženatí, a on, člověk k světu podobný, sedící v dobré živnosti, měl by zestárnouti neženat, to se jí nikterak v hlavě nesrovnávalo, to se jí zdálo býti proti všemu obyčejnému řádu.

Na počátku máje, za krásného předrána, sotvaže kohout třikrát zazpíval, zpolehounka otevíraly se zadní vrátka u jedné chalupy ve vsi Jesenici¹⁾, a děvče mladé se v nich ukázalo, nesouc v loktuši svázané břemínko na hřbetě. Kročivši tiše přes práh, obrátila se, tiše zavěsila petličku, rozhlédla se několikrát po malé zahrádce, potom se podél přístěnku jako stín táhla k oknu, které vedlo do světnice. Nahnula ucho k oknu, ale všude ticho. – Položíc sepaté ruce k ustům a uslzené oči zdvihnouc k obloze, na které ještě tu a tam hvězdička bloudila, stálo děvče chvíli nepohnutě, potom rychle zdvihlo ruku k oknu, jako k požehnání, a obrátivši se vyšlo ze zahrádky do dvorka. Psík k ní z boudy vyskočil, ale neštěkal, jen se okolo ní třel; i pohladila ho po hlavě, odhodila petlici u chlíva, kde ležela Lyska, kterou pásávala, a pohladila i tu po lysině, po kýtách, potom s pláčem zavřela chlév, ještě jednou se vůkol ohlédla, a zalomíc ru-

¹⁾ Jasená vlastně, v tom okolí ale říkají Jesená, Jesenice.

kama, obrátila se k nízkému zděnému plotu. Pes šel za ní, ale polohlasitě mu poručila, aby šel do boudy; pes poslechl, a ona přelezši plot, octnula se na cestě vedoucí zadem okolo dědiny a do polí. – Ani se více neohlednouc, pospíchalo děvče cestičkou až k předposlednímu stavení. – Obešla stavení, vešla na dvorek a zaklepala tichounce na okenici; za chvíli se okenice otevřela a ukázala se tvář plná vrásků, obvázaná černým šátkem. Vidouc děvče pod oknem státi, rychle zavřela a hned potom vrzly dveře u sínky. Děvče odhodilo závorku u přední mřížky, zavřelo a obě ženské vešly do sednice.

„Pozdrav vás Pánbůh, tetka, jsem na cestě!“ pozdravilo děvče, kráčeíc přes práh.

„Pánbůh s tebou, holka, – přece jdeš?“ žalostně zvolala stará.

„Jdu, tetka,“ odpovědělo odhodlaně děvče, posadivši se na lavici u velikých zelených kamen. –

V sednici bylo tma, poněvadž stařena vždy okenice si zavírala. Mlčky vzala stará troudník ze zápekýlka, rozkřesala, rozžehla smolnou louč, vstrčila ji do železného ramenáče, který od prostředního trámu dolů visel, a potom ruce sepnouc, sklesla vedle holky na lavici, která si byla zatím břemínko odložila. – „Tedy přece jdeš?“ hlasem plným pláče se opět ptala.

„Jdu, tetka, jdu – není jinak,“ řeklo děvče smutně, vezmouc obě ruce stařeniny do svých.

„Ale cožpak by nemohlo být jinak? Cožpak, Madlo, ani troška lásky k tomu člověku nemáš, abys se přemohla? Snad bys zvykla?“

„Máte-li mne ráda, tetka, nemluvte mi o něm,“ vskočilo děvče tetce do řeči. „Zima mne láme, když si pomyslím, že bych měla jeho být; raději bych hned do řeky skočila!“

„Ale, ale, co to mluvíš, vždyť já ti nic neříkám; ale vidíš, rodiče si myslí, že bys dobře byla zaopatřena, on je boháč, mlynář, byla bys paní, a do smrti bys nouzi neměla. Že tě rád má, to je také patrno, když si tě vzít chce, chudou holku.“

„Prosím vás, tetka, copak i vy mne chcete tak zahodit, jako mne matka a otec zahazují?“ rozlítostnilo se děvče. „I vy byste mne chtěla zahodit takovému ošklivci, mrzáku od Boha znamenánému, takovému zlému lakomci, který by pro zrnko člověka zabil? Já bych si ho nevzala, kdyby po krk v zlatě seděl a já o jedné sukni byla.“

„Upokoj se, holka, já tě k němu nutit nebudu, však dobře víš, že jsem se proto s matkou tvojí až rozkmořila. Kdyby bratr, nebožtík tvůj otec, živ byl, všecko by jinaké bylo. Co není od srdce, nejde k srdci – ale nechme toho. – Jářku, holka, pamatuj na čtvrté přikázání ‚Cti otce svého a matku svou‘ – měla bys poslechnout.“

„Ach, tetka, vždyť já se za ně proto každý den modlím, a srdce se mi třese lítostí, když na matku pomyslím. Chci se jim také vším dobrým odsloužit, ale po vůli jejich být nemohu, nechť se již se mnou děje zle nebo dobře. Když přišel ten zlopověstník na námluvy, však víte tuty dni, hrozil mně otec, že mne z domu vyžene, a nevím co vše, jestli si ho nevezmu. Já jsem nic neřekla, byla jsem jako zkamenělá; když mě ale ten ošklivec za ruku bral, jako by smrt na mne sahala, až jsem odskočila. Matka mi domlouvala, já ale neslyšela ani neviděla, zašel mně všecek smysl, divže jsem ten den s rozumem se nepominula. – Když družbovstvo odešlo, chtěl mne otec zase vzít na paškál, ale matka nedala, a já se z domu vytratila. Nevím sama, jak se dělo, že jsem se octnu-

la na cestě k hájecké studánce; bylo to jako vnuknutím božským. Šla jsem dále a tam vrhla jsem se před obrazem Panenky Marie a vroucně jsem se modlila a prosila, aby mi dala nějakou myšlénku, co bych měla dělati. Když se tak modlím a prosím, tu mi zazní do uší: „Jdi pryč!“ – a ze všech stran to zní, ze studánky, ze stromu, z louky: „Jdi pryč, jdi pryč!“ – A když jsem se na obrázek podívala, zdálo se mi, jako by Panenka Maria také kývala: „Jdi pryč!“ – Byla jsem vysvobozena. Sundala jsem se sebe všechny ty červené fábory, co na mne dali, a přivěsila jsem je okolo obrázku, pak jsem se pomodlila na poděkování zdrávašek, umyla si v studánce uplakané oči a s lehčím srdcem šla jsem přímo k vám.“

„A řeklas mi, že chceš do Vídně, a já ti to zrazovala.“

„Ale konečně jste přece řekla, jdi tedy s Pánembohem, já to s rodiči vyjednám.“

„Jestli jsem tím hřešila, Bůh mi odpust, udělala jsem to jen z lásky k tobě, Madlo. – Vždyť již dvě noci nespím a neustále myslím, kterak mi tu bude bez tebe a co ty, děvko zlatá, si počneš v té Sodomě, kam se poděješ, jsi tak mladá! – Tuším, že ti o žatvě sedmáct bylo, ne?“

„Bylo, tetka; ale vždyť tam jdou ještě mladší než já, nevíte, co tam chasy do roka jde! – A náš Vavřínek, kdožví jestli tam nešel – tak mne vždy píchne, když si na toho chlapce vzpomenu, ten asi zkusí! – Ach, jen kdybych já ho tam našla!“

„A kterakpak se ty, osobo, tam smluvíš, vždyť to tam prý mluví všechno německy?“

„I to já se záhy naučím, a několik slov jsem pochytila u paní kantorové. Ach, tetka, jak se vám já kdy odsloužím, co jste vy mi dobrého proukázala! Kdyby

vás nebylo, nebyla bych přišla ke kantorovým, nebyla bych se naučila i jiným pracem, než my děláme, a nyní přišla by mi asi trpká služba. Takto se práce žádně nebojím a jsem tomu ráda, že si umím sama psaní napsat; až vám je pošlu, dejte si je přečíst panu kantorovi.“

„Čemu se člověk naučí, to se neztratí! Já sloužila za mladých let v Hradci u hodných pánů a tam jsem se také všeličemu naučila, co mi bylo k dobrému.“ Mezi tou řečí vzala tetka na sebe řáskou mezulánku zelenou a hnědý kožich s dlouhými varhánkami, starodávni to kroj Jesenaček. – „Vidíš,“ pravila, „my staré zůstaly jsme věrny svému kroji, vy mladice jiný kroj jste přijaly. No, i ten vám svědčí, ale jářku, Madlo, drž se ho; říká se ovšem: ‚Jaký kroj, tak se stroj‘, ale to přísloví není pro nás, jen pro pány.“ – S těmi slovy odešla tetka do vedlejší komory.

Madla vstala z lavice, otevřela okenici a naslouchala. – Všude ticho; začínalo se šerit. – Zavřela zase okenici i okno, vzala louč z ramenáče a začala si, od široké postele s modrými květovanými poduškami začínouc, kol dokola svítit, i na ty majolikové talíře a kostěné lžice a rozličné to náradí, co bylo v poličce a polici, i na obrázky a na almárku do rohu za stůl, kam jí teta schovávala slabikář, když ještě malá byla a k ní chodila po smrti otcově, – i po řimse velikých kamen, kde stávalo vždy něco pro ni v hrněčku, svítila si, a u přeslice stála chvíli zamyšlená. Pak se obrátila na okno, utrhla si strouček rozmarýny, list máty a muškátu, zastrčila si to za šněrovačku, a když louč zase do ramenáče dávala, bylo viděti krásné její líce slzami celé zalité. – Vtom vešla z komory tetka, nesouc pod páždí uzlík a v ruce uzlík. Položila je na stůl, vzala Madlin uzlík s lavice a začala jí to rov-

nat. – „Tu plenu si vezmi přes hlavu, aby ti líce příliš neuhořelo, – ten kabátek si sviň a strč pod paždí, zrána bývá chladno – a tam jsou snad zimy. Slyšela jsem, že v jedné zemi ani leta není, to snad tam není?“

„I to není tam, tetka.“

„No jen si nech kabátek mimo uzel – a tuhle jsem ti upekla na cestu bochník chleba, abys nemusela hned zapomínat na domácí chuť. – A tuhle – víš ta kačka, co nám vždy utíkala k jiným – já řku, ať se nám neztratí, zab ji, Bětka, a upečem ji Madle na cestu; a tuhle těch pár koláčů. – Však se ti to hodí, než tam dojdeš, – vždyť je to kraj světa. A tuhle máš jeruzalémský balšám, ten je na všechny rány – a tuhle máš masť – počkej, kampak jsem ji zandala – ach vždyť nevím – no tuhle“ (neviděla pro slze, které ukrýt chtěla).

„Ale zlatá tetka!“ chtěla Madla namítat.

„Jen ty mě nech – takovou masť nedostaneš v celém světě, tu dělají jen v novoměstském klášteře – a vždyť víš, co ní slepých uzdravili. – Mohlo by se ti stát, že by tě oči bolely, a kdo by ti tam pomohl? – A tuhle – aby neřekli, že jsme tě jako žebračku poslali – jsem ti kousek šatstva uchystala. Choď si čistě, a ne abys plátno kupovala, nač bych já přadla? Raději nekoukej při službě na plat, ale abys měla hodné pány. – A tuhle jářku jsou dvě šňůrky korálů, jsou prý to granáty, nebožtíček – dej mu Pánbůh nebe – přinesl mi je ze světa – já to nikdy už na krk nevezmu, tobě to bude lépe slušet,“ dodala, třesoucícma rukama zavazujíc uzlíky do loktuše. Madla stála u stolu jako u vidění, náhle ale vrhla se tetce s usedavým pláčem okolo krku, a tak se držely chvíli obejmuty a plakaly, když se tu dvěře potichouunku otevrou a mezi nimi Bětka se objeví. „Panímámo, už je den, skřivánek

z pozáhumenské role vylítl, bude čas!“ – po těch slovech zase odešla.

„Ach tetka, vy jste tak předobrá – chcete-li vy, já tu zůstanu.“

„Ne, ne, Madlo, jdi ty s Pánembohem, já tě nechci vidět na márách. Bětka už ví, co má dělat, kudy má jít, ona s tebou půjde na kus cesty a ponese ti to – nanesíš se tam ještě dost. Do města nesmíš, tam tě znají, ale Bětka dovede tě do Jaroměře až k hospodě, kde stává Hájek, já jsem s ním jela jednou do Hradce, je hodný člověk, už obstarožný. Bětka se ptala ve městě, však ti může na cestě povědít, jaký to je hodný člověk, to tě mám dobře schovanou, jako bych tě na duši mu přiřkla. – A nyní se, děvečko, s Pánembohem pohni dále, a tuhle – počkej – dobře si je schovej. – Kampak, za řadra – z kapsy bys je mohla ztratit. – Je to pár rýnských – na cestě si to spočteš – a tuhle pár grešlí si dej do kapsy. – No mlč – jářku – snad vím, co dělám. A komu bych to měla dát?“

„Pozdravujte matku a prostě ji, aby mi odpustila jako vy, – a zavolejte si sem někdy Mařenku, ona je dobrá,“ prosila Madla, strojíc se.

„Všecko ti to zařídím – a ty mi nezapomeň vzkázat, jak jsi se tam dostala a kterak to tam všecko je. Jestli toho chudáka Vavříinka najdeš, tedy mu buď matkou; on býval svéhlavý. – A toho Hájka pozdravuj ode mne.“

„A zná vás?“

„Kterak by neznal, vždyť jsem s ním jela do Hradce, vezla jsem tam přízi, pak jsem nevěděla kudy kam, poslal se mnou chlapce, hezkého už výrostka, ten mne zavedl na místo. Řekni mu jen, jesenská Nejedlá že ho pozdravuje; tak – nic jsme nezapomněly? – Vzpomeň si. Máš kudlu nějakou? Tu máš mou, ta

je ti potřebná jako sůl – a sůl, hleďme, na tu bychom byly zapomněly. – No a už nic? – Vzpomínej! – Bětka, vezmi to!“ Bětka dala si uzlík na hřbet do koše, jako by šla do města pro něco, a postavila se přede dveře. Tetka a Madla stály ještě v sednici. „No a máš-li pak růženec?“ ptala se zase tetka, jen aby se loučení prodloužilo.

„Já mám modlitebník.“

„Ale copak modlitebník, musíš mít růženec, tu máš můj, co se na něm modlívám, když jdu spat,“ a z kapsáře, odkudž byla dříve kudlu vytáhla, vytáhla růženec, políbila ho a podala Madle.

„A co vy budete mít – bože – všechno mi dáte!“

„Jen si ho nech – vždyť já si mohu vzít, co nosím do kostela,“ a položíc Madle jednu ruku na rameno, sáhla druhou do hliněné kroupničky u dveří a třikrát ji požehnala. „Pánbůh tě sprovázej a opatruj ode všeho zlého, abys tak se vrátila, jak jdeš.“ – S požehnáním tím vyprovodila stařena bratrovkyni, kterou milovala jako svou, přes práh, dívala se, až se za ní zadní vrátka zavřely, pak vešla do sednice, zhasla louč, otevřela okenice, a kleknouc na lavici k oknu, složila ruce a začala se modlit. – Pomalu ozýval se ne jeden, ale mnoho hlasů skřivánčích, ranní zoře se rozlila po obloze, až i zlaté paprsky sluneční o temné vrchy kladského pohoří se odrážely. Ve vesnici začalo být živo, ale Madla s Bětkou daleko byly od ní.

Zajisté bylo to podesáté, co Bětka z lavičky před hospodou na předměstí jaroměřském vyskočila v domnění, že pantáta již jede; – hodinu tam seděly a posud nepřijížděl. – „Já jsem jako na trní, Bětuško, snad jsme ho propásly?“

„Kterak propást, vždyť tu sedíme u samé silnice, ani myš nám neprojde. Jen vy se nebojte, Madlo, zde nás nikdo nezná a hledat nás zde také nebudou.“

„Kdo ví, teď už to naši vědí, že jsem pryč, jestli za mnou nepošlou.“

„Nechsi pošlou; panímáma naše řekne vašim rodičům, že vás poslala do Rychnova k tetce, aby vám ta strast trochu z hlavy spadla. Za pár dní teprv řekne to matce, kam jste šla. – Ať vás tam hledají.“

„Nepodřekneš se ty, Bětuško, kdyby se tě mlynář –“

„Raději si jazyk uříznu,“ vskočila jí Bětka do řeči, „než bych tomu kalibánu o vás čeho řekla. Neznáte Bětku! – Jen ať vyzvídají, já je vyvedu navrch věže a shodím dolů jako kozla a nic nebudou vědět. – Vždyť já jsem sama řekla panímámě naší: Jestli tu holku k tomu holohlavému ancikristu přinutíte, svatby nedožije. Má zlatá Madlo, já jsem stará – jsem jen služka a nechtěla bych ho, jakpak vy ho máte chtít, taková majolena. Přeskoda by vás bylo takovému hudermanu ošklivému – vždyť má nos jako věž a oči jako bazilišek, div člověka neuřkne. A kdyby v něm co dobrého bylo, ale to je v něm – odpusť Pánbůh – čert zašitý! Však ním také budou černí po smrti orat.“

„Ale, Bětuško, nemluv tak. – Já – ač bych mohla naň láti – nepřeju mu nic zlého, jen když budu mít od něho pokoj.“

„Což, vy jste dobrá hodina, ale není každý takový, až zkusíte světa, uvidíte. Nepřála bych vám ale, abyste mnoho zkusila, ale abyste mezi hodné, dobré lidi přišla, kteří by vás měli jako svou. – No, musím já se zase podívat, jestlipak už jede,“ vzpomněla si zase Bětka a popošla na roh hospody, ačkoliv z lavice

přímo na silnici viděly. „No, jede někdo – vůz jako chalupa – to bude on!“

„Kdyby ho už Pánbůh přinesl!“ vzdychla si Madla, neboť byla v ustavičném strachu, že ji budou hledat a že ji tam uvidí, jinak by ovšem nebyla pospíchala.

„No už je to pantáta, dva vozy, jeden dvouspřežní a jeden jednospřežní – on sám veliký – to se navlas všecko shoduje; nebude to nikdo jiný než pantáta Hájek, vždyť mi ho tak vypodobňovali v Malé Skaličce.“

„Ach, Bětuško, když je tu, raději bych se obrátila. Tak mám srdce jako v povlaci. Ty půjdeš domů, ale já tu zůstanu sama jako lípa v poli. Bůhví jestli se kdy s vámi shledám.“ –

„Ach, ty umučená hodino, kdyby to tetka slyšela, uschla by steskem. Co si to připouštíte za brykule, co to mluvíte, že se nevrátíte? – Vždyť se hory nescházejí, ale lidé, nevíte? – Dá Pánbůh, že se zase zdrávy shledáme a že si já na vaší svatbě zatancuju.“

„Inu tys vždy veselá a nevíš, jak mně je,“ odpověděla Madla a oči se jí zalily.

„Inu řeči se mluví, chleba se jí, voda plyne – člověk si někdy všelijak ty trampoty plaší. Ale je to, holka, jeden plat, jestli se smějete nebo pláčete, buďte tedy veselá a pomyslete si, že Pánbůh všude kraluje.“ – Mezitím povozy dojezdy před hospodu, kde již podomek s pící pro koně čekal, neboť to bylo odedávna místo, kde Hájek před polednem nebo odpoledne koním seno dával. Hospodský, smekaje zdaleka, také ven vyšel a Hájka vítal. Začalo se o nákladu, hospodský chválil koně Hájkovy a Hájek začal zase o jiných koních mluvit, jakž to již u lidí podobného zaměstnání bývá. Každý stav mívá svůj mrav. –

„Jdi, Bětuško, řekni mu za mne,“ pobízela Madla Bětku, „ty jsi smělejší než já.“

„Snad abychom dříve tady s pacholkem promluvíly, jak a co – nemyslíte?“

„Pročpak? Pacholek nemá co poroučet, jen jdi, Bětuško, vyřiď mu, že ho tetka pozdravuje.“

„Jen jděte sama, Madlo, – vždyťpak se nemusíte stydět, je člověk jako my. Od vás mu přijde slovo více vděk, jen jděte, já s ním beztoho také promluví.“

„Ty ženské by s vámi, Hájku, nejspíš rády jely, čekají tu od rána. Promluvte si – já zatím uchystám snídání;“ po těch slovech hospodský vešel do dveří a nechal Hájka, k němuž zatím Madla s Bětkou byly přistoupily, přede dveřmi.

„Jak vidím,“ začal sám, „rády byste se kus cesty svezly?“

„Já ne, pantatínku,“ ozvala se Bětko, „to tuhle naše Madla by ráda do Vídně, já ji jen vyprovodila.“

„Vy, panenke, jdete sama do Vídně? K známým snad?“ ptal se jaksi s podivením Hájek, z uzardělé trochu tváře její oka nespouštěje.

„Nemám tam živé duše; míním si tam službu hledat,“ odpověděla Madla tiše.

„Službu! – Nemáte rodičů ani přátel jakých, že musíte jít sloužit?“ ptal se Hájek dále.

„Má rodiče, vlastní matku, ale otec jí umřel, když jí bylo devět let, bylo tomu osm let o Jiří. Matka se zase provdala – má otčíma. Má také tetku, – Madlo, co máš vyřídit pantatínkovi?“

„Milá Bětuško, tetka se asi mylila, to je dávno už, co tu přízi do Hradce vezla, a jak povídá, že s pantátou jela. Také řekla, že měl pantáta syna výrůstka, ten že jí ukazoval v Hradci cestu.“

„To už vím,“ zasmál se Hájek, „to byl můj otec, a já byl ten výrůstek – to je ovšem už několik let od té doby. Můj otec umřel a nyní to vedu já, a po otci ří-

kají lidé i mně pantáto, podle zvyku – ač ním nejsem.“

„Vždyť je to jedno. Tak, pantatínku, vás ta tetka také prosí, abyste tu holku s sebou vzal, – k vám se každý nejraději utíká.“

„Já také každému rád posloužím, co mého možného, tak i rád tu panenku s sebou vezmu, a budu-li jí moci něčím být nápomocen, rád to udělám. Ale, panenke, poslyšte mojí rady: můžete-li doma zůstat, zůstaňte, a nemůžete-li, tedy služte zde za menší plat, a nepřejte si vídeňské služby, tam je služba těžká. – Co si ve Vídni vysloužíte, to vám draze přijde – mnohá to i životem zaplatila. – Je mi vás líto!“

„Já vám věřím, pantáto,“ odpověděla Madla a v oku se jí leskly slze, „a ráda bych doma zůstala, ale nemůže to být – musím pryč. Chci tedy sloužit a daleko jít, kde mne lidé neznají.“

„Když je to takové, vezmu vás rád s sebou. Počkejte tu ještě chvíli, já se záhy vrátím. K těm předním koním se nepřibližujte, jsou někdy zlí a neposlechnou, jen mne.“ – Obrátil se a šel do hospody. – „Co je jí, že musí pryč – proč chvátá do té Vídně?“ – ty otázky několikrát ozvaly se mu v duši při rozmluvě další s hospodským.

„Bětuško, neříkej tetce, co mi řekl, – to víš, že by se trápila, a ono to takové nebude; vždyť tam nejdu já první ani poslední. – A když by zle bylo, mohu jít.“

„Bodejtže – nic si z toho nedělejte; cožpak ví mužský o ženské práci, něco je všude. – Dělán co mohu a konec. Je to ale hodný člověk, ten Hájek, že vám to tak poradil.“

„Zdá se; ale ty jsi povídala, že je obstarožný, vždyť je mladý.“

„Inu to nemohlo jinak být, když jsme syna za tátu držely. Však tuten také už mladý není; je to člověk! Na toho Pánbůh míru ztratil. Když jste vedle sebe stáli, ani tě vidět nebylo.“

„Cožpak jsem tak malinká?“

„Jsi zrovna slušná dost, ale on je obr.“ – A tak mluvily a Madla Bětkce rozličné ještě dávala nařízení, až vyšel Hájek opět z hospody. – „Jakube, ta panenka pojede s námi, dělej místo; ten uzlík tam schováme.“ Tak volal na pacholka, bera s lavice Madlin uzlík a odnášeje jej na vůz.

„Já se s tím pronesla, a nesla jsem na hřbetě, a on to nese v ruce jako homolku,“ divila se Bětkka. – Jakub hned skočil na menší vůz a Hájek sám dohlížel, také přinesl ze svého vozu veliký pokrovec; „abyste dobře seděla, panenka,“ mínil, klada pokrovec na seno, kde pro ni Jakub mezi bednami místo uchystal. – „Mohla také sedět na velkém,“ myslil si, ale neřekl nic, poněvadž pocestné vždy na menší vůz brával.

„I pantáto, vždyť budu dobře sedět i na tvrdém, nedělejte si se mnou starosti,“ pravila Madla.

„Jen počkejte, panenka, až pojedeme druhý den, však to neřeknete, máme dlouhou cestu před sebou,“ odpovídal jí Hájek s usmáním. – Koně byli zapřaženi, Hájek pobídl Madlu, aby sedla; Bětkka ale, nechť se loučit před hospodskými, navrhla Madle, aby šly pěšky, že ji přes město vyprovodí. – Hájek práskl bičem, pinčlík začal štěkati, okolo a před koňmi skákati, vozy se pohnuly, Hájek dal sbohem hospodskému a jeli dále. Bětkka vyprovodila Madlu za Jaroměř. Mlčky šly – majíce obě srdce lítostí sevřené, teprv když za Jaroměř vyšly a Madla naposled se ohlížela po svém domově, daly slzím průchodu. „Dej vám tedy Pánbůh štěstí a nezapomeňte na nás,“ štkala Bětkka, vidouc, že

vozy dojíždějí a že dále jít nemůže. Odhrnula jí pleť z tváře a mozolovitou dlaní hladila líčko Madlino – pěkné jako z jádra. – „Dejte vědět o sobě, já ráda poběhnu do Malé Skaličky, když bude měti pantáta přijet.“ – „Vždyť já vzkážu, kterak bych zapomněla! Pozdravuj matku – tetku, Marjánku – Barušku Nyveltovu – všechny, a buďte tu s Pánembohem!“ pravila Madla; podaly si ještě jednou ruce, a pak obrátivše se, šly jedna k svému domovu, druhá do neznámé ciziny.

Včelka ráda obletuje krásný kvítek, a člověk rád se dívá na krásu. Což divu, že se lidé za Madlou po cestě obraceli a na hospodách že se Hájka ptávali, kam a odkud si to hezké děvče veze? Jaký div, že sám Hájek raději na ni než na koně se díval? Bylať ale Madlena děvče jako květ. Oči měla černé jako žár a obočí, jako by je namaloval. – V líčku dva důlky – a malou bradičku zarůžovělou, jako lístek z poupěte růžového. – Ústa malá a rty trochu vyhrnuté, červené, svěží jako malina. Nad širokým čelem sílu světlohnědých vlasů, kteréž se jí sotva v žíhону držely. Nosejček krátký nebyl krásný – ačkoliv se někdy jednomu nelíbí, co se druhému krásou zdá –, ale nosejček slušel k její tváři právě tak, jako by k ní jiný nepatřil. Ačkoliv, jak Bětka povídala, vedle Hájka malou se zdála, byla dosti vysoká a urostlá jako sosna. Nožky měla jako na strunkách a rámě jako z vosku. Bětka vždy, když s jinými o ní mluvila, říkala: „Ta naše Madla má tělo jako z másla!“ – Nebyla ani tak krásná Madla jako roztomilá. A přitom byla prostá, nevinná, velmi dobrosrdečná a pracovitá. Bylať také čiperná a snadno všemu se naučila. Mezi chasou bývala vždy veselá, ráda zpívala, a chlapci s ní také rádi tančili,

poněvadž se vznášela jako pírkó. – Mnohý chlapec jesenický za ní toužil, ona si ale dosud nikoho nezamilovala, – a kdyby ji byli rodiče jinému, hodnému, a ne tak zlému a ošklivému člověku za ženu dávali, byla by snad poslechla, byla by mu zvykla a do smrti život svůj ve vsi strávila, necítíc se ani nešťastnou, ani šťastnou, jako obyčejně na sta žen i mužů spolu žijí.

Než přijel Hájek do Hradce, přibral na vůz dva chlapce, které rodiče na učení do Vídně poslali. Byli as dvanáctiletí; jeden měl rodiče a kolik bratrů a sester – druhý jen matku vdovu, která mimo něho ještě dvě děti měla, jak se to později Hájek dověděl. – Poslali je spolu, aby jim bylo veseleji. Oděv měli na sobě dobrý i obuv, kterou si nesli ale svázanou přes ramena, jak jim to rodiče řekli, aby si ji neroztrhali; mimoto nesli si na zádech uzlíčky, v nichž měli každý bochníček chleba a košili. – Když je Hájek viděl na silnici jíti, věděl hned, jací jsou to hoši. –

„Co jste zač?“ ptal se, když k nim dojel.

„Jdeme do Vídně na učení,“ odpověděli chlapci.

„Odkud?“

„Ze Zaloňova.“

„Kterak vám říkají?“

„Mně Honzík Strnadů a tuhleťen je Frantík Stehlík,“ odpověděl větší z nich.

„Hezcí jste to ptáčekové,“ usmál se Hájek, ba i chlapci se tomu smáli, že mají tak potřebná jmena.

„Mnoho-li pak máte peněz, hoši?“ ptal se jich Hájek dále.

„Já mám dvacetník,“ řekl starší.

„Mně dala máma dvanáct grošů, protože více neměla. Ale máme chleba.“

„To vám nevytrvá až do Vídně, milí ptáčekové, třeba jste málo zobali, a co pak tam?“

„Táta povídal, že můžeme být na cestě o chlebě, a když tam přijdeme, že se máme hned o místo ohlídnout a potom že nám dá mistr, co budem potřebovat,“ řekl větší.

„Tak, tak, kdybyste tam mohli být za den za dva, a jak tam vejdete, aby mistři na vás čekali, – to by to šlo. Ale o tom darmo s vámi mluvit; chcete, abych vás svezl?“

Chlapci s radostnými tvářemi na něho se obrátili. „Ach, pantatínku, to bychom byli rádi, my jsme už prosili jednoho vozku, ale on nás nechtěl zadarmo vzít.“

„No, jste-li ušlí, vylezte si na vůz, na ten menší – a nechoďte nablízko hřebcům, ti neznají moresy a kopnou hned.“

Kdož byl radší než chlapci; hned si vylezli na vůz a uzlíčky si sundali, děkující dobrému pantatínkovi.

„Ale jestlipak vy, panno Madlenko, budete nyní dobře sedět?“ mínil Hájek, když byli chlapci usedli. „Mohla byste si sednout na první vůz, na moje místo, já beztoho více jdu, než sedím.“

Ačkoliv Hájek na svůj vůz nikdy pocestného nebral, při Madleně byla výminka – a mrzelo ho, když na jeho nabídnutí odpověděla:

„Oh nemějte starosti o mne, pantáto; mně místo nezasedli. Dobře jste udělal, že jste je vzal, takové ubožáky! Mám též bratra, asi tak starého jako ti hoši, ale Pánbůh ví, kde je!“

„Jápak to, že nevíte, kde je?“

„Otec ho dal na ševcovské řemeslo do Hradce, když přestal chodit do školy. Ale kdoví, jestli se mu opravdu zle vedlo, anebo se mu jen řemeslo znelíbilo, za čtvrt léta zběhl z řemesla, utekl a od té doby o něm neslyšíme.“

„A neptali jste se po něm?“

„Otec a kmotr byli v Hradci skrze něho, ale bůhví kdo má pravdu, – otec mu lál, že prý byl dareba, že se nebude déle o něho starati, kmotr ale řekl tolik, že chlapce trýznili, až se zvedl a do Vídně utekl. Kdyby mi Bůh tu radost popřál, abych ho ve Vídni našla! – Je můj vlastní bratr – sestra je po otci nevlastní. – My dva máme otčíma,“ zavzdychla si Madlena.

„Milá panenko, Vídeň je veliké město, a těžko nalézt tam mnohdy usedlého měšťana, natož učenika; ale je-li tam, možná že vás s ním náhoda svede; na světě se divné věci přiházejí.“

„Ach baže, já jsem se před krátkým časem také nenadála, že budu tuto cestu šlapat.“

„A nemejlím-li se, tedy skrze otčíma z domu jдете?“ začal se Hájek vyptávati. Nebýval nikdy všetečný, a tu najednou pokoušela ho zvědavost, proč Madla z domu šla.

„Skrze otce a ještě skrze někoho,“ odpověděla Madla s lehkým uzarděním. Hájek se na ni díval a dobře to pozoroval, měl také novou otázku na jazyku, ale hřebci ho vytrhli; začali se škádlit, a že měli koše na hubách a kousat se nemohli, štochali se hlavami a ržali, až se všechno ozývalo. Také cizí koně přijížděli, a to musil býti Hájek na ně velmi opatrný, aby je nepotloukli. Rozprávka se tedy přetrhla, což Hájka mrzelo, a poprvé snad ucítili koně šlehnutí biče.

Madla by si byla ani nepomyslela, že jí bude cesta tak ucházet. Dni byly krásné, cesta jako mlat a ustavičně nové obrazy před zraky jejími přecházely, které ji zajímaly. – Nebyla jaktěživa dále než na Novém Městě, Dobrušce a na Opočně. Jaroměře si mnoho nevšímala, poněvadž měla oči při loučení jen k domácí krajině obrácené. – Hradec se jí líbil a za Hrad-

cem obdivovala pole, vzdělané jak zahradu, a množství nasázené zeleniny, která se nejvíc okolo Kuklen, Plotiště sází, a Hájek ukazoval jí Lochenici, odkudž známé Locheňačky²⁾ cibuli vůkol a vůkol rozvážejí. Když přijeli do Chrudimska, povídal Hájek o zámožnosti tamějších sedláků, o chovu koňstva, a že podsední i náruční kuň při velkém voze z tamější krajiny jsou. Potkali také nejednoho sedláka v pěkném vozíku s krásným spřežením jedoucího z Chrudimi z trhu. Madlena ale obdivovala nejvíc kraj selek, a vidouc jedno děvče v šněrovačce, zvolala: „Hlele, tu nosí i děvčata takové šněrovačky jako naše staré Jesenačky. A u nás se jim smějou, že mají na prsou zouváky.“

„Neměly jste dbát, a přece kraj svůj si zachovat,“ míní Hájek.

„Mělo by to být, pantáto, ale už se ten nový kraj zakořenil; matky zvykají už malé děti nositi ho, poněvadž prý je mezulán dražší a dražší, cicové³⁾ fěrtochy také prý už se nedělají, a kabátky že přijdou laciněji než dlouhé kožichy; a tak nemáme ze starého nic více než ty plátěné pleny s červeným vzadu květem; to si vyšíváme samy.“

„Ale na to nemyslíte, že tento váš novější kraj není tak trvanlivý, ačkoliv je slušný,“ řekl Hájek.

„Toho si nevšímají, a nyní jsme už navykly a myslíme, že bychom v letě ve vlněných punčochách nevydržely, v pantoflích že bychom klopýtaly, a kdybychom měly bez šátku v zimě do kostela jít, že by nám hrdlo omrzlo. To dělá návyk.“

²⁾ Locheňačky nosí šátky okolo hlavy vázané na způsob Moravanek z Hané. Když si jinde na hlavu šátek tak uvážou, říká se: „Chodíš jako Locheňačka.“

³⁾ Druh pergálu s vyraženými kvítky.

„Zato zůstali vaši mužští věrni dlouhým zeleným kabátům vzadu s faldami. Jesenické muzikanty pozná zdaleka. Několikrát jsem se při nich vytančil; hrajou hezky,“ řekl Hájek.

„U nás je každý muž a každý hoch muzikantem. V čas muzik chodí to do celého okolí, čtyři a čtyři neb šest a šest, a vydělají si hodně peněz.“

„Jeden od vás byl prý velmi šikovný a dostal se až do ruské země; neslyšela jste nic o tom, panenko?“

„Kterakpak ne, to u nás každý ví, ale starý pan kantor a potom starý jeden soused – tomu je už sto let –, ti to dobře vědí a od těch jsem to nejednou slyšela.“

„A nechtěla byste mi to povědít?“

„I pročpak ne, ale tak to povědít neumím jako pan kantor.“

„Povídejte jak chcete, však ono se nám to bude líbit,“ řekl Hájek.

„Ten muzikant byl jistý Josef Pavel, a už prý co malý chlapec, když krávy pásal, pěkně hrál, a sám od sebe se tomu naučil. Jednou hráli s druhými v Opočně před panem knížetem, a tomu se Pavel tak zalíbil, že ho nechal na svůj peníz cvičit. V tom čase vypukla vojna s Prusem (sedmiletá) a vojsko pruské přitáhlo do Čech. Tehdáž, nevím, jak se to stalo, přišel Pavel do zajetí a Prušané zavřeli ho do kláštera broumovského. On prý byl ale chlapík vyvedený, utekl on jim z kláštera někudy a pouze v košili se provlékl přes vrchy až do Opočna, kde ho v zámku skryli. Potom ho pan kníže dal do Prahy do takové školy, kde se naučil rozuměti všem nástrojům. Byl prý šikovný zrovna dost. Škola ta byla prý daleko rozhlášená a císařovna ruské země, říkali jí prý jen tak po sprostou Kateřina, slyšela také o ní a chtěla mít také takovou školu. Psala do Prahy, aby tam poslali takového mistra,

který by jí školu takovou zřídil, a pan kníže opočen-
ský řekl, aby poslali Pavla. Poslali tedy Pavla. Měl se
tam prý tuze dobře, mnoho peněz si vydělal a stal se
velikým pánem a vzal si paní od stavu. Zůstávali prý
v jednom velikém krásném městě, které se jmenuje
Moskva. Po mnoha letech, když byla vojna s Bona-
partem, táhli našim krajem také Rusové. Dva mladí
ruští oficíři přišli prý do Skalice a ptali se ustavičně,
kde je „Jašená“. Žádný jim ale nerozuměl, až potom
šli k panu purkmistrovi (jmenoval se Josefi), ten jim
vyrozuměl, že se ptají po Jesenici a že jsou to syno-
vé Josefa Pavla. Ptali se po otcových přátelích a pan
purkmistr napsal jim jméno naší vsi; tehdáž byl ještě
živ Jiří Pavel, Josefův bratr. Ten pan purkmistr napsal
jim také jeho jméno. Byli by rádi do Jesenice se po-
dívali, ale táhli jen skrz a nesměli se zde zdržeti. Ten
pan purkmistr pověděl to ale Jiřímu Pavlovi a radil
mu, aby na něho psal, on ale nechtěl. – Po dlouhém
čase přišel mu list z ruské země od bratra, psal mu,
že ti dva jeho synové v bitvě u Paříže padli, ale že mu
dříve byli psali, že v Skalici byli, a všechno, co jim ře-
kl purkmistr. A psal bratrovi, že mu pošle několik ti-
síc zlatých, aby je rozdělil dětem, a by je jistě dostal,
že je pošle skrze úřad. Nevedlo se sice Jiřímu zle, ale
že měl kolik dětí, byly by mu přišly peníze ty vhod.
Čekal, čekal – ale nic nepřicházelo, šel se poptávat,
odbyli ho, že o ničem nevědí, a tak se mu vždy ved-
lo, až ho to omrzelo. Psát mu nechtěl, že by ho list
nedošel, a tak od té doby nic více o něm neslyšeli,
a peníze Jiří také nedostal. Říkal vždy, že mu je bratr
jistě poslal, ale že si je někdo nechal; to mu žádný ne-
vymluvil. Ostatně je od nás více muzikantů ve světě,
ale žádný nemá tu šikovnost co Pavel, ani to štěstí,“
dokončila Madlena.

„Pro štěstí není pravidla,“ doložil Hájek.

Při takových a podobných rozprávkách cesty ubývalo. U Jíhlavy viděla Madla zase jiný kraj – a Strnad i Stehlík obdivovali jíhlavskou náves. Hájek je ale poučil, že se říká v městě náměstí. A za Jíhlavou byli v Moravě, a bylo se zase čemu diviti; tu městu výstavnému, tu pěkné dědině, tu roli jinak zorané, a zase krajům rozličným, kteréž Madla nejlépe posuzovala. Vždy se ale divila, když viděla některý díl kroje zrovna jako v Čechách. Co ale Madlu nejvíc těšilo, bylo to, že kamkoli přišli, s lidmi se dorozuměla. „Mluví sice špatně česky, ale přece je jim rozuměti,“ pravila, slyšíc poprvé mluvit po moravsku. Ale Hájek jí to vysvětlil, že to není česká, ale moravská řeč, že je to ale skoro jedno, a Češi a Moravani že jsou jednoho pokolení. Hájek nabyl ve světě známostí o rozličných věcech, o nichž vozkové obyčejní ani zdání neměli, kolísajíce se vedle svých vozů po celý život a na nic více nemyslíce než na svůj náklad, koně a vůz. Hájek rád po cestě s lidmi pocestnými do řeči se pouštěl, ptal se na to ono, v hospodách rád se bavil s domácími hosty, přečetl si i noviny, když jaké byly. Znalť krajinu podél celé čáry z Čech až do Vídně, i obyvatelstvo. Řeč jeho nebyla hrubá, surová, a slušný měl způsob v jednání, což bylo přirozené jemnější jeho mysli a dobrému srdci.

O Madlenu staral se po celé cestě jako o sestru, šla-li pěšky, šel vedle ní, sedla-li na vůz, šel vedle vozu jejího; to mohli hřebci jíti, jak se jim líbilo. Madlena nechtěla první den do hospody, že má dosti jíst. „No nechtě, ale až to sníte, musíme jíst pohromadě.“ Madlena jedla první den na voze – a chlapce vzal Hájek do hospody, jakž to vždy dělával. Odpoledne posloužila Madlena Hájkovi se svojí výsluhou, dala

i chlapcům, Jakubovi i pinčlovi, a málo jí ze všeho zbylo. Druhý den jedla s Hájkem, což ho velice těšilo, ač to nedal na sobě znáti. Večír, vždy než Madleně napadlo nocleh si objednat, měla ho u hospodské již objednaný, neboť Hájkovi všude rádi sloužili na hospodách. Když mu Madlena námitky dělala, říkal: „Já si vás vzal na starost, a proto vás chci hledět jako oko v hlavě; a nemyslete, že jen pro vás to dělám, ženské potřebují vždy lepší pohodlí – to musí člověk s nimi jinak než s chlapem,“ smával se. Tak se každý den více seznamovali a Madla děkovala v duchu Pánubohu, že k Hájkovi přišla; věřila mu jako bratru. Hájka mrzelo, aniž věděl proč, že mu Madla říká pantáto; – nikdá mu to nenapadlo, Jakub mu tak říkal a každý člověk, jak již vůbec to byl způsob – chlapci mu říkali pantatínku –, ale když mu řekla Madla pantáto, vždy se zamračil a práskl si bičem. Madla zase si myslila: „Pročpak mi říká panenka – jako bych byla městská!“ – Umínala si, že mu bude říkati i ona pěkně po městsku pantatínku. Při nejprvnější příležitosti začala s pantatínkem.

Hájek se zamračil, zatočil bičem několikrát v povětří, řka: „Nejsem ještě pantáta, ani pantatínek; říkají mi Jiřík Hájek, a z těch dvou jmen si jedno vyberte, které se vám zdá, ale pantáto mi, prosím vás, neříkejte.“

„Já jsem vás také chtěla prosit, abyste mi neříkal panenka, to se městským holkám jen říká, a já jsem selská.“

„Svědčí vám to, byť jste i selská byla, ale budu vás tedy jménem volat, když se vám to líbí,“ řekl Hájek potěšen, „a vy?“

„To se snad ale nebude slušet, když vás jen Hájku jmenovat budu,“ namítala Madlena v rozpacích jsouc.

„I říkejte mi třeba Jiříku nebo Hájku – cožpak je komu do toho. Jsme krajaní,“ doložil. Tak to zůstalo a nikdo si toho ani nevšiml; – Hájek ale byl rád, jako by na sucho vyvezl. Nikdy mu ta cesta tak krátká nepřicházela – zdálo se mu, jako by ještě v Čechách byl, a jeli den čtvrtý, dojíždějící k Vídní. Den byl krásný, slunce až požáry házelo. – Chlapci proháněli se z příkopu do příkopu a okolo vozu honili se s pinčem – dětem a psům nebývá o kousek cesty. – Umdleni konečně vlezli na vůz a Jakub přisedl k nim. Madlena šla pěšinkou v stínu kvetoucích stromů, bez pleny a bez kabátku. Tváře jí jen hořely. Hájek šel při koních, klobouk si nesl v ruce, utíraje si uhořelé čelo a líce. Chvillemi šel zamyšlen a zase, jako by mu to nedalo, po Madleně se ohlídl. Pinč běžel při Madleně, která se pustila do trhání sedmikrásek, jichž bylo v trávě jako hvězdiček. Dělal z nich kytičku. –

„Hájku, bude pršet, pinč žere trávu!“ volala nadjednou.

„Tamto je jistější znamení,“ ukazoval Hájek na oblohu, kde bylo viděti černý mrak.

„Nechť prší, jen když nebude hřmít, já se bouřky bojím,“ přiznala se Madla prostosrdečně.

„Pro kohopak jste natrhala tu kytičku?“ ptal se Hájek ukazující na chudobky.

„Třebas pro vás, máte-li rád květiny, – ale vy nosíte na klobouku místo kytiky cedule.“

„To je tím, že mi ji nemá kdo dát,“ odpověděl Hájek.

„A také ji snad od každého nechcete?“ ptala se potměšile, rovnajíc si kytici.

„Od každého ne – to máte dobře –, ale když byste vy mi ji dala – byla by mně milá,“ řekl Hájek, a vytáhla všechny mejtní cedule, klobouk Madle podá-

val. Madla mu s líbezným úsměvem kytičku za šňůru přidělala.

„Kýž by neuvadla,“ řekl Hájek, sázeje si klobouk na hlavu.

„Když uvadne, dá se jiná.“

„Byl bych spokojen, neboť chtěla-li byste slovu dostát, musela byste se mnou se vrátit,“ odpověděl Hájek, a v očích jeho bylo viděti, jakou radost by z toho měl.

Madla neřekla ani jediné slovo. Vtom začalo pokračovat a slunéčko se skrylo za mraky.

„Jděte do vozu, zmoknete,“ pobízel Hájek, ač by raději s ní byl šel.

„To nic neškodí, je to májový deštiček – porostu. Beztoho jsem malá,“ usmála se Madla a natáhla obě ruce na dešť, i obličej zdvihla vzhůru proti dešti.

„Že malá – kdopak vám to řekl?“ ptal se Hájek, a oči jeho bloudily po štíhlé postavě děvčete.

„Naše Bětka mi to povídala,“ ozvala se Madla.

„To lhala, nebo byla krátkozraká,“ řekl Hájek obrátě se ke koním.

Deštiček padal hustěji, Madla chtěla do vozu, ale chlapci vzadu leželi natažení a spali; Jakub také klímal.

„Pojďte si na velký vůz sednout, Madlenko,“ nabídl Hájek, vida, že nemá kam sednout.

„Já se těch vašich koní bojím.“

„Když já u vás jsem, nemusíte se ničeho bát,“ to řka, vzal Hájek Madlu do náručí jako děcko a na vůz ji vysadil. Madla zůstala jako kalina; Hájek mlčky sedl vedle ní, a srdce mu tlouklo jako v zvonu, nemohl chvíli slova promluvit. Madla také nemluvila. Jeli úrodnou rovinou. Pole všude zelené, svěží luhy – kvetoucí sady při staveních, tu a tam v poli pláňka,

hlavu obsypanou květem jako mléko bílým. Daleko na obzoru rysy modrých hor. Z jedné strany prodíraly se žhavé paprsky sluneční zpod tmavého mraku a v jich světle proměňovaly se dešťové krůpěje, padající z černého mraku, v miliony diamantových, světlem lesknoucích se hvězdiček.

Hájek měl na voze pohodlné sedění zřízené a plachtu míval odhozenou nazpátek, aby viděl ven. Když tak dlouhou chvíli do krajiny se dívali oba, Madla i Hájek, vztáhl Hájek pravou ruku – v levé držel uzdu – po Madlenině levé, řka hlasem přidušeným: „Madlenko, až se bude slunce k západu sklánět, budem ve Vídni – a rozloučení.“

„Bože, už ve Vídni!“ ulekla se Madla.

„Mně se nikdy ta cesta nezdála tak krátká a nikdy jsem tak rád – a tak nerad koho do Vídne vezl jako vás, Madlenko.“

„Já vám rozumím, Hájku,“ vzdychla Madla, „vy jste dobrý člověk; rád byste, aby se mi dobře vedlo, a bojíte se, abych nepřišla do špatných rukou; ale já doufám v Pánaboha – že se neztratím!“

„O to se někdo postará, aby se vám špatně nevedlo; – ale to není všecko, Madlenko. Lépe kdybyste nepoznala nikdy ten špatný svět. Já tam dovezl již kolik mladých krajanů i krajanek – a mnoho jsem jich oželel. – Vraťte se, Madlenko!“ – Hlas jeho byl tak dojemný a tvář prozrazovala tolik upřímné dobroty, že Madlena mimovolně tvrdou ruku jeho k srdci přitiskla. „Nemohu, Hájku, nemohu!“ zavrtěla hlavou a oči se jí zalily.

„Madlenko, pročpak nemůžete? Či nejsem hoden vaší důvěry?“

„Jste, Hájku, jste; věztež tedy, že mne rodiče nutili k ženichu, před kterým utíkám jako před ohněm!“

pravila Madlena a tichým hlasem vypravovala dále o zlém a ošklivém ženichu, a jak si ji zamiloval a se zařekl dostati ji stůj co stůj. „Vidíte, milý Hájku, že jsem musela pryč a daleko, ach já ani ve Vídni nebudu mít pokoje, aby mne nevyhledal; on by s to byl i zabít mne, je tuze mstivý člověk!“

„To se bohdá nestane!“ řekl Hájek, když Madlenka dokončila, a hluboce si vzdechl, „a raději bych vás v rakvi než v jeho náručí viděl. Nemám vám to již za zlé, že zpátky nechcete, až se nějaká změna s vámi nebo u vás doma stane. Zatím mne považujte za svého bratra, anebo upřímného krajana, jak chcete, jen se mi se vším svěřte a od nikoho pomoci nežádejte než ode mne; slíbíte mi to, Madlenko?“

„Důvěřuju vám jako svému bratru, nikdy na vaši dobrotu nezapomenu, a když mi bude pomoci potřeba, přijdu jen k vám,“ odpověděla Madlena, podávajíc mu ruku s uslzenou tváří. Hájek ji stiskl, skočil z vozu, a když ještě dále kus jeli, viděla Madlena tu najednou před sebou ohromnou hromadu střech a nad nimi do výše se vypínající černou věž, na jejíž špici se odrážely paprsky zapadajícího slunce.

„Vídeň!“ zvolal Hájek, ukazuje bičem v tu stranu.

„Kam já se tu nebohá děvka poději!“ vzdychla Madla bolestně a ruce sklesly jí do klína.

V sednici domovníkově v obchodním domě na leopoldovském předměstí ve Vídni seděla v lenošce, koží vycpané, vysoká tlustá paní, v čistém domácím oděvu, na hlavě bílý čepeček pod bradu zavázaný. – Byla to paní Katy, jak ji vůbec jmenovali vídenští známí její, aneb jak jí říkala stará Anče aneb čeští známí – paní Kateřina – žena domovníkova. Ačkoliv na čele

a lících známky stáří již viděti bylo, měla vlasy černé jako uhel. Tvář její zdála se pošmourná, když nemluvila, ale když promluvila, vyjasnilo se sivé její oko a celá tvář stala se tak příjemnou, že by to ani nebyl nikdo v ní hledal. Černý kabátek měla přehozený přes židli a rámě, kulaté jak válec, opřené měla na opěradlech. Na rukou ale bylo viděti, že pracovaly tuze. Zář ohně plápolajícího na ohnisku v kuchyni padala skrze otevřené dvěře na ni a rudě osvětlovala staromódní dubový nábytek v sednici rozestavený. – U ohniska v plné záři stála stará služka Anče, kutíc v ohni a rozestavujíc hrnky okolo něho. Za ní na zdi třpytilo se měděné a cínové nářadí kuchyňské. Na každý šum nastrkovala Anče uši a dívala se na dvěře. „Ale že pak to dítě už nejde,“ pravila, nemohouc se ničeho dočkat; „snad se mu něco stalo?“

„I jdi, ty máš s tím chlapcem ustavičný strach. Že pak se nemůžeš navyknot nedržeti ho již za dítě; pomysli, že buší už kladivem na nákov,“ odpověděla paní Kateřina.

„Což je to všechno platno, paní Kateřino, mně zůstane Janoušek vždy co dítě.“

„Budsi; ale nemaž se s ním a nedělej mu vše, co mu na očích vidíš, zkazíš ho.“

„Kterakpak mu to neudělat, když přijde a prosí: Ančo, Ančo má stará, já tě mám rád, udělej mně to. Bože, mně se srdce radostí třese, když mne to dítě má tak rádo. Neudělejte mu to! Vždyť já nemám jinou radost na tom světě než mého Janouška.“

„A já ti už nejsem ničím?“ škádlila ji paní Kateřina, ale oči její dlely s upřímným výrazem na staré služce.

„Vy že ničím, paní Kateřino, vy ničím? Ty můj světe – vy, která jste mne v zlé nemoci navštěvovala, když jsem byla plná neštovic, která jste mne těšila

a o mne se starala od tehdejška až do nynějška, vy že byste mi ničím nebyla? Jeminku, co si to o mně myslíte? Ty můj bože, vždyť je Janoušek vaše krev, proto ho mám tak ráda!“ a stará Anča pustila se do use-davého pláče.

„I nebreč, starý bloude, což mi nerozumíš? Či myslíš, že neznám tvé srdce? – Ale k čemu jsou vždy ty dlouhé litanie o malé službičce, kterou tys mi dávno splatila? – Jsme z jednoho místa, já také sloužila, vím, co je zle a jak drahé je milé slovo, když je člověk opuštěn.“

„Ach baže víte, co je zle, kdybyste nevěděla, tedy byste se neujímala těch holek, co Hájek přivází sem do služby a jimž jste jako matka.“

„Co já pro ně dělám, je malá zásluha proti tomu, co Hájek pro ně udělá, a kdybych nebyla dříve prala pro lidi – jak víš –, neměla bych známostí žádných a těžko by mi bylo Hájkovi zadost učinit.“

„To byla mela tenkrát; to jste mne právě vzala k sobě po té nemoci, já nemohla ještě nic dělat, a vy jste celé noci pracovala a mne jste krmila.“

„I mlč, placno,“ přetrhla jí řeč paní Kateřina, ale kdyby nebyla Anča několik kroků od ní bývala, byla by slze na tvářích jí viděla.

„No, vždyť já už mlčím – a víte, jak jste mne k sobě vzala, a druhý den přišel pan Michal a přinesl vám na svatební šaty a vy jste je nechtěla od něho vzít, že jsou pro vás panské, a pak jste v nich přece se dala oddat. – Já vám zatím chystala snídání a modlila se za vás. Byla jste švarná nevěsta, paní Kateřino. Pan Michal je Němec – pravda –, ale namísto hodný člověk a duši by za vás dal.“

„To máš pravdu, učiněná dobrá hodina je Michal! Začátek měli jsme dost zlý, no ale Pánbůh pomohl.“

„Když se dva starají a je svornost mezi nima, vždy Bůh požehná, dokonce člověku dobrému. Měli jste dost málo, když byl pan Michal u ‚Beránka‘ – a vy pro pány prala, a přece jste takové dobrodiní udělali Hájkovu otci. Však to i syn vzpomíná!“

„Ty můj bože, to by byl každý jeho známý udělal. Michal byl s ním znám, a když se náhle rozstolal u ‚Beránka‘, odvedl ho Michal k nám, daleko to nebylo. Já ho obsluhovala a Michal obstarával mu koně a vzal mu vše pod ochranu. Báli jsme se, že nám skoná. No ale za týden bylo mu lépe. Stonásob nám tu službu zaplatil. Víš sama, že mladý Hájek málokdy přijede jen s prázdným pozdravením od matky.“

„Ale to vždy říká, panímámě za její namáhání s těmi dětmi.“

„Ty můj bože, namáhání! Já bych si zásluhu z toho dělala, kdybych to dovedla, aby každé to děvče dobré místo mělo a hodné zůstalo mým přičiněním, ale v patách za nimi být nemohu.“

„To uhlídá člověk spíše pytel blech než takové děvče, když už chce šidit,“ míní stará Anča. „A zde v té Sodomě, ty můj světe, jak se krásné děvče na ulici ukáže, už je obchází jako lvové řvoucí, kterak by je pohltit mohli! Taková vřava není snad kraj světa k nalezení jako tu.“

„Bude ono to v každém velkém městě tak; to víš, více ohně více dýmu, více lidí více hříchů. – Neviděla jsi dnes Lenku? Již zde kolik dní nebyla, a ona se přece vždy na chvílku staví, když jde kolem.“

„Lenku jsem neviděla, jak včera; povídala mi, že se má dobře. Je to děvče něco čisté, ale mně se zdá, že se jí to líbí, když se ti fouskové po ní ohlížejí. Vidíte, to je Anička jiná holka, ta utíká po ulici jako by ji ho-

nil a na žádného se ani neohlídne; a tichá je a stydlivá, to se mi při ní líbí. Lenka má ale oči jen ve větru.“

„No, musím s nima promluvit, bylo by mi líto, kdyby si nedala říct.“

„Také se mne dnes ptali ti dva ševcovští učenici, kdy prý přijede pantáta. Já řku, co od něho chtějí; nechtěli ale s barvou ven; konečně mi řekli, že slíbil každému novou košili přivést, když budou hodní. Byli chudáci otrhaní. Jak přijede, budou u něho jako na koni.“

„Je to člověk dobrý. To jaktěživ nikdo pro ty děti neudělal co on. Na cestě je živí, zde se jim také vždy o mistra postará, dohlíží k nim, a který je hodný, tomu dělá, kde co může dobrého.“ – Vtom bylo slyšeti ze síně kroky.

„To je můj Janoušek!“ řekla si Anča a tvář se jí vyjasnila radostí. Paní Kateřina vstala a rozžehla na stole uchystané světlo. Vtom se otevřely boční dvěře a do sednice vběhl chlapec výrostek, synek paní Kateřiny a chovanec staré Anči, plný živobytí, snědý, černovlasý, v kožené zástěře a všecek začerněn.

„Pozdrav Pánbůh, mamičko, někoho vám vedu!“ zvolal vesele.

„Kohopak?“ chtěla se ptát paní Kateřina, ale již vcházela do dveří Madla a za ní v patách Hájek.

„My o vlku a vlk za humny!“ usmála se paní Kateřina, podávajíc Hájkovi ruku. „Vítáme vás do Vídně; právě jsme na vás vzpomínaly. Janouši, podej židle!“

„Nechte, Janoušku, nechte, a jděte se umejt, jste černý, jako by vás komínem protáh.“

Janouš skočil do kuchyně, Anča podala židle.

„A jak se máte po všechny časy, Anče?“ ptal se Hájek sedaje.

„Tak tak, jak Pánbůh chce; ale jsem už, milý pantáto, jako pára nad hrncem.“

„Oh ještě není tak zle!“ mínil Hájek, ale Anča pokrčíc rameny mžikla okem po Madle a odešla do kuchyně.

„A koho jste nám přivezl?“ ptala se paní Kateřina, když se usadila, oprouc oči o Madlu, která nade vším, co všude viděla a slyšela, jako zaražena byla.

„To víte, panímámo, koho já vám přivážím.“

„Také do služby? Snad vaše příbuzná?“

„Od Adama jsme bratr a sestra, jinak jen krajané,“ prohodil Hájek žertovně, „poněvadž ale nikdo lépe nedovedl krajanům dobročiniti než vy, paní Kateřino, proto se vždy jen k vám obracím s krajankami, abyste jim byla matkou.“

„Což je o mne, budou-li jen chtít ony mými dcerami býti,“ usmála se paní Kateřina.

„Pak ovšem přestává vše. Kdyby vás nebylo, já bych si tu starost nemohl vzít na sebe. Je to příliš drahé zboží, než abych je, přijeda sem, na ulici vysypal a náhodě přenechal, kdo po něm hmátne; dělal bych si z toho svědomí.“

„Nechci vás chválit, Hájku, ale jářku, kýž by bylo více tak svědomitých a bližního svého milujících lidí jako vy!“ pravila paní Kateřina, položíc plnou ruku svou na Hájkovo rámě.

„Že jich je, dokazujete vy sama, panímámo,“ řekl Hájek.

„Ach, to je jako rosa – ale nechci dále mluvit, vím, že nerad slyšíte, když vás kdo chválí. No, někdo zase rád když ho lidé po světě roztrubují. – Ale odložte, panenka, či chcete někam ještě, máte tu snad někoho známého?“

„Nikoho, panímámo!“ odpověděla Madlenka.

„Nu, tedy zůstanete beztoho u nás, jako každá jiná, to my už máme provždy s Hájkem ujednáno, a máme

ještě jednu sednici. – Ale dovolte, lidičky, jen na slovíčko odejdu,“ omlouvala se paní Kateřina a vstanouc odešla ze sednice. Tak se jí tělo houpalo, když šla, jako na vodě.

Jak se od Hájka odvrátila, uvisly oči jeho na Madleně a ruka jeho sáhla po jejích obou rukou v klíně složených. – „Madlenko,“ pravil k ní tichým, pohnutým hlasem, „vzmužte se, vidíte, že je paní Kateřina žena přívětivá, ona vám bude jako sestra, jí se budete moci se vším svěřiti. Věřte, že bych vás nebyl sem dovedl, kdybych nevěděl, že jsou tu dobří lidé.“

„Ach, Hájku, mně se zdá, jako by celý svět na mne padal, až mne to dusí,“ vzdychla si Madla, tisknouc ruku jeho k stísněným prsoum. – Jak rád byl by ji k srdci přitiskl a pryč ji odnesl daleko za brány vídeňské, kde tak nerad ji nechával, ale mlčel; – mlčel, aby neprozradil cit, který celou duši jeho zaujímal. – „Hájku,“ ptalo se děvče ostýchavě, „víte že zejt-ra přijdete?“ a zarosené její oči prosebně se k němu obrátily.

„Přijdu, Madlenko, a kdybych umíratí měl,“ zašeptal Hájek; a vtom se otevřely dvěře a plnými dveřmi hrnul se do sednice pan Michal, muž ramenatý, silného těla, plného, veselého obličeje.

„Grüss' di Gott, Bruder!“ pozdravil Hájka, upřímně mu rukou potřepávaje, tu ale padlo oko jeho na Madlenu; zaluskná prstem, zvolal: „Herrgott Schwer-not, ist dös a sakrisch Madl!“

„Milý Němče, to je Česka, s tou musíš po česku,“ řekl Hájek vida, že Madlu to vítání do rozpaků uvedlo.

„Jo po česku – i konn jo nix,“ pokrčil rameny Michal.

„Styď se, učí tě paní Kateřina patnácte let česky a ještě nic neumíš,“ škádlil ho Hájek.

„Jo umíš – eure Sproch is n' sakrische Sproch, do müsst ich mir n' extra Zunge verschaffen um dös zu lernen!“

„Vidíme ho,“ ozvala se paní Kateřina, přišedši do sednice a poslední slova mužova zaslechši. „Ty bys jazyk na češtině si zlámal, a já si ho neměla zlámat na tvoji řeči? Není-li vám hanba, že žádáte, my ženské abychom se učily kvůli vám německy, když vy nechcete se učit kvůli nám česky? Neměly bychom býti takoví blázníčkové, však vy byste se naučili.“

„My jsme páni – a vy nám musíte vše k vůli udělat,“ řekl Michal, uhodiv se v prsa.

„Vy jste páni – ale chytřejší panuje,“ usmála se paní Kateřina, ukázavši přitom na svoji hlavu; potom položivši ruku na rameno mužovo, doložila: „Milý Michálku, to máš mně co děkovat, že si rozumíme, – kdyby mi nebylo jedno mluvit česky jako němec-ky, byla by to špatná merenda bývala s naší roz-právkou.“

„My bychom si přece rozuměli, Kačenko!“ zasmál se Michal. – Potom se obrátil k Hájkovi a ptal se ho, jak se to děvče jmenuje, a když mu Hájek řekl, že Madlenka, nechtěl tomu rozumět, až mu řekla paní Kateřina, že je to Lény.

„Ah, to je jiná; buďte ráda, že se nejmenujete Káča. Káča je každá zlá.“

„Ale když se vydaří dobrá, je prej tuze dobrá,“ řekl Hájek, „a tys trefil na podařenou.“

„No co dělat, už si ji musím nechat,“ pokrčil Michal rameny; ale paní Kateřina ho již neposlouchala, bylať do kuchyně odešla, Anča pak přišla pokrýti stůl, na nějž snášely za chvíli večeři, při čemž jim pomáhal i Janouš, vymydlen jako sklo. – Madlenka

se také k službě nabízela, ale paní Kateřina jí nedala, řkouc: „Však se vám sloužení ještě dostane, jen se posadte za stůl k vašemu krajanu.“

„Když to panímáma tak usoudila, tedy se pojdte posadit,“ řekl Hájek, podáváje jí židli. – Bylo to oddávna zavedeno, že Hájek u Michala jeden večer strávil, kdykoli do Vídně přijel; nebylo již ani mezi nimi zvaní třeba. – Stará Hájková skoro každou cestu panímámě pomazánku, sýr a podobné věci posílala, což bylo ve Vídni vzácnějším darem než kdovíjaká věc. – Pan Michal dal dobré víno, paní Kateřina upravila vždy jedno neb dvě jídla, které Hájek rád jídal, a celý měsíc se na takový večer těšivali. Anča vždy také u stolu seděla, dle obyčeje venkovského, kde hospodář a čeledě z jedné mísy jídají.

Také ten večer nebylo nic skvostného, jen vaječnický, dušená hovězina, máslo, sýrce a víno, ale vše chutně připraveno. „Pobízet vás nebudu, jezte, kdo co a mnoho-li chcete!“ řekla paní Kateřina, když bylo vše na stole, sedajíc do své vycpané židle.

„To je tak nejlepší,“ řekl Hájek. Pustili se všickni s chutí do jídla, mimo Madleny, která měla srdce jako v kleštích. Každé sousto jako by jí v ústech rostlo. Anča pokradomky nejpěknější sousta ze svého kladla na talíř Janouškův, jako by její žaludek ani hoden nebyl dobrého sousta.

„No Madlenko, berte z toho máslička!“ pobízela panímáma, „je přes kořeny vezené, vzácné. To mi panímáma Hájková posílává taková pozdravení s omastkem, jak tuhle náš Hájek říká.“

„Já vím, že vám to zde vděk přichází, a my toho máme dost. I mně samému, když domů přijedu, padne nejlepší k chuti domácí chléb a pomazanka čerstvá,“ řekl Hájek.

„A což teprv kdyby ti ji hezká žena uchystala, vid’?“ usmál se Michal. – Hájek se skoro zapálil a byl tomu rád, že neumí Madla německy. – Madla si opravdu té řeči nevšimla, a odkrajujíc si máslo, pravila: „U nás ve vsi se velmi s omastkem spoří. Všecko máslo se odnese nejvíc do Plesu.“

„U nás v horách,“ pravil Hájek, „žijou lidé též velmi spoře, a musí ústům mnohdy utrhnout, co prodat chtějí. Máslo, vejce odnášejí se nejvíc do blízkých měst, a potom skupují to pražští máslaři. Chudý lid nemá na to, aby víc měl než ty polívky, brambor suchý a někdy něco z mouky. – Avšak ani sedláci nemají stravu, jakou by mohli mít za stejný náklad, a snad i silnější. Tomu oni ale nevěří. Jak vařívávaly naše praprabáby, tak vaří naše ženy, o větší úpravnosti ani řeči. Táž jídla dědí se od kolena do kolena a dlouho snad ještě dědit se budou.“

„Ty můj světe, u nás v dědině bylo to právě tak. Maso jen na Boží hod, a to neměl každý, jen zámožnější. Chudší byl rád, měl-li bělejší hnětenku. Kraviček – odpusťte – měli bohatší po dvou třech, chudší rodina živila se od jedné, a ještě se muselo kousek másla do roka prodat. Ty můj světe, dost jsme tam zkusili bídy, ale přece bych se tam chtěla ještě jednou podívat. Víte-li, paní Kateřino, že je tomu přes dvacet let, co jsem odtamtud odešla?“

„Léta plynou jako voda; já jsem tu ve Vídni také již dvacet let, a když jsem zde byla den, myslila jsem, že za týden se vrátit musím, nemám-li teskností zemřít. Člověk všemu zvykne,“ odpověděla paní Kateřina.

„Odkud jste, Anče?“ ptal se Hájek.

„Jsem odtud co paní Kateřina: za Prachaticemi z Jelínkova. Já jsem Jedličková – ale neznaly jsme se, až jsme se náhodou zde v jednom domě, kde jsem

sloužila, setkaly a domluvily. Bylo to řízením božím, neboť jsem se brzy potom roznemohla a tu paní Kateřina –“

„Nalej Hájkovi vína, Anče,“ přetrhla jí řeč paní Kateřina, a by nemohla Anča v řeči své dále pokračovati, začala sama: „Jen jako ve snu pamatuju se na tu dědinu ještě, na hory a lesy kolem, jak tam bylo krásně zeleno, když jsme chodívali na jahody, a že se tam všickni jmenovali Jedličkové. Potom mi rodiče umřeli, bratr dostal chaloupku, oženil se, a já vzala uzlík na hřbet a šla do služby do Budějovic, tamodtud jsem se svou paní přišla sem, a od té doby jsem tu a všelicos jsem zkusila zlého i dobrého. – Dřevnější leta se mi leckdys o té naší dědině zdálo, a tak se mi ve snu všechno představovalo krásně, i ty zelené lesy – že se mi vždy ráno až zastesklo.“

„Já také dlouho nepřivykla, a co mi nejhorší přicházelo, bylo nošení vody ve škopku na hlavě,“ řekla Anča.

„To stojí každou učení, než tomu přivykne. Radila bych vám, Madlenko, když byste musela pro vodu chodit, dříve se tomu doma učit. To se položí na hlavu měkké kolo vycpané jako věnec, a na to se škopek postaví, aby netlačil hlavu a rovně stál. Nejprve se učte nositi škopek prázdný a potom teprv plný, a chodte nejdřív doma po kuchyni s ním, až navyknete jistému držení hlavy a těla. Zejtra vám to ukážu,“ řekla paní Kateřina.

„Děkuju vám; ale což bych nesměla nositi v konvích vodu? Na ty jsem zvyklá, to se lehce nese a také bych pojednou tolik vody přinesla,“ ptala se Madlenka ostýchavě.

„Má děvenko, toť se rozumí, že byste též tolik pojednou přinesla, ale – všude jiný obyčej, a dle toho

mají paní už nádoby zřízené. Vidíte, v Praze nosí vodu v putnách, na zádech. Taková putna má svých šedesát liber, a když ji neseš do druhého i třetího poschodí, třesou se ti nohy jako osika a nemáš ducha. Ale nejvíc vody pojednou se přinese v putně, tuto je pravda.“

„Není přes věderce, co se u nás všude nosí, to je nejlehčí nošení,“ mínila Anče.

„Vědra?“ ptal se Hájek i Madla.

„Takové vědro,“ vysvětlovala paní Kateřina, „obnáší za velkou konev vody. Je kulaté jako kbelíček a nahoře má železný půlkruh, kterým se zavěšuje k vázkám. Vážky záležejí z dřevce kulatého, uprostřed, kde na vazu leží, trochu prohnutého. Obyčejně jsou vědra z měkkého dřeva, železnými obručemi okovaná, bohatší mají je okovaná měděnými obručemi a tmavším dřevem vykládaná, řetízky kalené. Chudí mají místo řetízku provázky, místo železných háků dřevěné a vědra též jen dřevěnými obručemi pobitá. Když se voda nese, přidržují se řetízky k tělu, aby se vědra nehoupala; jde se s nimi velmi lehko a tíže leží jen na ramenou.“

„Všude jiný obyčej, a člověk chce-li s lidmi v dobré vůli žít, musí se mu chtě nechtě podvolit,“ pravil Hájek. Mezi rozprávkou minula se jídla a Anče začala sklízeti; Michal ale nalil čerstvého vína a pilo se na zdraví, „co koho těší“. – Madla se upejpala, ale na poctu musela si přece zavdat. Víno je rozveselilo. Začali mluvit o rozličných věcech, o obou jich zaměstnání, o známých, jak se tomu neb onomu vede, i o sobě samých. Konečně začal Hájek o chlapcích, které byl nechal v hospodě pod dohledem Jakubovým, a ptal se Michala, zdali by nevěděl o mistru, který by je vzal. „A může to být i jiný řemeslník, ne

právě švec,“ doložil, „jen když bude pořádný a milosrdný člověk.“

„Milý kamaráde,“ řekl Michal, „kdyby mohli ti hoši platit, věděl bych pro ně mistrů deset za jednoho, ale chlapce rok za rok nikdo rád nevezme, kdo nechce z něho udělat domácího otroka; a když se takový mistr vyskytne, u něhož se mají učeníci dobře, hned je rozhlášen po celé Vídni a chasa jen k němu se tlačí.“

„Pantáto,“ ozval se Janouš, „v Myslivecké třídě je truhlář, Krček se jmenuje, ten potřebuje učeníka, povídal to dnes v kovárně našemu mistru.“

„Ah Keršek,“ řekl Michal, nemoha to jméno ani vyslovit; „no pravda, ten je hodný muž a přísný. Jestli je vezme, mohou ti děkovat.“

„Povšiml jsem si kolikrátě již jeho štítu a myslil jsem si, že musí být hodný člověk, poněvadž má pozitivé svoje jméno po česku napsané, ne jako mnozí, kteří si je píšou po německu, že to ani Pánbůh nepřechte,“ řekl Hájek.

„Máte vy ale také jména, kamaráde, že by na nich člověk jazyk zlámal.“

„To jen takový neohebný, jako ty máš,“ zasmál se Hájek. Takové škádlení bývalo časté mezi nimi, proto se však nikdy nerozmrzeli.

„Také se již dnes dva ševcovští učeníci po vás ptali,“ řekla paní Kateřina; „z Příkopu jsou tuším.“

„Vím, vím, slíbil jsem jim něco. Chudáci, chodí to skoro nahé. Byli to zdraví dva chlapci, když jsem je sem loňský rok přivezl, a tak jsou zakrnělí, bídní, žel se na ně dívat,“ řekl Hájek.

„Kdyby viděli rodiče, co ty děti zde zkusí, neposílali by je sem tak nazdařbůh. Srdce člověku zpláče, když je vidí, jaká to břemena vláčí po tom městě, co se doma napracují, co zimy, co hladu zkusí, a co tý-

rání a bití. Je-li mistr milosrdný, je mistrová zlá nebo děti jejich anebo tovaryši. Na učně se vše sveze, vše naloží, každému musí být po vůli. – Učení řemesla je mimotní věc. Jestli se rozstůně, pošlou ho do špitálu a nikdo se dále po něm neohlídne; vystůně-li se, dobře, umře-li, – jako by kámen do vody hodil. Pravda, někteří jsou kluci bohaprázdni, ale není divu, když jsou v takové škole.“

„To je to nejhorší, že to vyroste jako divá zvěř, že se k ničemu nevedou, že se neučí znát Boha ani svět, že je každý sám sobě odevzdán. Co záleží komu na takovém dítěti, jestli z něho co bude nebo ne? Stane-li se zlodějem, potrestají ho; stane-li se hodným člověkem, dobře pro něho. Já kolikrát přemejšlím o tom, ale co platno, nepředělám to. Nemohu než maličkosťi některým pomoci, ale to je proti celku jako rosa.“

„Kdyby každý tak myslil, pomohlo by to, milý Hájků, ale my ten svět nepřevrátíme,“ řekla paní Kateřina. – „S děvčaty máte to také tak; co se jich tu do roka zkazí, které sem přišly dobré, nevinné! Přijdou sem jako slepé, padnou do ruky dohazovačů nákupních, kteří je prodají kamkoliv. Nikdo se jich neujme poctivě, nikdo nepoukáže jim na propast, do které tak snadno padnouti mohou. Páni nemají k čeledi své srdce, považují služebníka ne za potřebného pomocníka, za člověka sobě rovného, ale za otroka k služebnosti od Boha určeného. Kdo v službě nebyl, ten bídy nevídal, říká se, a pravda to. Dokud služebník do úpadu pracuje, vidí ho rádi, jak ho ale síly opouštějí, překáží už v domě, kdyby tam byl i věk svůj strávil. Hubují na čeládku, že je špatná; inu, je to dílem pravda, ale kdopak toho vinen? Jak veliké hodiny ukazují, tak malé se po nich spravují. Ale nestrachujte se, Madlenko,“ řekla paní Kateřina, vi-

douc v očích Madleniných slze; „není pravidla bez výjimky, je tu i hodných pánů, jako hodných čeledínů. Já také sloužila u zlých i hodných pánů a všelicos jsem prohlídla, ale chválabohu přece přese všechno přešla jsem s poctivým vědomím. Když jsem pár zlatých uspořených měla, myslela jsem si, že je přece lepší kousek chleba v svobodě než pečeně v službě; najmula jsem se k hodným lidem a prala pro lidi. Brzy mne znali, a paní Katy dávali rádi prát. Snad bych se byla později domů vrátila, ale poznala jsem tu toho Němce a ten úmysl můj změnil. Jednou povídal: ‚Vidiš, Katy, tys pořádná, dobrá ženská, jakou jsem si přál. Nejsi už mladá, já také ne, ale mám tě rád a jsem dobrý chlap, tedy se k sobě hodíme. Mnoho nemám, ale užívím tě.‘ Vzali jsme se tedy, a jeden ani druhý toho nelitoval – viď Michale?“

Michal s usmívavou tváří podal ženě mozolovitou ruku a zdvihna sklenici pravil hlasem pohnutým: „Na tvoje zdraví, ženo!“

Hájek také zdvihl sklenici a mlčky pil, ne ale na zdraví paní Kateřiny, ač ji měl velmi rád.

Bila jedenáctá na svatoštěpánské věži, když Madlenka v malé, čistě spořádané sedničce, kamž ji paní Kateřina byla dovedla, k spaní se chystala. Svléknuvši se napolo, přistoupila k oknu, aby, jak doma často dělávala, u okna se pomodlila. Odhrnula záclonku z okna – ale tu nebyl kvetoucí sad před oknem, tu nesvítil měsíc do oken, ani kousek tu nebylo hvězdnatého nebe viděti. Černá vysoká zeď čněla před oknem, i spustila rychle záclonku a klekla pod malý obrázek Panny Marie, který na zdi visel. Pomodlivši se, zhasla světlo, lehla, zavřela víčka, ale spánek ještě u ní nestál, aby ji pojmul ve svoji náruč, ještě před ní stál svět se svými obrazy, kterým se vymknout nemohla.

Tu ji táhly veselé družky k hraní a práci, tu žehnaly jí staré ruce, tu se viděla jíti po cizích krajinách, po boku muže dobrého a milého – ba velice milého! – Viděla se jíti v davu lidu, z nichž nikdo ji nepozdravil, mezi vysokými domy, které jako by spadnouti na ni měly, viděla se v kole dobrých lidí, a co dále? Spánek zastřel co dále, ukonejšiv ji slibem z milých úst: „Zejtra, Madlenko, se ještě uvidíme!“

U kašny na Štěpánském náměstí scházívaly se ráno a podvečer děvčata pro vodu. Tam bývala soudná stolice. Tam přetřepala se kdekterá domácnost, kdekterá paní, rodinné tajnosti se tam stavěly na pranýř a mezitím se mluvilo o milovnicích, o nových šatech, o vojenských parádách, o Elysium a vycházkách do Prátru.

Jednoho předvečera stál tam jak obyčejně houfek děvčat. Některá měla škopek naplněný stát na okraji kašny, některá ho měla ještě prázdný aneb ho naplňovala. Mezitím rozprávěly vespolek.

Jedna veliká vedla slovo. – „Já ti vždycky říkám, abysi se ozvala; byla jsem také jednou u takové paní, která by si byla pro groš koleno vrtat dala a služby nejraději větrem byla krmila, ale já jí pověděla, zač je perník v Pardubicích; zrovna jsem jí řekla, nedá-li se mi najíst, že jí budu krást anebo odejdu.“

„No, a dala ti víc jíst?“ ptala se jí ta, co též takovou paní měla.

„I holečku, u lakomce nevyhroziš ani nevyprosíš. Vypověděla jsem.“

„Naše stará,“ ozvala se jedna z houfu, „není lakomá, ale držívá vizity a nemá na to, a my se potom musíme zato kolik dní postit.“ – Všeobecný smích. –

„Naše je také samá vizita, každé boží odpoledne, sotva lžici odloží, běží jako s troudem, aby nezmeškala, třebas doma stavení spadlo.“

„A vy si z toho mnoho neděláte,“ usmála se jiná.

„To víš, když není kočka doma, mají myši posvícení. Včera byl beztoho křik u nás, starý to nechce, povídal, že ho ožebračí; ony hrajou v těch vizitách ten mist a naše prohrála pětku.“

„Dobře na ni; kdyby ji měla dát žebráku, oběsila by se.“

„A když nehrajou, tak to lidi pomlouvá,“ řekla jedna.

„A smáčí děvečky místo rohlíčků do kávy,“ ozvala se druhá.

„Do očí jsou jedna druhé jako míliusové, to tak sladce, tak se kloní až k zemi, a jak se jedna od druhé obrátí, nemohou si na jméno přijít,“ pravila snědá Žofka, dělajíc po paních posuňky.

„Včera naše povídala o tvé paní, Rézo, že je lehká osoba,“ pravila opět jiná.

„Či tvoje paní moji paní vážila?“ odsekla Réza. „Ať jen mlčí tvá svatá paní, vrabci na střeších o tom šťebetají, že je bečka hříchů.“

„Nedurdi se na mě, já jen prodávám, jak jsem koupila,“ omlouvala se druhá.

„Nekupuj ale zboží ze špatného krámu, rozumíš? – Co z úst tvé paní vyjde, to smrdí čertem, a kdyby se kadidlem od hlavy do paty nakadila, kostelem vonět nebude. Vyřiď jí to, chceš-li. Nechť je moje paní jak chce, na mne je hodná a špinit ji nedám!“

„Což ty, Rézo, se máš dobře, chtěla bych být na tvém místě,“ ozvala se jiná; „často dostaneš něco, u nás málokdy co kápne, a s těmi dětmi se člověk natahá jako mezek.“

„Proč jsi u dětí?“ ozvala se jedna velmi sprosté tváře. „Není horší služby. Já byla také u dětí, ale ve dne v noci není pokoje, jdeš-li kam, celé přadeno s tebou, promluvíš-li s kým, už to klazánata doma povědí. Ale já jsem jim kolikrát vyplácala notně a nedělala jsem s nimi žádné trety. Jednou šel s námi můj amant; paní se to dověděla, a že jí děti kazím; nu, povídala jsem, když je kazím, tak si s nimi chodějí sama, a šla jsem pryč.“

„To já jim ublížit nemohu, a kdybych neměla děti ráda, tak bych tam ovšem nebyla,“ řekla první. „V neděli jsem měla jít s Toníkem k Šperlovi, a to se nám zrovna dítě rozstonalo, nemohla jsem jít, mrzelo mne to dost, ale když umřelo dítě druhý den, nebylo mi toho líto, že jsem doma zůstala. Bylo chudinka tak hezké! Paní mi dala na šaty a slíbila, že budu moci v neděli s Toníkem jít. – Musím ale domů; spá-nembohem, holčiny.“

„To je dobrý blázínek,“ povídaly si děvčata.

„A jaké má štěstí, ten Toník si vydělá mnoho za týden, pěkně se nosí a je čistý člověk.“

„Nevidáno, to je štěstí – švec!“ ušklíbla se jedna.

„Přece lepší než voják nebo takový študent, jako ty máš, který smrdí grešlí, a přece se za tebe stydí,“ ozvala se Réza; „ten by mi přišel, ani na střevíci ho nechci mít, takového milovníka, kterému jsem jen večer dobrá, a když mne ve dne se škopkem na hlavě potká, odbočí, jak by čerta viděl.“

Všeobecný smích.

„Což, ty každého přikreješ. Ale mluv si co chceš, mně je přece študent milejší než lecjaký tovaryšek anebo hloupý kovář,“ odpověděla študentova, berouc škopek rychle na hlavu.

„A já nedám za rozum tvého milého ani halíř. Ty ale budeš někdy ráda, kdyby si tě nádeník vzal, neř-

kuli řemeslník, hrdá důro,“ rozhněvala se Réza, že nazvala kováře, jejího milého, hloupým.

Přišly nové dvě; jedna mladá, svěžího obličeje, s žbánem, druhá starší se škopkem.

„Kolikráte už, Dorotko, jdeš dnes pro vodu?“ ptala se Réza starší.

„I to Pánbůh ví; jen se na moje ruce podívejte, samá rejha, ani nemohu beze všeho chodit mezi lidi. Už to nevydržím, musela bych zchromnout; potom ještě v zimě spát na půdě.“

„To je skoro všude,“ ozvaly se.

„Když je člověk zdrav, projde to, ale když máte trolení v oudech, potom zkusíte. Je to už prokletá čistota! Já vím, kdyby ten dům náš byl, že by paní každý den ho udrhla od korouhvičky až dolů. Div, že jsme ještě komín nedrhly. Celý den se smetákem a já za ní s hadrem a s vodou, a kdyby vodou, ale to všechno luhem a vápnem se drhne. Jinak ale nemáte lepší paní.“

„To by musel mít člověk ale železné ruce, aby to vydržel.“

„Inu, všude je něco. Vedle nás má paní dvanáctou ten rok; to kozel ví, ona má tu fantaz v hlavě, že jí každá krade; a za měsíc každou vyžene a nedá jí mzdy.“

„No té bych pověděla,“ pravila Réza, „ta by pěkně cárala se mnou na úřad: a teď mi dokaž, a když ne –, pamatovala by na mne, ať jsem nehodna svého jména. Taková služba je už ta nejhanebnější!“

„Ba, když každého má za zloděje; také byla služkou, může vědět, jak bolí takové nařknutí!“

„Beztoho že sama kradla; kdo v tom pytlí bývá, jiného tam hledá. – A co ty, Lorko, tvoje slečna má prý hezkého, bohatého ženicha?“ ptala se Réza té hezké, co byla přišla.

„Hezký je dost, ale kdyby i bohatý byl, to by si naši slečnu nevzal,“ odpověděla.

„To je pravda, ta se pro krásu může vyspat. Budeš u ní sloužit?“

„Budu; ženich mi už také říkal. Včera jsem mu dolů svítila a tu mi povídal, že by si přál, abych já byla jeho nevěstou!“

„Kýho šlaka, to bude pěkné manželství!“ zachechtala se Réza a ostatní se ušklíply. „Ta tvoje slečna musí být hloupá, že si tě vezme, Lóro!“

„Co si myslíte o mně?“

„Což bysme si myslily? Že jsi holka k světu – a tvoje budoucí paní že je hastroš do zelí, třebas byla z rodu urozeného; a ten tvůj budoucí pán má oči v hlavě jako já a bude si to také myslet,“ odsekla Réza.

„I mluvmе o něčem jiném.“

„No třebas o tvój sukni, že máš hezkou; co tě stá-la?“

„Dvojku; ale koupila jsem si šaty za desítku. Mám je ušité podle nejnovější módy. Ještě si musím koupit klobouk a šerpu novou.“

„Safra, tyť se strojíš, což ti to vynáší?“ zeptala se s potutelným úsměvem Réza.

„Kdyby mi to nevynášelo, nemohla bych to mít; já se ráda hezky nosím, však jinou radost člověk nemá!“ řekla Lóra, a vzavši vodu, odešla.

„Počkej, holka, ty oškrábeš kolečka, znaly jsme více takových, a nyní jsou na řešetě.“

Mezi poslední řečí šel nedaleko nich ševcovský učeň, nesa v ruce pár bot, jimiž okolo boků si pohazoval, hvízdaje si zobecnělou a oblíbenou tenkrát píseň „Popelář“. Usmolený byl, palce čili domácí páni, jak se žertem říká, koukaly okny ven z pantoflí, lokty blýskal. Z hrubé zástěry mohl se olej táhnout a noha-

vice rezné dosahovaly jen na kotníky. Hlavu měl jako jež a tvář jako diblík. Když přišel k děvčatům, zastavil se, najednou ale hlavu shýbl jako beran, když si chce kolit, rozběhl se a drc mezi děvčata, až se rozlítly.

„Co tě čerti berou, usmolenče! Půjdeš odtud!“ křičela Réza, ale i ona musela mu ustoupit, protože jako šidlo mezi nimi se vrtíl, do jedné hlavou, do druhé loktem štochl, třetí dostala botou, – a když všechny od kašny odskočily, díval se na kamennou dlažbu, jako by tam něco hledal, ale najednou pustil se do hlasitého volání: „Lidičky, lidičky, kde jste kdo, sem pojdte, pohleďte, co se tu stalo!“ – Ve Vídni netřeba dvakrát volati. Hned se lidé zastavovali, co se stalo, jeden druhého se ptajíce. Tu vykřikl učeň: „Kuchařky tu vystály důlek!“

„I ty bohaprázdná šelmo, ty habrovino usmolená, počkej kluku!“ volaly služky, chtěce ho za pačesy chytit, ale než k tomu přišly – kdež byl kluk! Pod rukama jim zmizel jako rtuť. Lidé se smáli, ale někteří se také mrzeli, že je měl ševcovský kluk za blázny. Služky sebraly také škopky a šly domů, aby nestály na odiv; cestou ale hubovaly nečistě na kluka. – Mezi davem, který se byl ke kašně nahrnul, stálo také mladé, velmi sličné děvče, po němž se nejeden ohlédl. – Byla prostřední postavy, spíše větší, souměrných, pěkně kulatých oudů, jako by ji z mramoru vytesal. Pleť její byla velmi snědá, ale jako z aksamitu, a líčka nejinak než jako broskve. Ústa plná a červená jako karmín, bradička trochu vyhrnutá a čelo jako lupeno liliové. Co však nejkrásnější bylo: oči jako charpa modré, orličí nosejček a černé vlasy, lesknoucí se jako kalená ocel. Měla je z čela za uši sčesané a v týle v uzel bohatý stočené. Na hlavě měla bílý krajkový šáteček, ostatní oděv sestával z tmavých šatů a černé aksamitové

kazajky. Vzezření její bylo živé a bystré, i bylo viděti, že ji svět těší. O malou chvíli později, co se tam byla postavila, přišla druhá a zrovna u ní zastala. Byla o málo menší, též mladá; hrubý vrkoč světlých, jako zlato lesknoucích se vlasů měla stočený kolem hlavy a vzadu hřebenem připevněný. Táhlé její hrdlo bylo jako labuť bílé, oči modré, snivé, velmi půvabné. Tvář čistá, pěkná, skoro dětinného výrazu. Vyhlížela jako milostný obrázek mariánský. I její oděv byl jen jednoduchý, ale čistý. Jak při první zastala, zaťukala jí na rameno; ta se ohlédla, usmály se na sebe, daly si dobrý večer, a obrátivše se, šly spolu dále. – „Dobře jim, drchnám, proč nejdou po svých,“ řekla ta bílá, míníc služky.

„Já když jdu pro vodu a vidím u studně tu soudnou stolicí, raději se vrátím.“

„Ani já se k nim nedružím, jakkoli jsou krajanky. Ono to někdy přesoudí živé mrtvé, a já nerada komu ublížím. A kam jdeš, Lenko?“

„Byla jsem na koupi a jdu domů. A kam ty jdeš, Aninko?“

„Byla jsem trochu u panímámy a nyní jdu domů.“

„Pojď mne vyprovodit, můžeš-li, už jsme se beztoho dlouho neviděly.“

„Půjdu na kousek, nemusím být doma, až o sedmé.“

I zavěsily se děvčata za ramena a šly po náměstí k Myslivecké třídě. Lidé se za nimi ohlíželi s libostí, a zvláště mužští divže na nich oči nenechali. Děvčata rozmlouvající nevšímalý si toho, až jeden vyšňořený darmošlap Lence do samé tváře oči vrazil.

„Fi na tě, nestydo!“ zvolalo děvče hněvivě, uhnuvši stranou; „toho by si u nás žádný chasník nedovolil; ale zde to plemeno nezná studu!“

„A dokonce když vidí sprostší holku, myslí ti panáci, že si mohou vše dovolit,“ řekla Aninka.

„Vidíš, Aninko, tuto mne nejvíc mrzí, že je člověk služebný za horšího neslužebných považován, a kdyby sebe hodnější a poctivější byl. Proto jakmile budu mít pár zlatých uspořeno, nechci sloužit.“

„A co bys začala, když se nemá kdo o tebe starat, tak jako o mne?“

„Víš co nám panímáma povídává, jak se praním živila a jak se jí dobře vedlo?“

„Kdopak má takovou kuráž, a ty bys nezastala, co panímáma, jsi slabá na takovou práci.“

„Však nemyslím být pradlenou, umím šít, mohu být švadlenou a žít na svobodě. Chodí k nám do domu švadlena, také mladá, a povídala mi, že se dobře uживí.“

„Řekla jsi to panímámě?“

„Neřekla a neřeknu ještě, až jednou, ona by se hněvala, že jdu ze služby, a mého stání v tom domě není, ačkoliv se mám dobře.“

„A proč?“

„Až jednou vám to povím. A ty jsi spokojená v službě?“ ptala se Lenka.

„Jsem; mám pro sebe komůrku vedle kuchyně a v zimě dost teplíčka; práci hravě odbudu a starouškové moji jsou dobří. Starý pán po snídani nakrmí psa a ptáky, paní zalije si květiny, potom čtou noviny a k poledni jdou spolu na procházku; po procházce se obědvá, po obědě každý ve své lenošce pospí, potom přijde starý pan hejtman, náš denní host, a hrajou v karty nebo si něco vypravují, až je večer. Po večeri záhy jdou spat. Tak to máš den ode dne po celý čas, co tam jsem. Nyní čekají staří moji páni syna, který je voják; paní pláče radostí, kdykoliv naň vzpo-

mene, a ustavičně o něm se mnou mluví. Musí to být krásný člověk podle obrazu.“

„No jen se mi do něho, Aninko, potom nezamiluj, škádlila ji Lenka.

„Kdyby mi roveň byl, řekla bych, že se mi líbí zrovna dost, ale pán se mi nesmí líbit.“

„Nedá se poručit, co se líbí, aby se nelíbilo, nechť je to pán nebo žebrák, srdce neptá se po bohatství, nedbá na žebrotu,“ řekla Lenka.

„Ejhle, tyť mluvíš, jako bys toho zkušená byla?“ pravila Aninka.

„Kdoví jestli nejsem; ale mluvmе o něčem jiném. Vždyť jsem se tě ještě ani neptala, jestli ti z domu jaké vzkázání poslali.“

„Tetka nedbá a mimo ni nemám žádného, to víš.“

„Mně Hájek také málokdy vzkázání přinese. Bratr se nestará, a otec je starý, psát neumí. Já ale přece neobmeškám k Hájkovi doskočit, zdá se mi, jako bych domov viděla, když jeho vidím.“

„Také ho ráda vidím; máme ho ale také zač mít rády!“ pravila Aninka.

„Co on pro nás udělal, že sta jeden by neudělal. Člověk to vidí, jak se jiným vede, když sem přijdou jako slepé, nevědouce kudy kam; tu teprv pozná člověk dobrotu, míti k ruce takového člověka dobrého, jako je Hájek, a takovou panímámu, jako je paní Katy.“

„Však má také na ni paní Kristina, dohazovačka, co v naší ulici zůstává, zlost nemalou, že jí bere výdělek. Už mi nejednou vzkázala po kuchařce naší, abych ji navštívila, že by mně ráda něco vyřídila.“

„A ty, bylas u ní?“ ptala se Aninka.

„Já bych ji neviděla, babiznu; vzkázala jsem jí, aby si nechala vyřízené od cesty. Od ní bych se málo dobrého nadíti mohla.“

„My tam máme také takovou jedubabu; ta mne jednou chytila a povídala, že by věděla pro mě místo na sto zlatých, abych vypověděla, že by ode mě ani mnoho nežádala. Já ji ale zkrátka odbyla, že si nepřeju míti se lépe, než se mám. Ani jsem to panímámě neřekla.“

„Ja také ne; Hájek ovšem říká, svěřte se jen se vším paní Katy, buďte upřímní. Ale ono se to přece všechno říci nedá. Kdybych jí to řekla, ona by snad na babu šla, a ta by se potom na mně vymstila, raději o tom mlčím. – Ale jakpak se ti líbí, Aninko, Madla?“

„Mně zrovna dost; má něco při sobě, že ji musí člověk rád mít, a zdá se být dobrá. Škoda že jsem až na té Vídni, abychom se někdy večer sešly; ty ji tu máš blízko, Lenko.“

„Jsem tomu ráda; mimo tebe neměla jsem kamarádky, ale Madla se mi hned zalíbila. Bude se jí chudákovi asi stýskat. Byla jsem právě u panímámy, když se tam Hájek loučil; Madla plakala a on měl plné oči slzí, když jí ruku podával. Mně se všechno zdá, že Madla Hájkovi více na srdci leží než všechny my, co nás sem dovezl.“

„Kdoví co jsi viděla, snad je příbuzná jeho,“ míní Aninka.

„Ach, příbuzná! Takové as příbuzenství je to, že jeho matka a její matka dvě vlastní ženy byly,“ zasmála se Lenka.

„Inu, Hájek je namísto hodný člověk, a kdyby měl městské šaty, byl by i hezký, ale v tom šatu vyhlíží hrubý. Já bych myslila, že by se Madla k němu nehodila. Co ty tomu říkáš?“

„Já ti povídám tolik, Aninko, Hájek je nejen hodný, dobrý, ale také hezký člověk i v těch šatech co vozka. Když jsem s ním jela, tak se mi zalíbil, že kdyby

mně byl řekl: Lenko, já si tě vezmu, byla bych hned řekla ano, aniž bych byla dbala, hodím-li se k němu. Budou-li se rádi mít, nebudou na nic dbát; bude-li se ale Madla na něho dívat s tvýma očima, pak se jí ovšem jiní lepší zalíbí.“

„Vždyť já si ho vážím co nejlepšího přítele,“ omlouvala se Aninka; „ale vzít bych si ho nechtěla.“

„Já již také jiné myšlenky mám; za rok se mnoho změní. Člověk vidí, slyší všelicos, přijde do všelikých okolností a nabývá jiného rozumu, ale že se mi Hájek velmi líbil, toho nezapřu.“

Mezi tou řečí přišly děvčata k Myslivecké třídě a musely se loučit. „Přijdeš beztoho k panímámě, až budeš mít vycházku, mohly bychom si někam vyjít, poprosíme paní Katy, aby s námi šla,“ pravila Lenka.

„To se ještě smluvíme. Spánembohem; pozdravuj Madlu!“

„Zdrávas vzkazovala. Spánembohem,“ a děvčata podavše si ruce, rozešly se; jedna vešla do blízkého domu, druhá pospíchala na předměstí vídenské, neboť se již smrákalo.

V Myslivecké třídě nedaleko domu, kde Lenka sloužila u bohatého obchodníka, sloužila Madla u bohaté rodiny úřednické. Paní Kateřina ji tam odkázala a doprovodila s jistotou, že se dobře míti bude. Zнала paní co velmi líbeznou v chování a v řeči, a tudy se domnívala, že děvče do lepších rukou přijíti nemůže, paní že zajisté bude s ní vlídně zacházeti; vidávala ji také denně v kostele, a tudy si myslila poctivá Kateřina, nábožný člověk že musí být i dobrý. Jakkoli dosti zkušená, tenkrát se přece klamala. Paní Kateřina uvedla Madlu sama do služby a prosila paní, aby jen

zpočátku trochu trpělivosti měla, že potom v každém ohledu za Madlu stojí. – „No, dítě moje, doufám, že bude ona se mnou a já s ní spokojena,“ pravila paní velmi přívětivě. Kateřina věděla, že se Madla přičiní, aby se paní zachovala, a tudy zcela uspokojena Madlu v službě zanechala. Poznala ale Madla záhy, že není vše zlato, co se svítí, ani svato, co se vidí. Pod zevnější uhlazeností, líbezností a citlivostí kryje se začasté největší sprostáctví, surovost a prázdnota srdce. Tak to bylo i u paní, u níž Madla sloužila. – V společnostech, před cizími, nebylo cituplnější, milostnější paní nad ni, podomácku ale byla jiná. –

Madla záhy cítila se nespokojenou. Služka obyčejného druhu byla by spokojena bývala, neboť měla dosti jíst, i práce nebylo přemoc, plat slušný, než jemnocitná Madla raději byla by více pracovala a méně jedla, ale při vlídné, dobré paní. Ale ta paní nebyla vlídná. Hned první den slyšela tolik nadávek a klení, že jí vlasy vstávaly. Jaktěživa to doma ve vsi neslyšela; tak nenadával ani obecní sluha stádu, když mu nechtělo se řaditi, jako milostpaní. Druhá služka se ovšem paní za zády vysmála, ale Madle bylo přitom ouzko; ale mlčela. Zvyklá jsouc z domu při práci zpívati, zpočátku několikrát začala svoji oblíbenou „Ach není tu, není“, dílem aby srdci ulehčila, dílem aby práce rychleji od ruky upadala. Jedenkráte pán ji poslouchal a pravil paní: „Toť jsme ještě neměli tak veselé služby, tak hezké a pořádné, jen si jí važ!“ Ale to si dal ubohý pán, ta mu vybrala z kapsy drobečky! Od té chvíle měla Madla ještě hůře. Když zase jednou maně do zpěvu se pustila, přiběhla jí dceruška vyřizovat, aby neškvěkala, že to nemá mama ráda. Madlenka se zapálila, slze vstoupily jí do očí a umlkla jako skřivánek, když naň padnou mrazy. – A pře-

ce zpívala tak pěkně a hlas měla jako zvonek – ach, Hájek byl by ji poslouchal celý den!

Paní měla vše pod klíčem a dle potřeby vydávala, i chléb, což bylo Madleně nejdivnější. Když někam šla, zamkla kde jaká skříň a klíče od světnice vzala s sebou. To vzpomínala vždy Madla, jak doma z celé vsi na pole odešli, chalupy jen na petlice zavřeny necha-vše se vším všudy nábytkem. A nikdy, aby se bylo co ztratilo! Ta nedůvěra ji velice trápila, a dokonce ony obojetné nárážky, že je té neb oné věci málo nebo že se nedostává peněz. Madla se ovšem vždy hájila, neboť jí tím k srdci saháno, ale paní přece vedla svou. Jedenkráte, když zase Madlu týrala a ona se hájila, pravila úsměšně: „Neboj se, jsi Češka, před Čechem se bezto-ho každý hřeb třese.“ – „Ale jiný ho vytáhne,“ odsekla druhá služka, též Češka, které, ač hrubá a sprostá byla, přece se to dotklo. Jako by sršeň píchl, tak sebou paní trhla, a otočivši se po služce, dala jí políček.

„Ty mne bít, ty – počkej, já ti ukážu Češku!“ zvolala služka, hřmotná, velká osoba, a popadnuvši paní, chtěla stejné stejným splácet, ale Madla vrhla se mezi ně a služce nedala. – Paní soptěla, ani slova nemohši promluvit. „Štěstí máš, ty draku, že tě Madla uchránila, já bych ti byla dala zloděje, abys podruhé dala pokoj a byla ráda, že ti poctivá Češka slouží.“ Na práci ani víc nesáhnuvši, sebrala svoje šaty, ukázala paní, že nemá nic jejího, svázala je, a přehodivši je přes sebe, pravila: „Mám tu ještě za měsíc mzdu, ale nechci nic od tebe, dej to na modlení za sebe, aby ti Pánbůh hříchy odpustil, máš jich hodně na svědomí!“ Paní křičela, že ji bude žalovat, že nesmí ani krok, – ale služka ji odstrčila, dala Madle sbohem, a s napomenutím, aby raději cihly dělat šla, než takové sani sloužila, vyšla ze dveří.

Paní se z toho rozstonala, ale neřekla pánovi proč, neboť on byl spravedlivý a byl by jí zajisté takové důtky přál. Měla vlastně Madleně být povděčná, že ji uchránila výprasku a v nemoci ještě ošetřovala, ale ona neuznávala za potřebné služce býti povděčnou za něco aneb jí šetrnost jakou prokazovati; to jmenovala zahazovati se. – Ani děti nesměly s Madlou do rozprávky se pouštěti mimo to, co býti muselo; vždy jim říkala, že se nesluší, aby se služkou mluvily, že se naučí jen sprostým řečem. – V domě bylo vše německé, jen druhá služka byla Češka a paní trochu česky mluvila; paní Kateřina myslila, že se Madla takto nejrychleji německy naučí, i spolehla na paní, že jí někdy napoví, ale paní jen zpočátku, dokud musela Madle jasně povědít, co chce, česky to řekla; jakmile Madla trochu porozuměla, česky na ni nepromluvila, a když někdy v pochybnostech byla, tu hned paní: „No, což sis to nemohla již pamatovat, tupá lebko česká!“

V takové škole byla Madla. – Někdy myslila, že musí udělat jako ta služka, sebrat vše a odejít. Všec-
ka trpělivost ji přecházela; čest osobní i cit uražené hrdosti národní, který doma neznala, ji k tomu popouzel. Obyčejně, když večer na lůžko lehla, začala přemýšlet. „Bože,“ naříkala si, „pročpak ta paní Češkám laje, jako by se z matky nerodily, jako by slunce na ně nesvítilo a Bůh jim otcem nebyl? Proč nám spílají, jako bychom nejhorší byly?“ Tak si naříkala, ale srdce její prosté, ku každému upřímné, nemělo pojmu o zášti, která hubí národy. – Paní Kateřina o všem tom ničehož nevěděla; Madla ostýchala se jí to říci, bála se, aby paní Kateřina jí viny nepřikládala, když se o pravdě přesvědčit nemohla; paní mluvila vždy o Madle, když na ni řeč přišla, jako by zlata

ukrajoval. Bála se, aby ji neměly za choulostivou, a že to hanba nevydržet ve službě. Lence a Anince si také nenaříkala. – Aninka byla spokojená, myslila tedy Madla, že jí neuvěří, a Lenka měla vždy tolik co povídat o sobě, že Madla při jejím povídání zapomněla na své, a tak neměla nikoho, komu by se byla svěřila. Hájek? Hájek by byl jediný býval, kterému by se byla svěřila, ale byl daleko a záviselo od nákladu, zdali za dlouhý neb krátký čas přijede. –

První čas nechtěla se Madlenka od svého kroje odloučit, již proto, že ji Hájek za to prosil, ale jak vešla na ulici, lidé za ní se dívali, že se až vždy zapálila. Myslíla chudák vždy, že je počerněná na tváři nebo že má na sobě cos v nepořádku, až jí stará Anče vysvětlila: „To se tak po vás dívají, že jste pěkná červená a k světu podobná, zde máte ty holky jako z tvarohu, a potom vám ten váš кроj sluší.“ Když to řekla paní Kateřině, radila jí, aby si pomalu кроj měnila a se trochu po městsku nosila, že nebude tak nápadná. Madla ji ale jen tak dalece poslechla, že si dala šít kabátek, jako Aninka nosila, a sukně že zdloužila; žíhon ale nechala. Ačkoliv jí to dobře slušelo, přece by byla raději zůstala v svém selském кроji. Proto se ale lidé, když šla po ulici, přece za ní ohlíželi. – Když šla do trhu, vždy stavila se na otčenášek v kostele, a vždy jí to přicházelo přepodivné, že lidé s košemi a lecčím skrze kostel procházejí jako skrze průchodící dům.

Nejbližší kostel měla svatého Jána Nepomuckého a do toho vždy chodila k patronu českému. Poprvé tam šla právě na den svatého Jána; vzpomněla, jak doma vpředvečer již zpívali u sochy pod lipami, jak děvčata sochu kvítím krásily; ve Vídni ani známky o svátku, jako všední den; divně jí to přicházelo. Šla do kostela s paní Kateřinou a s Ančou. Kostel byl pln

lidu, jak bylo vidět, nejvíce z pracující třídy; všickni byli svátečně přistrojeni. Okolo obrazu svatého Jána na postranném oltáři byl nový věnec, dar to od několika paní českých. Byla tichá mše; po mši obětoval kněz několik otčenášů za zemřelé. On začínal modlitbu německy, ale lid dokončoval česky. Když odcházel kněz od oltáře, tu zasedl k varhanům jeden z mužů, kteří na kruchtě byli, starý bělovlasý pán, a začal hráti nářev známé svatojanské písně a po celém kostele zaznělo radostně: „Svatý Jene, patrone české země!“ – Když šly z kostela, viděly starého pána před kostelem, obklopeného několika muži, kteří mu děkovali. „To je učitel jeden, muzikant, Čech; každý rok sem přichází zahrát píseň ke cti našeho patrona českého,“ pravila paní Kateřina Madle.

Jindy ale nezaslechla Madla ani píseň českou, ani modlitbu, ani kázání v žádném z okolních kostelů. To jí tak divné přicházelo, že přišedši z kostela, bylo jí, jako by tam nebyla bývala. Slyšíc kázání německé, zdálo se jí, jako by neslyšela slova božího; a nejvíc litovala, že si ani zazpívat nemůže v kostele. Říkala to také paní Kateřině, a ta jí slíbila, že půjdou jednou na české kázání k Matce boží na schodech. Ale trvalo to dlouho, než se to stalo, neboť Madla nemohla se odprázdňit právě o šesté hodině ranní, kdy kázání bylo; k tomu bylo i hezký kus cesty do českého kostela. – Aninka, která sloužila na Vídni, také si paní Kateřině stěžovala, že má tak daleko do českého kostela, že sotva jednou za rok na české služby boží přijde.

„Milá holka,“ řekla paní Kateřina, „to si mnoho a mnoho Čechů na to stěžuje, že neslyší slovo boží ani za rok jednou. Zde aby byly tři kostely české.“

Co Madlu také velice trápilo, bylo to, že se o bratru nemohla ničehož dovědět. Hájek se poptával,

paní Kateřina, Michal, Anča i Janoušek se pídili po něm, vyptávali se, kde jen věděli, ale žádné stopy. I Strnad a Stehlík, kteréž Hájek na řemeslo truhlářské dal a mistr Krček přijal, poptávali se po chlapcích, kteří byli Vavřínové. – Našlo se několik Vavřínů i Lorenců, jak je překřtili ve Vídni, ale žádný Vavřínek Záleský, pocházející z Jesenice. Nemyslila už Madla jinak, než že mrtev je, a co zemřelého oplakávala ho, a každý večer, když se před spaním modlila na růženci, který jí tetka byla dala, vzpomněla s otčenáškem na ubohého Vavříka. Ložnice Madlina byl malý sklípek při kuchyni; z kuchyně padalo tam trochu svitu skrze malé okénko, ale navzdor tomu v pravé poledne tma tam bylo. – Stálo tam lože nevelmi vystlané, při loži židlička a malinký stolek. Za ložem na rohatině visely Madliny šaty a pod rohatinou stála její truhla; nebylo tam hnutí. – Na stolečku měla Madla kytičku ve skleničce státi. Květin byla milovnice, jakož vůbec děvčata na venku rády květiny mají a i v zimě v kruhulích je pěstují. – Madla ve Vídni také si koupila květiny, ale ony jí v několika dnech ve sklípku zhynuly a v kuchyni je míti nesměla; kupovala si tedy přes den čerstvou kytičku vždy od mladého děvčátka, které sedávalo s květinami v průchodním domě blízko náměstí. Mluvila skoro jako česky a byla vždy velmi bledá a vyschlá. Jednou se jí začala Madla vyptávat a dověděla se, že jsou její rodiče Slovinci, že mají mnoho dětí a velkou bídu a že všecyky bydlejí pohromadě v malinkém sklípku. – Bylo líto Madle ubohé rodiny, a druhý den vzala několik kousků oděvu, něco peněz, co pro Vavříka schovávala, a děvčeti to dala. – Třetí den, když zase kytici kupovat si chtěla, děvče mělo již pro ni nejkrásnější ze všech stranou odloženou, a dokonce zaplatit si ji nedala. – Od té

doby Madla začasté dárek děvčeti přinesla i od jídla, a děvče mělo pro ni vždy nejpěknější kytici, na kterou i paní s jakousi žehravostí hleděla. – Madla mohla to udělat, ona nedbala na parádu, která se začínala i mezi služkami vzmáhat, ona nenosila klobouky, drahé šaty, šály, šperky a podobné věci, za které mnohá nejen mzdu celou, ale i poctivost dala. Madla nosila se jednoduše, a proto dobře vystačila se mzdou, ba ještě mohla uspořiti neb radost nějakou způsobiti si za to, což také činila dle dobrého srdce svého, nemyslí ještě spořiti na stará kolena.

Jakkoli Madlina ložnice malinká a tmavá byla, přece to byl její nejmilejší kouteček v celém domě, chrám to její nevinné poezie. – Když vše ulehlo a s prací hotova byla, vzala si kahanec a šla do svého sklípku. – Někdy si pro sebe něco pracovala, polohlasně přitom prozpěvujíc, obyčejně se ale napolo odstrojila, sedla na lože, nohy podepřela o stoličku, hlavu o dlaň a oči upřela chvíli na vonnou kytici, chvíli na plamen kahance a chvílema je i zavřela, aby obraz v duchu tanoucí tím jasněji viděla. Dívala se na kytici, připomínala si vždy domácí zahrádku, veselé družky, zelené louky, viděla je kositi trávu, hrabati seno, slyšela veselé jich zpěvy; viděla tetku seděti podvečer pod okny, viděla sebe zalejvat záhonky květinové. – Viděla, jak to chodí kolem plotu, tu kmotra, tu strýc, tu některý chasník, pozdravující a zastavující se na slovíčko. Viděla vraceti se chasu z pole, slyšela zvonění zvonců krav jdoucích před stádem, celý ten živý ruch a šum, jaký bývá večer v dědinách, stál před ní a zněl jí do uší. – Když si ale vzpomněla na strašidlo, co ji z domů vyhnalo, zachvěla se, a zavrouc oči, rychle k utěšenějšímu obrazu se zanesla, k obrazu, s nímž ráda a dlouho se duše její obírala. Neproniesly ústa

její jediného slova, ale sladký úsměv okolo pootevřených rtů a vroucí, touhyplný pohled prozrazovaly, koho Madla v duchu před sebou vidí. – Ale náhle zastínila se tvář její, z prsou vyvinul se povzdech a z úst tichá slova: „On z takové živnosti a já chudobná, ne, ne, to nemůže být! Byla to jen útrpnost, on je dobrý, vždyť Lenku, Aninku také rád má; ach jak jsem bláhová.“ – A vždy se oko její zasmušilo a slzy je zalily. – Bláhová Madlo!

Hájek nerad z Vídně odjížděl, a kdyby po jeho bylo šlo, od Tábořské linie by se byl nazpět vrátil; – ale musel dále. – Ani se mu ta cesta nezdála touž býti, kterou byla, ani se mu zem tak nezelenila, ani mu slunce tak nesvítilo, jako kdy Madla vedle něho kráčela. – Jindy si po cestě zpíval, hvízdal, s Jakubem promluvil, s psem si pohrál, okolo koní s potěšením obcházel, a to nic. Zamyšlen šel podle vozů s čelem zamračeným, jako by z něho pršet mělo. Jindy, když přijel do hospody, bylo ho plná hospoda; tu s hospodským promluvil, tu stavil se u paní hospodské, aby jí pověděl, o čem by ráda slyšela, a každý rád ho viděl a vítal. On byl sice stejně přívětivý a zdvořilý ke každému, ale přece se mnozí ptali Jakuba, jestli neměli ve Vídni nějakou nehodu, že pantáta tak rozbroukaný se vrátil. Jakub ale vždy, že neví o ničem, že je pantáta vždy stejné mysli. Lhal Jakub; on nejlépe věděl, že nebyl pantáta tím, kým býval, ale myslil si, co je mi do toho. Bylť poctivá duše a pantátovi zcela oddán. Lidé soudili o Jakubovi, že nejídal vtipnou kaši, ale nebyltě on bez filipa, ač mu to na čele psáno nestálo. – Všelicos myslil si, když viděl pantátu veselého jeti do Vídně a zamyšleného domů se vraceti,

ač se zdálo, že si Jakub ničeho nevšímá mimo čtvero kol u vozu; dobře on si všeho všiml, ale nevykládal hned, co věděl, na krám. Viděl Jakub dobře, jak si Hájek Madlino psaníčko, co domů tetce posílala, za řádra schoval a všechny ostatní cedulky do opasku; viděl, jak si je na cestě nejednou vytáhl, na ně se díval a zase za řádra schoval. – Už je pravda, pomyslí si Jakub, že ta láska z lidí bláznů dělá, i ten pantáta zabředl až po uši. No, nepřejí mu, aby ho ta panenka tak odbyla jako mne má. „Hej, čihy, naruč!“ volal na koně, bičem praskaje, neboť přijížděl cizí vůz. Hájek také hned hřebce obracel, neboť ti rádi po cizích koních kopali i na silnici. – Když vůz zajel, šli Hájek a Jakub podle sebe.

„Škoda že nevozíme i z Vídně tu chasu, jako ji do Vídně vozíme, člověku je veseleji na cestě, když to tak okolo běhá. Kterápak asi těm ptáčkům se tam povede?“ – „Mají hodného mistra, jestli budou poslouchat, mohou z nich být hodní lidé,“ řekl na to Hájek.

„No, někdy se ti hoši vydaří, a co zkusili, přijde jim k dobrému; snad se také z těch dvou ptáčků něco hodného vykřeše. Huř bude asi panně Madlence, než zvykne...“

Hájek začal hřebce po kýtě hladiti a neřekl ani slovíčka. Jakub, jako by si toho nevšímal, dále pravil: „Ale ony jsou ty holky jako vrby, hned se to všude ujme, zvlášť ve Vídni se jim líbí. Je tam rozličné podívání, a potom umějí tam mužští děvčatům růžičky sázet, zvlášť hezkým, a to se děvčatům líbí. – Jsou to šelmy, ty děvčata!“ doložil Jakub, bičem v povětří zašvihnuv.

„O tom šelmovství ty asi málo tak víš jako já,“ usmál se Hájek.

„No, pantáto, nepřál bych vám, abyste tolik o něm zvěděl jako já,“ odpověděl Jakub.

„Cožpak tě některá ošidila? Vždyť jsi se nikdy o tom ani nezmínil?“

„Není to podle toho, abych se mohl pochlubit, raději mlčím, lidé by se mi ještě vysmáli. Před vámi, pantáto, nemusím mít ale tajnosti. – Když jsem ještě s Podhájským do Prahy jezdil, seznámil jsem se tam s holkou, která se mi tak zalíbila, že jsem bez ní býti nemohl. Byla z naší krajiny a sloužila v Praze v domě, kde jsme stávali. Každý říkal, že je hezká, ale mně byla nejkrásnější na celém světě. Ačkoliv jsem nehezký a v přirovnání k ní ošklivý byl, přece mi říkala, že se jí líbím a že mne hned zpočátku opravdu ráda měla. Velmi ráda se strojila a líbilo se jí, že se lidé po ní ohlížejí, což se ale mně nelíbilo; přál jsem jí to a těšil se tím, že si ji z Prahy odvedu, potom že takové věci odloží. Proto jsem se přičiňoval, abychom se mohli co nejdříve za sebe vzít. Ale nedojel jsem, milý pantáto, polámaly se mi váhy, zvrhl jsem do bláta! Jiný se děvčeti zalíbil, hezčí než já; nosil se panský, uměl ji hodně balamutit, a to se jí líbilo; sprostého vozku odbyla. Vida, že mne oklamala, pustil jsem od uzdy a nechal všeho být. Nechci říci, že by mně to bylo jednostejné bývalo; dlouho mne to žralo. Ani když k vám jsem přišel, zapomenout jsem na ni nemohl, ale nyní je mi už pěšky jako na koni. Odpustil jsem jí; byla dost trestána!“

„Vdala se?“ ptal se Hájek, útrpně na Jakuba pohlédnuv.

„Na půl kola, jak se říká,“ odpověděl Jakub trpce, švihnuv si bičem.

„A nevíš nic více o ní?“

„Nic; domů nejdu, a v Praze jsem nebyl, co jsem u vás; a kdybych i býval, nechci o ní slyšet, ani ji

vidět.“ – Jakub umlkl. Hájek také mlčel; Jakubovo vypravování nemile se ho dotklo; začal přemýšlet o sobě a o Madle. Viděl ji tak krásnou, roztomilou, hodnou, a sebe proti ní nemotorného, nejapného, nehezkého; ona mladá v prvním rozkvětu, on starý mládenec; jindy se smával, když ho matka tím k ženění pohnati chtěla, nyní cítil olověnou toho tíži. Když si to vše rozmyslil, zdálo se mu nemožné býti milován od děvčete jako Madla. Bylť si ovšem vědom, kdyby jeho ženou byla, že by vroucí svojí láskou vše jí vynahradil; ale což platno, kdybych i život pro ni dáti chtěl, nebude-li ona libost ke mně míti, pokračoval ve svém rozjímání. Z tajného koutku srdce ozýval se ovšem vždy hlásek, který mu připomínal mnohý láskyplný pohled, mnohé důvěrné slůvko a odvětěný potisk ruky, který mu na mysl uváděl rozličné ty malé důkazy vzrůstající obaplné náklonnosti, drahé to kaménky, z nichž si milující chrámek lásky budují. Rád by byl hlasu tomu věřil, ale netroufal podváděti se naději; jako Madla náklonnost jeho více útrpnosti přičítala, tak zase Hájek důvěrnost její opuštěnosti přičítal, a tak se bláhově obelhávali. Hájek ale, zvláště co mu Jakub nehodu svoji svěřil, umínil si pevně neprozraditi se Madleně dříve, dokud by se nepřesvědčil, že si zůstala stejná, pak se jí chtěl teprv zeptati, zdali ho má vpravdě ráda. „A jestli ji nedostanu, nechci žádnou,“ byl vždy konec jeho rozjímání. –

Když přijížděl Hájek třetího dne kvečeru k Malé Skaličce, zdvihla se nedaleko silnice pod stromem sedící ženská a rychle k Hájkovi přikročila. Byla to stará Bětko. „Pozdrav vás Pánbůh, pantatínku, už od poledne tu čekám na vás, ale jen když jsem se vás dočkala. Copak Madla, vezete nám vzkázání?“ ptala se, uchopivši Hájka za ruku.

„Nesu vám psaníčko a pozdravení všem,“ řekl Hájek a sáhl za vestu, ale prázdnou zase ruku vytáhnul pravil: „Pojďte na kus cesty se mnou, můžete-li, budu vám o Madlence povídat, co nemohla napsat. Potom vám dám psaníčko.“

„I ty můj světe, jakžpak bych nešla, vždyť se už ani dočkati nemohu, abych slyšela, kterak se té holce vede,“ odpověděla Bětko všecka potěšená.

Hájek začal Bětko v krátkosti vypravovat, jak se do Vídně dostali, o paní Kateřině, a co vůbec tetce věděti třeba bylo; co se jeho týkalo, to vynechal. Bětko neušlo ani slůvka a ustavičně měla se co ptáti. – Když už z většího dílu všecko byl pověděl, ptal se jí, zdali rodiče Madlini vědí, kde Madla je, a co tomu říkají.

„I to už ví celá ves, že je Madla ve Vídni, jenže neví nikdo, u koho slouží, a ani my nevěděly, ale také nyní nepovíme; matka se nehněvá, ale otčím ji ani viděti nechce a jen se drží mlynáře, toho bezbožníka. Tetka má strach, neboť se vyslovil mlynář, že on Madlu najde i ve Vídni a že ji musí dostat, a slyšíme, že hodlá prodat mlýn. Jen jí řekněte, pantatínku, aby se měla na pozor. – Však ona ji tam tetka dlouho nenechá. Vám to mohu říci, pantáto, on by ji rád rychtářův syn Tomeš, oni vědí, že jí tetka všecko dá upsat, myslí si tedy rychtář, že by Tomeš dobře sedl. Tetka by to také ráda viděla, Tomeš je čistý hoch a z dobrého chování, a usilovný; je asi o rok starší než Madlenka.“

„A má ho Madlenka ráda?“ ptal se Hájek kvapně.

„To na dobré svědomí pověditi nemohu, kdož může člověku do srdce nahlédnout; pokud vím, nedávala Madla žádnému přednost. No ale, co není, může být, až se domů vrátí,“ mínila Bětko a vypravovala ještě mnoho, jak se všem stýská, jak tetka vstávající léhající na Madlu vzpomíná, a konečně se ptala

na Vavřínska. Slyšíc, že o něm nikdo neví, litovala ho. Když přijeli do Malé Skaličky, dal Hájek Bětce psaníčko, řka jí, aby si záhy odpověď přichystala, že se dlouho doma zdržovati nebude. Bětka děkujíc mu odešla a on hlavu plnou nově znepokojujících myšlének jel dále.

Stará Hájková měla syna svého velmi ráda, a když přijel domů, bylo vždy v statku jako o hodech. Souosedé také přišli navštívit ho a on zase přicházel v létě do besedy pod stromy před hospodou, v zimě sešli se v hospodě. I staří sousedé rádi ho poslouchali; noviny, které on domů přinesl, byly jediné, co po celý rok v dědině slyšeli. Tenkrát očekávali ho s toužebností sestra jeho a mladý Záruba; od slova jeho záviselo jejich štěstí. „Jen dočkejte chvíle, já s Jiříkem sama nejdřív promluví,“ řekla jim matka ráno, když přijel. Jakkoli Hájek znáti na sobě nedal, co ho bolí a hněte, matka přece viděla, že mu něco vězí v hlavě. – Ptala se ho, ale on že nic. – Šla s chytrou na Jakuba, jako již několikrát udělala, ale s tím se vždy špatně potázala. „To je chlap, ten Kuba,“ říkala dceři, „já do něho mluvila jako do dubu, a není možná slovo z něho vyrazit.“ Vědouce, že má Hájek leccakých starostí při svém zaměstnání i také mnoho vydání, přičtly tomu jeho zasmušilost. – Celý den s ním matka sama nemluvila. Po večeri, když odešla čeládka i sestra ze sednice, zůstal Hájek ještě sedět. – Matka šukala po sednici a Hájek držel střenku nože mezi prsty a cinkal jím o stůl, mysle přitom na Madlenu, jak by jí to slušelo, kdyby seděla vedle něho co hospodyně. Tu přisedla matka k stolu a hned mu nůž z ruky vzala, řkouc: „Ani to slyšeti nemohu; copak nevíš, že tím nouzi voláš do stavení? To nebožtík tatík nikdy nedělal.“

„Já nevzpomněl, že to nemáte ráda, mamičko,“ usmál se Hájek, nevytýkáje matce pověrečnost, co by jinému byl neprominul.

„No no, vždyť já nic neříkám. Ale Jiříku, mám něco na srdci a ráda bych, abys mne vyslechl,“ řekla po chvíli matka.

„Jen mluvte, mamičko, rád budu poslouchat,“ pravil Hájek, neočekáváje nic jiného než domluvu, aby se oženil; tehďáž se ale zmýlil.

„Včera tu byl starý Záruba,“ začala matka, „a říkal mi o Markytu pro Jeneše. Já mu neslíbila ničehož, řekla jsem, až ty přijdeš, co tomu řekneš. No, co tomu říkáš?“

„Ale, vždyťpak je Markyta ještě dítě?“ divil se Hájek.

„To se ti zdá, vždyť bylo Markytě deset roků, když otec umřel, od té doby jde už na sedmý rok, bude jí tedy sedmnáct, Jenešovi je čtyryadvacet, to je tak nejlepší, a je přísloví ‚Syna ožeň, kdy chceš, ale dceru vdej, kdy můžeš‘. – Zárubovic jsou hodní lidé, Jeneš jediný syn, nemůžu si nic lepšího pro Markytu přát.“

„Jestli si to i Markyta přeje, nemám proti tomu ničehož, Zárubova rodina je hodná.“

„To víš, Jiříku, že bych ji nenutila, kdyby sama nechtěla, ale oni se jeden v druhém jen zhlíží. – No a tedy když jsi i ty srozuměn, mohou být námluvy, dokud tu budeš, a po žněch svatba. – Ach Jiříku, jak ráda bych i tebe viděla ženatého! Jsem stará, dlouho-li budu ještě trvat? Kam se potom poděje tvá domácnost, když Markyta ubude? – Nevšiml sis Jenešovy sestry Verunky? – Je to hezká, hodná holka, jsou s naší Markytou v jednom stáří.“

„No, k té bych se s mým stářím nehodil, mamičko, dle vašeho mínění, neboť jsem o sedm roků starší než

Jeneš; – to by tedy mezi námi byl velký rozdíl!“ usmál se Hájek potutelně.

„Pár let sem, pár let tam, to se vyrovná, když se mají dva rádi, vždyť je průpověď, že je nejlepší rozdíl let, když ‚chlapec na louce, děvče v kolébce‘ je. Poslechni, Jiříku, mojí rady, vezmi si Verunku, dobře uděláš a já budu mít hlavu spokojenější.“

„Já vím, mamičko,“ řekl Hájek a vzal matku za ruku, „že nechcete, abych se oženil jen kvůli vám, ale kvůli sobě; prosím vás tedy, nedomlouvejte mi více, abych si vzal tu neb onu. Verunka je hezká, hodná, ale za ženu ji nechci. Já už volil, mamičko, – dle srdce svého –, jestli tu nedostanu, nechci žádnou!“

„Jiříku, synu, snad ne Víde–“

– „Nebojte se, mamičko,“ přetrhl jí slovo Jiřík, „není Vídeňáčka, ani měšťka není; je ze stavu našeho, hezká je a tak hodná a dobrá, jako vy jste, mamičko.“

„A proč si ji tedy, Jiříku, nepřivedeš, když myslíš, že s ní šťastný budeš?“

„Však musím dříve vědět, jestli mne ráda má?“

„Jakpak by tě neměla ráda!“ mínila stará. Hájek se tomu usmál, a že právě do sednice Markyta vešla, šeptal matce, aby ho neprozrazovala. Nevěděl, jestli to dělal ten nevěstský stav, či si nebyl sestry dříve tak všiml, zdála se mu mnohem větší a hezčí než dříve. I potáhl ji k sobě na lavici a matka jí svěřila, co se bylo stranu ní ujednalo. Zůstala jako kalina a slze vyhrkly jí z očí – slze to, co oči nekalí. Druhý den byly u Hájků námluvy, a hned po žněch ustanovilo se, že bude veselka.

Byla neděle a krásný den. Madlenka měla celého půl dne svobodno, na což se celý týden byla těšila, neboť

bylo umluveno, že půjdou s paní Kateřinou a Michalem do zelena. Lenka měla také jít, ale Aninka nebyla ve Vídni. Vůbec změnilo se mezi těmi děvčaty za krátký čas leccos. Aninka stala se smutnou, aniž kdo věděl proč, a Lenka nebyla ve službě, ale bydlela u jedné rodiny paní Kateřině známé, živíc se šitím bílého prádla. Paní Kateřina nechtěla zpočátku ani slyšeti, aby Lenka ze služby šla, ale vidouc, že má tvrdou hlavu jako z ocele, a obávajíc se, aby na jiného se neobrátila a do špatných rukou nepřišla, zaopatřila jí místo, i o práci se jí starala. O tom ale paní Kateřina nevěděla, že má Lenku rád mladý muž, syn bohatého fabrikanta, a ona že má jeho ráda a kvůli němu že ze služby šla; viděla v Lence jen vzdornou, hrdou náuru, která nechce poslouchati. Madla o tom věděla, ale prozradit ji nechtěla; než sama nejednou jí domlouvala, aby si nezačínala s pánem, že bude nešťastnou. – „A kdybych i věděla, že budu s ním nešťastná, přece ho nenechám,“ říkala Lenka. – „Já se ale nebojím, že mne zklame, on je poctivý hoch a poctivě mě miluje. Řekl mi, jestli mu rodiče nedovolí vzít si mne, že půjde z domu, že si najde jinde práci a přece si mne vezme. Já pracovat také umím, proč bychom se tedy nevzali?“ – Madla musela vždy umlknouti; vždyť z vlastní zkušenosti věděla, že marná věc zrazovati, co komu milo, byť i napůl hnilé bylo.

Paní Kateřina, dověděvši se skrze Anču, že Madlenka nemá tak dobrou službu, jako ona mínila, velice se mrzela, ale vážila si Madly tím více za to, že se ani slovíčkem nezmínila. Když Lenka ze služby vystoupila, nabídla paní Kateřina Madle, aby šla na její místo; mínila jí dobře, ale Madla nešla. Trpělivost její, dobrota i všechny ostatní dobré vlastnosti přinu-

tily zlou paní Madly si více vážit, a také vskutku se poznenáhla stávala vlídnější, netýrala ji lehkovážně, a jednou, když si Madla maně zazpívala, ani jí to nezakázala. – Madla také pozorovala, že se paní změnila, i byla tomu ráda; a že již také zvykla domácnosti, nechtěla službu opustit. –

Když si byla Madla práci odbyla a do jednoduchých, ale hezkých šatů, které si byla pro Vídeň zjednala, se ustrojila, šla k paní Kateřině. Paní Kateřina byla již oblečena – jen čepec vzít; pan Michal, vysvěcen z kabátu, seděl u stolu a kouřil. Janouše Anče kartáčkovala. „Dej Pánbůh dobrý den!“ pozdravila Madla vstupujíc.

„Dejž to Pánbůh i vám!“ odpověděla paní Kateřina, Madlu přívětivě vítajíc; potom kolem dokola si ji otáčejíc, pravila: „Hezky vám to sluší!“

„Já vždy říkám, že je Madla kapitální holka,“ řekl pan Michal, Anče ale vrtěla hlavou, a že prý ten selský šat lépe sluší.

„Toť je tak, v čem se kdo zrodí, do toho se hodí, ale dokud je Madla zde, lépe když se takto nosí, nedělá to tak velké oči lidem,“ usoudila paní Kateřina.

„On vlastně nedělá lidem oči ten šat, jako něco jinšího,“ usoudil pan Michal, dívaje se potutelně na Madlu svýma veselýma očkama.

O chvíli přišla za Madlou i Lenka. Byla též jen jednoduše ustrojena, ale měla slaměný klobouček, který jí dodával panštějšího výrazu a kromě toho dobře jí slušel. Paní Kateřina se na ni s libostí podívala, a ačkoliv neřekla ani tak ani tak, přece myslila si v duchu: tomu tělu přísluší lépe hedvábí než mezulán⁴⁾. Když se vespolek pozdravili, pobídla paní Kateřina

⁴⁾ Hrubá vlněná látka na selských sukních.

Michala, aby se rychle oblékl, a za chvíli vyhrnuli se všickni z domu mimo Anči, která zůstala, by střežla dům. Šli do Prátru. Mnoho lidu tam šlo a před nimi řemeslnická rodina, což bylo dle učňů viděti, z nichž jeden dítě nesl a druhý dítě sedící ve vozičku táhl.

„Bože,“ vzdychla si Madla, „když vidím učeníka, vždy mi napadne Vavřínek. To milý Bůh ví, jestli je ten chlapec živ.“

„Je-li živ, není ve Vídni, sice bychom ho byli přece už našli, co jsme všickni už po něm se naptali!“

„Já když slyším, že některého chlapce Vavřínek jmenují, hned se ptám, odkud je,“ řekl Janouš.

„Vždyť jsme i v českém kostele hledali, kam přece učenici na cvičení chodí, a nenalezli jsme ho ani tam,“ pravila paní Kateřina, ale vidouc, že se Madlenka zasmušila, dodala: „Mluvme o něčem jiném.“ Mluvili o jiném, ale Madlenka nemohla se přece smutné myšlenky zbýti, že bratr snad někde bídne zemřel. Teprv když do Prátru přišli, když viděla, kam se jen ohlédla, davy lidu, rozličné komedie, kunšty a hry, hudba kolikerá když jí do uší zněla, tu se teprv mysl od bratra odvrátila k novým těm obrazům. Jak Madlu okolo provedli, ohlížela se paní Kateřina po místu k usednutí a odpočinutí, neboť nebyla milovnicí dlouhých procházek, a pan Michal staral se o něco k snědku, bez čehož by ho nejkrásnější zába-va nebyla těšila.

Vyhledali pohodlné místočko pod stromem opodál lidu. „A muziku máme nablízku, jako schválně pro nás uchystanou,“ pravila paní Kateřina, skládajíc se na židlici a ukazujíc pokynutím hlavy k stolu, okolo něhož sedělo několik hudebníků.

„Jen aby zahráli něco kalého,“ pravila Lenka, ohlídnuvši se po nich.

„Kdož by měl kaleji zahrát než oni, vždyť jsou to Češi,“ pravil Janouš.

„Opravdu? Češi že to jsou?“ ptala se Madla.

„Může dost být, že má hoch pravdu, já slyšela ne-jednou, že ti muzikanti ve Vídni beztoho všickni Češi jsou,“ mínila paní Kateřina.

„Já to jistě vím, mamičko, že jsou tuhleti Češi, já je dobře znám, hrávají nedaleko nás u kovárny a slyšel jsem je kolikráte česky rozprávět,“ tvrdil Janoušek.

„Z kteréhopak asi jsou kraje?“ pravila Madlena.

„I bude ono to z rozličných koutů dohromady sváté,“ odpověděla paní Kateřina. Vtom přišel Michal a mluvilo se o jiném.

Jeden z hudebníků, mladý to výrůstek, štíhlého těla, počerné tváře, černých vlasů a očí, od té chvíle, co paní Kateřina s děvčaty k stolu se usadily, zrak z nich nespustil. – Výraz tváře na jeho stáří až příliš zasmušilý byl. Oděn byl chatrněji než ostatní hudebníci. Před sebou na stole ležeti měl klarinet.

„Prosím tě, kampak to tak brejliš, Vavříku?“ ozval se protisedící hudec, štouchna ho šmytcem.

„I to se mu tamhlety holky zalíbily,“ pravil druhý, „ale jsou také šlakovitě hezké.“ I obrátili se skoro všickni na ta slova ke stolu po děvčatech.

„No,“ ozval se první, „to jsou jistě kvítka z naší louky, je to na nich vidět; a kteroupak bysi chtěl, Vavříku?“

„Chceš-li blázna, kup si ho, ze mne si ho nedělej,“ rozmrzeně odpověděl mladý hoch.

„No, toť aby s tebou zacházel jako se starou basou! A či nemám pravdu? Netroubil jsi na ty holky v jednom kuse?“

„Jestli jsem se na ně díval, díval jsem se proto, že mne ta jedna na sestru pamatuje; a kdyby doma nebyla, myslil bych, že je to ona.“

„To nevíš, jestli to ona není, když kolik let o domově nevíš,“ prohodil jeden z hudců.

„Já vím jen tolik, že nemusí sloužit a že by z domu nešla; proto nemůže to být ona, ale podobná je jí, jako by jí z oka vypadla,“ pravil Vavřík a oko jeho na Madle utkvělo smutným výrazem. Ale tu začal houslista laditi housle, za ním i ostatní hudci nástroje do rukou brali a Vavřík musel také pozornost na partesy obrátit. Hráli nějaký valčík oblíbeného tehdaž Štrause; Michal do nebe ho vychvaloval, ale paní Kateřině se nelíbil a mínila, že by ji více těšilo, kdyby zahráli nějakou českou písničku, čemuž děvčata přisvědčila. Michal neústupně hájil Štrause, ženské nedaly ničehož na české písničky dopustit, a tak se hádali dlouhou chvíli, a konečně měla přece paní Kateřina navrchu. Hudebníci zatím dohráli a zase odpočívali.

„Ale cože se ten klarinetista ustavičně na nás dívá?“ pravila Lenka. „Kolikrátkoli se ohlídnu, vždy se jen sem dívá.“

„Inu, líbíte se mu,“ řekl Michal.

„Já ho vídávám také v kostele u svatého Jana; každou neděli tam je na kruchtě,“ ozval se Janoušek.

„Já ho musela také už někde vidět, je mi tuze povědom, ale nevím kde,“ pravila Madla, když se byla chvíli pozorně na Vavříka klarinetistu dívala.

Hudebníci hráli druhý kus – hráli třetí kus, vždy jen k libosti Michalově, až tu najednou začnou housle „Sil jsem proso na souvrati“. – Madla chytla Lenku za ruku, začervenala se, oči se jí zajiskřily, a kdyby se nebyla styděla, byla by hned hlasitě přizvukovala.

„No, to je naše muzika – při té srdce poskočí, Michale, ale s tím druhým vřeštěním ať jdou k šípku,“ zvolala rozveselená paní Kateřina, dodavši: „Ať jsem

co jsem, nedám-li jim za tu písničku půlrenčák zbrusu nový!“ Děvčata se hned ozvala, že také přidají.

„No jen počkejte, však vás vezmou za slovo; ale i já rád jim dám, neboť se mi ten kousek též líbí!“ řekl Michal, aby si Kačenku nepohněval.

Když hudebníci píseň dohráli, odložili nástroje a začali mezi sebou hovořit; potom Vavřík a ještě jeden vstali, každý si vzal partes a šel po hostech, jeden na jednu, druhý na druhou stranu. Vavřík šel nejdřív ke stolu, kde seděl Michal a paní Kateřina s děvčaty. Obyčejně oslovil hosty německy, ale tu přistoupna k stolu, mimovolně mu vyklouzlo z úst po česku: „Prosíme uctivě!“ Paní Kateřina položila na partes, co byla slíbila, a Michal dal též tolik. „To máte za tu poslední písničku českou, to prvnější se nám ale nelíbilo,“ řekla paní Kateřina, která nejraději pravdu každému hned pověděla.

„My musíme hrát rozličné kusy, milá paní, protože se jednomu ten kus líbí, jinému jiný,“ odpověděl Vavřík.

„Toť je rozum; každému se líbí své,“ přisvědčila paní Kateřina.

„Víte že jste všickni Češi?“ ptal se Janoušek.

„Všickni,“ odpověděl Vavřík, obraceje oči jen ustavičně k Madle, která též na něho s neobyčejnou pozorností hleděla.

„A z kteréhopak jste kraje?“ ptala se Madla.

„Jsme odleckud a maně jsme se tak sešli. Já například jsem z Hradecka.“

„Z Hradecka? A z kteréhopak místa, prosím vás?“ ptala se zase Madla třesoucím se skoro hlasem.

„Z Jesenice; Vavřinec Záleský!“

„Bratře!“ vykřikla Madla, a rychle ze zástolí vyskočíc, chytla bratra za obě ruce a plačíc líbala ho

na líce. – Jemu ruce sklesly, partesy i s penězi padly na zem, zůstal stát jako socha; teprv po chvíli vyhrkly mu slze z očí jako bohatý hrách.

„Bože, jakou radost bude mít matka a tetka, až jim to budu psát, že jsme se shledali!“ byla první Madlenina slova.

„A nehněvají se na mne?“ ptal se Vavřinec.

„Nehněvají se, ale matka se trápí, že o tobě neví. Pročpak jsi ale pranic o sobě vědět nedal, Vavřínku, a kde jsi byl po tři léta?“

„Všecko ti to povím, Madlenko, jen měj strpení; ale co ty tu děláš ve Vídni?“

„Já tu sloužím.“

„Ty že sloužíš? A proč?“

„Však se to dovíš.“

„Kdybych se byl toho nadál, byl bych se k tobě hlásil, hned jak jsi sem přišla, ale že bys ty ve Vídni býti mohla, to mi nenapadlo. Myslíl jsem jen: ta je podobná sestře,“ pravil Vavřinec, s radostnou tváří na sestru se dívaje.

„Ach co jsme se po tobě, Vavřínku, naptali, a nic, ani hlásku o tobě. Toho bych se nebyla nadála, že jsi u muzikantů,“ pravila Madla.

„To byla chyba, že jsme vás vždy jen mezi ševcovskými učeníky hledali,“ smál se Michal.

„Bodejtže, mohlo mi napadnout, že se mu jiné řemeslo zalíbilo a že zvolil snad veselé řemeslo, kteréž u nás každý zná,“ pravila Madla.

„Já si představoval Vavřince mladšího, a proto jsem se vždy jen po menších chlapcích ohlížel,“ přiznal se Janoušek.

„On je mladý, ale vytáhlý,“ pravila Madla. „Co jsme se nahledali, namyslili, a vše to nic platno nebylo, až nás Pánbůh obmyslil,“ pravila paní Kateřina.

„A Hájek, ten se bude radovati, on mi zle přikazoval, abych se ohlížela po vás, Vavříнку.“

„Však ty dni přijede,“ ozval se Michal, „psal mi skrze náklad, abych mu tu něco opatřil, že se nebude moci dlouho zdržeti. On bývá vždy o žněch doma. Také mi píše, že měli námluvy a po žněch že bude svatba; nevím, jestli jeho nebo sestřina.“

Madla při Michalově řeči zbledla jako stěna a rychle se shýbla dolů, jako by jí bylo něco spadlo.

„Sestra není snad ještě na vdání?“ mínila paní Kateřina.

„Vždyť uslyšíme. Vavřín půjde snad s námi?“ ptal se Michal. – „Toť se rozumí, že půjde! Jděte, Vavříнку, k těm vašim kamarádům a řekněte jim co a jak. Beztoho se už diví, co se tu děje; potom se vraťte k nám,“ pravila paní Kateřina.

„Rád bych šel, ale nevím, zdali mne pustí kamarádi, nemají druhého klarinetisty. Ostatně nemám s nimi žádných závazků a mohu jít, kdy chci,“ řekl Vavřinec a šel k stolu, kde hudebníci seděli. Když jim byl peníze za českou písničku odevzdal, řekl jim, jaká radostná příhoda ho potkala, sestru že našel a dobré lidi, kteří ho k sobě zvou. Hudebníci dělali námitky, ale on vezma svůj klarinet, brániti si nedal. „Zítra se k vám vrátím a povím vám, budu-li ještě s vámi chodit čili ne.“ Po těch slovech se rozloučil a odešel. Nechali ho jít, neboť znali, že ač mladý, svou hlavu má. Než se vrátil, byly ženské i pan Michal k odchodu přichystáni, neboť se schylovalo k večeru a v tu dobu nebývala paní Kateřina ráda mimo dům. – Po cestě šla Madla při bratrovi; povídala mu o domově, o příčinách, proč domov opusťtila. Zděsil se Vavřinec, slyše, že si měla vzít hezká jeho sestra ošklivého mlynáře, na kterého se dobře

pamatoval. – „Tak nás ten otčím oba z domova vyhnal,“ vzdychl Vavřinec.

„On by nám přál dobré bydlo, jenže nám vůli zavazuje,“ pravila Madlenka. „Neměl mne nutit k člověku, s kterým bych při všem dobrém živobytí nešťastná byla, a tebe zase k řemeslu, které se ti nelíbilo, byť i živné bylo. Ale pověz mi pak, Vavříнку, proč jsi utekl a proč jsi o sobě vědět nedal? Vždyť jsme od tří roků nevěděli, kde ti konce?“

„Nechtěl jsem domů přijít, ani čeho vzkázat, až bych místo našel, jakkoli mne dost trápilo, že ničehož o vás nevím. Proč jsem utekl? Protože jsem nemohl v tom místě, kam mne otčím dal, vydržeti; kdybych k dobrému mistru byl přišel, snad bych nebyl utekl. Tam jsem ale k řemeslu ani nepřišel, jen jsem ustavičně děti choval, kolíbal a po městě chodil, protože jsem i všecko donášet musel, kdo jen čeho potřeboval. I vodu musel jsem nosit i nádobí umejt, zkrátka byl jsem děvečkou a chůvou, ale učeníkem jsem nebyl. Stravu měli jsme špatnou, a já nejhorší, neboť jsem dříve k jídlu nepřišel, až bylo studené. Na půdě jsem spal – i při mrazech, myslil jsem mnohdy, že zhynu.“

„Vždyť ti dala matka dobrou postel?“ divila se Madla.

„Ovšemže dala, ale mistrová mi ji vzala, peřinu i podhlavnice, a dala mi starou houni a pápěrnici pod hlavu. Když jsem se tomu bránil, že jí nepatří, až teprv když vyučen odejdu, povídala, že se o ni neprosí, až bude zvalená. Co jsem měl dělat? Ale všecko mne, Madlenko, netrápilo tak, jako to bití a to chování dětí. Já šel z rány na ránu. Jestli dítě trochu kviklo, už přiběhla mistrová, že prý jsem je štípl, hned mi dala políček; a mně takového cos ani nenapadlo. Jestli jsem z města něco přinesl, bylo jim toho vždy málo a vše-

ko bylo špatné, a já vždy za to odnesl. Jestli které dítě upadlo, jestli něco roztlouklo, vždy byl já za to bit. To víš, že já rád muziku mám; když jsem byl v městě a přihodilo se, že vojenská muzika šla, chvílku jsem s nimi běžel; ale vždy jsem tu chvílku draze platil. A to bylo moje jediné provinění, to mi věř, Madlenko. Když šel mistr nebo tovaryš do hospody, musel jsem čekat, až přijde, a otevřít, a běda mně, jestli jsem hned se neprobudil. Ani mistr nebyl tak zlý jako tovaryš. Tuto nad uchem mám posud jízvu, památku na něho.“ Smeknův čepici, rozhrnul si Vavřinec vlasy a ukázal Madle nad uchem mezi vlasy velikou jízvu.

„A co ti to ten člověk udělal?“ ptala se Madla útrpně.

„Poslal mne pro chleb; když jsem mu ho přinesl, zdál se mu malý, poslal mne zpátky. Pekař mně vyhlál, ale na moji prosbu dal mi jiný, zase takový. Když jsem mu ten přinesl, hodil jím o zem.“

„I toť byl nějaký pohan,“ pravila paní Kateřina, jdouc před nimi a vypravování Vavřincovo poslouchajíc.

„Já ani nevím, co byl zač, ale zlý člověk byl,“ odpověděl Vavřinec a dále pokračoval: „Když tím chlebem hodil, nemohl jsem se udržet a řekl jsem mu, že je to proti Pánubohu, co dělá, že mu někdy dobré bude sousto chleba; ale sotva jsem to dořekl, měl jsem kraječ v hlavě a krev po tváři se mi valila. Krájel právě kůže a ve vzteku hodil po mně nešťastně kraječem. Nemohli mi ani krev zastavit a omdlel jsem. Mistr poslal pro felčara a ten mi potom hlavu zavázal a stáhl mi to. Ale zkusil jsem mnoho bolesti a dlouho jsem chodil s hlavou zavázanou. Co jsem se naplakal, to ti nemohu ani vypovědět; všickni se škaredili, že jsem nemohl kolik dní chovat, a ještě mně vinu dávali, že

to mám za svoji hubu, poněvadž při tom nikdo nebyl a tovaryš řekl, že jsem ho dopálil hubou, že jsem nevyčválaný kluk, a on měl víru. Jediný starší učeník měl se mnou útrpnost, protože sám také zkusil. Jak mi trochu líp bylo, musel jsem do práce. Ten tovaryš byl vinen, že jsem utekl, snad bych se byl přece ještě trochu trápil.“

„A proč jsi to nevzkázal anebo nepsal, vždyť umíš psát?“ ptala se Madla.

„Holečku, to nebylo, jak si myslíš; co jsem domů zprvu tobě psal, oni museli vidět, a co vy jste mi vzkázali a poslali, také; a tak raději jsem nic nepsal. Co ty a tetka jste mi poslaly k snědku, z toho málo jsem okusil.“

„A což ti ten tovaryš nedal pokoje?“

„To byl člověk jako sršeň,“ pravil Vavřínek a dále pokračoval: „Já sice k práci ani hrubě nepřišel a také se mi to řemeslo pranic nelíbilo, přece však za ty chvílky, co jsem k tomu přihlídl, příštípkovat jsem se naučil; když nastal velký stích, musila mistrová chovat a já sedl na stoličku. Když jsem jednoho dne zase k práci volán byl, dal mi tovaryš botu, abych dal na ni příštípek, a spolu přidal, že mi ji otluče o hlavu, jestli to nebude pořádné. – Prosil jsem ho, aby mi ukázal, jak bych to udělal pěkně; on mne ale odbyl, že to mám vědět. – Mistr nebyl doma a starší učeník byl s dílem; nemohl jsem se jich tedy zeptati. Spravil jsem botu, jak jsem uměl; když jsem byl hotov a tovaryšovi ji ukázal, hodil mi ji pod nohy a chtěl mně dát po hlavě. Ve strachu, aby mne neuhodil do bolného místa, nastavil jsem ruku, v které jsem držel šídlo. Nevím, neviděl-li, že držím šídlo, či myslil, že ucouvnu, – uhodil – a šídlo vjelo mu do dlaně. Vykřikl, zaklel a snad by mne byl zabil, kdybych nebyl v tom

okamžení utekl. Běžel jsem na půdu, uchopil kabát, skočil dolů vikýřem, a pryč za bránu a do polí jsem utíkal, co mi nohy stačily. Na noc přišel jsem do vesnice, kdež mi nocleh, večeři a snídání dali a ještě na cestu kus chleba přidali. Druhý den šel jsem ustavičně po silnici; na noc přišel jsem do hospody, kde mně také nocleh dali. Leželo jich tam více na slámě; já tvrdě usnul. Do rána mi kdosi šaty ukradl. Plakal jsem, ale co platno. Slitovalo se několik hostů a dali mi něco na cestu. Chtěl jsem do Vídně, ale bez peněz i bez šatstva, co bych byl počal? Potloukal jsem se tedy po vesnicích, až se jeden farář nade mnou smíloval a do služby mne vzal za pasáka. V neděli jsem chodíval na kruchtu měchy šlapat. Jednou vzal jsem klarinet a pískal; učitel to slyšel, vyptával se mne, kde jsem se učil. Já mu všechno řekl a on to zase faráři pověděl. Od té doby nebyl jsem pasákem; při domácí službě učil jsem se hudbě. Měli mne rádi a pan učitel říkal, že bude ze mne muzikant, což jsem si také přál býti. Ale štěstí mi nepřálo; přes zimu jsem tam byl, zjara dobrý starý pan farář zemřel. Musil jsem pryč. Učitel radil mi jít někam do většího města a docvičiti se; sám chudák seč byl pro mne udělal. Šel jsem do Vídně. Když jsem přišel sem, neměl jsem ani groše, ani přítelíčka; chodil jsem tu jako slepý. Tu se mi nachomejtlí ti hudebníci a hned mne přemluvili, abych se dal k nim za klarinetistu. Poslechl jsem, těše se nadějí, že si něco uspořím, což jsem chtěl na doučení obětovati. A tak s nimi už více než rok chodím. Mám ale posud málo peněz, ačkoliv dost spořím. Vidíš, Madlenko, to je celá moje historie. Zkusil jsem dost, ale nyní, kde vím, že se matka ani tetka na mne nehněvá, že tebe Madlenko, zde míti budu, ze všeho si už nic nedělám. I tomu tovaryši jsem odpustil;

kdyby jeho zloby nebylo, nebyl bych snad muzikantem, a ničím jiným nechci býtí.“

Mezi rozprávkou došli domů. Když vešli do sednice, viděli u stolu seděti pantátova kočího Jakuba. „A kde je pantáta?“ ptal se rychle Michal.

„Leží doma; koně ho potloukli.“

Všickni se ulekli; Madla zbledla a krve by se jí nebyl dořezal. „A jak to?“ ptal se Michal. „Před tím dnem, než jsme sem jeti měli, jeli jsme s párem, na lehkém vozíku, do Náchoda. Pantáta dával pro vás, pane Michale, list na poštu a jednal náradí pro naši nevěstu Markytku. Když jsme jeli zpátky, setkali jsme se na cestě s selským vozem, na němž seděl, jak jsme viděli, opilý sedlák. Pantáta zdaleka volal, aby vyhnul, že máme divé koně, – ale on začal se naparovat a že ať my vyhneme. Opilému i Pánbůh se vyhne; vyhnuli jsme. Ale cesta nebyla široká, koně přišli blízko sebe, naše začali hejsat, mžikem obrátili číhy, vzpali se, skočili na druhé, a všecko bylo jediný chumel. My z vozu jen vylítli; pantáta pevně koně držel, ač po něm tloukli. Jaktěživ jsem takovou vřavu neviděl a tolik úzkostí nepokusil. Zázrak, že zůstal živ a koně že udržel. Sedlák leknutím vystřízlivěl, a jak pantáta koně zkrotil, ujížděl se svými úprkem. Koně se jen trochu odřeli, ale pantáta má tělo samou ránu, a kdyby nebyl jako Samson, byli by ho ti ďasi na kopytách roznegli. Jak jsme domů přijeli, hned jsem musel do Úpice pro doktora. Povídal doktor, že se z toho pantáta ani za čtrnáct dní nevyliže. Jel jsem tedy druhý den sám, tuto mám k odevzdání, jakož i pozdravení všem.“ Odevzdal paní Kateřině pozdravení s pomazánkou, Madle balíček od tetky i pozdravení od Bětky. – Madla měla radost a vypravovala Jakubovi, jak s Vavřincem se shledala, což jí Jakub přál.

Připomenuv, aby uchystal každý, co ven poslati chce, na druhý den, odešel. Madla přečtouc list, vyřizovala všem pozdravení a že vše zdrávo, pak odevzdala paní Kateřině obsah balíčku, kus plátna „na košile pro chlapečka“, jak ve jmenu tetky pan kantor napsal. Vavřínska paní Kateřina nepustila. „A vy se tu zítra stavte, abychom se strany něho umluvily, když Hájek nepřijede,“ přikazovala Madle, když si dali dobrou noc, a Madla s Lenkou odcházely. Rády by si byly děvčata ještě něco pověděly a srdcím ulehčily, ale šla s nimi stará Anče. Madla neměla daleko; u domu podaly si děvčata ruce. „Dobrou noc a pěkný sen o Hájkovi!“ přišeptala Lenka Madle. Madla stiskla jí ruku a pospíchala do svého sklípku, kde si teprv z hlubokosti srdce vzdechla.

Jsou žně. Ve Vídni arcit' o nich nevědí, tamť, říkala paní Kateřina, že mnohý neví, jak chleb roste; na Hájkových polích bylo živo. Hájek, uzdraven zase, sotva se žní dočkati mohl, ne tak pro žně, jako pro Markytinu svatbu, a ne tak pro svatbu, jako pro cestu do Vídně. Jak rád by byl již odejel, ale povinnost ho držela; jak při žněch, tak při svatbě musel místo otcovo zastávati. Co se nedalo tedy spraviti, hleděl tiše v sobě strávití a čekal. „Živí se všeho dočkají, mrtví doleží!“ Hájek dočkal se žní i svatebního dne ses-
třina, dočkal se i dne druhého po svatbě, dne od-
jezdu. V domě hody a muzika, hostů jde přes práh, jako by hrách sypal, a hospodář vesele bičem švihá a přeje, kdyby to bujné koňstvo při vozu, jež by ho bylo málem ze světa sprovodilo, kdyby křídla mělo, aby rychle na místo ho doneslo, kde zvěděti měl, či šťastným bude jako Markytka, či nešťastným starým

mládencem zůstane jako Jakub. Ani se dočkati nemohl, až Madlu uvidí. – Jakub mu ovšem pozdravení přinesl od ní, řekl mu, jak se panna Madlenka lekla nad pantátovým neštěstím, řekl také, že Madlenka zchudla, že je smutná. Ale nemile přišlo mu Jakubovo podotknutí, že panně Madle nesluší městský šat. Prosil ji, aby podržela svůj kroj, a neučinila to. Zdálo se mu tedy, jako by tím šatem, který se mu líbil, památku na něho byla odložila. Také mu dělal vrtochy rychtářův syn a Bětčiny řeči, ačkoliv nedbal jindy na babské tlachy. Proto pravil matce při odjezdu: „Rád bych tu tíži již z vozu měl, aby kolům lehčeji bylo.“ A matka si myslila: „Toť by ani s dobrým nebylo, kdyby se Jiřík tomu děvčeti nelíbil!“

Když se u paní Kateřiny o Vavřince radili, kterak mu pomoci, aby cíle došel a řádným muzikantem se stal, připadl paní Kateřině na mysl starý český učitel, co přicházel o svatém Janu zahráti Čechům svatojanskou píseň. Týž den šel Michal s Vavřincem k němu. S dobrou se potázali. Bylť on vyhlášený hudebník i učitel hudby. Když Vavřinec mu na klarinet zapískal a na housle zahrál, pravil: „Bude z vás hudebník,“ a hned ho přijmul. U Michala zůstal se vším všudy bydle a za to učil Janouška na housle hráti. Byl všecek blažen. Měli ho rádi, ač byl vždy trochu zasmušilý a málomluvný. Madla říkala, že se potatil. Madle bylo také ulehčeno, že nemusela o bratra želeť, ale jiných jí přibýlo starostí s tetčiným listem. Každý večer čítala jej jako modlitbu a každé srdečné slovo tetčino padlo jí na srdce jako ochlazující kapka rosná, ale byla v něm i nejedna kapka pelyňku, jako ta o synu rychtářovu. Kdyby se jí nebyl Hájek tak hluboko do srdce vřezal, snad by tetce k vůli, aby

jí za všecku lásku její neposlušna nebyla, si ho byla vzala, ale už bylo darmo. Nehoda, která Hájka potkala, také ji trápila, tím více, an neslyšela, kterak se mu vede a kdy přijede. Stýskalo se jí po něm a nevěděla, má-li víru přiložit tušení, že i jemu stejně je milá. Jediná, která ji rozveselit znala, byla Lenka, a proto ráda k ní zaskočila a v malé její světničce, plné květin, si poseděla. Kupovala Lenka kytky u oné chudé květinářky, o které jí Madla pověděla. Někdy se tam setkala s panem Tomanem, který se Madle proto líbil, že spravedlivě mluvil, jako Hájek prý, a že nevyhlížel jako ti uliční šviháci. Seznavši ho, nedivila se Lence, že v slovo jeho věří jako v zákon boží a veškeré svoje doufání na něm zakládá. Paní Kateřina zvěděla také o Lenčině lásce; nedá se láska zatajiti, jako šídlo v pytli; zpočátku jí domlouvala, ale vidouc, že je vše darmo, a slyšíc od známé, u níž Lenka byla, že je pan Toman člověk počestný, mlčela, a děvče politovala, že se živí marnými nadějemi. Znalat dům Tomanova otce a vědělat, že má dobrou sice matku, ale hrdého skoupého otce, který nikdy tomu nedovolí.

Bylo to přede dnem svaté Máří Majdaleny v súmraku, když Madla z předměstí Nové Vídne domů se vracela. Bylat tam poslána z rozkazu paní, která s pánem i dětmi na dva dni ven jela. Madla se nehněvala, neboť byl druhý den svátek její; doma v obyčeji nebylo svátek jmena světiti, ale když ho i Lenka světiti chtěla a paní Kateřina je na ten den k sobě pozvala, nechtěla býti z jiných. Také pana Tomana pozvala paní Kateřina, s omluvou, aby poctivým jich stolem nepohrdl. Jen jeden scházel, kterého by Madla nejraději byla viděla. – Nemajíc naspěch a jdouc okolo, zašla na otčenášek k hlavnímu kostelu. Ve výklenku mezi vnějšími pilíři před pěkně vyřezaným obrazem Pána

Krista hořela lampička; mnoho okolojdoucích se tam zastavilo. I Madla přiklekla k mřížce vedle staré ženy a vroucně se modlila. Po chvíli požehnala se, vstala a odešla s výrazem pohnutí v tváři, nedívajíc se ani před sebe, ani za sebe. Nepozorovala člověka, který od Příkopů již ustavičně za ní šel, jak se modlila, státi zůstal, a když odcházela, o několik kroků zpátky zůstáváje zase ji následoval. Vida ji do domů vcháze-
ti, zastavil se, a pak náhle, jako by se na něčem byl ustanovil, vešel za ní do domu. Obydlí pánů, u nichž Madla sloužila, bylo v druhém poschodí a zcela od druhých oddělené. Mimo Madlu nebyla živá duše v celém obydlí. Kromě klíče od kuchyně měla Madla od prvního pokoje klíč, ostatní si paní zavřela. Když vešla do kuchyně, zastrčila za sebou závorku, odložila šátek a mošinku a šla do pokoje, aby okna zavřela. Vešla do pokoje temného již a prázdného, a tu padl náhle jakýsi strach na ni, začala se okolo sebe ohlíže-
ti, jako by cosi po ní lezlo. Šla k oknu, a zavírajíc je, začala zpívat „A já pořád, co mne má hlavička pobo-
lívá“, kterouž poslední doby ráda zpívala. Tu za chvíli klepe někdo na dveře. „Jste vy to, Anče?“ ptala se u dveří. „Já,“ ozval se zvenku drsný hlas, a zrovna jako Ančin. Odstrčila tedy závorku, dveře se otevřely, a před ní stál – jesenický mlynář s úšklebnou tváří. Jako by na hada byla šlápla, uskočila zpátky a děsný ryk vydral se jí z hrdla. Náhle ale vrhla se na něho, chtěíc ho ze dveří vystrčiti; ale on, jakkoli nevelký, vy-
civený chlap, přece ji zmohl. – „Tak nehrajeme, tys nyní v mé moci, a z té tě ani čert nevyrve. Nevážil jsem já darmo cestu za tebou!“ zvolal a hnusný jeho obličej stal se ještě hnusnějším ďábelskou radostí, že si mstu vyleje. Hrůza pojala Madlu a silou zoufalosti vytrhla se mu z náručí, a skočíc k ohnisku, sekerku

do ruky popadla. Podepřena o zeď, bledá, třesoucí se, zvolala odhodlaně: „Sáhneš-li na mne, ty hanebníku, lebku ti roztrháš!“

„Z tvé zbraně si málo dělám, viz!“ a zvedna hůl na zemi ležící, vytáhl z ní dlouhý, úzký nůž. „Já tě chtěl udělat paní, chalupníkovu dceru, a tys posměch celé vsi na mne uvalila. Nechci tě už za ženu, ale má musíš být!“

„Raději do hrobu, než tvá být!“ zvolala Madla zoufale. Mlynář chtěl jí holí sekerku vyrazit, ale vtom ozvaly se venku rychlé kroky, Madla volala o pomoc, a než mlynář ke dveřím přiskočit mohl, vrazil do nich jako hromová rána Hájek. „Hájku!“ vzkřiklo děvče radostně k němu přiskočíc.

„Co se tu děje? Kdo je ten lotr?“ ptal se Hájek a žily na čele hned mu nabíhaly jako pruty.

„Já žádný lotr, já mlynář z Jesenice, a to děvče moje nevěsta, mám k ní právo,“ odpověděl mlynář a oči hořely mu hněvem.

„Právo ďábla, ty zlosyne! Vypustíš-li ještě slovo nevěsta z huby, vidíš, – tak ti ji zacpu!“ A jako rozdrážděný lev jednou rukou mlynáře za prsa uchytnuv, druhou hrdlo mu stiskl, že hned zčernal.

„Nešpiňte se s ním, Hájku!“ pravila Madla.

„Máte pravdu, s takovým lotrem! Klid se v tu chvíli odtud a z města ven. Pospěš, nestojím za sebe.“ Mlynář se zarazil, vida před sebou takového velikána a slyše jeho hrozbu; bylť pouze hrdinou před bezbrannými. – Zlostí všecek zsinálý vyrazil ze dveří. Hájek nemohl chvíli ani promluvit.

„Pánbůh vás sem přinesl, Hájku; co bych si bez vás byla počala?“ pravila Madla, hluboce si oddechnuvši.

„Přišel jsem, a první moje bylo k paní Kateřině; myslil jsem, že vás tam najdu, ale byla jen Anče do-

ma, šel jsem tedy sem, a věru jako božím vnuknutím. Ale Madlenko, cože jste tu sama?“

Madla začala mu povídat, jak se vše přihodilo, a potom šla rozsvítit, neboť se bylo hodně setmělo.

„Ten zlosyn, neměl jsem ho přece pouštět bez trestu,“ litoval Hájek. „Vy jste bledá, Madlenko, sedněte,“ a vezma ji za ruku, dovedl ji k židlici.

„Upokojte se, nikdo vám ublížiti nesmí,“ pravil dále. – „Ale co pozoruju, Madlenko, ten kabátek není jesenické dílo?“

„Nestalo se to z mé vůle, Hájku. Paní Kateřina tomu chtěla, aby prý mne lidé neuřkli.“

„Když je to takové, mlčím,“ pravil Hájek. „Ale Madlenko, ve Vídni zůstat nesmíte.“

„Šla bych domů, třebaš hned, ale jednomu jsem ušla a k druhému bych přišla, musím tu zůstat chtěj nebo nechťej.“

„Slyšel jsem o tom; což vy nemáte ráda rychtářovic syna? Je prý hezký a mladý?“ zkoumal Hájek, nespouštěje z Madly oči.

„Nechť je jaký chce, já ho nechci,“ odpověděla Madla, Hájkovi do očí pohlednuvši. Zářily jako dva ohně – ruka se mu chvěla na její. Sklopila oči a tváře jí zahořely.

„Madlenko,“ začal Hájek po chvílce, „Madlenko, co byste odpověděla, kdyby vám nyní řekl muž – mých let, mé podoby, také trochu nemotorný jako já, ale poctivého srdce, kdyby vám podal ruku a řekl: Madlenko, já tě mám rád, tak rád – že to ani vypovědět nemohu. Vezmi tu ruku a s ní vše, co mám a co jsem. Je tvrdá, ale měkce tě povede a pro tebe jen pracovat bude. Madlenko, co bys mu řekla?“ ptal se třesoucím hlasem a ruka jeho ovinula její šíji.

S vroucím výrazem lásky k němu vzhlédnouc, pravila tichým hlasem: „Co bych mu řekla? Řekla bych: Jiříku, tys mně nejmilejší na celém světě a žádný jiný!“ A vyřknuvši to, skryla uzardělou tvář na jeho prsou. I sevřel ji v náruč a líbal, a byl by ji tak líbal a objímal věčně věkův!

Ráno za osm dní po onom večeru byla Madla u paní Kateřiny, byla ustrojená za nevěstu, avšak v selském šatu; v rukou držela list od tetky, v němž matka i tetka jí žehnaly. O chvíli později vedl si ji Hájek ve středu známých do kostela k svatému Janu, kde je kněz oddal. „Bez odvahy není oblahy,“ říkal Hájek. Chtěje si Madlu za ženu domů přivést, uměl si vůli vyplnit. – Pěkné slovo – a peníze všude a mnoho vymohly. Po oddavkách odebrali se opět k paní Kateřině – nesměli jí odepřít, aby je naposled pohostila. Také Lence co nevěstě připilo se na zdraví. Po snídání vyprovodili všickni mladé manžely až k vozu. Když si Hájek krásnou ženku na vůz vysadil a vedle ní sedl, a bujné koňstvo k české straně obrátilo, utřel poslední slzu s líce Madlina a bohatším cítil se býti krále. Ačkoliv přátelé smutně za vozem hleděli, přece přisvědčil i bratr Vavřinec, když paní Kateřina pravila: „*Přejme mu ji, je dobrý člověk!*“

CHYŽE POD HORAMI

OBRÁZEK ZE SLOVENSKA

Bylo před Janem Křtitelem. – Po několikadenním parnu strhla se s večerem silná bouře a liják. Ve statku u Medvedů, v malé dědině pod vysokým Dumbierem ve zvolenských lesích, chtěli právě večereť; ale jak začalo hřmít, nechali všeho. – Stará matka¹⁾ zastřela okno bílým šatem a do plápolající na ohništi hranice hodila tři buzalky²⁾, zažehnávajíc takto bouřku. Dokud bouře trvala, všickni se modlili, gazda i čeleď, a teprv když se utišilo a hřmítí přestalo, šla stará matka s dcerami ven, dohlédnout k opožděné večeri; husopaska pokrývala stůl a starý gazda šel se podívat ven, či se vyčasilo, či ještě zaoblačeno. – Tma bylo jako v rohu a přselo, jako by z konve lil. „No, koho ta búrka pod holým nebem zastíhla, bude pamatovat!“ pravil vcházeje zase do pitvoru – osvětleného plamenem ohně, na ohništi v otevřené kuchyni hořícího, okolo něhož ženské šukaly.

Vtom ozval se ze dvora štěkot psa. „Cože ten pes, či vlka čuje či zlého člověka?“ pravil gazda, a vstoupiv do otevřených dveří, díval se ven do tmavé noci. – Po chvíli zaslechl kroky, ale příchozího neviděl, až stál před prahem. Byl to mladík v pocestném oděvu, vak na zádech, v ruce kovanou hůl, již se proti dorážejícímu na něho psu bránil, který až k prahu ho doprovázejí teprv na gazdovo okřiknutí odskočil. – „Dej Pánbůh štěstí, gazdo!“ pozdravil pocestný, vstoupiv do pitvoru a smekaje klobouk jako houba napučený.

¹⁾ Babička.

²⁾ Jehnědy vrbové o Květnou neděli svěcené.

„Dejž Pánbůh i vám,“ odpověděl gazda, a pozvedna nízkou, bílým beránkem obšitou čapku nad hlavou, pátravě se na pocestného podíval, tázaje se: „Kdo jste?“

„Jsem pocestný, v krajině zdejší neznámý; noc a bouře mne přepadla, zbloudil jsem ve tmě. Smilujte se a popřejte mi nocku a kousek chleba,“ žádal pocestný hlasem velmi lahodným.

„Vděčně, pojďte jen dále. – Lehko člověk v neznámé krajině zbloudí, a dokonce v takové nesnadce³⁾,“ pravil gazda, vlídně hostu dvěře k jizbě otvíraje.

„Chytro, děti, spravte halúšky, praženici a doneste, co dobrého máme, aby se host najedl. – Bude to ažda nějaký žák!“ kázala stará matka dceři, nevěstě a šestnáctileté vnučce Katušce, které chystáním večere se zabývaly, když ale cizinec do dveří přišel, s podivením na něho hledět zůstaly. – Po rozkazu vešla stará gazdina do jizby, kde právě host vak s plecí sundával. „Vždyťpak je umoklý jako zmok,“ pravila starostlivě, sahajíc mu po mokrém šatu.

„Suchá nit na mně nezůstala, neboť lilo na mne bez obrany, snad mně i vak promokl,“ pravil cizinec, rozvazuje vak, by se přesvědčil. Měl v něm několik kousků prádla, knížky, skříňku s barvami a některé potřebné maličkosti. – „Všecko suché,“ pravil spokojen. – „No v tom šatu ho ale nechat nemůžeme?“ mínila gazdina.

„To snadno se odpomůže,“ pravil gazda. „Zverka je taký chlap, jako jsou pán, a hádám, že pánovi oděv jeho dobře se hodí.“ – Obrátiv se k husopasce, která s vyvalenýma očima na hosta hleděla, kázal, aby zavolala Zverku. – Děvče odběhlo a v malé chvíli

³⁾ Nechvíli.

přiběhl Zverka, gazdův bratrovec, mladý, štíhlý šuhaj. – Zaslechla, oč se tu jedná, rychle odskočil pro svůj sváteční oblek. – Všecko přinesl; bílou z hrubého sukna širicu, zpředu a okolo ovruby strakatým hedbávím vyšitou, košili s krátkým tílkem a širokými otevřenými rukávy, červeně vyšitými, oplecko z modrého sukna, též vyšité, široký kožený opasek s žlutými mosaznými přezkami a řetízky ozdobený, úzké bílé gatě a krpce s návlaky⁴⁾. Také širák přinesl i s pie-rem⁵⁾. – Pocestný s přívětivým usmáním šaty přijmul, jen širák a košili vrátil zpět. – „Ale musíš pána do toho obleci, Zverko, vždyť on by se v tom neveznal,“ mínila hospodyně, a ukazujíc hostu na poboční dvěře do komory vedoucí, pobídla ho, aby se tam šel přistrojit. – Host vešel do komory a Zverka šel za ním.

Netrvalo to dlouho a host, převlečen v selských šatech mimo košili, vyšel z komory. V šatu tom teprv viděti bylo, jak pěkně je urostlý. „Jako by to na vás ulil!“ zvolala gazdina, přinášejíc na stůl chléb a sůl, hostu na uvítanou. „Jsemť jak znova zrozen, a to jen vaší dobrotě a pohostinství děkuju,“ řekl host. „I rádo se stalo,“ pravila gazdina, „však se nám dráhně času nestalo hosta u našeho poctivého stolu viděti!“

„No pojezte našeho chleba a soli,“ pobídl gazda, a když si host chleba ukrojil, posolil a jedl, pravil gazda: „Jsmeť tu jako v zákoutí, a proto zřídka kdy cizá noha o náš práh zavadí. A pán odkudže přichází?“

„Navštívil jsem strýce, který má živnost v hevešské stolici u Miškovce a u něhož každý rok bývám. Chtě se trochu po slovenských krajích ohlédnouti, vydal jsem se pěšky na cestu, neboť z vozu se nesmí člověk

⁴⁾ Řemínky, jimiž se krpce k noze přišněrují.

⁵⁾ Kytkou.

na svět dívat. Včera jsem byl na noclehu v Tisovci a povídali mi, že mohu být dnes v Brezně. Kdybych se nebyl hradské⁶⁾ spustil, byl bych snad i na místo došel; ale spustiv se hradské, dostal jsem se do lesů a tu zbloudil jsem. Kdyby mně nebyl plamen na hostinném vašem ohništi zasvitl a cestu ukázal, byl bych do rána v lese bloudil a snad v něm i zahynul.“

„Nuž daleko ste nezbloudili, neboť my tu pod Dumbierem jsme a do Brezna máme půldruhé hodiny chůze. Než žádnému neradím pouštět se do našich hor⁷⁾, kdo nezná horné pirtě⁸⁾ a po hore chodit nezná; toho lehko zmátá, že ani víc z hory nevyjde,“ pravil gazda.

Vtom přinášely ženské večeri na stůl a za nimi přicházela čeleď. – Postavili se okolo stolu, hospodář smekl čapku, přežehnal se a sepna ruce začal se modlit: „Pane Bože, požehnej, cos darovati ráčil,“ a všickni ostatní hlasitě s ním modlitbičku krátkou odříkávali, i pocestný. Ačkoliv nebyl takovému způsobu zvyklý, ctil přece domácí mrav. – Po modlitbě zasedli všickni za stůl, bílým plátěným ubrusem pokrytý; čeleď okolo dolního konce stolu, gazda s rodinou okolo horního konce, hosta posadili do rohu na čestné místo vedle hospodáře. Čeleď jedla z jedné mísy, gazda a rodina jeho měli talíře a rohové lžíce před sebou, hostu dali k talíři i vidličku i nůž. Také bylo na horním konci dvě jídel více, hostu ke cti.

„Nuž, přijměte zavděk, co Bůh nadělil a co se naspěch spravilo,“ pravila gazdina, přistrkujíc hostu mísu s cmírovou⁹⁾ polívkou. Host dle panského

⁶⁾ Silnice hlavní.

⁷⁾ Rozuměj lesů.

⁸⁾ Lesní cesty.

⁹⁾ Z podmáslí.

zvyku chtěl hospodyní přednost dáti, ale nedej bože – ani za svět by si nebyla dříve vyložila. „Hostu čest,“ pravila a host musel volky nevolky prvním býti.

Nastalo ticho, každý hleděl si svého, jen gazdina je chvílemi přerušila obvyklým každé hospodyní pobízením. „No, nechže se líbí těch halúšek, dobrá je to bryndza na nich; či té praženice¹⁰⁾?“ pobízela, ač hostu vyhladovělému dobře chutnalo. – Čeledí mlčela též; jen oči zvědavě po cizinci chvílemi se obracely. Zvláště ženské prohlížely s podivením cizince; ale nejpodivnější jim na něm byla tenounká bílá košile a zavřené při ní rukávce s okružím okolo ruky, jako tam ženské jen nosily. Zverka s jakousi hrdostí na něho hleděl, domnívaje se sám sebe v něm viděti. – Nejvíce se však hostu Katuška obdivovala a nemohla ani dosti nadiviti se, kde se ta krása v něm vzala; vždyťpak, když do pitvoru vkročil, umoknut, rozcuchán, v šedé haleně zakrútněn jako ve mhle, se jí jinak zdálo, než že to nějaká mátoha neb černoknižník do chyže se vleče, až se ho ulekla. A tu hle, on se tak proměnil v švarného šuhaje, jemuž roveň neznala. – Tak malé, bílé ruce ani ona neměla, ačťe jí vždy stryně Ula říkala, že má ruce jako víla. A vlasy tak černé, pěkně nazad učesané ani jeden z šuhajů neměl, co jich koli znala. I ten Zverkův šat zdál se jí na něm krásnějším. – Nikdo tak neseseděl, nejedl jako on, a hlas jeho zněl jako zvon. Co ji hnětlo, bylo to, že oči jen ustavičně na talíř sklopené měl, mimo jídla nikoho si nevšímaje, jedva na okamžení oči zvedna. – Tu ale, když ho babička po mnohonáctekrát zase pobízela, složil vidličku a nůž na talíř, děkoval, zvedl hlavu vzhůru a tu poprvé potkaly se oči jeho s Katuščinými. Zalekši

¹⁰⁾ Vejce na másle pražené.

se, víčka černobrvá sklopila přes oči, jako kdy mrak hvězdičky zaklopí, a červánky rozlily se jí po líčku, pěkném jako z jádra. – Rychle pustila se do jídla, ale v chvatu přesedlo¹¹⁾ jí. – Stryně vedle sedící honem chtěla ji uhoditi mezi lopatky, aby jí sedlo, ale děvče proklouzlo jí pod rukou jak úhoř a ze dveří utekla.

„Eh jašo¹²⁾, jašo,“ pravila káravě stará gazdina.

„Mladost – nerozum,“ omlouvala stryně.

„Je to dcera vaše?“ ptal se host.

„Vnučka, dcera po synovi,“ pravil gazda, a ukazuje na mladou ženu ponositě¹³⁾ postavy, sedící vedle muže vysokého jako jedle, pravil dále: „To naše dcera a to její muž, náš zeť. – Tuta,“ ukazuje na druhou stranu, kde seděla stryně a Zverka, „moje bratová¹⁴⁾ a syn její Zverka. To je mi rodina dle krve¹⁵⁾, a tito jsou mi rodinou dle zákona božího,“ doložil, ukázav z rodiny na čeládku.

Host díval se z jednoho na druhého a neviděl než přívětivé, pěkné tváře, muži jako skály, ženy jako sosny, a tu přicházela s uzardělou tváří ta, která se mu přece jen nejkrásnější býti zdála mezi všemi. – Bylť on ji sice hned při vkročení do pitvoru u ohniště pozoroval, ale jsa umdlen a lačen neměl smyslu pro pozorování krásy. Hladovému jen chléb na mysli. Když hlad ukrotil a tělo občerstvil, obrátil mysl k tomu, co srdce blaží, ku kráse, a byla to očím jeho milá pastva, když tu viděl oproti sobě děvče jako makový květ, – jak by ji Pánbůh sám dal na ten svět! – Lál svojí zpozdilosti, že si jí dříve nebyl všímal, a jako ona pr-

¹¹⁾ Zaskočilo jí soustko.

¹²⁾ Pudivětre, blázníčku.

¹³⁾ Vysoké, pěkné.

¹⁴⁾ Bratrova žena, Brudersfrau.

¹⁵⁾ Rodina i příbuzenstvo.

ve z jeho tváře, tak on teď z její očí skoro nespouštěl a bůhví jak dlouho by se na ni byl díval, kdyby ho stará gazdina nebyla z příjemného zahledění vytrhla otázkou po rodičích, čili ještě naživu jsou.

„Matku nemám,“ odslovil. „Zemřela mi, když jsem malý byl; otec žije, ale všecek již k zemi skloněn je, jako zralý klas, a bojím se, že ho smrt záhy skosí. – Bratrů ani sester jsem neměl. – Z příbuzných neznám jen strýce, u něhož jsem právě byl. Je mi co otec a velmi ho ctím.“ – „A či nejsú pán Slovák?“ divila se gazdina. „Já jsem Čech,“ odpověděl host.

„Čech, nuž to se mi líbí!“ zvolal starý gazda, „jít myslil, že je pán hen od Trnavy, Slovák.“

„Pán rozpráví slovensky, jak by Slovák od kořene byl,“ divil se mladý zeť.

„A proč by nerozprávěl, vždyť Slovák a Čech jednoho stromu jsou list, a lehko si rozumí,“ pravil gazda. – „Nuž a kdeže pán domovem? – A jakéže jméno pánu?“ obrátil se k hostu. – „Jmenuju se Bohuš Sokol,“ odpověděl mladík, „domovem jsem v Praze!“

„Bohuš, jaké to pěkné jméno,“ myslila si Katuška v duchu; stará gazdina ale mínila nahlas, že je host věru jako mladý sokol.

„Nuž ale srdce milené,“ zvolal starý gazda všecek uradován, „z Prahy že jsú?“ – I já v Praze byl, věru jsem byl! Ej bystu bohu, nedal bych to ani za živú hlavu! Ale musím vyjeviti panu Bohuši, že i naše rodina z Čech pochází. Za času velkých súr¹⁶⁾ v Čechách vystěhovala se naše rodina s mnoha jinými rodinami z Čech do zdejších krajů a zde se napotom usadila. – Byly to tvrdé časy tehdáž, jak mi praděd rozprávěl,

¹⁶⁾ Bouřek, násilí.

súra za súrou, kárha¹⁷⁾ za károu přicházela, a naostatek přivalili se na naše kraje Turci pohané, jako zlá voda, která kam se rozleje, dopusta vše zhubí.“

„A sem až do těch pralesů a hor přišli Turci?“ ptal se Bohuš.

„Eh kamže by nebyli přišli psí ti synové,“ pravil gazda. „Od Filekova prodrali se horami, a na naše dědiny. Byli by vše dopusta pohubili, kdyby nebylo lubětovského junáka Vávry Brezuly. – To byl junák! Ani sto Turků se nebál a jmeno jeho strachem bylo Turkům. Dvakrát byli v naší krajině, loupili, pálili a chtěli se na Vávrovi pomstít, ale on, to šavlí, to lstí poobojíkrátě jich zahnal, mnoho pobil, podruhé i samého agu zabil. Tak zachránil on jediný celé okolí, neboť všichni obyvatelé do hor utekli, slyšíce, že Turci jdou. Šel o slovenském tom junáku hlas daleko, až za naše hory, a zde vám každý ukáže prosmyk mezi horami, kde se proti celému davu Turků ubránil, je zahnal, i studni Turkovu, nad níž agovu hlavu vztýčil. – No však vám o něm ještě povím. Teraz vám chci ukázat náš nejdražší poklad, který nám otcové naši z Čech přinesli a který se v naší rodině dědí od otce na děti a od dětí na dětné děti, od kolikátého již kolena.“ – Dořknuv obrátil se, otevřel malou almužku starodávního díla s vypuklými dvířkami, která v rohu za stolem na lavici stála, a vyndal z ní skříňku, pěkně vyřezanou z dřeva fládového¹⁸⁾. V skřínce ležela v hedbávném šátku zaobalená kniha, vázaná v dřevěných, kůží potáhnutých deskách s mosaznými sponami. – Bylo to Písmo svaté. – Jako by se ostatků svatých dotýkal, s takou úctou bral gazda knihu do ruky;

¹⁷⁾ Neštěstí.

¹⁸⁾ Jasanu.

když ji byl rozbilil a otevřel, položil ji před hosta. „Hle,“ pravil, ukazuje na popsané uvnitř desky, „tu celá naše rodina vypsána, kdy se který narodil, oženil i umřel, od Prokopa Žatného, který z Čech sem přišel, až na mého bratra a syna; – hle, tuto Jura Žatný! – Nemyslel jsem, že budu já úmrtí jeho sem zapisovat a že ho tak nenazdajky ztratíme, – jako by ho z čista vedra jasná střela zabila!“ vzdychl starý gazda.

„Eh, byl nám to veliký žal, když jsme my staří rodiče své hodné, mladé děti naříkati¹⁹⁾ museli,“ pohnutým hlasem pravila gazdina. –

Mělt v knize mimo úmrtí a narození každý úd rodiny i to poznamenáno, jaký byl a co pamětihodného vyvedl. – Tak bylo o Martinu Žatném zaznamenáno: „Byl to muž jako na dva kraje nůž! Bojoval proti Turku pohanu a padl pod Bělohradem! – Bůh mu dej věčnou slávu!“ – U Pavla Žatného stálo: „Byl člověk vědomý a spravedlivý. – Kupčil se světem s čipkami²⁰⁾ a byl až v zemi španělské v městě Madridu, odkud mnoho peněz domů přinesl. – Pokoj mu!“ – U Ondrika Žatného stálo: „Odpusť mu Pánbůh; byl planý chlap! Utopil se v sladké vodě²¹⁾!“

Bohuše zápisky ty velmi zajímaly; když ale četl o Janku Žatném – otci gazdově –, že zabil čtrnáct medvědů, bratr jeho pět, o gazdovi, že jednoho napolo v náručí udusil a napolo sekerou ubil, když mu v noci na oves přišel, – nedůvěřivě se jaksí usmál. –

¹⁹⁾ Když umře některý úd rodiny, nejbližší příbuzný nad ním naříká. Matka nad dětmi, sestra nad bratrem. Kdo nemá příbuzných, je-li svoboděn, naříká nad ním některá z děvčat; je-li ženatý neb starý člověk, jedna z žen. – „*Nemá ho kdo nariekati*“ je výraz největší opuštěnosti.

²⁰⁾ Krajkami.

²¹⁾ V pálenice.

Gazda to zpozoroval; i pokrčil rameny řka: „Pán to ažda za nepravdu drží? – Nuž hla, či pravda, či nepravda.“ Při těch slovech odhrnul gazda krátkou košílku z mohutných prsou, odhrnul široké rukávy pod samou paží a ukazuje na zjizvená prsa a rámě pravil: „To jsú jizvy od medvedích drápů, když jsme se spolu na ovsu pasovali! – Ej věru, mladý pane, kdybyste mezi námi žil, takovým bitkám byste se nedivil. Vždyť můj syn tak mladý byl, a tři medvědy zabil.“ – „Eh kdyby nebyl raději žádného zabil, mohl tu sedět mezi námi i mladá jeho žena, a Katuška nebyla by sirota,“ vzdychla si stařenka a Katušce se oči zalily.

„Eh nedá to chlapu! – Když se s mackem potká, každá čiva²²⁾ v těle se otřese, a už nechť tu o život jde, jen na něj! – Tak bylo i s mým synem; už co mladý chlapec znal dobře střílet, a když vyrostl, nebylo medvědí polovačky²³⁾, aby na ní nebyl Juro Medvedovec býval. Musím pánu povědít i to, že otec můj, pověstný medvedobijce, dostal prezvísko Medved a to přeneslo se i na všecku rodinu, byť i některý nebyl nikdy medveda zabil. A už nyní ani nevědí susedé, že máme jiné jméno, hiba pan farář; jen se všeko u Medvedů volá. – Jen dvacetiletý byl Juro, a už dvakrát s gajdami ho přivedli z polovačky, ale potřetí šel nešťastně!“ vzdychl gazda hluboce. – Po chvílkovém zamlčení pravil dále: „Byla na Černém Hronci velká polovačka na medveda. Mnoho tam bylo střelců, i Juru volali, neboť šel o něm hlas po celém horním vieděku²⁴⁾, že je střelec na slovo vzatý. – Ráno,

²²⁾ Nerv.

²³⁾ Na čí ránu medvěd, při lovu smrtelně raněn, padne, ten je první střelec a vedou ho s hudbou domů.

²⁴⁾ Okres, distrikt. Horní, dolní vieděk, vieděcký pán, vieděcký dům. (Zvoleň.)

když měl jít, prosila ho Ilena, mladá jeho žena, aby nešel na lov, že se jí o bílých růžích zdálo a to že znak žalosti. – Ale on se jí vysmál. – Matka, moje staruška, nechtěla ho pustit, prosila, aby se nevydával na cestu, že je na votochu²⁵⁾, osudný to pro něho čas.“ – „A proč to osudný?“ ptal se Bohuš.

„Nuž, při porodu věstila mu stará věstice, co hen v lese bydlí, že bude šťastný, ale aby se chránil vydávati se na cestu na votochu. Nemá tomu člověk, jak pan farář káže, věřit, ale takové věstice jsou vědomice a mnoho vědí, co jiní lidé nevědí. Moje stará jim věří, a bych ji upokojil, říkal jsem i já Jurovi, aby zůstal doma; ale nebylo platno ani moje slovo, ani prosby máteře a ženy, nedal si vůli zlomiti a přece jen šel.“ – „Neměl jste mu, švagre, tehdáž povolovat,“ ozvala se švagrová, „vždyť jste hlava naše a všickni vás posloucháme.“

„Však víš, Ulka, že jsem nerad strmý, ani na vás, ani na koho jiného. Přál jsem mu radost; že se v žalost obrátí, jsem se nenadál,“ pravil gazda. „Když z domu vyšel,“ připomínala stařenka, „přešla ho susedova Mara s prázdným²⁶⁾. Prosila jsem ho naposled, aby nešel, že se mu zlé znaky ukazují, ale on mi odpověděl: Cože, mamuška, rozprávíte, všude jsem pod nebem a v rukou božích. Co mi Bůh přisoudil, to mne věru nikde nemine, – a přece jen šel. – Ach bodejž mu jelení jeho nožky na prahu byly přirostly!“ povzdychla stařenka zaplakavši. – „Bylo to posledníkrát, co jsme ho viděli živého,“ pravil zase po chvíli

²⁵⁾ Poslední čtvrt měsíce. „Jaký votoch, taký nov,“ říká se.

²⁶⁾ Když se kdo na cestu vybírá a přejde ho někdo, nesa prázdnou nádobu, má se vrátit, neboť zle pochodí. „Ažda ma dakdo s prázdným prešiel, že sa mi zle vodí,“ říká se.

gazda, podpíraje šedivou hlavu o loket, „byltě tam mezi střelci zeman jeden z Dolení země, který prvníkrát na medvědí polovače byl, a hádám medvěda nikdy neviděl. – Postavili pod jeho stanovisko Juru, aby ho v čas nebezpečnosti chránil. Nuž hle – zdivený²⁷⁾ medvěd právě Jurovi prvnímu do rány přišel; Jura vystřelil a medvěd smrtelně raněn bolestně zařval a vrhl se v bok, kde zeman stál. – V tu chvíli ale trefila ho rána druhá z Jurovy dvojky, klesl na kolena, a tu padla třetí rána a Jura trefen kulí zemanovou, určenou medvědu, klesl mrtev vedle něho. – Kéž by byla planému tomu střelci ruka zkameněla, než vystřeliti měl! – Přinesli nám ho střelci večír domů,“ pravil gazda s hlubokým povzdechem, „na medvědí kůži, která mu co prvnímu střelci přináležela. – Co tu bylo žalosti – to myslím že by nedovedl nikdo vypraviti. – Divže jsme z rozumu nevyšli leknutím! Byl on ozorný²⁸⁾ chlapisko a dobrý jako kousek chleba; byl hodným synem i manželem. Ach ta ubohá naše Maruša, div jí žalem srdce nepuklo; od té doby hynula, vadla jako ta jabloň, když jí kořen podtne, a za rok jsme odnesli i ji za Jrou. Zůstala nám po ní jediná její halúzka,“ dopověděl gazda, ukazuje hlavou po slzíci Katušce.

„A cože ten zeman, kdo to byl?“ ptal se Bohuš, s pohnutím se na smutnou tvář Katuščinu dívaje.

„Dost se proto trápil,“ pravil gazda, „a pušku tu chvíli o strom rozbil a zaklel se, že nikdy více stříleti nebude. Byl i u nás; prosil, abychom mu odpustili, všechno jmění svoje dával vdově a Katušce. Ale nač by nám byly peníze jeho, Pánbůh nám dost nadělil

²⁷⁾ Vyplašený.

²⁸⁾ Nádherné, velké postavy.

– všechno bohatství jeho nebylo by jedinou slzu smylo. Odpustili jsme mu, vždyť to svévolně neudělal. Chlap střílí, ale Pánbůh kule nosí, a cože může člověk oproti božímu souzení!“

„Pánbožek dal, Pánbožek vzal, jmeno jeho budiž pochváleno,“ pravila staruška, utírajíc si uslzenou tvář.

„Na věky věkův,“ dodal gazda, a políbiv bibli, do šátku ji zaobalil, v skříňku uložil a do almárky zase schoval.

„No děti, vstaňme a připravte pánovi lože, bude umdlen po cestě,“ kázala gazdina. Host se sice omlouval, že není umdlen, ale hospodyně přece jen vstala od stolu. S ní zároveň zvedly se dcera, vnučka a stryně, odklidily se stolu a ven odešly. Zeť, jejíž rodina Blažo volala, také vstal, a jda do vedlejší komory, přinesl na sítku rozkrájený dohan a tři krátké hliněné dýmky s drátěnými vrchnáčky, což vše na stůl položil. – „Či neporoučí pán faječku?“ ptal se hosta.

„Já jsem sice slabý kuřák, ale v společnosti rád si zakouřím,“ odpověděl host, chtě jednu z napchaných dýmek si vzít. Ale Blažo mu nedal. „Dříve se musí zapect,“ pravil. Bohuš nevěděl, co tím myslí; i pravil mu gazda: „My zde na Hroně máme za to, že dohan, když se v pipě zapeče, mocnější je, a protože ho jinak nekouříme než tak. Nechť nakladou²⁹⁾ na kozub, abychom nemuseli k ohništi,“ kázal gazda. Blažo skočil ven a o chvíli přišla Katuška s plnou náručí chvoje – a opět o chvíli praskal ohniček na kozubu (krbu) při velikých kamnech ve zdi, a Katuška zase odběhla, jen tak půločkem na hosta pohlédajíc. Když chvůj shořela, shrabal Blažo uhlí na krbu a při kraji do žhavého

²⁹⁾ Rozumí se: oheň rozdělát.

popele položil zvlhčeným dohanem napchané a vrchnáčkem volně přiklopené dýmky.

„Nuž vidí pán, tak zapekáme. Nyní se to nechá, až se dohan začne zdúvat, potom se pipa vezme, první duch se vyduchne od sebe, potom se pěkně rúče (krásně) dohan urovná, zaklopí a fajčí se.“ – Mezitím se dýmky zapekly a Blažo podal jednu hostu, jednu gazdovi a jednu sobě nechal.

„Eh bystu svete, dobrý to dohan,“ bláhal si gazda po několikátém zaduchnutí. – „Štítnický to, a z první ruky; když dvě faječky vykourím, nuž mi vždy odlehne.“

„Eh věru tak,“ přisvědčil Blažo, ale Bohuš nemohl cvičeným těm kuřákům přisvědčit, ani s nimi se zavodit, nebylť zvyklý ani mnoho, ani tak silný dohan kouřit jako Hronec.

„A či jdú pán prosto domů?“ ptal se gazda Bohuše, když si trochu poduchal, „či se chtí ještě někde po našich krajích zabavovat?“

„Rád bych v zdejší krajině déle pobyl, ale nemohu; hodlám přímou cestou domů,“ odpověděl Bohuš.

„O den, o dva dni zle nebude, a věru by nás to těšilo, kdybyste chtěli u nás pár dní pobýt. Můžeme jít na Dumbier, na salaše, a zítra je předvečer Jana. Nuž, viděli byste, co v Praze nevidáte, a kdybyste za to i platili. A či jste viděli kdy Jana pálit?“ – „Neviděl jsem, ale i po Čechách se ještě v některých místech pálí ohně před Janem Křtitelem, ale od nějakého času pomíjí pomalu způsob ten, až docela zmizí jako jiné pěkné obyčeje. Nemělo by to býti, neboť staré naše obyčeje, zvyky a mravy silnou záštitou jsou národního života,“ pravil Bohuš.

„I zde se mnohý starý obyčej zapovídá, nuž ale my si nedáme, co se toho týče, do kaše dúchatí, a přece jen své staré zvyky vykonáváme,“ pravil gazda.

„Jen aby nebyla taková nechvilé zítra jako dnes, sice je vše zkaženo,“ namítl Blažo. – Vtom přišla Katuška, přinášejíc tři pohárky hriatého³⁰⁾. Uzardělá postavila je na stůl, neboť se Bohuš na ni díval, a sotva mohla vyřídit, že je lože pro hosta připraveno, že může na odpočinutí jíti, kdy mu vděka. – Bohuš se děkoval a gazda ptal se jí, čili ještě „padá“ (dešť).

„Už se vychviluje, dědoušku, a nebe obsypalo se hvězdičkami, ažda bude zítra pěkný den,“ odpovědělo děvče. „Kdyby se vyčasil, dobře by vám svědčilo na zítřejší radovánky. No ale že nám, pane, neodcházejte zítra, slovo na to?“ ozval se gazda. – „Rád, gazdo, ten den u vás zůstanu; je mi u vás tak mílo, jako bych v matčině klíně spočíval,“ odpověděl host, podáváje gazdovi ruku.

„To nás těší,“ kývnul spokojeně stavec. Katušce se očka zaleskly, i vyběhla rychle ven a přede dveřmi si poskočila a začala zpívat, až se to po chyži rozléhalo.

Když Katuška odešla, začal se gazda na Prahu vyptávat a divil se, jak se mnoho změnilo, neboť uplynulo as dvacet let, co on v Praze byl, a to na krátký čas. Po shovoru mužů, a když vykouřili a hriato vypili, odebrali se všickni na odpočinek. – Stará matka vedla Bohuše s hořícím kaháncem z pitvoru přes několik schodů nahoru do malé, čisté jizbičky, kde bylo bílé lože přichystáno a na něm pokrývka z medvědí kůže. Na stěně visely dvě pušky, šavle a dvě pěkně vykládané valašky; na protější stěně mužské šatstvo. – Nábytku nebylo v jizbě mnoho, ale vše z dřeva jasanového čistě dělané. Okna zavěšena byla bílými plátěnými záclonkami, okolo krajů červeně vyšitými. Podlaha pokladena byla rohožemi. Všude po ce-

³⁰⁾ Hriato páleno. Kořalka svařená s medem a kořením.

lé chyži pozoroval Bohuš zámožnost a pohodlí vedle prostoty, ale v každém koutku bylo vidět správu čisté ruky ženské a po celé chyži vanul duch, jako by dobrou myslí vykouřil. Když vešli do jizby, postavila stařenka kahanec na stolek, pak přistoupila k loži, nakypřila trochu podhlavnici, přejela rukou pokrovec, ohlédla se na zbraň nad ložem, a když se k Bohušovi obrátila, měla oči plny slzí. – „Zde bydlel v této jizbě nebožtík syn můj s Marušou. Hen ta puška byla jeho i ta pěkná valaška, i cedilo³¹⁾ a čutora³²⁾, a tuto medvedí kůži on si vydobyl. Veselo tu bylo, když tu žilo mladoženstvo, ale nyní, vidím, tu smutný je každý kút. No – daj vám Pánbožek dobrú noc, synku, nechť se vám pekného čos přisníje,“ pravila stará pohnutým hlasem, a pohladivši hosta po ruce, odešla. – V pitvoru zastavila se u ohniska, neboť opatrování ohně na ohnisku, aby nikdy nevyhasl, měla ona na hlavě³³⁾ co stará matka (babička). I shrabala opatrně každý živý uhel do jamky uprostřed ohniska, vše kolem obložila popelem a navrch chvojem pokladla. – Nedej bože, aby oheň na ohnisku vyhasl a stará matka oheň od sousedů prositi musela! Ani bratr bratru oheň rád nepůjčí³⁴⁾, poněvadž víra taková, že se tím štěstí z domu vynese. Také obětování ohni bylo povinností staré matky; od každého jídla, co se na ohnisku vařilo, dostal oheň; i všechny od-

³¹⁾ Taška vlněná, bílá, černě vyšitá, s dlouhými třísněmi, která se přehozená přes plece nosí, a v ní, co na cestu třeba.

³²⁾ Dyňová láhev kulatá, opletená lejčím. Bere se jen na cestu.

³³⁾ Na starosti.

³⁴⁾ Na krbu, v peci, všude může oheň vyhasnouti a opět se rozžehnouti, jen na domácím hlavním ohnisku musí oheň vždy živý býti.

padky od jídel a všechny drobtý hodila stará matka do ohně se slovy: „Na obetu.“ – Když gazdina oheň uložila, šla spat, a po chvíli vše utichlo. – Bohuš ale, jakkoli po cestě umdlen, nemohl dlouho usnouti; vše, co viděl a slyšel, tanulo mu na mysli, a především dvě očka jako jiskřičky. – Ani by si nebyl pomyslnil, že ty očka také bdějí.

Slunce stálo již v plné své kráse na obloze, když se Bohuš probudil; rychle vyskočiv z lože, začal se oblékati, neboť hospodyně navrhla hostu, že by mohl jíti ráno se stryní na Muchovo, kde stál bača jejich salašem. – Obléknuv se opět do Zverkových šatů, anť mu jeho nebyli dali, vyšel druhým vchodem z jizby na pavlač, která se táhla podél chyže. – V podivení zůstal stát, vida před sebou na vše strany, kam jen oko pohlédlo, skupení zelených hor do oblak čnějících. – Chyže ležela na sklonku vrchu do údolí hronského, při samém lese. – Na pravém boku stál kostelíček a fara a pod kostelem jako v kotlině ležela roztroušená dřevěná stavení, s pavlačemi; žádná z pavlačí nebyla ale ze sloupečků sestavena a pěkně vyřezána jako ta, na níž Bohuš stál; žádné stavení tak spořádané a velké jako horní chyže. – Na prostranném dvoře stál starý košatý ořech, po straně holubník a studně. – Zásep dlážděná byla čistě umetena. Po stranách byly budovy hospodářské. – Na úslunné straně při stavení byl sad a malá zahrádka. Okolo všeho ohrada nízká, zděná, na níž rostla živá lesina (*lycium europeum*). Na dvoře batolila se a kutila rozličná hydina (drůbež) – u mrviště hrabala prasnice s mladými, před vraty ležel bílý, krásný vlčí pes Dunčo, zarytý to ale nepřítel vlků – a na kládě u přístěnku

seděl hlavatý kocúr. – Nad ním pod střechou, na níž tu a tam sazenička hrmotresku³⁵⁾ se zelenala, hnízda měly vlaštovičky, jimž kdo by ublížil, hříchu by se dopustil a pokuty neušel, a ve vrcholu ořechu křičeli vrabci, jako by seděli v sněmu. – Tu vyšel na práh Zverka, a vida Bohuše na pavlači, dvěma skoky stál u něho. „Dobré ráno – no či ste se vyspali?“ ptal se s usmívavou tváří. „Až příliš dlouho jsem spal, jak vidím,“ pravil Bohuš.

„Byl jsem už na posluchách u dveří, či ste hore, ale ste spal jako had v zimě. – My vstáváme před zorami, nebo je mnoho roboty. A či se vám líbí ten výhled?“ – „Je překrásný!“ zvolal Bohuš, a ukazuje na nejvyšší vrchol, ptal se, zdali to Dumbier.

„Věru Dumbier, ten nejvyšší s tou plešivou hlavou; byl jsem tam s dědom, jaj ale je strmo tam hore; musíš tu pokolinsko, tu čtyrnožky, a ba i hadmo³⁶⁾ lezti, a nic ti tu, ni dubu ni buku, len skála a kosodrevina, ale vidět je věru do půl světa. Nuž a tamhle pod Dumbierem je hola Baba, a hen tam Magura, Peklo, Čertová, co se jde přes ňu do Liptovské, a hen ta černá je Králův laz; a tuty menší jsú Okošená, Hrádek, Muchovo, čo jsú naše salaše, a tuto za kostelem je Brezina, tam budem pálit Jana.“ – Právě když Zverka přes kostel ukazoval, vyšlo z něho několik mužů stejně oblečených, stejně vysokých. Měli modré kamizoly, černě šňurované, též takové nohavice, opasky, krátké černé vesty, boty vysoké a kulaté klobouky s nevelkými střechami. Mezi nimi šel kněz v taláru a za nimi ženské. Před kostelem pod lipami se zastavili, každý podal faráři ruku, také některé z ženských

³⁵⁾ Netřesk.

³⁶⁾ Jako had.

podávaly jim ruce, potom rozešli se, muži a několik žen obrátili se od kostelíčka mezi pole, farář do fary vešel a ostatní dolů do dědiny.

„Kdo jsou ti muži?“ ptal se Bohuš.

„To jsou hen tam z dolní dědiny, Lehoťané, čipkáři³⁷⁾, co kupčí se světem. Když přijdou z ciziny, jdou nejprv do kostela a k stolu Páně, a když zase do světa musí, než odejdou, opět do kostela jdou a k stolu Páně, to vždy tak. A pan farář dá jim požehnaní, aby se jim dobře vedlo na cestě,“ pravil Zverka.

„To je hezký způsob. A kde kupují krajky ti krajkáři?“

„Hen okolo Bystrice od haviarek³⁸⁾, co je samy robí; jsú velmi chudobny. I naše dívky znají čipky plest, ale si přece jen ty pěkný rúči³⁹⁾ na jarmoku v Brezně kupují. No ale teraz pojdte k snídání.“

Snídání stálo již na stole, ale jen pro hosta. „Musíte odpustit,“ omlouvala se gazdina, „že jsme na vás nečekali; čeleď jde včasráno do práce, a je to domácí již zvyk, že snídáme pohromadě.“

„Netřeba rušiti domácí zvyk ospalci k vůli,“ usmál se Bohuš a s chutí pustil se do snídání. – Přišel také gazda do jizby a jeden po druhém přáli hostu dobrého rána, i Katuška; každý se mu již směle podíval do očí a nic se ho neostýchali, vždyť pojedl s hospodářem chleba a soli, spal s nimi pod jedním krovem, byl tedy již jako jejich, k čemuž i oblek národní i slovenská mluva přispěla.

„A či půjde pán s námi?“ ptala se stryně.

„Velmi rád, vezmete-li mne jen?“ pravil Bohuš.

³⁷⁾ Krajkáři.

³⁸⁾ Havířek.

³⁹⁾ Krásné.

„Nuž, proč bychom nevzali, jen pojdte, bude nám veseleji. Nuž a ty synku, hybaj, nach sa Katuša chystá.“

Bohuš jak slyšel, že půjde i Katuška nahoru, rychle běžel pro klobouk a nezapomněl s sebou vzít nářadí kreslicí. Ale nevěděl, kam s tím v neobyčejném obleku, kde nebylo kapes v kabátě. Nesl to tedy v ruce. Když přišel dolů, stáli již přichystáni na cestu Zverka, stryně, Katuška a Zuzula služka, která měla syrcce dolů přinést a bryndzu.

„A cože to tu máte?“ ptal se gazda, ukazuje na kreslicí nářadí. Když Bohuš pověděl, co a k čemu to nese, pravil gazda: „No, to najde pán mnoho pěkných obrázků, ale dajteže pánovi cedilo, aby si to mohl schovat.“

„Vždyť by se nenesl pán s cedilem, ale může si to dát za opasek nebo do kabanice do rukávu; v letě nosí se jen přes ramena přehozené, a proto se rukávy dole zašijou, aby se tam mohlo něco dát,“ poučoval Zverka.

Bohuš schoval tedy nářadí do rukávů, kabanici přehodil přes ramena a lehce ji přes prsa řemínkem upevnil. Zverka, který ho ustavičně od hlavy do paty měřil, upozoroval, že nemá návlaky u krpců dosti přitažené, i hned shýbl se a stáhl mu je, aby se mu prý lehko šlo, a gazda vida, že drží v ruce bambasku, zakroutil hlavou, a že se taká palice k tomu šatu nehodí, jen prý k plundrám. Obrátě se do chyže, přinesl valašku se širokou sekerkou, topořiště pěkně cínem vykládané, a podáváje mu ji, pravil: „Nuž hle, bez tejtto Hronec nevyjde z domu. Trefí se potkat zlou zvěr, aj co horšího, zlého člověka!“

Bohuš poděkoval upřímnému gazdovi, všickni dali sbohem a dali se na pochod. Dunčo šel s nimi a rej-

dil a štěkal okolo nich, jako by věděl, že jdou k bratřím na salaš.

Ze dvora vyjdouce, šli žitným polem. Katuška zůstávala pozadu a jdoucí dělala kytici z nevadzy (charpy), ohníčku (máku), kukolu, stračí nožky a všelikého kvítí polního, co po ruce měla. Když ji hotovou měla, strčila za šněrovačku. Vždyť by ani děvče děvčetem nebylo, kdyby v neděli kytice za šněrovačkou nemělo, jako zase šuhajové za kloboukem je rádi měli. Katuška měla vždy ráda kytici, a dokonce k nedělnímu šatu. Divila se babička, když Katuška ráno místo do bílé plátěné, jako všechny ženské v pracovní den nosily, do zelené, v množství záhybků složené sukně se oblekla, která se přece jen v neděli nosila. A nejen zelenou sukni vzala, ale i bílou pasovanou fěrtušku s širokým červeným tkalounem, který dvakrát okolo pasu otočený měla. A kdyby jen fěrtušku, ale i košilku, košilku bílou jako labuť, tenkou jako kment, modře a červeně vyšívanou u rukou, u krku a na ramenou. A na košilku šněrovačku barvy karmazové (karmoisin), světlomodrou pentlí lemovanou, na tři spony zředu zapnutou, krátkou, aby viděti bylo na dobrou dlaň mezi ní a pasem bílou košilku, jak to žádal kroj. Na krku černou úzkou stužku, na dvě smyčky zředu zavázanou, mezi smyčkami malý stříbrný křížec přídělaný. Na nohy čižmy z korduánu oblékla. Na hlavu ráda by si byla dívčí ozdobu, partu⁴⁰⁾, posadila. Měla ona partičku, zlatem, stříbrem vyšívanou, věncem okrášlenou a stužek při ní nesčetné množství – takové nemělo daleko

⁴⁰⁾ Náčelka; obyčejně z kůže neb látky hedbávné, tuhá, as 3 coule vysoká, bohatě zlatem vyšitá. Vzadu je růže ze stužek, od níž množství stužek dolů na ramena vlaje.

široko žádné děvče. Mělo ale také málokteré děvče tak možnou rodinu, a dědouška a babičku, aby jezdili každý rok na velký radváňský jarmok, kamž přijíždějí kupci z Vídně, z Peštu a zdaleka s drahými věcmi, z kterých se vždy něco zalíbilo babičce i dědovi i Katušce. – Nuž tedy partičku vzít nemohla na salaš, ta byla jen na neděli a nevěstám. Tedy si pěkně krásné světlé vlásky dozadu sčesala, upletla vrkoč, stužkami propletla a na konec přivěsila červenou mašli. Dlouhý, plný vrkoč měla jako řemen. Pod páží svinula si bílou plenu; ale oblékla kabaničku bílou soukennou, vyšívanou, již v letě jen ženy nosily; v zimě teprv děvčata, když se ženy kožíšku chopily, vzaly kabaničky. – Když se tak Katuška ustrojila, divila se babička, ale když Katuška řekla, že to hostu ke cti a že i Zverka sváteční košili vzal a stryně kápkou⁴¹⁾, neřekla nic; co Katuška chtěla, vždy babička také chtěla. Bílý ručník (šátek) musela ale přes hlavu uvázat, neboť se babička bála, aby ji ošial⁴²⁾ nechytíl a líčko aby jí neohořelo.

„Ale Katuška, věru bys i nám pierko uvázat měla; či nevidíš, že to, co si mně v neděli dala, pán na klobúku zvadlé má, a já nemám žádné. Vždyť i bača by se nám vysmál!“ pravil Zverka, když si Katuška kytici za šněrovačku strčila.

„A či by se pánovi líbilo?“ ptala se Bohuše, s líbezným úsměvem se naň obrátíc.

„Jaký by to musel být člověk, aby se mu nelíbila kytice od hezkého děvčete podaná,“ odpověděl Bohuš.

⁴¹⁾ Bílý čepeček, co ženy nosí, se širokými krajkami, které jim do půl čela visí a pěkně sluší.

⁴²⁾ Od slunce zápal v mozku.

Katuška neřekla nic, ale utrhnuoc rychle několik charp, vyběhla na mez zapáchající mateřinou duškou a rozličným kořením, a s meze, sem tam poletujíc jako motýl, sběhla na pestrrou lučinu – kvítek mezi kvítka. Trhajíc kvítí zpívala:

*Čože si robila na lúce zelené?
Perečko som vila z rúžičky červené.
Ta Lintava lúka samým kvítkom kvitne,
to moje srdénko len mi do nej lipne.*

Nedalo Zverkovi, aby si také nezazpíval:

*Čí to děvče, čí to na té lúce zpievá?
Moje frajerečka na perečko sbiera,*

začal silným hlasem, až se to daleko rozléhalo.

„Neříká se darmo, kde Slovenka, tam zpěv; zde vpravdě celý den slyšeti zpěv při jakékoli práci,“ pravil Bohuš, „že se věru čemu diviti, kde těch písní naberou.“

„Katuška by vám hned zazpívala, že ani z nebe nepadají, ani v háji nerostou, ale že je mládenci a děvčence vynajdou,“ pravil Zverka.

„Tě věru celý den hrdelce zvoní,“ přisvědčila stryň, „nechť už na poli nebo doma, při přeslici nebo u krosna⁴³⁾ sedí.“

„A či umí také tkát plátno?“ podiven ptal se Bohuš.

„Vždyť to u nás každá ženská zná, a nejen z lenu a konopí, ale i z vlny chlapcům na kabanice a nám na sukně a čeho potřeba v zimě. A Katuška zná pěk-

⁴³⁾ Stav tkalcovský.

né plátenko tkát i příst, zná i čipky dělat i pěkně vyšít, je to věru umná děvojna.“

„A kdo ji tomu všemu učil?“ ptal se Bohuš, prohlížeje pěkné krajky na stryčině kápce a vyšívání na košili a cedile Zverkově, co mu stryně jakožto práci Katušky ukazovala.

„Jedna od druhé se tomu naučí, a která má vtipnou hlavu, nuž té přijde všelicos na um. Eh, vždyť bychom my ženy i muži v hůni chodit museli ako cikáni, kdybychom si to sami udělat neuměli a všecko v sklepích⁴⁴⁾ kupovat museli,“ pravila stryně.

Mezi řečí došli ke Katušce, která právě kytice dovazovala; když přišli, podali jí mladíci klobouky. Odepnouc zvadlou kytku z Bohušova klobouku, připjala naň pěknou čerstvou. – „Jaké to utěšené květy, červené, žluté, a pěkná ta tráva, jako péro,“ pravil Bohuš.

„To je psiarka a ty červené jsou klinčky⁴⁵⁾, a to je lubovník⁴⁶⁾; které děvče matka v lubovníku koupá, ta se potom všem chlapcům líbí,“ pravila stryně, ukazujíc na kvítka žluté jako živého ohňa květ⁴⁷⁾.

„Nekoupali i vás v něm, Katuško?“ usmál se Bohuš, dívaje se jí do pěkných očí.

„Eh věru nekoupali, vždyť jsem já se narodila na velkém sečenu⁴⁸⁾, a to lubovník nekvete,“ zasmála se, podávajíc mu okrášlený klobouk. Kdyby městskou slečinkou byla, byl by si dovolil ruku jí za to políbit, věda, že by tím neurazil; ale Katušku netroufal si urazit lichou dvorností městskou. S nevýslovnou libostí poslouchal zpěvný její hlas a více ho prostá její

⁴⁴⁾ Kupeckých krámech.

⁴⁵⁾ Karafiátky.

⁴⁶⁾ *Helianthemum vulgare*.

⁴⁷⁾ Květ sirový, Schwefelblüte, tak jmenují.

⁴⁸⁾ V lednu.

mysl a řeč dojímaly než uhlazené hovory přecvičených městských slečinek, a jakkoli mu nikdy o slovo nebylo mezi děvčaty a nejedné dvořil, ke Katušce neměl smělosti tolik, aby jí byl řekl, jak se mu líbí. Díval se na její rozvíjející se krásu s rozkoší, jako poupě růžové se mu zdála, ale bál se dotknouti se ho, aby nesetřel pel s růžových lístečků.

Když i Zverkovi kytkou ozdobený klobouk podala, pohrozil jí, ukazuje na klobouk Bohušův, že na něm pěknější květy. Katuška pokrčila jen ramenem, a vydávši z fěrtušky drobnou květinu, Bohušovi ji podala, řkouc: „Či znáte tu zelinku?“ – Bohuš že nezná. – „Nuž hle, to se jmenuje turanka⁴⁹⁾; valaši ji nosí při sobě, aby je nepomátalo, když chodí po hore.“

„Aj tam, kde v domě mátá, vepchají turanku do všech čter uhlů jizby do povaly (stropu), potom u hlavních dveří, popod práh i ponad práh, a když tak turanka vepchána je, mátoha moci k domu nemá,“ přidala Zuzula, aby též ze svého rozumu prodala.

„Keď ale mátoha v pustých horách člověka pronásleduje, nuž je nejlepší prekabátit se, rozprávěl mně náš bača,“ ozval se Zverka.

„A jak je to?“ ptal se Bohuš s usmáním a Zverka vysvětlil mu, že to tak, koho mátoha honí, aby rychle obrátil si kabát neb kožich narub, tak že mátohu zmýlí, jako by jiný byl, a že ho nechá.

Neobmeškávající se šli zase dále malým údolíčkem podle potůčku, který se jim ale zanedlouho do prohlubiny ve vrchu ztratil. Od trativodu dali se z cesty do vrchu přes pirtě⁵⁰⁾. Zverka mínil, že je blíž, a šel napřed, poněvadž dobře cestu znal. Nebyl by Bohuš

⁴⁹⁾ *Erigeron acris*.

⁵⁰⁾ Lesní cesty.

nikdy věřil, že by člověk takovou cestou trefiti mohl, jakou šli. Ani stopy jaké cesty, ač se zdálo na některých místech, jako by stromy uličku tvořily, a pod nimi na pěkném bujném pažitě se šlo; ale hned se octli zase mezi hustým stromovím, vysokými jedlemi a smrky náramné tloušťky. Přes skaliny lézti museli, do vyskyt⁵¹⁾ naplněných tučnou prstí padali, v spletenině ostružin se jim nohy zaplétaly, a nejednou přes ohromné zetlelé stromy lézti museli, strmo dolů, strmo nahoru. A přece to byla cesta, však známa jen domácím. Zverka šel po ní jistě jako po stole, ale ne cesta mu vůdcem byla, nýbrž stromy; po těch z obou stran se díval a na zářezy v nich pozor dával. Cestu tu naučil ho otec znát a otce snad děd; on sám pak leckdes ještě sekerkou znamení do stromu si udělal, kde nebylo dost jasné už, aneb že znamenaného stromu více nebylo. Přejdouce srázný polom⁵²⁾, přišli na čistinu, kde dílem bujná pažiť rostla, dílem pařezy ze země vyčnívaly, zarostlé mechem a bujným rostlinstvem.

„Zde trochu odpočneme a něco pojíme, vždyť máme ještě hodinu chůze na salaš,“ navrhla strýně, strásjíc se sebe okyd⁵³⁾, jenž na ně v lese spadal. Zuzula hned sundala koš se hřbetu a Zverka ihned zapálil hubku, a utrhnal za žmen⁵⁴⁾ suché trávy, která tam do kolen rostla a zase hnula, do ní ji vložil a lehko zavínil, a mezi prsty drže, rukou klátiti začal jako kývadlem, až se tráva rozžehla. Potom rychle na podkladek rozžatý položil suchého dřeva, o něž nouze nebyla, a za chvíli hranice pod stromy plápolala. Ne-

⁵¹⁾ Jámy od vykolčovaných stromů.

⁵²⁾ Kde stromy od větru skácené leží.

⁵³⁾ Okyd; krůpěje, které na stromech viseti zůstanou po dešti, nebo rosa.

⁵⁴⁾ Přehršli.

bylo jí potřeba, ale Slováků je veseleji, když vidí ohníček vedle sebe hořeti. Stryně vyndala na pařez koláče a studené maso i čutoru s vínem; – když se trochu občerstvili, začala si Katuška pozpěvovati „Teče voda podle vody, půjdeme my na jahody“, a už taky šla, pobízejíc Bohuše, aby šel s ní, což on nedal si dvakrát poroučeti. – Brodili se vysokou travou a kvítím, až přišli na místo, kde bylo jahod trávnic až červeno. – Dali se do trhání, ale než on dvě utrhl, ona jich deset v hrsti měla. – Když si na nich nalahodili, sedla Katuška na osušený pařez, a sundajíc s hlavy plenu, utrhl kus břechtanu, který se okolo pařezu vinul, kolem hlavy si jej otočivši. „A či mi to nepřísluší pěkněji nežli šatka?“ ptala se Bohuše.

„Vám všechno sluší, Katuško, ale zajisté květiny panně nejpěkněji sluší.“

„Vždyť si u nás dívky rády věnce do hlavy pletou, když je senoseč nebo když si na louce besedujem. – A či to u vás není tak?“

„A snad na venku, ale v Praze přikrývají si děvčata hlavy kloboukem a čepcem,“ a vezma z rukávu nákrešní knížku, vykreslil rychle slečinku v klobouku, která ale Katušce k smíchu byla. – I vzala knížku, a když se dost nadivila a nasmála tomu klobouku, obrátila list po listu a dívala se na rozličné krajinky, zámky a kroje. – „A či jste vy malíř?“ ptala se Bohuše. – „Nejsem; to maluju si jen pro svoji rozkoš a upamatování, když jsem někde na cestách. – Kdybyste mi dovolila, Katuško, prosil bych vás, abyste chvíli tak seděla, a já bych se pokusil vás vykreslit.“

„A či bych já byla hodna toho?“ ptala se skromně, oči nedůvěřivě na Bohuše obrátíc.

„Když vy ne, Katuško, tedy žádná,“ odslovil Bohuš.

„Nuž tedy mne vymalujte,“ odpověděla rdíc se, a složivši ruce do klína, kde měla ležeti kytici jahod a struček břechtanu, mlčky sedět zůstala. – Nad hlavou její bělely se květy keře kalinového, který osamělý vedle starého pařezu vyrůstal. – Bohušovi se ruka třásla a nejednou musel přestat; ale poštěstilo se mu, že spanilé děvče dobře vylicil.

„Ach to já ažda nejsem!“ pravila a ještě více se zarděla než předtím, a když jí Bohuš malé zrcadlo podával, aby se podívala, zamlčela se. Náhle ale, jako by jí teprv cos napadlo, ptala se úzkostlivě: „A či vy chcete ten obraz při sobě nosit?“ – „Zajisté jako poklad ho budu chovat,“ odpověděl Bohuš. – Katuška ale přitisknuvši obrázek k sobě, šeptala třesoucím se hlasem a skoro slzíc, aby obrázek raději roztrhal, než aby ho s sebou vzal.

„A proč, Katuško, proč, povězte mně?“ zvolal Bohuš, uleknut jejími slovy.

„Rozpráví lidé,“ pravila tiše, „že když děvče komu svoji podobu dá aneb vzíti si nechá, potom za tím člověkem choditi musí, a kdyby kraj světa šel; taky prý ten člověk porobit⁵⁵⁾ může.“

Nevědělt Bohuš ani, co jí na to odpovědíti; snad si přál, aby tomu tak bylo, jak řekla, ale děvčeti to znáti nedal a chlácholivě k ní pravil: „Věříte-li, Katuško, té pověře, a myslíte-li, že jsem zlý člověk, tedy si obrázek nechte. Já vás tak v paměti mám, že si vás vymalovat mohu, aniž byste o tom zvěděla.“

„Nuž mějte si ho, Pánubohu poručeno,“ pravila po chvíli, odhodlaně obrázek mu podávajíc. Vzalť od ní obrázek, lehce stiskl jí ruku a mlčky ho uschoval. – Katuška také umlkla a sklopila oči do klínu

⁵⁵⁾ Učarovat.

a na ruku, na niž jí sedla malá беруška. Chvilinku nechala ji lézt, potom zdvihnouc ruku do výše, začala říkati jako děti: „Pánbožkova kravička, kam pole-tíš? Či hore, či dolů, či k milému Bohu?“ – Beruška po ruce běhala, jako by se jí nechtělo, až náhle se vzala na křídla a stranou pryč letěla. – „U nás se jinak říká,“ pravil Bohuš.

„Zde říká se tak, a děvčata hádají z toho, na kterou stranu pánbožkova kravička letí, na tu stranu že se vdají, a když vzhůru letí, že umrou,“ pravila Katuška vstanouc. Slyšeli právě také Zverku volati, aby šli, a tudy déle nemeškali a zpátky k ostatním se vrátili. Zverka byl již oheň zase rozhrabal a Zuzula břímě si naložila. „Vždyť ty ses nakrášlila jako nevěsta,“ pravila stryně.

„Neníť to rozmarýn,“ usmála se Katuška, vzala plachetku pod paží a šli opět lesem po hladkých jehlinách strmě nahoru v stínu vysokých jedlin a smrků. Tu a tam plížil se pramének dolů a při něm celé křoviny paprutu⁵⁶⁾, jehož květ si každý dostati přál v noci svatojanské, aby tím moc nabyl poklady v zemi ukryté viděti. – Ticho bylo po lese, jen tu a tam ozval se skřek orešníka, jestřába, aneb že káně s křikem z vrcholu stromu vyletělo. – Konečně vyjdouce ze zástromí na prostrannou čistinu, porostlou svěží zelenou travou, octli se na salaši. – Na horním konci stála koliba a košiary. – Od koliby přiběhl jim na kus cesty v ústrety velikánský bílý pes s náramným štěkotem, ale když se Dunčo s ním začal přátelit a Zverka naň zavolal, přiběhl k němu, vesele ohonem metaje. – Jak pes zaštěkl, vyběhl z koliby malý kluk, podíval se, kdo to jde, a rychle zase skočil do koliby: „Ej bača, bača, jdú hore Zverka, Katuška aj stryňa Ulka!“

⁵⁶⁾ Kapradí.

„Eh tri sta bohův, nuž čožel!“ a vezma kotel snad vetry zpředu v kolibě na zemi hořící, v němž se vařilo kus berana v kyselém mléku, postavil ho do dřevěného v kolibě přepažení, kde stály gelety s mlékem a rozličné náradí. – Vtom přišli už hosté do koliby. – „Dej Bůh štěstí!“ pozdravili. – „No, daj Bůh, daj Bůh,“ odpověděl bača trochu v rozpačitosti, ale hned se také obrátil a přinesl tolik čerpáků⁵⁷⁾ žinčice⁵⁸⁾, kolik hostů mu přišlo. – „Nechcete-li být vyhřešen od bači, tedy to vypíte najednou,“ šeptal Zverka Bohušovi. I uposlechl dobré rady, a ač dřevěná ta nádoba, pěkně vyřezaná, za holbu míry měla, vypil ji. „Na zdraví,“ pravil bača, když vypili, a šel nabrat podruhé, to ale postavil na čistý podišiar⁵⁹⁾ – věda, že pít hned zase nebudou. – I ptal se potom, kdo by Bohuš byl, a když mu Zverka povídal, že je pán z Čech, velice se divil a hned se začal ptát, kde je to. Slyše, že je pán poprvé na salaši, hned mu všecko ukazoval a jmenoval. – Koliba je dřevěná, velká bouda, uvnitř přepažena. Zpředu je pahreb, kde vatra hoří celý den a noc, nad ní od trámu dolů visí dřevěný silný hák, na nějž se kotel zavěšuje. – Dým vychází škulinami v střeše a dveřmi; za podkrovnice zastrkány bývají oštěpky⁶⁰⁾, které se v dýmu suší. – Mimo to je tam podišiar s čerpáky a lavice. Húně zavěsí na hřeby a valašky, když domů přijdou, zaseknou se do trámu. – Za přepažením stávají vysoké gelety⁶¹⁾, čerpáky, dojačky, pěkně vyřezané formy na syrce a podobné náradí salašnické. – Venku u koliby stojí košiary, ohra-

⁵⁷⁾ Dřevěná nádoba, co se jí žinčice nabírá.

⁵⁸⁾ Ovčí syrovátky.

⁵⁹⁾ Dlouhé prkno visící u stěny, na něž se nádobí staví.

⁶⁰⁾ Syrce ve formě soudku.

⁶¹⁾ Kbelíky, do nichž se mléko slévá.

dy to proutěné, do nichž se ovce v noci zavírají a při dojení jedna po druhé pouští. – Dají se rozkládat a skládat, poněvadž k jeseni s vysokých vrchů nížeji a nížeji se schází; tu se berou košiary s sebou, a kde zůstanou, tam se košiary zase rozloží. – Když vyšli z koliby, viděl Zverka kůži ovčí na střeše ležeti.

„Cože to, bača, či jste barana zařezali?“ ptal se bači.

„Nuž a cože, veď ho slunečnica opálila, a keď je nie pravda, nach mňa Parom ubíje,“ zaklnul se chytřý bača. – I ptal se Bohuš, co tím myslí; bača mu vysvětlil, že je slunečnica slunkova dcera a že nenávidí statok (dobytek), který jí květnici po horách kazí a sežírá. – Má prý tvář jasnou jako slunko, a když se ovce či krávy dotkne, musí zahynout.

„A či může se ta slunečnica viděti?“ ptal se Bohuš. – „Nikdy, ani si toho člověk žiadať nemusí,“ odpověděl s posuňkem hrůzy. „Jedon valach bol ju raz viděl, ale naskutku oslepol.“ – Když bača celé svoje gazdovstvo Bohušovi ukázal, vešel zase do koliby. Zuzula vyndala zatím z koše mouku, masť (sádlo), sůl na stravu a co zvláštní přídavek bačovi posilu v láhvi od gazdiny. Bača zase odevzdal stryňni zásobu čerstvého sýru na bryndzu, což si hospodyně potom doma samy nakládaly. – Ještě si chvíli odpočinuli, žinčice napili, bača jim ještě všelicos povídal o vlčích, o stádu svém a o poslední hrmavici, a jak v největším lijáku hledal zaběhlou ovci Tarkaňu. – Právě když odcházet chtěli, zazněly zvonce, valach přiháněl stádo, okolo něhož bílý pes obíhal a v pořádek je uváděl. – Valach pískal si na fujaru⁶²⁾; byl oblečen jako bača, úzké gatě, namaštěnou košili hrubou s širokými rukávy, okolo těla opasek, od něhož zpředu

⁶²⁾ Píšťala pastýřská.

vrecko s dohanem a po boku valaška visela. Na nohou krpce, na hlavě nízkou čapku; za okolkem z beránčí kůže viděti bylo krátkou hliněnou dýmku. Přes ramena měl přehozenou hnědou húni. – Byl silný, vysoký chlap jako bača, od slunce do černa opálený, ruce sval a kost. – Dlouhé černé vlasy za uši měl sčesané. – Jak ho bača viděl, hned šel otvírat košiar, a Bohuš se divil, když valach přihnál, jak každou ovci jinak jmenovali a jednu od druhé něčím rozeznali, buď tělem, buď vlastností, ačkoliv se jemu zdálo, že je Bakuša jako Tarkaňa a Belena jako Hvězdula nebo Bystrula. – Než kolibu opustili, dostal Bohuš od bači syrec jakožto host – což je způsob – a Zverka dostal od valacha z hada kůži, kterého byl ráno zabil, na potáhnutí rúry u dýmky. – I Bohuš navzájem bačovi něco dal, aby si „dobrou vůli“ způsobili.

Zuzula na cestě Katušce svěřila, že toho berana neopálila slunečnica, ale že si ho bača pro sebe zaklal a v kotli vařil.

„Nuž, vždyť proto dědo nezchudne, má jich ještě dvě stě – a bača chce také někdy maso jíst; jenže má pravdu mluvit,“ pravila Katuška.

„Nuž to,“ přisvědčila stará. – Cesta domů rychleji ucházela, neboť nešli pirtěmi, ale cestou schůdnější, ač delší.

Na cestě vypravoval Zverka o životě valachů na salaši, jak tam jsou bez přestání, od Jura do Dimitra, a kterak jsou proti všem nehodám otuženi. – Jak jim mnohdykráté potýkati se s vlky a začasť že je i chlapci⁶³⁾ navštíví a nejpěknější berany odnesou a že musí ještě „parády s nimi robít“ a žinčice se jim dát napít, aby po dobrém odešli. Tak všelicos vespolek

⁶³⁾ *Chlapci z hory, hajduci.*

rozprávějící sstoupali s hory dolů do zeleného údolíčka, jímž se prýštila „živá voda“⁶⁴⁾, a zanedlouho octnuli se před domácí chyží, kdež je gazda i gazdina pod ořechem sedíce očekávali. Nastalo opět rokování, gazda ale prvně se ptal, co nového nahoře, a slyše o zkapání ovce, zavrtěl hlavou a ušklíbl se, jako by chtěl říci: „Znám já tě, ferino!“ – O chvíli zmizely ženské zpod stromu, i Zverka odešel; jen Bohuš zůstal s gazdou seděti, a když si starý přál viděti, co Bohuš maloval, ukázal mu nejdřív kolibu a baču, což se starému velmi líbilo, a jako by ho před sebou viděl, zahrozil mu: „Ty bolvan, ty!“, ale hned dodal: „Nuž, co aj toho barana někdy si zařeže, přece je jinak hodný bača, – jinak nedají už!“

Také Katuščin obrázek ukázal Bohuš a poctivě pověděl, jak se děvče strašilo. „To tak lidé tárají,“ přisvědčil gazda a dlouhou chvíli nemohl z obrázku, ač jen nastíněného, oči spustit. „Tělem,“ pravil hlasem pohnutým, „tělem nese se na matku, ale tváří na otce, mého nebohého Juru.“ Slza leskla se na jeho šedých obrvách, když obrázek Bohušovi podával.

„Než odejdu, udělám vám podobný,“ nabídl se Bohuš, vida na starci, že by ho to těšilo.

„Eh věru, velkou radost byste mi udělali, nebo nevím, či nám dlouho doma bude. Nedbám ji vdát, jako zde způsob, v patnáctém šestnáctém roku že se dívky vydávají, ale když by ji přišli prosit na poctivý chléb a ženich se jí líbil, nuž cože na to povím? Jen jí už musím vůli povolit. Ale bych ji rád viděl v dobrém bydle, neboť ji chováme jako tu jahodečku.“

Dojat tou řečí schoval si Bohuš obrázek, a že se svečeřivalo, přicházel dobytek domů, což je z další

⁶⁴⁾ Každou vodu bystro tekoucí zovou *živou*.

rozprávky o Katušce vytrhlo. Ona sama, slyšíc zvonce krav, vyšla ven a přivolávala krávy, dávajíc každé zvláštní jmeno. Gazda začal mluvit o svém statku, vypravoval, mnoho-li od každého má, neopomenuv při slově ošípané „s oprošením vaší poctivé hlavy“ dodati. „A jako ovce, voli, koně, tak i krávy mají každá své jmeno,“ pravil dále; „je-li veselá – Veselena, má-li štíhlé nohy – Jelena, je-li doma chována – Chována a tak podobně.“ – Po některé chvíli utichl šum na dvoře, vše bylo v pořádku a gazdina volala k večeri.

„A či máte už dřevo nachystané?“ ptal se gazda chasy.

„Eh, bude to hranica,“ zaluskl si Zverka. „Jen co hvězda vyjde, půjdeme, abychom první pálili!“ –

Bylo po večeri. – Bylo se zatím trochu setmělo; jak první hvězdička na obloze zableskla, chasa svobodná sebrala se a všickni čistě oblečení brali se na Brezovú. Dcera gazdova, zeť, starý gazda i Bohuš šli zároveň s chasou, ale na podívanou jen. Stará gazdina ale, stryně a stará Zuza doma zůstaly, nejen k hlídání domu, ale aby také obvyklé prostředky užívaly k zahánění zlých strig⁶⁵⁾, které také tu noc rejdy své prováděly a zvláště dobytku škodily. – Na nejvyšším místě na Brezové, uprostřed starých břiz a jedlí, nakladena byla vysoká hranice a při ní na stráži stáli šuhajové, než by chasa přišla. – Na jihovýchodní straně při úpatí vrchu leží dědina, od níž zpozvolně přes zorané pole a pastviny cesta na vrch vede. Na sever spadá vrch srážně dolů, skoro k samému břehu Hronu, odkudž se dnem a nocí bušení a klepání z železných dílen ozývá. – Na západ strmá je stěna, holá skála, ale

⁶⁵⁾ Čarodějnic.

pěkná vyhlídka na hronské údolí, až k Lopeji a dále. – Vědělať chasa, že to nejpěknější místo k pálení ohňů. Když přišla družina Medvedů na Brezovú, bylo tam již i mnoho vesnické chasy, děvčat i šuhajů; na vrchu nebyla dosud všecka svobodná mládež a co chvíle jich přibývalo. – Gazda se svojí rodinou a Bohuš postavili se stranou mezi břízy, Katuška vstoupila mezi děvčata, Zverka k šuhajům. – Zapálila se hranice a v okamžení vysoko plamen vyšlehl a rudým světlem osvětlil okolostojící břízy; zavejskli chlapci jedním rykem, – až se to daleko rozléhalo. Děvčata vzaly se za ruce, utvořily kolo okolo ohně, a točíce se zpovolna kolem, zpívaly:

*Keby já věděla, kedy bude Jána,
ver by som nakládla na tri strany ohňa;
jedon by nakládla od slnca východu,
druhý by nakládla od slnca západu;
tretí by nakládla môjému milému,
môjému milému, šuhajku švarnému.
Jáno, Jáno, Vajáno!*

Nato následovalo množství písní, nejvíce milostných, jež děvčata při neustálém točení se odzpěvovaly, až hranice padati začala. Tu přiskočili chlapci, schytali hořící hlavně, točili jimi nad hlavou, vyhazovali je do výše, helékali a zpívali, až se hora otřásla. Mezitím vzplanuly ohně i na jiných vrších, hluk a zpěv se zanášel z vrchu na vrch, až údolí hlaholilo. Když oheň trochu spadal, začaly děvčata přes něj skákat a každá snažila se skočit co nejdál; ale přece jen šuhajci dále skočiti dovedli. Ale bylo přitom žertu a smíchu dost a dost; děvčata škádlily chlapce, chlapci děvčata, a tu přinesl chlapec čerstvého

zase chrastí, hodil na žhavé uhlí, až vysoko plamen vyskočil, a děvčata vzaly se za ruce a znovu začaly zpívat:

*Ej húsky, moje húsky,
ej biele moje húsky!
Ej vysoko letíte,
daleko vidíte,
ej či ste neviděly,
ej mojho milého?*

*Ej po tabore chodit,
ej čtyry koně vodit,
ej, keď ho uvidíte,
takto mu povedzte:
že sa musím vydat,
nemuožem ho dočkat.*

Melodie písne té byla překrásná. A mnoho jiných zase zpívali, v chóru i jednotlivě, aneb jeden druhému přizpěvoval. Tu děvče, již mladý chlapec cosi přišeptával, zpěvem odpovídá:

*Nač ti, šuhaj, mladá žena,
keď ty nemáš zimoviska doma?*

A on odpovídá:

*Narubám si čtyry vozy trňa,
budeme mať zimovisko doma.*

A tak ze všech konců ozýval se zpěv a radost, a všem hořely tváře rozkoší. Tu i tam dovolil si chlapec děvče i pobožkat a obejmout, ale nebylo žádné rozpustilos-

ti při tom. Bujní chlapci rozličné kousky tělocvičné vyváděli, sekerkami zvrťali a přes oheň přeskakovali jeden přes druhého, až jednomu půl širice shořelo. Vždy když oheň dohořival, nově se naložilo a děvčata opakovaly: „Jáno, Jáno, Vajáno.“ – Bylo již pozdě, když gazda napomenul, že by čas byl domů jíti. – Shrabali tedy šuhajci oheň na krbu, přikryli prstí a šlo se domů. Ohně na druhých vrších také již pohasly, ale na obloze vyšel měsíc a osvěcoval bledým svitem hronské údolí. Jdouce domů, jako by si řekli, začali jedním hlasem:

*„Vinohrad, vinohrad, zelený vinohrad,
nejdi přeč, šuhajko, prenocuj že u nás!“
„Veď bych já nocoval, sivá holubička,
kebys ma zbudila, keď vyjde zornička.“*

*„Už zornička vyšla, povedá, že svítá,
vstaň že, milý, hore, už já budem bitá,
už já budem bitá od mojej mamičky,
že som nenažala zelenej travičky.“*

*„A já budem bitý od mojho tatička,
že som nenapojil vraného konička;
vysoko zornička, dobrá noc, Zuzička!“
„Eště vyšší nebe, Pánbůh daj aj tebe.“*

„Dobrá noc! Dobrá noc!“ znělo ze všech stran, neboť se dělily cesty, jedna k dědině, druhá k chyži Medvedů. I Bohuš, ačkoliv jen divákem, tak rozjařen byl všeobecnou veselostí, že i do zpěvu s druhými se pustil. Nic mu neušlo při slavnosti té, a jakkoli tam bylo několik hezkých děvčat, zvláště pěkně urostlých, proti Katušce bylo to všecko rosa. Každý pohyb její

byl pln přirozené miloty. Také vesniční chlapci chovali se k ní docela jinak než k ostatním děvčatům, po celý večer si netroufal žádný vzít ji kolem pasu aneb ji štípnout do ramena, aneb jí nenazdajky dát políbení, jak to jiným dělali. – Zverka točil se ustavičně okolo mladého hezkého děvčete a třikrát skočil za ní šťastně přes oheň. Když se ho Bohuš ptal, či to děvče je, skoro se zapálil, řka: „To je moje vrstovnice Fruža, dcera rychtářova.“ – Neptal se Bohuš více, ale v duchu přál dobrému hochu štěstí, aby se mu sny jeho pravdou staly, jakož i sám sobě. – Když k domu přicházeli, nahodilo se mu jít vedle Katušky. I ptala se ho, či viděl již Jana kde pálit. „U nás,“ pravil, „pálily se ohně svatojanské též, ale už tuším všude to pominulo a se zapovědělo; viděl jsem to zde poprvé a jsem tomu rád. Ale proč je při tom přeskakování přes oheň, vždyť je to nebezpečné?“

„Nuž to jinak být nemůž, vždyť se to přeskakuje za to, co by člověk rád, aby se mu podařilo. Když šťastně přeskočí, podaří se, a když upadne aneb se popálí, nuž se to nepodaří.“

„A co vy jste si myslila, Katuško?“ ptal se Bohuš.

„Lonský rok jsem přeskakovala,“ usmála se, „aby dlouhý len byl, a zdařilo se mi.“

„A dnes?“ ptal se Bohuš. – Chvíli neodpověděla, až přece pravila: „Dnes – dnes jsem – pověděla tak: Za to, co kdo lubí, a jednou aj za zdraví rodiny.“

„A zdařilo se vám; já viděl!“

„Zdařilo; ale vždyť se to jen jako památka slaví, že to i naši předkové slavili, říká dědo, a že se tomu nemusí víra příkládat,“ pravila Katuška; ale Bohuš vyrozuměl z její řeči, že by radší věřila než nevěřila, a rád by byl věděl, zdali přece na jistou osobu myslela; ale otázka uvázla mu na rtech.

Když vešli do stavení, cítili všude zápach černo-býlu, jímž ženské stavení vykadily proti strigám. Dávajíce si vespolek dobrou noc, každý na své lože se ubíral. Bohuš ale otevřel okno a dlouho ještě díval se do krásné, jasné noci, na temné vrcholy hor a zelené pod nimi údolí, kde se kolíbaly bělavé obláčky nad vrbami okolo potoku, třpytíce se ve svitu měsíce jako stříbrná roucha. – Tam, vypravovali si lidé, že tancují lesní panny (bosorky) při svitu měsíce, že sladce zpívají a mladé hochy k sobě vábí. Běda ale tomu, kdo by v kolo jejich zvábiti se dal! Toho by prý „ulubily“, nohy po kolena mu utancovaly a tělo v povětrí rozmetaly, aby ani památky po něm nezůstalo. Ráno, když šly děvčata na travu a vídaly na lukách místa, kde nebylo rosy, říkaly: „Tu tancovaly v noci bosorky; rosa je setřena!“ – „Jak mnoho krásné poezie jsem zde našel,“ myslil si Bohuš zavíraje okénko; „ale nejkrásnější poezií v celé té přírodě je přece jen ona!“ dodal, vrhaje se na lože.

Ráno než slunce vyšlo, vybíhaly děvčata do polí mýti se žitnou rosičkou, zpívajíce přitom:

*Tvár moja, tvár moja, kvitni mi růžičkou,
budem ťa umývat tou žitnou rosičkou;
tou žitnou rosičkou, sbieranou za rána,
kým slnce nevyjde na svatého Jána.*

Katuška nebyla mezi nimi; seděla v své komůrce, hlávku na loket opřenou, a smutně si zpívala:

*Tak je obloženo mé srdce slzami,
jako je uhorská koruna perlami.*

Ani sama nevěděla, proč jí smutné jen zpíevánky na mysl padají, proč jí do pláče, kam se poděla ta její „dobrá vuolička“.

Kdožví jak dlouho by tak byla seděla, kdyby nebyla babička přišla. Začala se rychle strojit, aby babička nepoznala, že není, jako byla, aby se neptala proč.

Když Bohuš dolů k snídání přišel, ne již ve Zverkových, ale v svých šatech, byla celá rodina pohromadě i čeleď; i přišel všem na první pohled, jako by to on nebyl; on ale cítil se přece jen volnějším ve svém dávno obvyklém šatu, což i gazda hned na něm poznal. Ve Zverkových šatech zdál se jim skoro jako jejich, ale když ho v panských šatech viděli a od paty do hlavy prohlídli, myslil si sám gazda: musí to být z hodného domu dítě. Katuška jediná se po něm neohlížela, ale když do jizby vešel, zčervenala i zbledla. Byla ráda, když dědeček Blažu pobídl, aby jsa z chlapů nejvyšší, zeza grady⁶⁶⁾ bílé králíky⁶⁷⁾ dolů podal, aby se vidělo, či kvítok uschl, či neuschl. Bohuš nevěděl, co to za králíky, ale když vzhůru se podíval, viděl za gradou celou řadu bílých kvítků, jeden vedle druhého. Ty se tam večír daly; pro každého jeden, od nejstarší hlavy počítajíc do nejmladší. Či kvítko do rána zcela uschlo, ten prý do roka že umře. Blažo sundáváje kvítky dolů, každému jeho podal; byly sice mnohé uvadlé, ale žádné nebylo tak čerstvé jako Katuščino, což ale tím bylo, že kvítko pro ni určené ne zcela rozvité bylo. Jediná Zuzula měla kvítko zcela suché. „No Pánubohu poručeno, když mám umřít, umřem, však jsem už dost stará,“ pravila plačíc.

⁶⁶⁾ Grada, hrada, příční trám na stropu.

⁶⁷⁾ Také květ svatého Jana, *Chrysanthemum leucanthemum*.

„Eh blázne ty starý, snad bys tomu nevěřila, to jsou zvyky, obyčeje našich předků, kteří tomu snad věřili; my to děláme na jejich památku, ale nesmíme již všemu věřit,“ pravil gazda, ač tajně sám mnohému věřil. – Zuzula se trochu upokojila, když jí to gazda tak řekl, ale přece jí to z hlavy nešlo.

Po snídání podal Bohuš gazdovi nástin koliby a bači – a obraz Katuščin, ale ne pod keřem kalinovým ověnčenou zeleným věncem. Dělal je časně zrána, chtěje starci radost udělat, což se mu i podařilo. – Potom děkoval za vlídné pohostinství a oznámil, že je na cestu připraven, ač dost nerad. – Všickni, aby ještě zůstal; jediná Katuška mlčela, ale jako by jí nůž do srdce vrazil, i vyšla, jako by musela ven, a šla do srubu, a ve srubu nevěděla, co tam chce; na dvůr vešla a z dvoru do sadu až do nejzazšího konce pod jablň; tam na kolena padla, a ruce zalomíc, vzkřikla: „Cože to se mnou, bože, bude!“ –

A v jizbě pravil tu chvíli gazda: „No, když jinak být nemůž, jděte s Pánembohem, a když zase někdy do naší krajiny přijdete, víte, kde bydlíme. – Nuž ale tu valašku přijměte na památku, sám jsem ji dělal. Nuž a dříve vás domů nepustíme až po polední, když prosto domů chcete; přijedete do Brezna dosti časně, Zverka vás tam doveze jako na tátoších. A ty Zverko, cože, dej pánovi ty šaty, nech je tam ukáže doma a často se na nás zmyslí. – Eh veru som se až roztěžkal,“ dodal starý pohnutým hlasem a stará přisvědčila, že i jí Bohuš jako syn přicházel. – Když se vše umluvilo, žádal Bohuš s gazdou o samotě mluvit. – Co mluvili, to nikdo nevěděl, ani by nikdo neuhodl, ale „zaklela se kdys země ráji, že se pod sluncem nic neztají“. Snad i to najevo přijde. Byli ale oba pohnuti. –

„Katuška – Katuška – kde si – ozvi se!“ tak to znělo z úst babičky; hledala Katušku po stavení, hledala ji jako vajíčko, a Katušky nikde.

„Snad šla s děvčaty věnce házet do potoka?“ mínila dcera.

„Ne, ne, to by ona byla ohlásila,“ kroutila hlavou babička.

„Aneb šla k horárce; stůně jí děvčička a víte, že ji má Katuška ráda,“ pravila strýně.

„No, hledejte ji, však někde bude,“ kázal gazda, jda se Zverkou ohledati vůz, na němž host odjeti měl. – Bohušovi také to divné bylo, kde by Katuška byla; byl starostliv o ni, neboť jak náhle od stolu odešla, neviděl ji, a byl by se rád ještě pohledu jejího nabažil, vždyť ji měl za několik hodin opustit a dlouho ne nikdy nevidět. – I běžel do své jizby pro klobouk, chtěje ji hledat, a tu oknem se podívaje do sadu, viděl běleti se cos v zeleni. „To je ona,“ pomyslí a již letí dolů a do sadu, kde v nejzazším koutě Katušku pod jabloní státi vidí, všecku skleslou. „Probůh, Katuško, co je vám, – hledají vás; co se vám stalo?“ ptal se hlasem třesoucím, vida ubledlou, uslzenou její tvář. Spustíc složené ruce dolů, pohlédla na něho – až mu to duši projelo – a s úsměvem na rtech a se slzami v očích pravila: „Myslím, že mi z očí přišlo.“

Při tom pohledu, těch slovích zapomněl Bohuš na všecka předsevzetí; nic neviděl na světě než ji. Ruce jí líbaje zvolal: „Mně, mně, Katuško drahá, přišlo z očí, z tvých očí! Díval jsem se do nich tak dlouho, až se mi srdce rozbolelo. Ty sladká, drahá, jediná má – miluješ mne?“ ptal se tiše, ovina rámě okolo štíhlého jejího pasu. Jako osikový list zachvěla se, slza vyhrnula se jí z očí, a přitisknouc ruce k srdci, pravila šepem skoro: „Slyšíc, že odjedete, bylo mi, jako

bych umřít musela, – a nyní – ach já to neumím vyslovit, jak mi je!“

„Má roztomilá!“ zvolal Bohuš všecek šťasten jejím vyznáním. Úžeji přivinul drahé děvče k srdci a zlíbal oči i bílé její čelo. – Dlouhou chvíli stáli tak v tichém láskání a v sebe zahledění. Když se Bohuš vzpamatoval, vzal Katušku za ruku, a co k ní mluvil, padlo do srdce jejího jako teplý deštiček na vadnoucí lučinu. – Když ze sadu vycházeli, nevyhlížela již Katuška jako hravé děcko, ale jako Bohušova oddanice⁶⁸⁾, a Bohuš vedle ní se nesl, jako by v ní „tři světy“ měl. –

Téhož dne kvečeru loučil se Bohuš s obyvateli chyže pod horami. – Všickni byli pohnuti, i gazdina; gazda ale spokojen dával mu sbohem. – Věděl co, ale nepověděl. – Katušce se ruka trásla, když ji svému jedináčku na rozloučenou podávala, a slza kalila jí oko; ale když on důvěrně na ni pohlédnuv, zlatý kroužek na snubním prstu pravé ruky k ústům přitiskl a na její ukázal, utřela slzu s oka, a když vůz z očí jí zmizel, tiše vešla do stavení. – Večír ale, když děvčata pod okny na louce zpívaly:

*Milovali sme se ako holubičky,
rozlúčili sme se ako vlaštovičky,
nechal si mne, drahý, v želi postavenou,
a ty si zaletěl za horu zelenou,
za horu zelenou, za ten černý oblak,
milý, duša moja, skuoro⁶⁹⁾ sa mi navrať,*

tu zaplakala.

⁶⁸⁾ Panna zaslíbená.

⁶⁹⁾ Záhy.

Rok minul, co umřel starý pan Sokol ze Sokolova, a půldruhého roku, co zabloudil syn jeho – který se od té doby doktorem práv stal a bohatým dědicem – do chyže pod horami. –

V salonu Frau von Sauerschüll – jak se paní Zavřilová psala –, u níž se scházela jen nóbl společnost – na to ona si zakládala –, býval mladý pán Sokol ze Sokolova (ona ho baronem zvala) velmi rád viděn z mnohých příčin; za jedno, že byl „von“, za druhé bohatý, za třetí doktor a za čtvrté, že slečna Amélie, dcera její, na vdání byla, krása to, okolo níž mladí páni lítali jako motýlové okolo růže, zovouce ji královnou všech plesů. – K tomu zpívala jako švédský slavík, na fortepianu byla mistryní, francouzsky, anglicky znala, Decameronu četla před spaním v originálu a španělsky se učila. – Všechny romány znala a o divadle rokovat uměla jako o módách. – Frau von Sauerschüll nepochybovala, a slečna Amélie tím méně, že by si každý z těch pánů za čest pokládal, kdyby si ho vzala, – a proto skoro za jisté měla, že se pan Sokol o Amélii ucházeti bude, jak jen smutek odbude a z cest se vrátí, na které po smrti otcově se vydal. – Vždyť se k ní vždy se zvláštní zdvořilostí choval, na housle ji při hře provázel a slečna Amélie tvrdila, že je do ní zamilován. – Uplynul čas, který si byl mladý Sokol na cestování do ciziny určil; v salonu Frau von Sauerschüllové čekali ho již každý den, i s přítelem, který s ním cestoval, – ma chère maman myslila již na věno –, když tu najednou strašná zvěst salonem Frau von Sauerschüllovým otřese. – „Skandál, hotový skandál! Kdo by se toho byl nadál, že si on, nóbl člověk – vzdělaný – bohatý – který to nej-

krásnější děvče míti mohl z nóbl rodiny, že si ten vezme prasprosté děvče – cikánku!“

„Ale snad ne cikánku, Frau von Zaplethal!“ zvolalo několik hostů na paní, která s novinou tou přišla. „Veritabel cikánku, vždyť v té zemi jen cikánky jsou; prý mu učarovala,“ jistila Frau von Zaplethal.

„Skandál, skandál!“ – Vtom přišel nový host. „Ach, pane doktor!“ radostně znělo ze všech úst. Přítel, jeho spolucestovník, ten jim to nejlépe poví. Sotva se dočkati mohli, až by sedl. –

„A kde, pane doktore, jste přítele svého nechal?“

„V novém jeho domově, – kde s mladou svou krásnou paničkou se ubytoval.“

„S krásnou?“

„Ano, paní moje, s krásnou, ušlechtilou, bohatého kmeta vnučkou, jejíhož otce přítelův strýc náhodou zastřelil.“

„Ach, tedy povinnost ho k tomu vedla?“ pravila domácí paní.

„To se teprv později vysvětlilo. Ona byla první jeho láskou; při ní teprv našel, co pannu kráší!“ odpověděl doktor s úsměškem, a pokloně se vybrané společnosti, odešel. – Slečna Amélie ohrnula pysk, hlavou hrdě pohodíc, ale chère maman ten skandál odstonala.

CESTA Z POUTI

Právě bilo na svatoštěpánské věži pět hodin zrána, když z jednoho domu v té ulici vycházely dvě ženské. Jedna mladá, v selském oděvu, mošinku rákosovou na ruce, uzlík na zádech; druhá obstarožná již, zavalitá, v oděvu městském. „Ach, teta, už bílý den – bojím se, aby mně neujel!“ pravila úzkostným hlasem mladší.

„Neboj se, právě odbila pátá hodina, do půl šesté jsme na Smíchově,“ pravila stará, a zavírajíc za sebou domovní dveře, doložila: „No, a kdyby ujel, nebylo by zle – zůstala bys zde, nebo bys mohla jeti po dostavníku, byla bys aspoň dříve doma.“

„Oh, já bych raději už byla doma,“ odpověděla mladší.

„Což se ti u nás nelíbilo?“

„U vás, teta, bych byla ráda, ale v Praze bývat by se mně nelíbilo – je tu člověk jako ztracen.“

„I jdiž, bláhová, to se ti jen tak zdá, co bys jen trochu se oboulala – mluvila bys jinak. Já zpočátku také myslila, že tu nikdy nezvyknu, a nynčko je dvacet let, co jsem zde, a nešla bych již z Prahy.“

„To vy, teta, ale já bych zde nebyla, kdybyste mne žemlemi chovali; když jsem po ulicích chodila, každý do mne oči vrážel, jako bych z lesa přišla, – div jsem hanbou neshořela.“

„To jen to nezvedené mužské plemeno, co se celý boží den po ulicích prohání za pletkami a Pánubohu den ukrádá, – ale poznala bys tu také dosti hodných, upřímných lidí jako u nás doma. No ale jsem ráda, že jsi tu byla a že jsem tě poznala.“

„Ale že jste mne hned poznala, a přece jste mne dříve neviděla?“

„Vždyť jsi neumírající matka, – jako bys jí z oka vypadla. – Ráda bych ji viděla, tu sestru – ale ona se vždy do té Prahy vypravuje jako chudý rytíř do boje.“ – „To je pravda,“ zasmálo se děvče, „naše matka není k vypravení z domu. – Ale mohla byste vy, tetičko, k nám přijet, strejček tam již byl, a vy jste už mnohonácte let u nás nebyla.“ – „Ba, co jsem se vdala. Milá dívčí, jde-li on z domu, ví, když by třeba bylo někomu zatím míru vzít na boty nebo střevíce, že já ho zastanu, ale já vím, kdybych z domu šla, že by on mne v krámku nezastal, on neví, mnoho-li dříví za groš, mnoho-li másla dáti, a nic neví, zač čeho jest, a tudy musím já vždy býti doma.“

„Tedy nám pošlete Honzíčka na vagace; – Bartík by radostí do stropu skákal!“

„No budeme-li živi a zdraví, to se může stát. On vám toho napovídá, až vás bude hlava brnět.“

„I to budeme rádi – já bych ho poslouchala celý den. Včera, když mne hyn v zámku v tom pěkném kostele vodil, všechno mně vykládal o těch českých kráľích, co tam leží. – Já své divy slyšela!“

„Tomu všemu se, holečku, učí v té české škole, co jsem ti ji ukazovala v té Panské ulici. Co chodí do té školy, přináší si domů všeliké čtení a tatíka tím celého zbláznil, ten by ti jen ustavičně četl a poslední vindru by na knížky dal. Jindy – šindele mohly praskat, a musel být večer na pivě – nynčko jedva za týden dvakrát že jde a to jen tehdaž, když nemá právě co čísti. Zpočátku jsem na to bručela, ale nynčko také ráda poslouchám, ač některým věcem nerozumím. Kdo to slýchal za předešlých časů u nás venku, aby věděl mladý chlapec, co se za starodávna v zemi dělo, jak se lidé nosili, kde jaký zámek stál, kde jaká vojna byla, o cizích zemích, jací tam jsou lidé, jaká živnost

jejich, co kde roste, z čeho se to a ono dělá! – Ty můj bože, byli jsme rádi, když jsme jen číst, psát a počítat se naučili. – Já řku, nynčko je ten svět zcela jiný a pomalu bude kuře chytřejší než slepice.“

„Ráda bych poslouchala o takových věcech, ale u nás jen v zimě o přástkách aneb v neděli tatíček nebo Bartík čítají. Půjčuje nám pan kaplan knížky; v některých je pěkné říkání. V knížce, co strejček tatínkovi posílá, jsou prý také pěkné příběhy.“

„Však jsem se divila, že ti ji dal, neboť on dal by si pro knihu koleno vrtat. – Ale nespíchej, Verunko, vždyť jsme asi za čtvrt hodiny na Smíchově a já nemám tak lehké nohy jako ty a tvoje matka – ta je prý jako vítr, povídal mi náš tatík, když od vás přišel!“

„Ano, ona je celý den jako v kolovratě, ani nepostojí a přitom je chválabohu zdráva, jako ryba.“

„Však to je, milá dívčí, nejlepší; kdo nemá zdraví, kdybys mu nebe a zemi dával, nepotěšíš ho. Ale to ti prikazuji, ať mi sem matku o svatý Václav pošlete na posvícení, a že jí potom ještě sama pěkně poděkuju za to plátno, co mně poslala. – Nemohly jste mně přijít žádným darem lépe vděk.“

„Matka také řekla, že vám milejší bude, co dům než co trh dává.“

„To má pravdu, po domácím zelí břicho nebolí. – A jestlipak jsi, Verunko, na nic nezapomněla? Máš všecko? A máš-li pak jaký domovní list?“

„Mám všecko; ale domovní list nemám, tatíček povídal, že ho nepotřebuji, když jedu s Dohnálkem a v Praze když budu u vás.“

„Inu ovšem, ale kdybys sama šla, musela bys výkaz mít, odkud a kdo jsi, sice by tě četníci sebrali.“

„Smrt bych z toho měla,“ zděsila se Verunka. – Všelicos ještě rozprávějící přeshly Řetězový most,

Oujezdskou bránu a přišedše na Smíchov zastavily se u první hospody. Podomek stál mezi vraty. – „Neodjel ještě klatovský vozka Dohnálek?“ ptala se rychle Verunka.

„Jen o minutu dříve měla jste přijít; právě odjel. – Ale jděte jen rovnou cestou za ním, bude asi za mýtem; snadno ho dohoníte.“

„Já se tedy nynčko vrátím, a ty jdi s Pánembohem dále, pozdravuj matku, tatíka, Terinu a Bartíka, a mámu sem pošlete na posvícení! A máš-li pak jaké peníze na cestu?“

„Mám ještě tři dvacetníky; máma mně je dala, abych si něco pro sebe koupila, ale já si za ně nic nekoupila, mám je tuhle v kapse,“ pravila Verunka, vydávši zpod zástěry v papírku zaobalené a pentličkou obvázané dvacetníky.

„Dej si je za nádra, z kapsy bys je mohla snadno vyhoditi, a tu máš pár grošů drobných, abys je nemusela měnit,“ to řkouc vypustila pytlíček s drobnými penězi Verunce do kapsy.

„Ale teta, vždyť já jich měnit nepotřebuji, dala jste caltu a chleba, mám jídla až dost,“ namítla Verunka.

„Jen ty si je nech, peněz a opatrnosti na cestě nikdy nezbyvá. Budete půl třetího dne na cestě, hodí se ti to všecko. – No a už jdi – Pánbůh tě provázej, a pozdravuj domácí!“

Verunka chtěla jí ruku políbiti, ale ona ruku od-táhnuvši, udělala děvčeti křížek, políbila je v líce a slzíce daly si poslední spánembohem. – Teta vrace-la se volným krokem ku Praze, Verunka pospíchala za vozem. – Přišedši za mýto viděla před sebou dvě silnice a po jedné nedaleko za mýtem vidí jeti veliký vůz přikrytý plachtou, zahlídne také při vyhýbání vozu, že je náruční kůň ryzka. – „To je Dohnálek,

on má ryzku a zrovna takový vůz,“ myslí si Verunka a ubezpečena, že to nikdo jiný není, šla za ním, nevšimnuvši si na druhé silnici daleko již vzdáleného povozu. – Jista jsouc, že jí Dohnálek již neujede, oddechla si a šla povolnějším krokem pozdálce za vozem. Bylo jí milejší jíti pěšky, po krajině se rozhlížeti, zažívati dojmy, jež cítila, a vštěpovati si v mysl obrazy, které viděla za svého třídního pobytu v Praze, než seděti stěsněna ve voze a poslouchati rozprávky dvou starých poutnic, o nichž věděla, že s Dohnálkem zpátky pojedou. – Ráno bylo krásné, všude zeleno, obloha, jak by vymetl, cesta jako mlat. Tu jel okolo ní vůz, tu kočár, jehož páni se po ní ohlíželi, a zase potkávala rozličné lidi, kteří se na ni podívali, ale jménem božím jí nepozdravili, jak tomu z domu byla zvyklá. A tam na vršku viděla kostelíček, v dolině dědinku, ale nejvíc se jí líbila ta široká řeka, po které tu prám, tu loďku viděla plouti. Rozhlížela se okolo, divila se, že toho neviděla, když jela do Prahy, ale napadlo jí hned, že to nemohla viděti, ana pod plachtou seděla a v noci přijela do Prahy. Když byla již dobré dvě hodiny šla, začínalo jí býti horko; – i zastavila se a svléknuvši dlouhý kabátek řebíčkové barvy, s červenou podšívkou, zůstala v černé šněrovačce, stříbrnými prýmký lemované, a bílých širokých rukávcech, které měla pod loktem v pásek složené a krajkou obšité. Na krku měla strakatý šátek, světle modrou sukni z vlněné látky, zástěru z červeného kanafasu, na noze vysoké botky na špalíčkách. Na hlavě měla bílou plenu, pod bradou zavázanou a hluboko přes oči staženou, takže zpod bílé stříšky jen kousek hezkého nosejčku, pěkná, jak malina červená ústa a pod nimi rozkošnou malou bradičku bylo viděti. Když ale plenu s hlavy sundala, aby si ji

vyprášila, objevilo se líčko – jako z jádra, bílé čílko, modré oči, tmavší než chrpa, s dlouhými obrvami; i pěkné kaštanové vlasy bylo viděti, sčesané dozadu a u veliký drdol v týle otočené. Nad čelem okolo hlavy měla černou aksamitku. – Bylo se radost na ni podívat! – Když si byla plenu zase pod bradu uvázala, aby od slunce příliš neuhořela, a konce uzlíku přes plece přehozeného na prsou zavázala, položila si složený kabátek navrch mošinky a rychlým krokem pospíchala dále. – Když byla od vozu tak daleko, co by dohodil, umírnila krok, ale do vozu se jí nechtělo. Chvilkami si prozpěvujíc, chvilkami vzpomínajíc na svatojanskou pouť, na Honzíkovo vypravování, aneb jak byla se strýcem v divadle, z něhož se jí ani nechtělo, a jak se divila, když ta mladá panna, co umřela a již opravdu litovala, – zase živá ven vyšla, kráčela dál a dále, a cesta jí ucházela, ani nevěděla jak. Tu nenadále vidí před sebou veliké stavení jako zámek, na něž se nepamatovala, a k stavení tomu zájžděl před ní jedoucí vůz. – „Dohnálku, Dohnálku, počkejte na mne!“ vzkřikla hlasitě, pospíchajíc rychle za ním. Vozka vyhne se z vozu, podívá se na děvče a vjede do stavení. – „Matičko klatovská!“ zvolalo děvče vidouc, že to není Dohnálek. Chvíli stála, jako by ji omráčil, ale potom pustila se do usedavého pláče. „Co počnu, smutná dívka, kam se nyní obrátím?“ naříkala. Tu vidí přicházeti dva mužské, byli to, jak soudila dle obleku, nějakí pánové. I osmělila se, a když došli až k ní, prosila jich, aby jí pověděli, kde je.

„V Zbraslavi jste, panenko,“ odpověděl starší.

„A kudypak bych odtud, prosím, pánové, přišla do Berouna? – To je asi daleko?“ ptala se úzkostným hlasem a slzy stály jí v očích.

„Do Berouna, panenke, není tuze daleko, když se jde přes vrchy pěšinkami, ale tudy byste netrefila. A co chcete v Berouně?“ ptal se starší.

„A co se vám stalo, že pláčete?“ ptal se mladší, se zalíbením na ni pohlížeje.

„Kterak nemám plakati, když jsem takový kus světa zbůhdarma šla a nyní vozku klatovského, s kterým jsem měla domů jeti, snad již ani nedohoním,“ odpověděla Verunka a vypravovala pánům, kterak si zmýlila cesty a šla za jiným vozem.

„Nejlépe bude, panenke, když necháte Beroun Berounem a půjdete přímo do Cerhovic; tak vozkovi nadejdete, tam můžete zůstatí v hospodě přes noc a čekat na něho, přijeti tam musí.“

„A kudy to přijdu, prosím, do těch Cerhovic? Já nevím z místa.“

„Kdybych měl prázdnou chvíli, vyprovodil bych vás na kousek cesty, ale nemohu. Jděte jen tedy, panenke, ustavičně touto silnicí, až přijdete do dědiny; říkají té dědině Jiloviště. – V Jilovišti poproste někoho, aby vám ukázal cestu do Řevnic; pamatujte si to: do Řevnic.“

„Já si to budu dobře pamatovati, Jiloviště a Řevnice.“

„Když přijdete do Řevnic, ukáže vám každé malé dítě cestu do Svinař a odtud do Cerhovic. Zblouditi nemůžete.“

„Zaplať Pánbůh za radu – nevím, kam bych se byla smutná obrátila!“ děkovala Verunka.

„Jděte s Pánembohem, šťastnou cestu!“ přál jí starší muž s přívětivým pohledem, posmeknův letní čapku, a šel dále. – Mladší se jí poklonil, ale přitom stiskl jí kulaté, holé ramě, takže div nevykřikla. Všec-ka uzardělá rychle se obrátila a utíkala, jako by za ní

hořelo. On díval se chvíli za ní, potom šel za starším. – „Na mou věru,“ pravil ušklíbaje se, „kdybych nemusel do fabriky, udělal bych dobrý skutek a doprovodil to děvče až do Klatov!“ –

„Rád věřím, jenže ty při každém takovém dobrém skutku přes hřích klopýtneš,“ pravil starší káravým trochu hlasem.

„Ale ta by stála za hřích!“

„Známo, že máš, co se děvčat týče, svědomí jako vozová plachta, avšak i na tebe uzraje metla, jen počkej.“ – „Když bude tak hezká jako ta, co na tebe dozrála, staré bručivo, nedělám si z toho nic, nechť mne i trochu zmrská,“ smál se mladý a oba vešli do továrny.

Verunka pospíchala po silnici úzkosti a strachu plna. Nevšímalá si tu a tam pracujících v poli lidí, neposlouchala zpěvu vysoko nad ní se vznášejících skřivánek, neohlédala se po svěžích lukách, zelených polích, kvetoucím stromoví, nedbala ničeho, po ničem jiném netoužila, jediné po tom, když ne doma, alespoň u Dohnálka býti, neboť jí bylo ke všem strastem napadlo i to, že nemá výkazu, a kdyby ji potkali četníci, že ji seberou, jak jí to tetka řekla. – Srdce se jí svíralo úzkostí a hrůzou, jak na to pomyslíla, a oči její bystře prohlížely každého příchozího člověka zdaleka již, není-li to četník. – Přišla do Jiloviště. Hned prvního člověka, kterého potkala, ptala se na cestu do Řevnic. „Dejte se za vsí vpravo a držte se ustavičně vpravo, až dojdete k první vsi, to jsou Řevnice,“ ukázal jí muž; a bez odpočinku spěchala Verunka vpravo k Řevnicům. Ač bylo již po poledni, nepocítila ještě hladu, jen žízeň ji trápila. Šla vedle Berounky, ráda by se napila, ale voda byla jako rmut. Přišedši k Řevnicům nevěděla, má-li jít do vsi,

či nemá, bála se, aby tam nebyli právě četníci; ale nemohouc žízni vydržeti, osmělila se a vešla do nejprvnější chalupy vody si prosit. – Děvče asi desíleté, bledé, chatrně oblečené, vyběhlo právě na práh. „Pochválen buď Ježíš Kristus!“ pravila Verunka. „Až navěky,“ odpovědělo děvče, s podivením na Verunku se dívajíc.

„Nedala bys mně, panenko, trochu vody?“ ptala se Verunka.

„I dám, vody máme dost, ale já nevládnou navážít,“ odpovědělo děvče.

„Já si navážím sama, jen mně ukaž studni,“ nabídla se Verunka. Děvče odskočilo pro okov a Verunka odložila zatím mošinku a uzlík s plecí, položivši to na zásep; ale děvče odneslo to do sednice a potom vedlo Verunku do malé zahrádky, kde byla studně. – Verunka navážila si vody, a když se do chuti napila, viděla teprv nedaleko studně na slunci v trávě ležeti spícího člověka, žlutého jak svíce. „Kdopak to tam leží?“ ptala se děvčete, nesouc plný okov do chaloupky.

„To je náš tatínek; má zimnici již několik neděl. Maminka ho vynese vždy na slunce a tatínek si to chválí,“ odpovědělo děvče.

„A kdepak máte maminku?“

„Maminka musí chodit po chlebě, když tatínek pracovat nemůže.“

„A čím je váš tatínek?“ ptala se Verunka.

„Dělal ve fabrice a bude tam zase dělat, až bude zdrav, ale když mu nemůže maminka nic dobrého uvařit, aby se posilnil. Nám také nemůže dát nic dobrého, protože si nemůže mnoho vydělat. Však ona se dost naše maminka napláče,“ pravilo děvče prostosrdečně a šlo utřít děvčátku as čtyřletému, kte-

ré kolébalo menší dítě a z Verunky očí nespouštělo, umazanou tvář. – V sedničce bylo čisto, ale chudoba hleděla ze všech koutů.

„Máte asi hlad, dětičky, vete?“ ptala se Verunka pohnuta.

„Máme,“ znělo smutně z úst děvčete staršího.

„No počkejte, já vám dám chleba,“ pravila Verunka, a rozvázavši uzlík, vyndala na stůl caltu a půl velkého bochníku chleba, v němž vykrojený důlek máslem byl naplněn a máslo přikryto výkrojkem, jak si to venkovští lidé na cestu jdouce dělávají. Vyndavši kudlu z kapsy, nakrájela tři krajíce chleba a namazala máslem. – Jeden odložila sobě a po jednom dala děvčatům; menší děvče, které, jak Verunka chleba vyndala, nechalo kolíbání a přistoupilo ke stolu, vzalo chleb a hned začalo jísti, ale větší se obrátila, chtěc ven. „Kampak utíkáš?“ ptala se jí Verunka.

„Já ho dám tatínkovi, on už dávno nejedl s máslem chleba,“ odpovědělo děvče a oči mělo zalité slzami.

„Jen si ho sněz, dáme tatínkovi něco lepšího,“ zdržela ji Verunka a odkrojila z calty tři krajíčky; po jednom dala děvčatům a největší kousek dala většímu děvčeti, aby jej dala otci, „až se probudí,“ doložila. – Když snědla svůj krajíček, odkrojila si kus calty a dala do uzlíku, ostatní chléb a caltu na stole ležeti nechávajíc, pravila k děvčeti: „Až přijde maminka, dej jí tuto, ať vám to sama rozdělí.“

„Ach bože, božínku, to bude maminka ráda. Ale já půjdu vzbudit tatínka,“ zvolalo dobré děvče a bledé tváře jí radostí zčervenaly. – Ale Verunka jí nedala, neboť viděla malým okénkem, že chorý muž ještě spí. Potom přistoupila ke kolébce a přežehnavši spící dítě, aby mělo dobré spaní, vyňala ze záňadří tři dvacetníky a zpolehounka položila je dítěti pod podušku, tak-

že to děvčátka ani nezpozorovala. – Potom aby dětem nějakou radost udělala, vyňala z mošinky modlitební knihu, v níž skoro za každým listem byl obrázek. „Kterakpak říkají tobě?“ ptala se staršího děvčete.

„Mně říkají Bětuška!“ odpovědělo děvče.

„No, tvoji patronku, svatou Alžbětu, nemám, ale dám ti svoji patronku, svatou Veroniku – tumáš!“

S radostí děvče sáhlo po malovaném obrázku se zlatým okolkem.

„A jak se jmenuje ta maličká?“ – „Mařenka.“ – „Tu máš tedy Pannu Marii. To jsou obrázky z Prahy ze svatojanské pouti, schovejte si je.“

„Maminka nám je dá do knížek,“ pravila Bětuška, a když se ještě chvilku na ně dívaly, zavřela svůj i Mařenčin obrázek do přístolku. Poté vzala Verunka uzlík mnohem lehčí na záda, mošinku na ruku, a když se ještě napila, ptala se Bětušky, zná-li cestu do Svinař.

„I znám dobře, já s vámi půjdu a ukážu vám. Kolíbej, Mařenko, Honzíčka, aby se neprobudil, já přijdu hnedlínko,“ a Mařenka hned také ku kolébce sedá, dojídajíc krajíček chleba.

„Pánbůh vás tu zachovej!“ pravila Verunka, kráče-
jíc přes práh, a když Bětuška dvéře na petlici zavěsi-
la, vyšly na malý dvorek a zadními dvířky za humna.
„Je to vaše chalupa?“ ptala se Verunka.

„Oh není, jsme tu jen v podruží, ale hospodář je náš pan kmotr a neutiskuje nás,“ odpověděla Bětuška. Všelicos se jí Verunka ještě po cestě ptala a děvče ve své dětinské prostosrdečnosti líčilo jí obrázek domácnosti, kde jak se říká v jedné ruce prázdno, v druhé nic. Když se Verunka ptala, jestli jim zámožnější selky někdy něčeho neposkytnou, pravilo děvče: „Leckterá dá, ale za to jí musí maminka něco udělat, darmo nerady dají a žebrati se maminka stydí.“

„Kdyby to jen bylo blíže Obic!“ myslila si Verunka. Když tak šly kus cesty, zastavila se Verunka, řkouc Bětušce, aby jí ukázala, kudy má jít, a potom se vrátila domů. Bětuška chtěla ještě jít dále, ale Verunka jí nedala. – Ukázalo tedy děvče na kříž u cesty stojící, řkouc: „Tamto od božích muk nechoďte cestou dolů, ale jděte po mezi nahoru, až k plané hrušce. Od hrušky slezete s kopečku dolů na cestu a ta vás povede rovničičko do Svinař. Ale já vás přece ještě kousek vyprovodím!“

„Ne, Bětuško, vrať ty se domů k tatínkovi, já již trefím!“

„A co řeknu mamince, kdo nám to všecko nadělil?“ ptala se ještě Bětuška.

„Co jí řekneš? Řekneš jí, že vám to Pánbůh nadělil.“

Bětuška se na ni podívala a nevědouc, jak jinak vděčný svůj cit projevit, pravila: „Však já se budu za vás s maminkou modlit.“

„Modlete se, abych se dostala šťastně domů! A vrať se nyní, Bětuško, tatínek se zajisté již probudil. Spá-nembohem!“ Se zvlhlým okem potřepavši děvčeti ruku, obrátila se a kráčela ke kříži. – Ale Bětuška vracejíc se domů několikrát se po ní ohlédla.

Tak zaujata byla mysl Verunčina od prvního vkro-čení do chalupy bídou ubohé rodiny, že dočista zapomněla zeptati se, zdali v okolí jakých četníků, což dříve na paměti měla. A nevzpomněla ani potom, jdouc po cestě. – U božích muk zastavila se na otčenášek a tak jí bylo utěšeně, že si, jdouc po mezi nahoru, zpívati začala: „Kdes, holubičko, lítala, kdes své bílé peříčko zmáchala“, hlasem jako zvon. – Ale utěšená ta chvíle netrvala dlouho. – Když přišla k plané hrušce, zastavila se, aby si oddechla. – Oko její

utkvělo na osvětlených vrších Housínského pohoří a přála si, aby to byly vrchy šumavské a ona jim tak nablízku. – Od božího rána na nohou, byla by si ráda trochu odpočinula, ale do Svinař měla ještě kus cesty a ze Svinař, to nevěděla ještě ani, kudy a jak dlouho bude muset jít, a blížilo se již k večeru. – I sebrala se tedy zase a právě chtěla sběhnout s vysoké meze dolů na cestu, vedoucí k Svinařům, ana tu vidí po téže cestě od dědiny nahoru přicházeti muže, jehož ale v dáli poznati nemohla, kdo by byl, či pán či sedlák, ale byla by raději sedláka viděla. – Ukryvši se napolo za hrušku, nespustila z příchozího očí. Chvíli tak stála, ale náhle sebou trhla, jako by jí blesk projel. Příčinou leknutí jejího bylo, že viděla zablesknouti se na hlavě příchozího – četnickou čáku. Nečekajíc, až by přišel četník blíže, mykla sebou jako mřeňka nazpět a utíkala po mezi dolů, kudy byla před krátkou dobou nahoru kráčela zpívajíc. – První její myšlénka byla utéci se do Řevnic k chudé rodině, kde jak doufala, nejlépe schována bude. Ale pod křížem zmátla si cesty a místo vlevo běžela vpravo cestou dolů, přes kamení, hroudy, přes koly, rejhy a stoky, přes pole, luka, vrchy, přese všecko uháněla jedním vrhem jako štvaná strašnou mátohou, neohlédajíc se ani vpravo ani vlevo, ani za sebe, jen vždy před se, kde by našla úkrytu a odpočinku. – Již nepostačuje jí dech, nohama sotva vládne a tu hle, pod vrchem svěží louka a pěkný háj. Tam dovleče se k smrti umdlena a klesne na zem porostlou mechem a travou.

„Děj se již co děj,“ myslila si a hluboce si oddechnuvši zaryla uhorčenou tvář do chladné, vlhké trávy. – Dlouhou dobu tak seděla, poslouchajíc chvílemi, zdali někdo nejde. – Byla by si přála, aby někdo šel mimo, žena nebo děvče. – Všude ticho. – Bylo by

ji potěšilo, kdyby slavík v háji byl zazpíval – anebo pes zaštěkal! – Ani hlásku nikde, ani ten lístek nezašuměl! Verunka zdvihala pomalu hlavu a ohlížela se po slunci – slunce bylo na západě – ohlížela se po louce, po háji, ale nic – ani živé dušičky nikde. Začalo jí býti teskno a zdálo se jí, jako by zem pod ní rostla, jako by se rozšiřovala do nekonečnosti, zdálo se jí, že vůkol všecko převeliké, a cítila se všechna opuštěna, tak malou proti té velikosti. Navzdor všemu vzchopivši se, vyšla rychle z podstromí na louku. Ticho jako v hrobě. „Ani ten cvrčíček necvrká!“ šeptala sama sobě, a jako by se bála přerušiti hlasem svým hrobové to ticho. – Jakkoli nohy bolestí necítila, přece přemohši se kráčela rychle dál a dále, jen aby přišla mezi lidi. – Nešla ani čtvrt hodiny, a tu zaslechne zvoniti klekání „Anděl Páně“. Jako hlas z nebe zazněl jí zvonek večerním pozdravem, a nikdy snad tak vroucně se nemodlila jako tehdy, neboť zvonek zvěstoval jí, že je nablízku lidem. Vskutku přišla po chvíli k dědině. Ale tu jí zase napadlo, zdali jí dají nocleh, nebudou-li žádati výkazu, nebudou-li tam četníci a jaká to asi dědina, neboť poznávala, že zaběhla v docela jinou stranu, než jíti měla.

„Ach, ty milý božíčku, mám býti dnes v Cerhovicích a nevím ani, kde jsem,“ naříkala a pustila se do pláče. – Tu když plačíc a všechna umdlena kráčí k dědině, dohoní ji děvče poloměstsky oblečené, s nůši na zádech. – „Dej Pánbůh dobrý večer!“ pozdravila Verunku, stranou na ni pohlednuvši.

„Dej Pánbůh i vám,“ odpověděla Verunka, obrátivši se k ní usazenou ještě tváří.

„Kampak jdete, děvče? Jak vidím, není vám tuze kale,“ ptalo se děvče Verunky, vidouc ji uplakanou a že stěží jde.

„Nohy mne tuze bolí a jsem umdlena, ale proto nepláču. Více mne trápí, že mám býti dnes ještě v Cerhovicích a že nevím, kterak se tam dostanu a kde jsem,“ odpověděla Verunka.

„Jste ve Velkém Vosově, ale že budete ještě dnes v Cerhovicích, na to, osobo, nemyslete, i kdybyste zdravé nohy měla. A odkudpak jste? A co budete dělati v Cerhovicích? Neptám se vás nadarmo!“

„I pročpak bych vám to nepověděla, alespoň mně odlehne,“ pravila Verunka a začala vypravovat, že je z Obic, za Klatovy, bečvářovic dcera.

„To patříme k jednomu pořádku,“ přerušila jí řeč druhá, „můj otec je kolářem, ale nedělá již řemesla, a bratra mám truhláře. Ale kterak vám říkají?“

„Volají mne Verunka Blaženovic.“

„A já se jmenuju Tonička a po rodičích Bradáčova.“

„To máte hezké jméno, takového u nás není,“ pravila Verunka.

„Náš tatík říká, že je každé jméno hezké, když mu dělá člověk čest. Ale přišly jsme z cesty, povídejte dále!“

Verunka vypravovala dále, jak šla do Prahy na pouť a co se jí na zpáteční cestě přihodilo. Když o Zbraslavi se zmínila a těch dvou pánech, z nichž staršího chválila a mladšího jako rozpustilce haněla, ozvala se druhá.

„Uhodla jste mu barvu, to je lovec – dvounohých ovec! Ale o tom starším vám něco jiného povím, až bude na to čas. No tedy mluvte vy zase.“

Verunka pokračujíc ve vypravování svých nehod, nezamlčela ničehož, vyjmouc svoji dobročinnost, o té ani nehlesla. – Když domluvila, zvolala Tonička: „Oh, vy blázinku, to jste se zbůhdarma prohnala! Ani

by si vás byl ten žandár nevšiml, a kdyby se byl i ptal, odkud a kam jdete, mohla jste říci, že jste ze Zbraslavě a že jdete do Žebráka. Však on by se nešel ptát, je-li to pravda. Kdyby měli, milá holka, každého takového člověka sebrat, ani by jim všechny šatlavy nestačily. Mně by se tuto nestalo, já bych ho tak nalila, že by nevěděl, odkud je rodem. To musí mít člověk filipa! No ale nechme toho a promluvme o něčem jiném. – Do Cerhovic nemůžete dnes, ale do Hostomic, odkud já jsem, pomalu dojdete. U nás si odpočínáte a ráno, budete-li moci na nohy, dovedeme vás do Cerhovic, to není tak daleko.“

„Ale co řeknou vaši?“ omlouvala se Verunka.

„Co by řekl? Budou rádi, že jim vedu hosta. Náš otec je na místě hodný člověk a matka učiněná dobrota. Ale ten uzlík a tu mošinku si dejte do mojí nůše, já tam nemám než trochu koření a vy, chudáku, beztoho jedva jdete.“

Verunka se zdráhala, ale musela konečně Toničku poslechnouti. – Šly dále.

„U nás,“ pokračovala Tonička v řeči, „je to ještě po starosvětsku; rodiče nosí se po starodávnu a já ve všední dny, jak vidíte, kanafasové sukně i zástěry, všecko domácí předměty, černý kabátek, šáteček na hlavu a jsem hotova. – Na neděli mám pěknější šaty, ale nic skvostného. Černý aksamitový kabátek, a ten vezmu, jen když bubnujou¹⁾. U nás ve městečku i jinde vzmáhá se po několik let náramná paráda. Drahé šaty nosí i dcery řemeslnické, klobouky, salupy, paraplíčka, a bůhvíjak ty pletky všechny se jmenují. Na tu parádu všecko obětují – vem kde vem! Mně by toho rodiče netrpěli; tatík říká: Když nemů-

¹⁾ Na velké svátky.

žeš být velkou paní, nebuď alespoň bláznem! – Taková děvčata jsou darmo drahá. Stydí se to potom za práci i za svůj poctivý stav. Řemeslník je jim sprostý a pán si jich nevezme. A který řemeslník si vezme takovou nedělnou fiflenu, ten nemusí říkat: Panebože, netresci mne, ten je s ní dost potrestán; nedivím se také našemu Václavovi, že se nechce ženit, je to na pomyšlenou!“

„U nás,“ pravila Verunka, „ve městě je také mnoho parády, ale selky se nosí po starodávnu a my řemeslnické dcerky, co jsme mezi nimi, nenosíme se ani selsky, ani panský – jen tak, jako já jsem přistrojena.“

„Hezky vám to sluší, já si vás zdaleka všimla. Náš Václav byl tři leta ve světě a vypravuje nám často, jak děvčata v jiných zemích se nosí a jak si krojů svých váží, a u nás se jimi opovrhují. To jste si sama vyšívala tu loktušku?“

„To říkáme u nás plena; ano, sama, my si také všechno samy šijeme, předeme a bílíme. Matka má ještě stav na ponebí na památku schovaný, na kterém tkávala, ale otec tomu nechce, že by ji to namáhalo, aby toho výdělku dopřála tkáčům. – Matka se ráda ve všem upokoří otcí, u nás je to tak, co jeden, to druhý,“ pravila Verunka.

„U nás také, jeden před druhým vody nezkalí. Před třemi lety stonal otec a od té doby je sláb na dech. – Tehdy zakusila matka mnoho strachu a od té doby musel nechat otec řemesla a jen si tak už hová na stará kolena. Máme domek, pár korců polí, louku, tři krávy a všechno čisté bez dluhů; ani to nespotřebujem. V létě každý týden jednou nebo dvakrát nesu do Prahy máslo, vejce, a když je mladá drůbež, housátka nebo kuřata, a když se urodí švestky, i povidla. – Ale nenesu to na trh, mám už svá jistá místa, kde mi to

poctivě zaplatí, protože přece laciněji ode mne koupí než od překupnic. – Když tam již tak chodím, kupuju zase pro nás to koření, a co tam člověk lepší a laciněji dostane než zde. – Václav dělá nynčko také v Praze, je prvním tovaryšem v jedné velké dílně truhlářské a vydělá si hezkých pár zlatých; ale umí také čistý kus práce udělat. Tatík by rád, aby se někde usadil, má hezkých pár set uschráněných a tatík by mu také pomohl, ale on ještě váhá a – o ženění nechce dokonce slyšeti. Mohl by dostat děvčat dost, i bohatých, je hezký chlapec jako panna, ale on s nimi zatancuje, zadovádí, ale brát si nechce žádnou. Je to chytré, to Adamovo pokolení, každý, třebaš byl sám dost světa užil, ohlíží se přece po ženě, která za pecí, v koutku ráda sedávala. Bylo by ho škoda, toho našeho chlapce, kdyby dostal nehodnou ženu, on kuřeti neublíží a jako knížka je, každý může v něm číst. Zná se také dobře v písmě a německy mluví, jako když bičem mrská. Tatík ani matka neznají slova německy a já rovněž tak; ale myslím si, nevidáno, jestli umím německy nebo neumím, proto svět ob stojí. Ještě mám menšího bratra, ten se učí v Praze zámečnictví. A vy, Verunko, jste jedinačka?“

„Jsme také tři, já jsem nejstarší; bratr Bartík je čtrnáct roků a učí se při otci, sestra Terina chodí ještě do školy. Mně minulo o selském posvícení sedmáct roků.“

„To jste proti mně mladá, mně je čtyřadvacet roků; jsem o dvě leta mladší než Václav, ale on vyhlíží skoro mladší než já. – Přes jeho hlavu se ale nepřevrhlo, co přes moji. Hleďme, tak nám tím povídáním ušla doba a setmělo se. – Podepřete se jen na mne, aby se vám lehčeji šlo, – a je-li vám to milé, Verunko, když jsme se tak sešly a seznámily, mohly bychom si tykat?“

„Tykejme si,“ přisvědčila Verunka, ochotně podávajíc jí ruku, „já jsem tomu ,ty‘ tak zvyklá, že jsem ti chtěla nejednou už ,ty‘ říci!“

„A když jsme nyní svoje, musím ti povědít, že ten starší mužský, co ti v Zbraslavi cestu ukazoval, je můj ženich,“ pravila Tonička.

„Tak? No dej vám Pánbůh štěstí! Já si hned myslila, jak jsem ho viděla, že to nějaký hodný člověk,“ pravila Verunka.

„Kdyby nebyl hodný, nevzala bych si ho. Přivandroval vloni s bratrem Václavem z Vídně a ten ho potom k nám přivedl. Je šikovný zámečník a nynčko má práci ve fabrice na Zbraslavi.“

„A jakže mu říkají?“ ptala se Verunka.

„Franěk a příjmením Milevec, ale my ho voláme jen Franěk. Je to dobrá hodina, ten člověk, a mne by za řádry nosil, mne má tak rád, že toho ani hodna nejsem.“

„Pročpak bys nebyla hodna jeho lásky? Což ho nemáš tak ráda jako on tebe?“ ptala se Verunka.

Tonička neodpověděla, neboť přicházely k městečku a došel jich soused jeden, který se s Toničkou pustil do řeči a další rozprávku děvčatům přerušil.

Domek Toninčiných rodičů byl nevelký, ale spouštědaný. Zpředu bylo podloubíčko a před ním dvě lípy; zezadu dvůr, chlév a stodola a za stodolou pěkný, dosti veliký sad. – Zajisté již podesáté, co byli „Anděl Páně“ odzvonili, vyšla stará kolářka, jak ji posud každý zval, na zápraží vyhlížet, zdali Tonička nejde; ale vždy se vracela do sednice zvěstujíc muži, že ještě nejde.

„I neměj starosti!“ chlácholil ji starý kolář, který již ležel, „beztoho jde s ní Václav, co by se jí mohlo stát? Snad se zastavili u Fraňka!“

„Ale co si to myslíš, starý, třebas byl jejím ženichem, ona k němu nepůjde,“ pravila stařena, „já se beztoho bojím, jestli to bude šťastné manželství. Tak ráda, jako měla Jana, nemá ho to děvče.“

„Neboj se, Kateřino, já ti povídám, že to bude šťastné manželství; Tonka není dítě, je rozumná holka! Žádný ji k tomu nenutil, dobrovolně mu dala slovo, protože si ho váží. Až se budou mít, bude si jeden druhého ještě více vážit, a dokonce, dá-li jim Pánbůh rodinu. Já bych si přál, aby Váša takovou ženu dostal jako Tonka muže.“

„Pánbůh dej! Ale ten chlapec je mně divný; nadhodila jsem mu onehdy Manču Petráčkovic – je to zajisté hodná holka –, ale tak se ti utrhl, jako by ho včela píchla.“

„I nech ho, stará, – ještě neodbila souzená mu hodina – však on se potom ohlásí. A mně se zdá, že slyším Tončin hlas!“

„No chvála pánu bohu, již jsou tu!“ obveselila se stará, a vzavši se stolu kahanec, chtěla vyjít ven, a na tu již Tonička s Verunkou do dveří vcházely.

„Dej Pánbůh dobrý večer,“ pozdravily jednohlasně; ale Tonička hned doložila: „Vedu vám, mamičko, noclehárku, je chudáček celá chromá. Jdeme z Voso-va co noha nohu mine, šly jsme jako za pluhem, a proto jsme se zdržely. Sedni, Verunko, a zuj se, já ti přinesu svoje pantoflíčky, – co mně přinesl Václav z Vídně, ale mně jsou trochu těsný – a vy, mamičko, prosím vás, podívejte se jí na nohy.“

„I podívám, podívám; sedněte, panenko, a dělejte, jako byste byla doma,“ pravila stará. – „Ty, Toničko, zavolej na pasačku, aby rozdělala na ohništi oheň, a potom ji pošli do hospody pro pivo a pro jitrnici tomu našemu hostu. Ty máš jahelník v troubě.“

„I nechte jen, mamičko, já udělám k večeři pár va-
ječníků; to bude lepší než jitrnice, vid', Verunko?“ pra-
vila Tonička, vyndávajíc z nůše Verunčinu mošinku
a uzlík; „a položíme ji do druhé sednice, Václav dnes
nepřijde,“ dodala, když jí byla Verunka přisvědčila.

„Copak se mu stalo?“ ptali se otec i matka jed-
nohlasně.

„Nic se mu nestalo, pán mu vzkázal, že má pro ně-
ho nějaké řízení, aby zůstal v Praze. Snad přijde zítra,“
dodala Tonička a vyšla ven.

Matka vzavši se stolu kahanec, posvítila nejdříve
Verunce do tváře, a vidouc před sebou pěknou, mla-
dou, nevinnou tvář dívčí, vyklouzlo jí z úst: „Požeh-
nej tě Pánbůh, děvečko!“ Ale posvítivši si na její no-
hy, zvolala lítostně: „Ubohá, kterakpak jsi mohla jen
krok udělat, vždyť máš nohy jediný pryskýř! Odkud-
pak to jdeš?“ – I vypravovala Verunka v krátkosti, co
nám již známo. – Litovala jí kolářka a mínila, že ji to
blud obešel, to že se tak někdy stává člověku, a vzavši
potom z truhly bílý plátěný šátek, šla natrhat bezo-
vých listů Verunce na nohy.

„A nedělejte si z toho nic, panenke, že už ležím, já
chodívám se slepicemi spát,“ ozval se tatík na loži.

„A s kohouty vstáváte,“ doložila Tonička, zaslech-
nuvši ve dveřích otcovu řeč. – Přinesla Verunce leh-
ké pantoflíčky, a když si je Verunka navlékla, daly
otci dobrou noc a Tonička vedla ji přes síň do pro-
tější sednice.

„Je to tatíková hodina, to se mu již oči ubírají
k spánku,“ omlouvala se za dveřmi.

Byla to hezká sednička, do níž vešly. U zdi stály
dvě postele proti sobě, jedna odestlaná, druhá ustla-
ná, několik židlic, uprostřed stůl, almara, dvě kované
truhly, prádelník a na něm skříň se skleněnými dvíř-

ky, za nimiž bylo viděti cínové a majolikové nádoby. – Na stěnách viselo několik obrazů, malé zrcadlo, u dveří kropenička, u kamen uzal bílé příze. Na okně stálo několik vrhlíků květin.

„Zde spává můj ženich, když tu někdy s Václavem přes noc zůstane, a zde,“ pravila Tonička, ukazujíc na odestlané lože, „spává Václav, ale dnes budeš ty zde spát. Cíchy jsou po bílu, nikdo v nich ještě neležel. A nyní sedni a odpočiň si, matka tu bude hned s listem; beztoho ti není asi valně, vid’? A hlad asi také máš?“

„Nohy mne tuze bolí, ale hladu nemám; vy se tak o mne staráte, kdypak já se vám odsloužím?“ pravila Verunka, pohnuta jsouc laskavou jejich starostí.

„I nemluv o tom,“ zakřikla ji Tonička, „vždyť nejsme pohané, abychom jeden druhému nepomohli! Jen si uvolni, já hned zase přijdu!“ – S těmi slovy vyběhla Tonička ze dveří a matka její vešla do sednice, nesouc plný šátek bezového listí. – Verunka chtěla si obvázati nohy sama, ale stará matka toho nedopustila; musela sednouti na lože a nechati si nohy listy obklásti, mokkými kusy plátna obvázati a do šátku zaobaliti. – I děkovala stařence srdečně a velmi si chladný obklad libovala.

„A nynčko zůstaň, děvečko, už na loži a nevstupuj na zem, aby se ti ten obvazek nepocuchal. Dá Pánbůh, že ti bude do rána lépe.“ Vtom přinášela pasačka chléb a pomazánku a Tonička v patách za ní, nesouc čerstvé vaječníky a mléko. „Občerstvěte se tedy a potom jděte záhy spat; dej vám Pánbůh dobrou noc!“ To řkouc omočila stařenka v kropeničce prsty a přežehnávši obě děvčata odešla na lože.

Když matka odešla a pasačka též, přistavila Tonička stůl k loži, sedla vedle Verunky na pelest a tak spo-

lu večerely. – „Ale snad bys byla přece raději pivo pila a tu jitrničku jedla?“ ptala se Tonička.

„Já ho nepiju celý rok a po roce zase, i kdybych je měla. A ty vaječníky jsou dobré zrovna dost!“ lahodila si Verunka.

„Václav je také rád jí, a proto mu je také vždy dělám, když přijde domů, anebo buchty s mákem, masa nají se v Praze dost, a on rád z mouky.“

„To bychom mohli spolu chodit, já také o maso nedbám,“ pravila Verunka. – Tak všelicos rozprávějíce ukončily večeri a pak, odstavivši stůl, vynesla Tonička chléb a nádobí ven.

„Jen co to uklidím, a za chvíli přijdu ještě trochu na dychánky,“ pravila ve dveřích.

„Jen přijď, přijď,“ posvědčila Verunka, jsouc ráda, že ještě bude s Toničkou, kterou si byla velmi zamílovala. Neměla sice Tonička tvář krásnou, ale velmi líbeznou. Vlasy měla černé jako uhel, černé oči a pěkný souměrný vzrůst. Byla o málo vyšší než Verunka, ale silnější a měla pěknou nožku jako strunku. – Když se po chvíli vrátila, přisedla zase k Verunce, která vzavši ji za ruku pravila: „Myslila jsem si právě, kdybys byla v Klatovech, abych tě alespoň jednou za týden viděla! – Takovou mám k tobě důvěru, jako bychom spolu byly rostly.“

„I já bych si přála, abys u nás byla,“ odpověděla Tonička, tisknouc jí ruku, „a je to divno, že se nám některý člověk na první pohled zalíbí a některý zprotiví.“

„Pravda jest tuto. Mně není žádný člověk tak protivní jako u nás mladý jeden sedlák, Chundera mu říkají, sama nevím, proč ho nenávidím. A vidíš, právě ten mne chce mermocí mít. Jako by po mně sáhalo, – když si na něho jen vzpomenu,“ otrásla se Verunka.

„A nutí tě k němu rodiče?“ ptala se Tonička.

„Nenutí, ale rádi by to viděli, kdybych ho chtěla, protože je bohatý a sám syn, myslí, že bych dobře byla zaopatřena, a tudy mně někdy otec předkládá, že bych si ho mohla ráda vzít, že není také ošklivý.“

„Máš milejšího chlapce v srdci, vid’?“ ptala se Tonička důvěrně.

„Mýlíš se, Toničko, mně jsou všickni rovno milí, nemám žádného, který by mi ze všech byl nejmilejší, ale Chundera je mi tak protiven, že bych raději v černé zemi ležela, než bych šla za něho. Vstávajíc lehajíc prosím Pánaboha, aby rodičům myšlenky jiné vštípil, aby mne k němu nenutili.“

„Milé děvče, také jsem jednou prosívala Pánaboha, aby obměkčil tvrdé otcovské srdce, ale nadarmo – Pánbůh mne nevyslyšel – a snad k mému dobrému. – Minulo mně šestnácte let, když jsme se s Janem zase shledali. – Chodili jsme spolu do školy, ale potom dali ho rodiče mimo dům a neviděli jsme se pět let. Otec jeho – jmenovat ti ho nebudu – pokládán za boháče, ale bylo několik dětí. – Jan byl nejstarší. – Znenadání se mu roznemohl otec a Jan vrátil se domů. Viděli jsme se v kostele a tak jsme se do sebe zahleděli, že bylo po vší pobožnosti. Láska jako slza rodí se v očích a padá k srdci. Našli jsme se zase – tu a onde – a byli jsme svoji – jedna duše. Byl to krásný člověk, děvčata se po něm dost ohlížela, ale on jen ve mně se zhlížel a já v něm, a nikdo nevěděl, že se máme rádi. Ale štěstí naše netrvalo dlouho. Otcí Janovu se ulehčilo, a Jan odejel zase do Prahy do škol. Chtěl býti stavitelským mistrem a povídal mi, za dvě léta že bude hotov, potom že má již službu jistou a že se vezmeme. Těšili jsme se na budoucnost a slíbili si věrni zůstat až do smrti. Člověk míní a Pánbůh mění! – Otec jeho neuzdravil se nadobro; postoná-

val celý rok ještě, až náhle mu bylo k smrti. – Psali pro Jana. Jan přijel a první cesta od lože otcova byla ke mně, na známé nám místo. – Nevím, jak se dověděl, že jsem se měla zatím vdávat za pořádného jednoho měšťana, ale povídal mi, že několik nocí nespál a jako blázen chodil, dokud se nedověděl, že jsem ho kromě přání mojich rodičů odbyla. Potom se mi svěřil, že otec není tak bohat, jak se myslí, že má dluhy, a netajil mi, že ho rodiče nutí, aby přebral hospodářství a jedinou dceru si vzal bohatého jednoho obchodníka v obilí, jich známého, který by to rád viděl. ‚Ale,‘ dodal, ‚já to nemohu rodičům k vůli udělat, abych jim štěstí celého svého života, tebe, Toničko, obětoval, všechno, jen toho ať na mně nežádají!‘ – Já mu věřila, ale bylo mi přece při slovech jeho úzko. Ale on mi to všechno rozmluvil a jsouce šťastni, že se zase vidíme a viděti budeme, rozloučili jsme se. – Za několik dní přišel v noci k mému oknu – však to bylo tuto okno, ale neměli jsme to tehdaž ještě tak zřízeno, byla to jen komora. – Já se lekla, přistoupila jsem k oknu a tu mi vypravoval, že otci řekl, když na něho doléhali, aby si vzal tu bohatou nevěstu, že má rád mne a beze mne šťasten že nebude. – Nad tím se otec tak rozzlobil, že mu hrozil, jestli si nevezme, kterou on mu dává, aby v tu chvíli z domu šel a že mu nedá ani požehnání. – Ve mně krev stydla. – ‚Bez požehnání rodičů nebyli bychom šťastni, Jene,‘ povídám, ‚jestli Bůh srdce otce tvého neobměkčí, upokoř se mu, je to tvojí povinností.‘ – Podala jsem mu ruku, ale on mne ani pustit nechtěl, až konečně všecek zoufalý odešel. – Já klečela do rána u okna a prosila Pánaboha, aby srdce tvrdého otce obměkčil a nad láskou naší se slitoval. – Nemělo to být! Kde zlato mluví, všechna jiná řeč – slabá. Jan musel se upokořit otci, třetí den bylo

zasnoubení jeho s bohatou nevěstou a v noci potom otec skonal, tiše a spokojeně. – Když mi to matka povídala, jak by mně nožem o srdce zavadil, a padla jsem před ní na zem jako mrtva. – Dlouho jsem stonala, a když jsem přicházela k vědomí, slýchávala jsem pod oknem vzdychání a pláč, že se mi z toho div v hlavě nepopudilo. – Povstala jsem zase, ale chodila jsem jako tělo bez duše. – Neptala jsem se po Janovi a nikdo mi o něm nemluvil. – Když jsem trochu zesílila, radila mně matka, která jediná tušila, co mi je, abych šla do Prahy sloužit, a když jsem k tomu ráda svolila, sama mi zaopatřila místo u lidí, kde jsem byla jako doma a kde jsem se leccemu užitečnému naučila. – Byla jsem tam přes dvě léta, a teprv když jsem slyšela, že se Jan se ženou odstěhoval k tchánovi, hospodářství že pronajali a matka jeho s dětmi že bydlí v Praze, vrátila jsem se domů. – Nechtěla jsem se s Janem nikdy více setkat, a přece nás to neminulo! – Jednou v neděli – byla jsem as tři neděle teprv doma – jdu do hájku pro vodu, a tu as dvacet kroků za naší zahradou, koho potkám – Jana! Zůstali jsme proti sobě státi jako dva sloupy, a ruce nám oběma sklesly. On byl tak vychudlý a bledý jako já a oba dva jsme se trásli jako lupeny. ‚Přece vyslyšel Bůh prosbu moji, že tě ještě jednou ve svém živobytí vidím, abych tě odprosil,‘ promluvil ke mně po chvíli, ruku mi podáváje. – ‚Můžeš mi odpustiti, Toničko?‘ – ‚Nemám, co bych ti odpouštěla, Jene, – a tomu, který se proti nám prohřešil a vinen před Bohem, nechť odpustí Pánbůh. Těš se tím, žes vykonal synovskou povinnost, a dej ti Pánbůh štěstí!‘ – ‚Po mém štěstí je veta!‘ odpověděl smutným hlasem a ještě smutnějším dodal: ‚A shledáme se ještě jednou, Toničko?‘ ‚Shledáme, Jene, před Bohem!‘ a stiskli jsme si

ruce, zaplakali jsme a navěky jsme se rozešli. – Přišla jsem domů smutná jako z pohřbu, ale od toho dne byla jsem pokojnější a vzpomínala jsem na něho jako na mrtvého. A když mne někdy stesk přece napadl, konejšila jsem se myšlénkou, že bychom snad nebyli v manželství tak šťastni bývali, jak jsme si to líčili, že bych se mu byla třebaš potom znelíbila a sprostou zdála, až by pánem učiněn býval; a že nás tedy Pánbůh proto raději dříve rozloučil, když jsme byli nejšťastnější, abychom mohli na sebe bez hněvu a lítosti vzpomínati; což nám nikdo zabrániti nemůže! Člověk zvykne všem křížům, milá Verunko! Ač jsem nikam nechodívala, ani po známostech netoužila, ucházelo se přece několik hodných chasníků u rodičů o moji ruku, ale rodiče jediní, znajíce můj zármutek, nedomlouvali mi nikdy, ač by mě byli rádi dávno zapotřebenou viděli. Ale lidé, že jsem několika ženichům košem dala, drchají o mně, že jsem hrdopyška a že snad na svoji krásu si zakládám a na pána v kočáře čekám, a takové pletky. – Před rokem vrátil se bratr Václav a ten mne nejvíce rozveselil; máme se velmi rádi. Později přicházel s ním Franěk, kterého jsme všickni rádi viděli, nejen jako přítele bratrova, ale že jsme v něm poznali dokonalého člověka. Ke mně choval se vždy uctivě a slušně a tím mně nejvíce lahodil a na Jana upomínal, který měl také docela jiné způsoby nežli naši nevycepovaní městští chasníci, drsní jako smrková kůra. – Dlouho nesvěřil se ani bratrovi, že mne má víc rád než jako dobrou známou, ale konečně přece vyjel s barvou ven. – Václav sdělil mně to zatepla, ale já mu nemohla jinak říci než pravdu, že jsem totiž na Jana dosud nezapomněla. – Václav mu to vyřídil a myslela jsem, že již nepřijde, ale on přicházel jako dříve a tak se choval ke mně,

jako by se nic nebylo stalo. – Ale viděla jsem dobře, že bývá smuten a roztržit, a rodiče chovali se k němu tak šetrně, jako by ho za něco odprošovat měli. Tak to trvalo, až jsme náhodou nějaký čas byli sami dva v zahradě. Tu povídal mně, že mu první jeho láska umřela a od té doby že se mu žádná ženská nelíbila, až poznal mne. – ‚Vím, že mne nemůžete tak milovat, jako jste milovala Jana,‘ dodal potom, ‚ale je-li tolik náklonnosti v srdci vašem pro mne, že byste se chtěla bez přemáhání věrnou a upřímnou družkou mého života státi, uděláte mne nejšťastnějším člověkem, jinak musel bych vás navždy opustit.‘ – Byla jsem tak dojata řečí jeho, že jsem mu mimovolně ruku podala se slovem, že mu chci býti věrnou, upřímnou ženou. Když mně radostí líbal ruku, když mně potom rodiče plačící žehnali a bratr Václav rozveselen objímal, nelitovala jsem daného slova – a nelituji podnes. – Líto mi jen, že nemohu vroucí jeho lásku opláceti stejnou vroucností a tak šťastna ho učiniti, jak by to hodnost jeho ke mně zasluhovala. No bohda že i to moje zamrzlé srdce na výsluní jeho lásky roztaje,“ dokončila Tonička. – Verunka, držíc chladnou její ruku ve své, plakala.

„A o Janovi jsi už neslyšela?“ ptala se po chvíli.

„Není ho pro mne na světě, rozloučili jsme se navěky!“ odpověděla Tonička s povzdechem.

„Bože, Toničko, kdyby se mně to stalo, nepřežila bych toho,“ pravila Verunka.

„Já to nepřeju žádnému a nanejmeně bych to přála tvému srdci, Verunko; tobě přála bych muže jako náš Václav! Škoda že jste se nepoznali!“

„Ach Toničko, kdybych já byla jako ty, ale já jsem tak hloupá, nezkušená dívčí, já bych se před ním hanbila.“

„Milá brachu, mužští jsou začasťe při vši moudrosti hloupější mnohého děvčete. Však jsi ty dost chytrá a zkušená nabudeš ještě až dost. – Slyš!“

Venku troubil ponocný jedenáctou a odtroubiv začal basovým hlasem ponocnou: „Odbila jedenáctá hodina, chval každý duch Hospodina!“

„Tu to máme, jedenáct hodin, a já tu ještě sedím a zdržuju tě umdlenou od spaní,“ pravila Tonička rychle vstávajíc.

„I já se vyspím ještě dost a nohy mně už také trochu otrnuly, jen zůstaň ještě!“ zdržovala Verunka Toničku.

„Už musím jít, Verunko, dokud matka v prvním spaní trvá, kdyby mne slyšela, lála by, že jsem tak dlouho u tebe zůstala.“

„A kde spíš ty?“ ptala se Verunka.

„Vedle rodičů v komoře, ale tam bys nebyla měla pokoj. Otec v noci pokašlává a ráno se sluncem vstáváme. Neškodí tak večerní sedění jako ranní ležení.“

„No dej ti Pánbůh dobrou noc a pěkný sen!“

„Pravda, kde člověk poprvé spí, – co se mu zdá, vyličí se. Dobrou noc i tobě, Toničko!“ – Když Tonička zhasila na stole stojící starodávný kahanec, dala Verunce ještě jednou dobrou noc, a tichounko vycházejíc ze dveří, kradla se do druhé sednice u své komůrky. Když si byla Verunka jehlici z vlasů vytáhla, šněrovačku a svrchní sukni svlékla, klekla u lože a přežehnávši se pomodlila se složenýma rukama večerní modlitbu „Anděle boží, strážce můj!“ a otčenášek za dušičky, aby ji časně vzbudily. Potom políbivši stříbrný křížek na hrdle zavěšený, ulehla pomalu na lože, neboť cítila přece jen nemalou v nohou bolest, jak vstoupila na zem. – Odhrnuvši na stranu velikou, nadýchanou svrchnici, přikryla se jen sukni,

aby jí zůstalo chladno. – Chvilí ještě přemítaly se jí rozličné obrazy v mysli, ale vždy temněji a temněji, až jí spánek očka zavřel.

Právě odtroubil a odzpíval ponocný jednu hodinu, když přes nevysoký plot do sadu za domkem skočil mladý muž a sadem kráčel k domku. – Pes vyběhl z boudy, ale neštěkal, jen radostně kňučel, a když ho přichozí zakřikl: „Lež!“, ani už necekl, jen se lichotně okolo něho třel.

„No jdi, Kartuši, zase do boudy, jdi!“ poručil mu mladý muž, když přišel k zadním vrátkám. Pes odběhl kousek, ale zastaviv se čekal, bude-li ho pán volati, ale ten neohlédnuv se již po něm, vytáhl z kabátu klíč, zlehka odemknul vrátka, tiše vešel dovnitř, a zamknuv za sebou, kráčel po prstech k postranním dveřím; zpolehounka otevřel a vešel do sednice, kde Verunka spala. Noční ten host byl Václav, domácí synek. – Odložilot se řízení, pro něj v Praze zůstati měl, a tedy směl odejíti domů, čehož také hned použil, nedbaje pozdní doby ani daleké cesty. – Věda, že má doma sedničku vždy přichystanou, a klíček od zadních vrátek máje vždy při sobě, mohl přijíti domů ve dne jako v noci. – Šel tedy. – Ve Zbraslavi stávil se u Fraňka, domýšleje se, že půjde s ním, ale Franěk nemohl odejíti, nabízel však Václavovi nocleh, a ráno že půjdou spolu. – „Eh, když jsem se již tak rozehnal,“ pravil, „doženu se až domů a ráno ti přijdu naproti. – Matce by ani to nedělní snídání tak nechutnalo, kdyby mne neviděla při stole sedět, to víš, jak se vždy těší na neděli!“ – Franěk mu už nedomlouval znaje, co si do hlavy vezme, od toho že neupustí. – Noc byla jasná, teplá, měsíček svítil ja-

ko rybí oko, a Václav dívaje se na oblohu osypanou hvězdami, zpíval si: „Vy krásné hvězdičky, jak jste vy maličký“ – a čistý hlahol mocného jeho hlasu mísil se s libým kлокotáním slavíka, jež se ozývalo z blízkého háje. – Zpívaje, hvízdaje a chvílemi přemýšleje, přišel domů, a víme již, jak potichouнку, aby rodičů ze spaní nevytrhl, dvěře otvíral a zavíral a vešel do sednice, kde spával. „Toť je tu jako v limbu,“ myslil si, vida hustou záslonou zastřené okno. – Ale znám jsa v místnosti postavil hůl u kamen do kouta, pověsil klobouk na hřeb a právě si začal svlékati kabát, když zaslechne lehounký povzdech jako dítěte, když si hová v spánku. – „Co to?“ myslí a poslouchá – nekla-me ho sluch – slyší lehounké dýchání spícího člověka, a ve svém loži. – „Kdožpak to tu spí?“ myslil si, „Frantík to není, a ten chrápe, jako by hrnce vozil, to bude sestra, snad ji bolí hlava, a že mne nečekali, lehla si sem, aby měla pokoj. No vždyť tu jsou dvě lože, ale musím si přece rozsvítit.“ To řka svlékl kabát, a sáhnuv jednou rukou do kapsy pro sirky, druhou na alamáru pro voskový sloupek, rozsvítil; avšak nechtě, aby zář světla padala sestře do tváře, shýbl se a chtěl jej postavit na židli za hlavami svého lože. Když padlo světlo na židli a na stoleček, s velikým podivením utkvělo oko jeho na řebíčkovém kabátku s červenou podšívkou přes lenoch židle přehozeném, na černé aksamítové šněrovačce se stříbrnými prýmkami, na strakatém šátku, modré sukni a malých botkách se špalíčky. „To není sestřin šat, čím to je?“ divil se Václav, prohlížeje kus po kusu. Náhle, jako by mu bylo něco napadlo, obrátil se, a vida protější lože, kde obyčejně Franěk spával, ustlané, vstal a zaclonil světlo rukou. Přistoupil k svému loži. – O málo že nevykřikl, vida v bílých poduškách krásnou hlavu spícího

děvčete ležeti, jako růžové poupě v mechu. Zář světla osvěcovala krásnou tvář Verunčinu, která těžkou svrchnicí jen dopola přikryta v bílé košilce až po krk zavřené a strakaté sukničce, ruce majíc přes prsa složené, tiše spala. Václav stál nad ní všecek zaražen – jako začarovaný. – „Bože, kdo je to? Jaké to krásné stvoření! Jak tu krásně leží.“ – Tváře mu planuly i oči a tělo se mu chvělo, nemohl z ní oči spustit. – Václav stál u lože jako začarován, nevěděl, bdí-li, či sní-li. – Srdce mu prudce bilo, ruka se mu trásla, planoucí oko nespouštělo se z tváře dívčí a chvějící se rtové šeptali: „Bože, jaká je krásná, a tak tu spí jako fialka v listu.“ Vtom vyvinul se hluboký povzdech z pootevřených úst děvčete, pravá ruka sklesla jí po boku dolů a víčka jako by se chtěla otvírati.

Když se tak na ni s opojenou duší díval, ulekl se, aniž věděl proč, – zhasil a nepohnut zůstal u lože státi. Tak stál dlouhou chvíli; ve světnici bylo úplné ticho a nebylo slyšeti než lehounké odměřené dýchání spícího děvčete. – Náhle přejel si rukou tvář a šel ze sednice ven – u vrátek sáhaje po klíči teprv se vzpamatoval, že je svlečen a že odnáší v ruce sloupek, a když se do sednice vracel, viděl, že i dvěře otevřeny nechal. Postaviv sloupek na římsu u kamen, sebral odložený oblek i hůl a vykradl se ze dveří. Venku se oblékl, a jako by za ním hořelo, spěchal ze vrátek do sadu ku plotu – ale chtěje přeskočiti plot, narázil hlavou o jabloňovou větev a kulatý klobouk sletěl mu s hlavy do trávy. Ustoupiv od plotu, zvedl tmavé bystré oči vzhůru ke kvetoucí jabloni, k zářícím hvězdám, a jako by se byl vzpamatoval, vjel si rukou do tmavých kučeravých vlasů. Potom zdvihl si klobouk a nesa ho v ruce kráčel volným krokem do malé květinové zahrádky, kde si lehl do loubí na drnové

CESTA Z POUTI

sedátko, oblíbené to svoje místo, kde v letní nedělní večery s přítelem a sestrou sedávali. „Co se to se mnou stalo?“ šeptal sám sobě: „Oh já blázen! Jako by mě někdo očaroval!“ Položiv hlavu na chladnou pažitu, zavřel oči, ale nespál. – Jaké to myšlénky byly, co mu spáti nedaly, prozrazovala...

Divá Bára a jiné dívky na útěku

Mohla se těšit z chvály, která provázela její *Babičku*, vydávanou právě po sešitech. Ale B. Němcová byla na útěku z Prahy, když někdy vprostřed roku 1855 napsala povídku *Divá Bára*. Chtěla vykonat velkou cestu na Slovensko, tentokrát již ne – jako podvakerát předtím – s dětmi za manželem, který v Uhrách sloužil u celní správy, ale jako spisovatelka, spojka ke „štúrovcům“. Měla dvoujazyčné vychování. Znalost němčiny jí umožňovala rozhled po německé a do němčiny pohotově překládané cizí literatuře (takto poznávala např. G. Sandovou). Hluboké zakotvení v české řeči jí dovolilo rychlý umělecký start, mnohostranný výkon a uznání v očích českých současníků a vrstevníků (K. J. Erbena, J. K. Tyla, K. Havlíčka Borovského). Byla si přitom vědoma ceny každého existujícího „malého“ jazyka – nejen pro pospolitost, která jím mluví, a pro její moderní rozvoj, ale pro veškerou lidskou kulturu a její rozrůzněnost. V duchu svých českých přátel-slovakofilů přála po odluce od češtiny spisovné slovenštině a spisovatelům, kteří slovensky psali.

K cestě na Slovensko v roce 1855 mohla mít pověření od svých přátel. Iniciátor slovenské odluky L. Štúr vyčítal Fričovu almanachu *Lada Nióla* (vyšel koncem roku 1854) koketování s módním západním uměním a zanedbání slovanského ducha. B. Němcová, známá svou schopností domlouvat se s lidmi a získávat je, měla naladit co nejširší důvěru literárního Slovenska v Čechy a rozhybat praktickou spolupráci lidí písících v blízkých si, byť odlišných jazycích.

Jenomže kde vzít peníze na cestu a na delší pobyt na Slovensku?

Od pražských přátel nemohla čekat nic. Ti nejbližší žili ode dneška k zítřku, byli buď gymnazisté s odkládanou maturitou (V. Č. Bendl), vysokoškoláci (H. Jurenka), v nejlepším případě je zajišťovala zámožná rodina (J. V. Frič po návratu z vězení). A majetný přátelský dům, patřící rodině Johany a Sofie Rottových (budoucí K. Světlé a S. Podlipské), zabouchl dveře před milou a obdivovanou paní, když vycházelo najevo, že potenciální ženich jejich Sofie (V. D. Lambl) je upoután okouzující matkou několika dětí... Navíc se B. Němcová ještě za dokončování *Babičky* přestěhovala s dětmi do domu v dnešní Vyšehradské ulici, kde bydlel její nejnovější (a poslední) intimní přítel, medik H. Jurenka. (V ten čas se v nejednom ze svých dopisů B. Němcová vyjadřovala o pražské české smetánce jako o „rotě vlastenecké“, uvyklé soudit každého jedním loktem a vztah k vlasti jen lacině deklarovat.)

Svou „diplomackou misi“ vůči literárnímu Slovensku mohla dobře skrýt před policejním dohledem: byla „jen“ žena, navíc od narození čtvrtého dítěte chronicky nemocná, potřebná lázeňské péče ve Sliači. V péči o děti a o domácnost ji poprvé mohl zastoupit manžel. Tomu rakouské úřady konečně dovolily opustit Ďarmoty a vyčkávat u rodiny v Praze, než konečně po odstavení na trestnou lavici za účast v revolučním roce 1848 získá nové místo ve finanční správě s řádným platem a nadějí na penzi.

Mecenáše pro svůj léčebný pobyt ve Sliači a putování po Slovensku našla první moderní česká žena a spisovatelka v hraběti Hanuši Kolovratu-Krakovském, pánu na Březnici (toho pak zvěčnila jako lidumila a přítele Slováků ve své *Pohorské vesnici*).

Divou Báru přijal pro nový kalendář Českomo-ravská pokladnice Vincenc Vávra Haštalský, nedávno propuštěný z vězení za účast v revoluci 1848. Honorář za povídku měl Josefu Němcovi vytrhnout trn z paty, kdyby v domácnosti Pod Emauzy nebylo na chleba. Bohužel v tu chvíli byl V. Vávra zase zatčen za jakési spojení s politickými vězni za mřížemi. Výčitky v dopisech ženě na Slovensko, ona že si užívá, zatímco mužovi doma starosti s dětmi nedají spát, nebraly konce. Němcová se vracela v září 1855 do Prahy dříve, než původně zamýšlela. Ne pro mužovy lamentace, ale že jí den odjezdu do Prahy stanovila policie. (Ta předtím celou její cestu po Slovensku sledovala a podávala o jejím pohybu hlášení.) S plnou hlavou milého jí Slovenska a slovenských pohádek, které tam začala připravovat, vyrovnávala se spisovatelka po návratu do Prahy těžce mimo jiné i s novým bytem. Žárlivý manžel ho najal ve Štěpánské ulici, a ona si na nezdravé prostory stěžovala, co tam s rodinou bydlela. Sotva se z jednoho útěku vrátila, byla by potřebovala další. Ale čekala práce na *Pohorské vesnici*, na *Slovenských pohádkách*, starosti o dospívající děti a o jejich profesní přípravu na život. Právo na útěk z míst, kde výjimečnou ženskou bytost ohrožuje cizí zlovůle, nárok i toho posledního děvčete z poslední vsi na svobodnou volbu životní cesty vepsala spisovatelka počínaje *Divou Bárou* do několika vesnických povídek.

Ta první vyniká ironií vůči „spořádané“ obci, v níž se podivnému páru již stárnoucích, chudých manželů narodí děvče (možná podle klevet očarované polednicí). Bára je v očích svého okolí příliš okatá, příliš veliká, nebojácná a zdatná. Když pak v přestrojení za strašidlo zesměšní kdekoho z Vestce, nejen obsta-

rožního pana správce, který by rád získal za ženu milou Elšku z fary (zaslíbenou už jinému muži, kterého poznala za pobytu u pražské tety, jak svěří Báře, jediné své důvěrné kamarádce), předchází předsudky „spořádané“ obce vůči „divé“ se změni v zášť. Ale noc strávená za trest v kostnici na hřbitově přechází pro Báru v nejšťastnější jitra: pro smělou a hrdou dceru obecního pastuchy si přichází myslivec z hor. Prý se již dávno předtím po temperamentním zdatném děvčeti poohlížel a stárnoucí matka bude ráda, že si přivede mladou hospodyní.

Štěstí na útěku z domova do světa najde Madla z Jesenice v povídce *Dobrý člověk*. Postarší „pantáta Hájek“, obstarávající měsíc co měsíc svým formanickým vozem spojení mezi Náchodskem a Vídní, hledí svézt i kluky, kteří vandrují za prací do hlavního města monarchie. Jednoho májového jitra si vedle sebe posadí mladou krajanku na útěku před mlynářem, kterého jí za muže nutí otčím. Kurážné děvče ve vídeňské službě dovede hájit nejen sebe. Umí se zastat také českých služek ve Vídni a bránit vlastní kroj a řeč proti němčícím pánům, povýšeným nad „zaostalou“ českou venkovanku. Jaký div, že kývne „dobrému člověku“ Hájkovi, za jeho obstarávek ve Vídni se stane jeho ženou – a tak se s ním vrací domů.

Také letní výlet nadějného advokáta Bohuše Sokola z Prahy na Slovensko v povídce *Chyže pod horami* má přímo pohádkové rozuzlení. Když kdesi pod Dumbierem za bouře zabloudí mladý Čech v lese, najde útočiště v kolibě s rodinou, která ho obleče do suchého a přijme ho do svého středu jako vzácného hosta. Několikadenní pobyt v hostinném domě stačí Bohuši Sokolovi k tomu, aby si ze samoty v lese přivezl do Prahy „krásnou, ušlechtilou, boha-

tého kmeta vnučku“ Katušku jako svou ženu. Slovenská rodina je v povídce vybavena ctnostmi, které B. Němcová na Slovensku hledala a nacházela. Její členové mluví svou barvitou řečí (některé výrazy autorka pro české čtenáře vysvětlila pod čarou). Navíc vynikají vzácnou soudržností mezi sebou navzájem a pohostinností vůči českému mladíkovi z Prahy. (Zato s karikaturním šklebem jsou v epilogu *Chyže pod horami* zachyceny dámy v jednom pražském saloně se svými předsudky vůči Slovence, která podle nich připravila o ženicha slečnu Amélii.)

Řádku vesnických povídek B. Němcové o děvčatech na cestách uzavírá *Cesta z pouti*. Příběh situovaný tentokrát do blízkého okolí Prahy, vybavený mnoha místními jmény z kraje mezi Zbraslaví a Hostomicemi, se liší od všech předchozích psychologickou charakteristikou. Verunka Blaženova cestou z pražské pouti zmešká vozku, který ji měl dovézt až domů na Klatovsko. Vydává se na cestu sama, plná nejistot, aby nebloudila, aby ji nechytil četník a nepotrestal za to, že nemá „domovní list“. V úzkosti zvolí špatný směr. Utrmácená potká – jako v pohádce – hodnou Toničku, která ji potěší, nakrmí a uloží na prázdnou postel bratra Václava, který má přijít z práce až zítra. Jenomže mladík se vrací ještě za noci. V okouzlení si prohlíží přitažlivé spící děvče ve své posteli, sám vezme zavděk drnem v zahrádce pod oknem. Tímto příslibem štěstí pro zbloudilou „cizinku“ *Cesta z pouti* končí.

Tuhle svou poslední povídku spisovatelka rozepsala asi za svého posledního útěku z Prahy do Litomyšle, k nakladateli svých sebraných spisů. Rukopis plný škrtů se našel až po autorčině smrti. A sotva se koncem 19. století *Cesta z pouti* poprvé vytiskla, její

špatně čitelný rukopis se ztratil. – Ještě za vrcholících ataků tuberkulózy a rakoviny, před branou vlastní smrti, byla uctívána autorka vesnických povídek s to rozepsat nový typ psychologické povídky o smělém děvčeti vystaveném v osamění strachu z bludnosti lidských cest. To už podobným nejistotám propadala sama, blízká propastem.

Náš výbor z drobných próz velké vypravěčky o ženských bytostech na útěku zahrnuje vedle vesnických povídek i jednu báseň v próze, *Čtyry doby*. B. Němcová ji vepsala vlastní rukou do sborníčku věnovaného prvními českými ženami pera svému aktivnímu příznivci J. V. Fričovi k Novému roku 1856. Báseň v próze byla tenkrát žánr zánovní, k poctě romantickému básníku Fričovi nadmíru vhodný. Pojila se v něm obrazná řeč plná náznaků, vlastní lyrické poezii, s úryvkovitým příběhem podávaným v řeči nevázané. Začali ji pěstovat romantikové (Máchův *Návrat*), k proslulosti ji dovedl Ch. Baudelaire (*Malé básně v próze*), u nás zdomáčkovala až zásluhou K. Hlaváčka, J. Demla a dalších. B. Němcové posloužila báseň v próze, aby ve čtyřech scénkách zachytila dívčí citové a smyslové probuzení až po svatbu (a odmítnutí lásky jako manželské povinnosti). Oproti věcné scénce třetí, se svatbou a svatební nocí, je scénka čtvrtá plná chvatné úzkosti a naděje. Stopuje mladou ženu na útěku od lidí skalnatými horami k oblakům. Symbolem skutečné lásky je Kristus obklopený ženami. Závěr scény není podložen náboženskou vírou, ale myšlenkami francouzských utopických socialistů o svobodné lásce.

Autorka čtenářsky vyhledávaných vesnických povídek byla mimořádně vzdělaná a kreativní. Prózu umělecky i myšlenkově exkluzivní vepsala rukou do

DIVÁ BÁRA A JINÉ DÍVKY NA ÚTĚKU

jediného exempláře památníčku určeného politicky exponovanému a pronásledovanému mladému básníkovi. Vesnické povídky psala do kalendářů a ojedinelých českých časopisů: aby si přivydělávala na živobytí, aby sloužila národní literatuře. Vesnická povídka a román patřily také k objevům jejího času. Měly za prudce expandující industrializace upozorňovat na kvality lidí a celých společenství, jež průmyslová civilizace vykazovala a vytěsňovala do propadlišť dějin. A před tím varovat.

Ten zápas pro nás neskončil.

Jaroslava Janáčková

Ediční poznámka

Divá Bára vyšla poprvé roku 1955 v kalendáři Česká pokladnice (roč. 1). *Čtyry doby* za života B. Němcové tiskem nevyšly. Autorka je vepsala do rukopisného památníku věnovaného J. V. Fričovi k Novému roku 1856. Próza *Dobry člověk* byla poprvé uveřejněna na pokračování v časopise Posel z Prahy 2 (č. 2–4) roku 1858. Téhož roku vyšla v almanachu Máj poprvé povídka *Chyže pod horami* (*Obrázek ze Slovenska*). Povídka *Cesta z pouti*, rozepsaná patrně v letech 1859–1860, zůstala nedokončená a za života autorky nevyšla. Poprvé vyšla roku 1890 v *Sebraných spisech B. Němcové*. S výjimkou prózy *Čtyry doby* se původní rukopis povídek nedochoval.

Jako výchozí text jsme použili kriticky ověřené čtenářské vydání z roku 2002 (Nakladatelství Lidové noviny, edice Česká knižnice), které edičně připravily Lenka Kusáková (*Divá Bára, Dobry člověk, Chyže pod horami*) a Marta Soukupová (*Čtyry doby, Cesta z pouti*).

V souladu s citovaným vydáním respektujeme jak dobový stav jazyka, tak individuální rysy jazyka B. Němcové (např. hláskovou kvalitu odlišnou od dnešní normy, nadměrné kladení čárek před spojkou *a*, vokativ rozšířený o zájmena, citoslovce a částice – *Ach Báro* atp.). Zachováváme koncovky hovorové češtiny, lidové tvary i podoby historické, dále neobvyklé spojky a vztažná příslovce, neobvyklé vazby vzniklé kontaminací, neobvyklou kvantitu v nepřímých pádech plurálu feminin (např. *z plíc*), odchylné užívání zvrtných sloves, kolísání koncovek

-ní/-ný, krátkost v příponě podstatných jmen slovesných (např. *kázaní*), ponecháváme kolísání v podobě jmenné nebo slovesné, kolísání délky u téhož slova a kolísání délky v příponě *-ova/-ová*. Z hlediska textové a jazykové úpravy proto odkazujeme na podrobný komentář příslušné edice.

V textu jsme provedli pouze následující elementární opravy:

68: „Tu bych rád,“ *místo* „Tu bych rád“,

84: více jdu, než sedím *místo* více jdu než sedím

91: když byste vy mi ji dala *místo* když byste vy mi ji dal

115: nemusím být doma, až o sedmé *místo* nemusím být doma až o sedmé

130: zdálo se mu nemožné býti milován *místo* zdálo se mu nemožné býti milovánu

197: *Chrysanthemum leucanthemum* *místo* *Chrysanthemum leucanthemum*

220: klobouky *místo* kloubouky

K. E.

Obsah

DIVÁ BÁRA.....	5
ČTYRY DOBY	53
DOBRÝ ČLOVĚK	63
CHYŽE POD HORAMI	155
CESTA Z POUTI	203
Divá Bára a jiné dívky na útěku	239
Ediční poznámka	247